

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Första kammaren.

Nr 39.

Onsdagen den 2 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 189—192, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 1—3, bankoutskottets utlåtanden nr 74 och 75, första lagutskottets utlåtande nr 67 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 51—54.

Vid föredragning av andra lagutskottets memorial nr 55, angående arvode åt byråchefen C. Romberg, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra lagutskottets utlåtande nr 56 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 92 och 93.

Fortsattes överläggningen angående bankoutskottets utlåtande nr 66, i anledning av vissa förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar m. m.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset.
m. m.
(Forts.)

Herr **Englund**: Herr talman! I frågan om riksdagshuset, dess egenskaper och framtid talar ju litet var fritt ur hjärtat. Bankoutskottets ärade ordförande, herr Åkerberg, yttrade under debatten förra året om det då föreliggande ombyggnadsförslaget från riksgäldsfullmäktige, att han helst såge, att en lufttorped skulle träffa byggnaden och lägga den i grus i Norrström. Ehuru en sådan händelse säkerligen avsevärt skulle uppgrunda den redan genom landhöjningen inte alltför djupa strömmen, så får man väl tolka herr Åkerbergs uttalande såsom ett uttryck för den olust och vantrevnad, som han känner, och varom han vittnade under gårdagen.

Herr Nilsson i Mölndal erinrade även i går om att riksdagshuset under de gångna årtiondena ständigt varit föremål för kritik och delade meningar, och han menade, att om tycke och smak skall man inte diskutera. Detta är ju en allmän regel, men hans yttrande innebär i alla fall, så vitt jag förstår, en viss överdrift. Det är nämligen ostridigt, att riksdagshuset planlades och uppfördes under en tid, som allmänt kännetecknas såsom en smakförsämringens tid i vårt land av ganska stora mått. Under 1870- och 1880-talen vandaliserade en fantasilös arkitektur och stadsplanekonst här i Stockholm gamla Ladugårdslandet och andra stadsdelar, sprängde bort alla bergknallar, fyllde ut alla dälдер och linjerade upp gator i den tarvligaste Berlinstil. Man byggde krimskramshus med lister och gips och utsmyckningar utan all ände. De stå ännu i dag som ett monument över ett förfulningsskede i Stockholms moderna historia. Det var under samma tid, som antimakasserna voro symbol för hemkulturen, och porslinskatte och gipsfigurer prydde alla byråer i hem-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

men, och bönderna i våra mest kulturpräglade landskap kastade ut ur hemmen resterna och minnena av den gamla bondeslöjden, som för spottstyttnar uppköptes och fördes över till Amerika för att pryda miljonärshemmen. Det var då, som Arthur Hazelius utförde sitt stora räddningsverk för att åt eftervärlden rädda åtminstone resterna av en folklig kultur.

Riksdagshuset blev i själva verket en slutsymbol för detta tidevarv, vars ideella och andliga förebilder inte äro att söka i någon svensk kulturkrets, utan vars förebilder finnas i Berlin, och om riksdagshuset med hänsyn till sin yttre utformning kan sägas äga någon stil, så är det den s. k. Berlinbarocken. Dess andliga släktskap med det tyska riksdagshuset är ju omisskännlig för var och en, som haft tillfälle att anställa jämförelser.

Någon lysande apoteos är byggnaden i varje fall inte över det fria svenska statsskicket. Många jämförelser ha gjorts med hurusom t. ex. det fria Finland manifesterat sin nationella frihet i det grandiosa riksdagshuset i Helsingfors, och det lilla fattiga Estland skyndade sig efter krig och förödelse att manifestera sin nyvunna nationella frihet i skapandet av det lilla, men utsökt formade riksdagshuset på Domberget i Tallinn. De äkta nationella känslor, som kommit till uttryck i skapandet av de finska och estniska riksdagsbyggnaderna, ha ingen motsvarande själ i denna byggnad.

Tyvärr falla de allra flesta människor i farstun inför det ytligt pompösa i den svenska riksdagsbyggnadens skepnad, men långt innan den beslutades, voro de flesta vettiga människor i huvudstaden och i landet emot det förödande av själva hjärtpunkten i huvudstaden, som detta husbygge innebär. Kan man också tänka sig ett värre nidingsdåd emot naturen och emot den enklaste känsla för skönheten än denna hushöga stenbarriär, där den södra strömmens vatten nu fångslat rinner fram, eller denna stenöken framför byggnaden, där tiotusentals lass av fyllnadsmaterial vräcks in för att förstöra Norrbro! Det är numera högst få människor, som ha en aning om att Norrbro i alla fall är ett av de förnämligaste byggnadsverken i sitt slag i vårt land, överlägset konstruerad och mäktigt utformad. Nu är detta förnämliga byggnadsverk till sina väsentliga delar dolt av denna utfyllnad av grästen och skrot, som har gjorts här på riksdagshusplatsen. Under min tidigaste ungdom upplevde jag detta vandaliseringsverk och har många starka minnesuttryck därav och även av huru många av den tidens förnämsta rikens herrar — jag erinrar mig t. ex. greve Sven Lagerberg för att inte tala om Jörgen — fnysande betraktade detta »stordåd» av en misslyckad byggnadskultur.

Riksdagshusfasadens pelarkolonner, som man ofta framhåller som särskilt sköna, sakna givetvis icke sin storhet, men i utförandet, mina herrar, äro de praktiskt sett fuskverk, vilket var och en kan konstatera vid ett närmare betraktande av granitkolonnerna, särskilt på förstakammarsidan, söndertrasade som de voro redan vid leveransen och sedan illa lappade. Riksvapnet över huvudportalen är en heraldisk förskräcklighet, ett missfoster, där lejonerna visserligen fullt stilenligt ryta och öppna sina käftar, men där de helt beskedligt ha svansen mellan benen, i stället för, såsom de i verkligheten borde ha och som de ha i det svenska riksvapnet, svansarna fritt och stolt svängande. När på sin tid denna skandal med riksvapnet på riksdagshusfasaden blev avslöjad, väckte den en pinsam uppmärksamhet och kom som ett särskilt påbröd till de många fusk- och leveransskandalerna, som voro förbundna med riksdagshusbygget.

Byggnadens arkitekt, herr Aron Johansson, blev, som är dokumenterat, före sin död här om året klar över att krimskramset på taket måste offras, för att byggnaden skulle bli stämd i en lugnare ton och smälta bättre in med den lugna och stolta linjerenhet och manlighet, som kännetecknar den norra slotts-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

fasaden. Stenbarriärerna på riksdagshuset äro ett försök att skapa harmoni med slottet, men denna tanke har dock aldrig kunnat förverkligas. Den var från början misslyckad.

Att bygga ett nytt riksdagshus är naturligtvis en utopisk tanke, som endast kan finna berättigande, för den händelse staten för andra nödvändiga behov kan utnyttja denna byggnad på ett förnuftigt sätt. Otivelaktigt har staten mycket stora och latent lokalbehov, som inom en nära framtid komma att anmäla sig. Det hade, herr talman, varit av intresse att i detta sammanhang eller vid ett kommande tillfälle få belyst med siffror, vilka belopp, som staten för närvarande lägger ut, för att hyra lokaler för skilda behov här i huvudstaden. Det har sagts, att t. ex. justitiedepartementet, redan omedelbart efter det att man tagit i bruk det nya kanslihuset, för vissa ändamål har varit nödsakat att hyra lokaler utanför kanslihuset. De belopp, som staten på detta sätt får betala ut i form av hyror, representera säkerligen räntan på ett avsevärt kapital, och det skulle vara intressant att kunna göra en jämförelse mellan dessa belopp och kostnaderna för detta hus' ombyggnad, antingen för riksdagens fortsatta behov eller för annat ändamål. Den tanken har också framkastats att här i riksdagshuset förlägga en rad juridiska institutioner. Man skulle alltså av riksdagshuset göra ett justitiepalats och hit förlägga högsta domstolen, Svea hovrätt, M. O.- och J. O.-expeditionerna, justiekanslern, arbetsdomstolen m. m. Kunde en sådan sak förverkligas, skulle byggnaden otivelaktigt komma till en nyttig användning, förutsatt att den kunde rationellt ordnas, vilket emellertid knappast är möjligt utan ytterligare genomgripande omändringar. Jag menar därför, att frågan om ett nytt riksdagshus endast är en utopisk tanke i den meningen, att man skulle riva den nuvarande riksdagsbyggnaden, vilket föreslås i ett projekt, som professor Ragnar Östberg helt nyligen offentligt framkastat. Jag är fullt på det klara med att något sådant med rätta skulle komma att uppfattas på ett mycket ofördelaktigt sätt av det svenska folket. Tanken att jämna denna byggnad med marken anser jag vara dödfödd. Det är därför på sin plats, att man vid den fortsatta utredningen väger spörsmålet om riksdagshusets ombyggnad för riksdagens behov mot tanken att omändra byggnaden för andra ändamål och att för riksdagen bygga ett nytt hus.

Vidkommande de nu föreliggande förslagen ansluter jag mig personligen till det av herrar Åkerberg, Tengbom och Engkvist inom kommittén framlagda förslaget såsom det enligt min mening mest rationella. Det är särskilt tanken på den övre delen av byggnaden, som dikterar denna min ståndpunkt.

Att taga ner barriärerna och återuppsätta dem, anser jag nämligen orimligt inte blott ur estetisk, utan lika mycket ur rent praktisk synpunkt. Under årens lopp har jag vid skilda tillfällen tagit i närmare betraktande förhållandena däruppe på taket, och senast i förra veckan gjorde jag i sällskap med några kammarkamrater en rundvandring bakom stenbarriärerna. Där flöt i värmen asfalten som en lavasjö, och var och en, som har någon förmåga att bedöma de praktiska förhållanden, det här gäller, måste, det är jag fast övertygad om, vitsorda att de byggnadssakkunnigas redan vid utredningarna till förra årets riksdag kategoriskt uttalade mening, att en isolering av den övre våningen är ytterst svår genomförbar, är riktig. I själva verket förhåller det sig så — vilket man kan konstatera på olika sätt — att de bakom graniten liggande tegelmurarna uppförts utan isolering mot graniten, och att sålunda genomsläppligheten av vatten redan därigenom är mycket stor. I nu föreliggande utredningar har man också nödgats söka sig fram till tekniskt mycket invecklade och såvitt jag kan förstå svårutförbara isoleringsåtgärder för att kunna förverkliga tanken att taga ned och återuppsätta stenbarriärerna.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Det är klart, att man för en avsevärd tid mot vatten kan trygga de övre delarna av byggnaden, därest man vid en reparation företager en betydande ommurning av de bakom graniten liggande tegelmassorna. Men såvitt jag förstår av föreliggande utredningar och beräkningar, har man icke avsett någon omfattande ommurning av vad som ligger bakom granitfasaderna. Slutsatsen blir därför, att man icke enbart för takets tryggande skall vidtaga en på det sättet isolerad och dyrbar reparation. Att för byggnadens framtida bestånd dock ett mycket dyrbart arbete med taket måste utföras och förr eller senare är oundkomligt, därest man skall förhindra en fortsatt förstörelse, är klart för var och en. Att denna i byggnadens övre delar fortskridit ganska långt, är ostridigt, och därom bära många tecken vittne, till exempel att i statsutskottets plenisal på västra sidan finnes en vattenläcka i taket. Vid utredningarna förra året påpekades med styrka från de sakkunniga, att särskilt brottet och sprickan på södra fasaden är mycket allvarlig, och att sänkningen av sydvästra hörnet ävenledes är en av de allvarligaste frågorna för huset, som påkallar en avlastning av de stora tyngderna där uppe på taket för att motverka den skadegörelse, som inom ganska kort tid blir aktuell med hänsyn till landhöjningen, som påverkar de primitiva pålningsförhållanden, vilka kommo till användning, när man byggde detta hus. Min mening är således den, att skall man bygga om riksdagshuset så att säga uppifrån, bör ett sådant arbete göras konsekvent, så att man — om riksdagen skall bli kvar här — gör det bästa möjliga för riksdagens behov av byggnaden. Och enligt mitt sätt att se är den åkerbergska reservationen en god lösning, ity att den även innebär ett lösande av de estetiska problem, som sammanhånga med riksdagshusplanens sänkning och Norrbros friläggande. Jag skulle för min del önska, att riksdagen skulle visa den pietet emot Helgeandsholmens forntid så att säga, då den låg fri och speglade sig i strömmens vatten här, att man av situationen gjorde det bästa möjliga och sålunda tog i anspråk för genomförandet av denna sak även de medel, som Stockholms stad ställt i utsikt för detta ändamål, nämligen för sänkning av planen och för friläggande av Norrbro.

Jag vet väl, herr talman, att många människor anse, att oersättliga skönhetsvärden skulle spolieras, därest vidare den nuvarande stora trappan skulle offras såsom ju är meningen enligt bägge de huvudförslag, som äro framlagda i byggnadskommitterades utredning. Ja, det är sant, att denna trappa är pampig på visst sätt, men den är oerhört opraktisk och upptager mycket dött och mycket onödigt utrymme. Det är väl också något sällsynt i en byggnad, att man för att komma från öster till väster som här måste företaga en alpvandring då det gäller att förflytta sig från Norrbro till kamrarnas bottenplan. Människor, som lida av torgskräck, ha också svårt att taga sig uppför denna sjumilastege.

Många människor leva också här i riksdagen i den föreställningen, att det stora trapphuset skulle ha så mycket ädelt byggnadsmaterial hopat i sig, att däri vore att söka ett betvingande motiv att inte röra vid grannlåten. De flesta människor tro till exempel, att väggarna i galleriet äro klädda med marmor, men, mina herrar, så är alls icke fallet! Det mesta är stuck, det vill säga gips, uti ett inte alltför påkostat utförande. Det enda verkligt konstnärliga, som här finnes, utfört i ädelt material, är kolonnerna av marmor, och de skulle ju enligt de båda huvudalternativen i ombyggnadsförslagen räddas åt framtiden. Allt annat, som tjsar vissa ögon, har ingenting med den förening av materialets kvalitet och formgivning, som ensamt skapar konst.

Det är av många omvittnat, att tillgodoseendet av rent praktiska krav i

'Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

fråga om arbetsmöjligheterna inom dessa väggar inte fyller ens de rimligaste anspråk. Det är ostridigt, som statsrådet Möller här i går framhöll, att man har ingenstans att kunna taga vägen för att kunna isolera sig i arbete och ensamhet. Visserligen är människan ett sällskapligt djur, men det ständiga sällskapet även då man vill arbeta eller vill vara ensam, som de trånga lokaliteterna påtvinga var och en, är en ganska orimlig ordning. Om luftväxlingen skola vi inte tala. Efter ett par timmar i en välbesatt utskottslokal, är det nödvändiga syrebehovet förbrukat. För endast några dagar sedan inandades vi här i första kammaren en underlig blandning av kreosot och lysol som genom det stora luftintaget drogs in i byggnaden från kajreparationen där nere på den lilla strandremsan, vilket jag omnämner som en illustration till de primitiva förhållanden som äro rådande i fråga om byggnadens ventilation. Här i kammaren sitter man liksom i medkammaren sämre än barnen göra i småbarnsskolan, och jag försäkrar, att så trångt som man sitter här satt jag inte då jag gick i småskola på Värmdögatan här i Stockholm. Gärna må herr Reuterskiöld och andra finna detta ganska trivsamt och småtrevligt, men de allra flesta människor torde dock medgiva, att man inte ställde några större anspråk på armbågsrum, då huset byggdes, ty hade man det gjort, så hade det väl blivit litet rymligare och bättre än de primitiva skolbänkar, som här inmonterats. En nyvald kvinnlig ledamot av andra kammaren, lärarinna här i huvudstaden, har i ett tidsningsuttalande i dag givit uttryck åt den erfarenheten, att det är fysiskt omöjligt att sitta still i kammaren mer än några timmar i sträck; efter sju timmar är man förstörd för den dagen. Det är hennes omdöme, som rymmer inte så litet sanning och berättigande.

Det finns alltså såvitt jag förstår, goda skäl för kraven att tillgängliga utrymmen och utrymmesmöjligheter inom byggnadens väggar tillvaratagas på ett bättre sätt. Om jag inte minns galet, är det 2,700 kvadratmeter nytt utrymme, som enligt ombyggnadsförslagen, de bågge huvudförslagen, skulle kunna ernås, vilket ger en föreställning om omfattningen av de outnyttjade utrymmen, som finnas i denna byggnad, där man vid uppförandet lagt in många, många miljoner tegel i onödan i de fästningsliknande murarna.

De moderna arkitekter, som utarbetat de föreliggande restaureringsförslagen, ha heller inte, såvitt jag förstår, gått hårdare åt detta byggnadsverk än det tål vid. Dessa 2,700 kvadratmeter motsvara, såsom herr Sävström, vilken var ordförande i kommittén, också för en tid sedan framhöll, utrymmet i ett ordinarie modernt fyra våningshus. Det är visserligen sant, att man för att få detta utrymme även måste taga i anspråk stora trappan och en del av sammanbindningsbanan, men det skapas i varje fall i planerna, såvitt man kan förstå, fullgoda ersättningar och kanske bättre sådana med hänsyn till soleniteteten än de nuvarande förhållandena sägas kunna innebära.

Min slutmening blir sålunda den, herr talman, att om det skulle visa sig vid fortsatt beredning av detta ärende, att varje tanke på ett nytt riksdagshus måste överges, därför att byggnadens ombyggnad för andra ändamål skulle bli alltför vittutseende, böra väl nära två årtiondens i de senaste etapperna verkställda utredningar ha gjort riksdagen mogen för att nästa år fatta ett avgörande beslut i frågan. Jag hoppas för min del, att detta beslut efter de här angivna förutsättningarna skall komma att ske i anslutning till de huvudförslag, som i år hava framlagts.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag är den ende, som väckt några motioner i den här frågan, tre stycken, väckta både i riksgäldskontoret och i riksdagen. Den första avsåg »att riksdagen må tillerkänna icke rökare deras

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

mänskliga rätt att få samfällt överlägga i partirummet samt enskilt skriva, läsa och äta i någon vrå av riksdagshuset allt i fred för rökare». Denna »vrå» har i pressen omvandlats till äskat förbud mot all rökning i hela riksdagshuset. Så tillförlitlig kan även pressen vara i sina sakuppgifter. Den andra motionen gällde en hemställan »att riksdagen ville väsentligen avslå den ifrågasatta förflackningen efter ögonblickets sinne av riksdagshusets yttre dekorationer» m. m.

Den tredje motionen, väckt efter frågans remiss till bankoutskottet, avsåg att få till stånd en återremiss. Jag blev för min del orolig över, att kommittémajoritetens förslag i denna fråga att lägga ned 5 till 6 miljoner på riksdagshusets renovering skulle gå igenom i riksdagen. Ty jag tycker, att detta vore onödiga pengar, och därför behövdes eftertanke. För att stödja denna återremiss förordade jag också utredning om ett nytt riksdagshus, inte i den meningen, att jag yrkade ett sådant *nu*, utan därför, att man eventuellt skulle få ekonomiska kalkyler på hur orimligt det vore att nu bygga ett dylikt.

Nu skall jag, herr talman, be att få börja med att *yrka bifall till utskottets förslag*, varigenom alla åsikter kunna enligt min mening någorlunda tillgodoses. Det beslutet har också andra kammaren fattat och jag tycker, att det inte är värt att bringa frågan i onödigt virrvarr genom ett annat beslut i första kammaren. Jag är således med om, att kammaren uttalar som sin mening, liksom andra kammaren gjort, att frågan är för tidigt väckt att börja med stora kostnader, utreda, vilka belopp som skulle åtgå för att bygga riksdagshus uppe på Mosebacke eller Riddarholmen, som Engberg föreslog i andra kammaren, någonstades i Nedre Norrmalm, som statens byggnadsstyrelse ifrågasatt, eller på Skeppsholmen, som en kungl. kommitté för länge sedan och jag nu ansett vara den enda plats, som kan komma i fråga. Det är ju bra i alla fall, att någon huvudfråga blir avkopplad vid denna riksdag, så att man inte förlorar sig i alltför konturlösa utredningar till stora kostnader. Sedan må gärna utredas — vilket jag dock anser obehövt — kraven på ombyggnad av plenisalarna. Tillika vill jag ej gå miste om utskottets förord, att vid återremissen skola av riksgäldskontoret övervägas mina tre motioner, dels om någon fred för icke-rökare, som man underlåtit att yttra sig om, dels om avslag å anspråken på riksdagshusets yttre förflackning och dess skönhetsvärdens tillintetgörande och slutligen om riksdagshusets inre ombyggnad i övrigt med fränkopplande som sagt för närvarande av frågan om ett nytt riksdagshus.

Det må då också erinras, att det är farligt i dessa tider, att begära utredning om ett nytt riksdagshus. Då äventyra vi kanske en hemsk funkislada, eller något dylikt. Det finns förmodligen knappast någon arkitekt nu, som kan bygga ett vackert hus, som står sig som en monumentalbyggnad genom århundradena. Möjligtvis Östberg. Men även han synes nödgats — i anslutning till systemet Europas nuvarande andliga misär i sina utanverk — glida ned mot världsdelen nedgång även i konsten. Åtminstone pekar, såvitt jag förstår, hans sista förslag till riksdagshus i den riktningen.

Jag ber då först att få säga ifrån på en mängd människors vägnar, att vi tycka, att *det här huset är vackert*. Resande från både svensk landsort och utlandet i förening med en myckenhet huvudstadsbor göra honnör för huset. Det kan väl rimligtvis icke förmenas dem, och det skulle vara av intresse med en folkröstning, huruvida huset ur konstnärlig synpunkt bör jämnas med jorden eller få stå kvar. Det finns folk, som kunna tänka och känna själva och ej tro det är fint och förståsigpåigt att buga sig för dagens stämningar inom det officiella expertväsendet.

Detta hindrar ej, att även funktionalismen kan vara bättre än sitt rykte. Dess franska profet siade vid sitt besök i Stockholm om »den vita och den

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

gröna staden». Hell denna profetia! Och åt skolans krav på ljus och luft inomhus kan väl skattas utan att avskaffa monumentalitet både inom- och utomhus.

Vi äro således en hel mängd människor, som tycka, att riksdagshuset är vackert, ja ståtligt och minnesvärt.

Det är ett monument över svenska folkets granitgrund. Det är kanske den enda offentliga byggnad i Europa, som är i fasaderna utsmyckad till alla delar med utmejslad granit av ädlaste slag. Detta är väl en vacker symbol för den svenska folkstammens grund, på vilken vi stå.

Vidare har huset på ett genialiskt sätt givit uttryck för den gamla frihetstanken, att riksbanken skall lyda ej under regeringens utan under riksdagens suveränitet. Om ni gå ned och betrakta den låga bankbyggnaden, som ligger i väster nedanför riksdagshuset och sammanlänkats med det genom de två portalbanden, möta ni en ståtlig symbolik för riksbankens eviga samhörighet med riksdagen.

Än mer, riksdagens ledamöter böra var för sig taga sig en stunds siesta och inspektera riksdagshusets och bankens utsmyckning i granit: vilken kraft ligger ej i de råhuggna granitmassorna, vilken smekning i omväxlingen av kolonnader och slätslipade ytor, vilken minnesrikedom i skulpturerna av historiska gestalter, vilken tjusning i lejonens vakthållning i stort och smått på krönen och i fasaderna.

Det obligatoriska hatet mot »preusseriet», i forntid och kanske även i nutid, tror sig kunna beröva den svenske prisbelönte granitarkitekten Aron Johansson smak och ära genom att degradera hans skapelse till en lumpen efterklang efter senpreussiska monumentalbyggnader, som dock ville vara och voro ett mäktigt framträdande för ett vaknande stort rikets mandom och kraft.

Det svenska riksdagshuset är icke någon sådan efterklang. Det är först och främst en symbol för ett folk, om vilket sagts: »i *klippan* växte järn och männer däruppå». Hellenismen lyser fram i hel- och halvkolonnaderna och dominerar huvudfasaden. Fönstrens infattningar efterlikna förebilder från Europas ädlaste renässans i byggnadskonsten, och balustraden på krönet går helt i stil med slottets och Norrbrors arkitektur.

Det säges och åberopas, att Aron Johansson senare ångrat sig åtminstone över de fyra måttfulla obeliskerna i hörnen av huvudbyggnadens krön, som liksom kyrkspirorna och de stora obeliskerna rikta vandrarens uppmärksamhet på det överjordiska inom och utom oss. Mig har det sagts, att arkitekten var villig till ett sådant offer för att i någon mån mätta de hungriga lustar, som världskriget jämte dess förebud och efterverkan släppt lösa för att helt nivelera även hans skapelse.

Statsrådet Möller prisade emellertid under debatten här i går en återgång till »*prakt*» i våra officiellaste byggnader. Som förebild uppställde han exempelvis det lilla rådhuset vid »La grande place» i Bryssel. Jag beundrar också det huset liksom den nämnda platsens alla byggnader. Men Möller bör i sammanhang med denna nyttiga erinran ej förglömma, att dessa gamla praktbyggnader äro små konfektkärl för de små administrativa behoven, på den tiden. Men för vår tid är en sådan liten intim lokal otillräcklig. Det vill till stora hus i vår tid med våra omfattande uppgifter och mekaniska resurser. Fastän det är tacknämligt, att Möller prisade den gamla tiden med dess spiror, figurer och utsmyckningar på alla sätt och även glorifierade de stora dömnerna, där nästan varje väsentlig detalj pekar mot det andliga. Men i vårt riksdagshus reser sig ju icke någon sådan motsvarighet mer än moder Svea och de fyra måttfulla obeliskerna i riksdagshusets hörn.

Och Åkerberg, som brukar tala så lugnt och förståndigt annars, han måste ju i går anstränga sig, så att vi tyckte, att han gick till överdrift, när han

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

talade om »hur förskräckligt hus detta var» och »hur förfärligt hus det var med alla dessa krumelurer» etc. Det är alldeles, som om man hörde Carl Laurin skriva högljutt i pressen, att det finns inte någon stil på det här huset. Sådana omdömen äro dock endast eftersägningar av en schablon, som en arkitektskola för tillfället sprider ut. En del människor tro ofta det vara förnämligt att anse så, de måste manifestera samma åsikt, annars följa de inte med sin tid, framstå ej som intellektuella eller vad det kallas. Men statsrådet Möller har riktigt ställt dem mot väggen och dömt ut ett sådant åskådnings-sätt.

Vidare måste vi, som sagt, komma ihåg, att det är kanske det enda hus i Europa utom de mycket gamla som är helt höljt med ädelt material utanpå. Denna är antingen marmor, sandsten, granit eller naturkalk. Den sista dominerar de bländvita privathusen, vilka lysa både vid Medelhavet, Öresund och mångenstädes. De börja titta fram blygt också i Stockholm trots många vederbörandes motstånd naturligtvis.

Här har nu förhålligats graniten, denna mest hårdarbetade sten för sådant ändamål, och den är, som jag skildrade för er ett mästerverk, ett praktverk, om ni gå och se på allt med oförutfattade meningar. Jag har gått runt omkring riksbankshuset och njutit och funnit, att det är alldeles förtjusande, att man kunnat framskapa något sådant och behålla det för eftervärlden. Och kom ihåg, mina herrar, att det fått första priset på sin tid! Den tiden var, sade föregående talare, en förflackningsperiod, men vi ha haft sådana förflackningsperioder av värre slag, då man vitmenade kyrkorna invändigt, därför att det fanns målningar och utsmyckningar i dem, och sedan har man börjat plocka fram målningarna och prydnaderna i kyrkorna. Det är på samma sätt med er, som vilja avskaffa alla utsmyckningar på riksdagshuset, ja helst jämna hela huset med jorden.

Majoritetsförslaget vill ju i varje fall plocka bort balustraden där uppe på taket samt moder Svea och de fyra stånden. Att ni inte skäms! Det är väl, det kommer eftervärlden om århundraden att tycka, en av de grannaste parentationer över svenska rikets vapen, som finns, på denna fasad i svensk granit, i den vackraste svenska graniten! Och det skall rivas bort och ersättas med ett ladugårdstak, som kontrasterar med hela omgivningen.

Vad sedan angår frågan, om det skulle ha varit bäst, att Helgeandsholmen hade fått ligga öppen med sina utsikter, så var detta också den gamla tidens uppfattning. Det var även justitierådet Albert Lindhagens tanke, som han kämpade för i en kungl. kommitté, vilken förordade, att riksdagshuset skulle i stället läggas på Skeppsholmen. Detta blir ju lättare att tänka i framtiden, då vi få en bro från Logården vid slottet rakt över till Blasieholmen och ångslupar från skilda håll som lägga till där. För övrigt gör det väl ingenting, om riksdagsmännen få promenera litet och inte i förtid dö ifrån sina familjer av åderförkalkning.

Nu vill jag också säga, att det *nuvarande riksdagshuset är även till inredningen fullt tillräckligt*. Det är enligt min mening få förändringar, som här behöva göras. Och jag är dock den äldste näst Trygger här i riksdagen — men har vistats här mer än Trygger — och har upplevat allt möjligt med de mest skilda behov av lokaler.

Beträffande *luften* var den förr ganska tryckande i plenisalarna, men så infördes det — ursprungligen på min motion förresten — ett luftväxlingssystem med kanaler för frisk luft under varje plats. Detta medförde en omändring. När jag nu trängtar efter frisk luft, sätter jag mig på min plats i kammaren eller i lägenheterna uti stora hallen. Det är inte så farligt med luften i utskotten så länge man låter bli att röka där. Jag har aldrig känt mig, aldrig

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

blivit deprimerad av luften i utskotten. Jag kommer allt fortfarande att hålla mig levande trots luften.

Statsrådet Engberg sade i går i andra kammaren, att vi måste skapa trevnad i plenisalarna, och statsministern har ej heller funnit någon trivsel i riksdagshuset. Jag har aldrig känt någon *materiell* otrevnad i plenisalarna, sedan luften förbättrats. Den här pulpeten har ock räckt för mig. Jag kan dra ut locket och skjuta ihop det, samt komma lätt till och ifrån min plats. Där har ock var och en sin särskilda arbetsplats.

Beträffande möjligheten till konferenser och privata arbetsplatser vimlar riksdagshuset av sådana. Vi ha ej, som det sades, blott dessa två dockrum innanför sammanbindningsbanan. Denna bana är fylld med soffor och stolar jämte småbord samt är verkligen genialisk både till namn, utsmyckning och tillfällen. Jag brukar merendels sitta i en av sofforna där vid konferenser, och går inte och stänger in mig någonstans. Det är på samma gång stimulerande att se livet pulsera i form av skilda gestalter, som skynda förbi, och jag har aldrig blivit störd därav. Ibland sätta vi oss också vid något av de många borden med bekväma stolar ute i hallen, där det är den friskaste luften. Mellan statsråds- och talmansrummen — prydda på väggarna med riksdagshusets förnämligaste målningar — samt kamrarna löper ju en lång korridor med många vanligen obegagnade soffor. I den skumma dagern därstädes kunna förtäckta konspirationer, som sky dagsljuset, lämpligen äga rum. I skrivrummen, handbiblioteket och riksdagsbiblioteket finnas en mängd utsökta arbetsplatser. Därtill komma de på sista tiden inrättade, lätt tillgängliga privatrummen, där man kan instängd både arbeta, konferera och sova. Utskottskalerna erbjuda ock möjligheter.

Det är sålunda ett obetänksamt förhastande, när här förmenas, att vi sakna platser för arbete och samspråk. Vi böra akta oss för detta moderna osläckliga lyxbehov i de offentliga bostadsförhållandena i stat, kommun och ämbetsverk. Jag vet inte riktigt, vart statsrådet Engberg särskilt ville komma i plenisalarna. Han kanske vill att vi till sist skola få röka, dricka och äta här under debatterna. Det brukar ju numera anses som höjdpunkten av »trivsel»!

I detta sammanhang skall jag emellertid, herr talman, utbedja mig att få säga ett par ord om *den andliga trevnaden i plenisalarna*, och då skall jag bli allvarlig så gott jag förmår. (Herr Åkerberg: Äntligen!) Vi måste nämligen här i plenisalen söka någon gång tillägna oss *sammanträdeskultur*! Det är kanske det viktigaste i alla fall.

Vi ha ju en i anledning av stimmet i kamrarna nyligen antagen författning om att talmännen skola se till, att stillhet råder i kamrarna under debatterna. Detta tillämpas emellertid varken av dem, som skola lyda lagarna, eller av dem, som skola se till, att de efterlevas. En gammal svensk grundsats här i landet har dock varit: Respekt för gällande lag och öppen rätt att fordra en annan. Om bara herrarna, och förresten även damerna, som dock kanske inte våga eller icke kunna föra så mycket oväsen, foga sig efter den lagen, så att talmannen inte behöver ingripa, kommer sammanträdeskulturen av sig själv. Varför tillåtas vi stå och tala här efter att ha begärt ordet? Vi kunna väl lika gärna låta bli detta, om det inte är meningen, att vi skola få tillfälle att söka övertyga varandra. Den, som vet, hur han skall rösta, har bråttom eller måste i något för honom obekant ärende lita till sitt partis konstruktiva ståndpunkt eller till någon enskild person, som han har förtroende till, må gärna gå ut ur plenisalen och syssla med sina konferenser eller andra privata angelägenheter. Det är också sammanträdeskultur!

Men jag fick t. ex. inte höra den förste talaren i denna debatt, därför att ni

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

förde ett sådant oväsen i själva plenisalen. Ni förbjödo således mig, som ville höra honom, att höra honom, och honom, som ville bli hörd, att bli hörd. Är det sammanträdeskultur? Och så dessa högljudda privata konferenser, som folkrepresentanterna föra med varandra i bänkarna. Och framför allt dessa sorlande folkförsamlingar *inne* i salen upp emot förgrunderna och utgångarna! Om jag talar, händer det sålunda ibland att bakom min rygg Velanders genomträngande röst i samspråk med Walles, som har en mera mjuk och ohörbar stämma, distrahera mig. (Herr Åkerberg: Till saken.) Man kan till och med ibland ställa sig alldeles invid en talare och prata högt om andra saker. Det var en gång en samling yngre personer från Danmark, intresserade, intellektuella, på studiebesök i Stockholm. De besökte ock ett plenum i riksdagshuset. Jag kände en av dem, och de förvånade sig storligen över den brist på sammanträdeskultur, som fanns i den svenska riksdagens båda kamrar.

Denna anarki kan ej undgå att kasta något av sin skugga även över *presidiet*. Anledningen till att det inte gärna vill ingripa mot herrarnas vanor är, att det inte vill bli någon tyrann. Det är naturligtvis därpå det beror. Om någon alldeles särskilt ansatt talare någon gång vädjar till *presidiet*, så kommer det en liten stilla knackning och ibland kommer den utan påminnelse. Det blir ett ögonblick, till hälften en frågande tystnad, och så börjar ganska snabbt det stora rumoret igen. Men om en vanlig talare, som fått ordet, överilar sig enligt talmannens oförgripliga mening, så faller klubban med en våldsam skräll i bordet. Men densamme mannens olagliga demokratiska överilningar vågar talmanskapet sig icke gärna på.

När Hugo Hamilton var talman, var det inte alltid så roligt att stå i talarstolen. Då kom nämligen ofta hans gode vän Swartz och satte sig bredvid honom och förde ett högljutt, uppsluppnet samtal och så fick man stå där och försöka skrika sig igenom bäst man kunde. Jämväl annorledes och även nu kan det förekomma rätt högljudda samtal vid *presidiebordet*, som stör en talare på talarstolen. *Presidiet* har ju bekymmer med föredragningsordningar och andra saker, som skola bestämmas, och de avhandlas ibland så mångstämmigt och högljutt, att talaren i talarstolen med svårighet hör sig själv.

Om jag fick vara talman i fjorton dagar, skulle denna sal bli pacificerad under debatterna, inte, mina herrar, med hårda ord utan med konciliant tal, humor och urskuldande påminnelse om lagarna. (Skratt.) Det finns knappast någon mer rättänkande människa än den svenska riksdagsmannen, och jag är förvissad om att vi kunna komma till rätta med oss själva även på detta område under benägen medverkan från talmansskapet. Det finns förstås vissa riksdagsmän, som äro okänsliga för hur högljutt det sorlas omkring dem, utan bara skovla in sina anföranden i protokollet. Det är ju ock en huvudsak för framtidens folk att se, hur meningarna varit delade. De flesta åter vilja nog främst bli hörda, men då är det oftast förspild möda, om man inte är korad partiledare, statsråd, landshövding, generaldirektör (möjligen) eller ordförande i ett utskott. Alla andra röster äro i stort sett biltoga. (Herr Åkerberg: Vad talar du om?) Jo, om »*trivseln*» inom riksdagen och nu särskilt om *trivseln* för de obefordrade talarna och för de demokratiska principerna. Således en del av det ämne, som ingår i den nu pågående överläggningen. Är det kanske fråga om munkavle på obehagliga sanningar. (Herr Åkerberg: Bravo, fortsätt!) Ja, herr talman, knacka gärna ned mig på högljudd hemställan från en av diskussionens förgrundsfigurer, jag fortsätter ändå i demokratiens namn.

Jag anser, som sagt, att det inte finns något större behov av ändringar i det här huset och dess lokaler. Jag har åtminstone för min del icke känt något större behov därav, och ändå har jag varit en av de mest sysselsatta här i

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

riksdagen. Kunna vi först och främst få till stånd en bättre sammanträdeskultur, så blir det jämförelsevis paradisiskt här.

Det må tilläggas, att vår hall är ett smycke. Utlänningar och landsortsbor pläga förmena, att den är en måttfull och fulländad entré till riksdagshuset. Jag har själv varit inne i många riksdagshus i Europa, men jag har aldrig sett någon förhall, som jag tycker är så fulländad och storstilad i det lilla som vår. Jag har som sagt inte heller någon så bärande anmärkning mot de materiella förhållandena inom riksdagshuset, att jag anser det berättigat att lägga ned 5—6 miljoner kronor på en renovering. Demokratien får akta sig för dylika lyxbehov. Vad det här gäller, är att råda bot för sprickorna i taket, förbättra riksdagsrestaurangens kök kanske samt få till stånd något skydd för icke-rökare, vilka äro de enda med större fog för klagan över den dåliga luften här och var.

Jag menar alltså, att även med min ståndpunkt kan man godtaga utskottets uttalande, och då bli ju även Åkerberg och jag ense i den viktiga punkten åtminstone. Utlåtandet förordar visserligen utredning även om plenisalarnas ombyggnad eftersom vissa krav därom framstälts. För min del behöver jag icke dessa och de äro ju lyckligtvis även omöjliga att genomföra. I varje fall bör man väl vänta, till dess den nu åter spirande åtrån efter ett enkammarssystem tagit mandom. Riksgäldsfullmäktige märka nog dessutom av diskussionsprotokollen att någon majoritet i kamrarna ej heller på den punkten är att förvänta. Tiden räcker nog till framdeles, då den är mogen att ta andra då rådande förhållanden under övervägande.

På dessa skäl, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag, som också är antaget av andra kammaren.

Herr Leffler: Herr talman! Jag är inte på något sätt överraskad av att de förslag, som riksdagshuskommittén framkommit med, ha väckt en viss oro. Förslagen äro ju tämligen omfattande, och jag förstår, att det kan krävas en viss tid för riksdagsmännen att i någon mån smälta dem.

När kommittéerade började sitt arbete, infordrades från olika personer förslag beträffande de önskemål, som de hade i fråga om riksdagshusets ombyggnad och inredning. Det var från regeringsmedlemmar, talmännen, ordförandena i de ständiga utskotten, kanslierna och pressen. Och samtliga dessa gävo uttryck åt den meningen, att utrymmena voro för små i olika avseenden och att man önskade bättre sådana. Den organisation, som byggdes upp inom kommittén, bestod av en stor arkitektbyrå, och med dennas tillhjälp kom man så småningom fram till att detta hus under alla förhållanden borde vara tillräckligt stort för att kunna tillmötesgå de krav, som framställdes. Tanken att överhuvud taget föreslå någon nybyggnad avvisades inom den allra första tiden av kommitténs arbete. För min egen del måste jag ju säga, att denna tanke, som har uppkommit från olika privatpersoner, är ett förslag, som man måste beteckna såsom ganska djärvt, därför att det ju kräver så enorma summor. Den sista, som har kommit fram med ett förslag, var ju professor Östberg, som ansåg, att man skulle riva såväl riksdagshuset som riksbanken och på den gamla riksbankens tomt bygga upp ett nytt. Det är en affär, som säkerligen kommer att kosta över 20 miljoner kronor, utom kostnaderna för att riva de två gamla byggnaderna, och att komma fram med ett sådant förslag förefaller mig vara ganska egendomligt. Reflexionerna, kan man nästan säga, göra sig själva.

Vad sedan beträffar de anordningar, som kommittén har föreslagit, skall jag närmast hålla mig till taket. För att kunna få stora och praktiska utskottslokaler i vindsvåningen krävs det enligt de sakkunnigas utredning —

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

om man ville bibehålla fasaden, sådan den är med barriärer och Moder Svea-gruppen o. s. v. — att man höjer barriären och samtidigt bibehåller det platta taket. Enligt de sakkunnigas uttalande var det praktiskt taget omöjligt att med bibehållande av det platta taket hindra att fukt skulle rinna ned i undervåningen. Då kom man upp med förslaget om ett sadeltak, och denna anordning löste frågan praktiskt och ekonomiskt; praktiskt på så sätt att taket då skulle vara absolut säkert mot vätan, och ekonomiskt därför att det skulle medföra en minskning av kostnaderna å cirka 600,000 kronor. Kommittén ansåg nämligen, att man måste taga hänsyn till även de ekonomiska sidorna. Beträffande det stora trapphuset är det visserligen ganska monumentalt, men det ligger ju där så ödsligt och tomt och slösar med utrymmet i allra högsta grad. Genom det förslag, kommittén kom med, löser man den frågan på ett praktiskt och vackert sätt. Med denna lösning blir det även en verkligt monumental trappuppgång. Om kammarens ledamöter hava gjort sig besväret att studera de olika ritningar, som förekomma, och de modeller som även finnas, skall man finna detta. Sammanbindningsbanan kommer visserligen i stället för att som nu gå i norr och söder att gå i öster och väster, och samtidigt bibehållas som sagt dess monumentalitet.

Att privata personer fundera över och komma med förslag om att riva huset och bygga nytt må vara hänt, men vad som har förvånat mig mycket, är, att byggnadsstyrelsen även har gett sig in på denna linje och gått vilse bort på Gustav Adolfs torg. Men man får kanske förklara detta därmed, att byggnadsstyrelsen hade så kort tid på sig för att avgiva sitt förslag.

Vad sedan herr Åkerbergs anförande i går beträffar, kan jag i stora delar instämma däri särskilt i den sista delen därav; men när herr Åkerberg gjorde gällande, att — såsom han uttryckte sig — olustkänslan och trycket vid riksdagens slut skulle vara föranledda av lokalerna här i riksdagen, så förefaller det mig, som om talaren ändå har gjort sig skyldig till en viss överdrift. För min del tror jag, att det är helt andra omständigheter som göra, att denna olustkänsla har kommit fram i de fall, där den verkligen gjort det.

Vidare har professor Reuterskiöld kommit med ett yrkande om avslag på hela förslaget. Jag skulle hava förstått detta yrkande, om han samtidigt ansett, att man skulle taga upp frågan om att bygga ett nytt riksdagshus. Men såvitt jag kan förstå av herr Reuterskiölds anförande, var det inte hans mening, utan han ansåg tvärtom, att tanken på att bygga ett nytt riksdagshus överhuvud taget inte skulle tagas upp. Men om man nu skulle avslå bankoutskottets yrkande, har man ju låtit den frågan stå öppen, nämligen frågan om att bygga ett nytt riksdagshus. Följer man däremot utskottets förslag, har man till en viss grad åtminstone avklippt förslaget om att bygga ett nytt riksdagshus. Därför skulle jag vilja avråda från att följa herr Reuterskiölds yrkande om avslag på bankoutskottets förslag.

Det har, herr talman, hållits så många anföranden och det kommer ytterligare en hel del sådana, varför jag skall begränsa mig till vad jag nu sagt och yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Reuterskiöld** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Till förtydligande av vad jag i går yrkade ber jag endast att få tillägga, att då jag motiverade mitt avslagsyrkande, gjorde jag detta med en erinran därom, att det borde vara slut med *alla* utredningar. Att bygga ett nytt riksdagshus utan en ny utredning torde, herr talman, vara uteslutet. Jag tillade också, att riksgäldsfullmäktige hava att fullgöra sin naturliga skyldighet enligt instruktionen såsom värd för huset och se till, att nödiga reparationer göras. Räcka inte de medel, som de fullmäktige, ordinärt hava, få

'Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

de gå till riksdagen nästa år, men vi skola inte taga upp utredningsfrågan ånyo.

Herr Bäckström: Herr talman! Då den förste ärade talaren i denna fråga, herr Reuterskiöld, i går eftermiddag slutade sitt anförande med att yrka avslag på utskottets hemställan, kunde jag inte tolka detta på annat sätt, än att det skulle innebära, att ingenting behöver göras åt denna byggnad. Herr Reuterskiöld fick också många instämmanden i sitt yrkande.

Jag måste säga, att vad herr Reuterskiöld nu nämnde om att det skulle överlämnas åt riksgäldsfullmäktige att i vanlig ordning såsom husvärd — eller vad man skall säga — hava tillsyn över denna byggnad på vanligt sätt och verkställa nödiga reparationer, kan det väl ändå inte innebära någonting annat, än att fullmäktige på vanligt sätt år efter år underhålla byggnaden. Men när det gäller taket och de läckor, som där uppstått, räcker det inte med att man år efter år klistrar i uppkomna sprickor i asfaltfogarna å takbeläggningen. Själva barriären består av granit med sandstensdockor. Dessa sandstensdockor hålla på att förintas av tidens tand, så att säga. En hel del av dessa dockor äro alldeles lösa, och man kan befara, att de när som helst kunna ramla ned på marken. Det säges också här i kommitténs utredning, att isolering av taket och reparationer av läckor, som uppstått, ej förekommo under de första 10—15 åren. Det är alldeles riktigt. Men jag vill då tillägga, att i vad det gäller byggnadssättet, som användes vid byggnadens uppförande, så visar det sig att isolering mellan granit- och tegelmurar ej är tillfinnandes. Men isoleringssättet var inte så utexperimenterat, som det för närvarande är. Det finns nämligen ingen isolering mellan denna granitbarriär och tegelmurarna uppe vid taklisten. Om herrarna se efter, kan man se läckorna redan på utsidan. Det är vittringar i fogarna. Följaktligen måste det vidtagas en genomgående förändring och ombyggnad av taket, för att man för framtiden skall vara fullt tillfredsställd med byggnadens bestånd för framtiden. Jag måste säga, att även en privat fastighetsägare sköter om sin fastighet på bästa sätt, men jag tror, att när det gäller riksdagshuset och dess takkonstruktion och läckorna, som där hava uppstått, vilka år efter år öka, är det inte försvarligt av riksdagen, att det får gå längre, utan man måste vidtaga en genomgripande förändring av takbyggnaden. Då måste jag fråga: Kunna riksgäldsfullmäktige genomföra en sådan genomgripande förändring, utan att riksdagen sagt sitt ord i den frågan? Då en föregående ärad talare nämnde, att kommittén vid utredningsarbetets början gjort en förfrågan hos de olika ständiga utskotten, stats- och utrikesministrarna och alla de olika personer i ledande ställning, som hava sin verksamhet inom denna byggnad, fick man det svaret, att man ville inom riksdagshuset hava ett utrymme av cirka 1,400 kvadratmeters golvyta. Man måste väl ändock säga, att nog finns det väl åtskilligt att taga vara på av utrymmet inom denna byggnad. Jag anser för min del, att man inte kan utan vidare hänskjuta en sådan sak till riksgäldsfullmäktige, utan riksdagen måste väl ändock taga ställning till en sådan angelägenhet.

Vad nu beträffar ekonomiavdelningen, köket och restaurangen, är det ju alldeles påtagligt, att man inte kan fortsätta i längden som det nu är, ty man kan när som helst vänta, att man från hälsovårdsmyndigheterna kommer att få en anmälan, så illa ställt som det är med köksanordningen i byggnaden. Det är väl ändå inte riksdagen värdigt att låta detta fortgå längre.

Vad sedan beträffar ventilations- och uppvärmningsanordningarna voro uppvärmningsmetoderna vid byggnadens tillkomst inte fullt så utexperimenterade, som de nu äro. Här sker uppvärmningen med torr luft, och den är ju inte

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

så behaglig. Som herrarna kanhända under de sista månaderna under denna riksdag hava förnummit, är det väl en ganska tung och kvalmig luft inom denna byggnad. Vi hava här å väggen en termometer, som visar 23—24 grader värme på kvällen under plenum, och det är väl ganska tungsamt med denna atmosfär. Något måste alltså göras för att man skall få en bättre ventilation och luftväxling inom denna byggnad.

Jag anser därför, att man inte utan vidare kan gå med på ett yrkande, som här har framställts, nämligen avslag på utskottets förslag, utan att man borde vidtaga de åtgärder, som äro nödvändiga att hålla byggnaden i stånd. Kommitténs förslag beträffande anordningarna inomhus och beträffande byggnadens yttre anser jag, som frågan nu ligger, att det inte är nödvändigt att upptaga någon diskussion om, utan jag anser, att man gärna kan spara med dessa yttranden, till dess frågan åter kommer till riksdagen, som jag hoppas att den gör, om utskottets förslag bifalles.

Här har ju yttrats både det ena och det andra om ett nytt riksdagshus, och här har ju sakkunskapen uppträtt på olika områden; men jag måste säga, att de som gå på ett avslagsyrkande beträffande utskottets förslag, rätt mycket befrämja den tanke på ett nytt riksdagshus, som här har framförts från en del personer, bland andra statsrådet Möller. Jag tror, att det är oklokt, att man skall befrämja denna tanke, något som väl ändå inte är avsett med vad professor Reuterskiöld yrkade, nämligen avslag på utskottets förslag. Han vill ju inte ha ett nytt riksdagshus, men jag tror att om han framhårdar i sin mening och yrkande om avslag på utskottets förslag, befrämjar han just deras mening, som vill hava en ny byggnad.

Jag hemställer och hoppas, herr talman, att första kammaren skall följa andra kammarens beslut i denna fråga, nämligen att bifalla utskottets förslag, till vilket jag också yrkar bifall.

Herr Sten: Herr talman! Denna fråga torde väl kunna anses vara en av de olämpligaste för en nykommen ledamot av kammarens att yttra sig i. Då jag redan instämt med statsrådet Möller och i långa stycken är förekommen av bankoutskottets ärade ordförande, skall jag inskränka mig till att mycket kortfattat utveckla ett par synpunkter.

Det ena jag vill säga är, att såvitt jag kan finna någon verklig utredning av lokalbehovet inte är verkställd. Genom en rundfråga har man fått fram vissa önskemål från utskotten, riksdagspartierna o. s. v. men det är endast några få av de tillfrågade — jag vill minnas, att det är ordföranden i det riksdagsparti jag själv tillhör och några av andra kammarens förtroendemän — som sagt någonting om de enskilda kammarledamöternas behov av arbetsmöjligheter inom riksdagshuset. I det finska riksdagshuset disponera ledamöterna ett arbetsrum på fyra man. Jag tror inte, att en sådan uppgift ens lämnas i de två volymer, som riksdagshuskommittén har förelagt oss i vintras. Om man bortser från utskottsordförandena, som ha eller böra få egna rum, och en del huvudstadsrepresentanter, som ha nära till sina ämbetsrum, affärskontor o. s. v., skulle det i det svenska riksdagshuset behövas ett åttiotial sådana rum. Troligen skulle väl vi, om ett nytt riksdagshus byggdes i Sverige, gå ännu längre än man gjort i Finland. Utgångspunkten bör i varje fall vara, att varje kammarledamot skall kunna få disponera, om inte ett rum eller ett skrivbord så åtminstone en bordshörna, en fast arbetsplats inom huset utanför plenisalen. Statsrådet Möller nämnde om landstings- och kommunalmännens behov i detta hänseende.

När jag skall summera mina intryck av kammarens inre liv under denna

'Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

riksdag, är det två starka intryck jag har fått. Det ena är intrycket av den plikttrohet, som kammarens äldsta ledamöter, herrar Trygger, Lindhagen, Hammarskjöld och några andra, här lägga i dagen utan möjlighet till någon vila eller bekvämlighet. Det andra intrycket är av ett fåtal kammarveteraners förmåga och nerver att kunna arbeta i det enda skrivrummet med de arbetsuppgifter, som statsrådet Möller nämnde. Jag syftar på sådana som herrar Svensson i Kompersmåla, Johansson i Fredrikslund, Sandegård och Asplund och kanske någon till.

Den andra sak, som jag önskar påpeka, är bristen på rökfria utrymmen. Efter att i tidningarna i höstas ha läst herr Lindhagens skrivelse till kommittén i den frågan och en annan kammarledamots uttalande i sin tidning samt herr Åkerbergs försök att ställa kyrkan mitt i byn på detta ömtåliga område, är jag ganska ledsen och orolig, därför att utredningen och utlåtandena, såvitt jag kunnat finna, ingenting sagt om den frågan. Man kanske anser, att den inte hör hit. Men den står onekligen i samband med lokalbehovet. Några rökfria skrivrum, tidningsrum, samtalsrum och restaurangutrymmen måste anses vara en mycket billig begäran. Det måste bero på ett rent förbiseende — jag kan inte tro, att majoriteten av riksdagens ledamöter är så hänsynslös på denna punkt, att man handlat medvetet — att man inte beaktat dessa fullt legitima intressen. Det gäller en sådan oförytterlig mänsklig rättighet som den till frisk luft. De rökfria utrymmena kunna ju i värsta fall vara gemensamma för bägge kamrarna. Denna sak måste ovillkorligen beaktas vid den fortsatta utredningen.

När det gäller lokalbehovet och anordningarna inom riksdagshuset, bör utgångspunkten vara ungefär samma fordringar, som man uppställer, när man skall ligga på hotell. Då bör man ha ett lika bra rum och en lika bra säng som hemma. Åtminstone gäller det för den, som bor på hotell lika stor del av året, som riksdagsmännen vistas här. Vare sig vi äro ämbetsmän, affärsmän, industrimän, kommunalmän, fackföreningsmän, föreningsbönder eller någon-ting annat, ha vi hemma i vår dagliga gärning tillgång till kontor, skrivhjälp o. s. v. Kan det då vara rimligt, att man under nära hälften av året här skall försättas några årtionden tillbaka i tiden, när det gäller de tekniska hjälpmedlen för att kunna arbeta. Det har talats om nödvändigheten av att få in flera industriledare i riksdagen. I medkammaren har det ju under det senaste årtiondet förekommit ett par, tre gånger att industrimän från Göteborg låtit invälja sig, och de ha sedan irrat omkring här ett par år som osaliga andar, förmodar jag, och därefter dragit sig tillbaka. Och det förstår man ju granneligen. Tänk bara på telefonförhållandena för kamrarnas ledamöter! Jag skulle tro, att herr Nilsson i Mölndal och kammarens övriga affärsmän inte kunna taga emot sina viktigare telefonsamtal i de dåligt isolerade värmebaderna där ute. Utgår man ifrån de fordringar jag här antytt, kan man ifrån alla olika verksamhetsfält få riksdagsmän, som kunna trivas och arbeta.

Jag sade, att jag var förekommen såväl av statsrådet Möller som av herr Åkerberg. En utredning om ett nytt riksdagshus bör verkställas, och därefter bör snarast möjligt ett val träffas mellan ett sådant alternativ och kommitténs längst gående förslag, d. v. s. det med offrande av trappan och utnyttjande av alla möjligheter att skapa nya utrymmen. Att bygga till en våning lär ju tyvärr både av praktiska och estetiska skäl vara uteslutet.

Jag har velat säga dessa ord, fastän de kanske inte väga så tungt. Men det kan tänkas, att de yngsta i laget bäst kunna tolka nästa generations uppfattningar.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Herr **Forssell**: Herr talman! Jag vill försöka tillämpa den enda »sammansättningskultur», som i nuvarande situation kan vara befogad, och det är att hålla mig till saken och att vara så kortfattad som möjligt.

När det gäller riksdagshuset, är det ju alltid en sak, som spökar, och det är grunden. Den beröres även i föreliggande utlåtanden, där man profeterar angående omöjligheten av husets framtida bestånd till följd av vissa brister i grundläggningen. Jag vill emellertid säga, att till följd av att det är grus, som bildar underlaget för riksdagshuset, finns det ingen svårighet att, om så behöves, förstärka grunden så, att åtminstone riksdagshusets grundläggning blir fullständigt permanent. Av den orsaken behöver man således icke spekulera över riksdagshusets framtid. Huruvida byggnaden i övrigt är ett permanent verk, är en annan sak.

Den andra fråga, som vållat mycken oro, gäller riksdagshusets tak. Som bekant läcker det mycket, vilket är synnerligen farligt för varje byggnad, och denna brist har ju visat sina skadeverkningar här i mycket stor utsträckning.

Jag hade för några år sedan tillfälle att här i staden för en industrianläggning göra en mycket ingående utredning beträffande tätning i ett fall, som var mycket värre än riksdagshusets tak. Det visade sig, att det fanns moderna, fullt genomprövade asfaltsorter, med vilka det var möjligt att uppnå fullständig täthet och detta för en mycket ringa merkostnad i förhållande till vanlig asfalt. Det visade sig då också, att den vanliga asfalten, både av den sort, som det talas om i betänkandet, och av den sort, som redan använts på riksdagshuset, i vinterkyla blir alldeles som snus. Den förlorar all plasticitet, blir känslig för varje överkan och blir genomsläpplig. Detta hade jag i det relaterade fallet ett utmärkt tillfälle att konstatera, då det nämligen var fråga om en kylanläggning med bassänger, som voro tätade med asfalt och i vilka vattnet hade en temperatur, som låg under nollpunkten. Den gamla asfalten var vid den temperaturen fullständigt oduglig, trots att den, när man lät den komma i vanlig temperatur, på nytt blev smidig. Varje vinter blir således den asfalt, som finnes på riksdagshusets tak oduglig. Det finns för övrigt knappast ett gammalt asfalttak, som inte läcker. Man kan emellertid uppnå fullt tillfredsställande resultat med de nu befintliga och prövade asfaltkombinationerna. Jag använde dem vid den nämnda anläggningen, och sedan dess har den varit alldeles förstklassig, medan det förut läckte där rent jämmerligt.

Man kan alltså för en mycket ringa kostnad — det behöver inte alls gå till någon halv miljon — göra takavsatsen innanför balustraden på riksdagshusets tak fullständigt tät genom att anbringa ny asfalt av den rätta sorten. Dessutom kan man täta de sprickor, som finnas i balustrader, granitornament o. s. v. med vissa asfaltkombinationer, vilka jag också hade tillfälle att pröva ut i samband med arbetet på den förut omtalade kylanläggningen. Där hade nämligen bildats vissa sprickor i betongkonstruktionerna, och dem tätade vi med en sorts asfaltkitt, som godtogs efter mycket ingående provning. Jag hade en särskild försöksanläggning, där jag under stark kyla lät konstruktionen röra sig kraftigt fram och tillbaka, och det visade sig, att kittet kunde hålla fullständigt tätt.

Om man således endast vill begagna sig av de medel, som nu finnas tillgängliga på detta område, är det en förhållandevis enkel sak att för en ringa kostnad göra riksdagshusets tak tätt, så att man för framtiden kan undgå den genomdränkning av byggnaden, som för närvarande hotar att fördärva den.

Det finns vissa murpartier i huset, som för närvarande äro högst obehagligt vattendränkta. Dem kan man på ett mycket enkelt sätt dränera enligt ett dräneringssystem för tegel- och granitmurar, som utarbetats av en belgare vid

'Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

namn Knapen. Jag har haft tillfällen att se detta system funktionera, och det har visat sig vara alldeles förträffligt.

Från byggnadsteknisk synpunkt är det således en förhållandevis liten affär att sätta riksdagshuset i stånd, om man bara tar teknikens möjligheter i anspråk, då det gäller att få taket tätt och huset torrt under taket. Dessa arbeten behöva icke vålla de bekymmer, som man skulle kunna tro, då man läser föreliggande handlingar.

En annan fråga är vad man skall göra åt själva byggnadens planering. Det har framhållits, att en mängd outnyttjade utrymmen finnas inom riksdagshuset. Den stora trappuppgången, de kolossala korridorerna och en hel del salar med onödigt stor höjd o. s. v. locka naturligtvis till försök att företaga ombyggnader av det nuvarande riksdagshuset. Men man torde väl ganska lugnt kunna säga, att man alltid blir lurad på en ombyggnad. Det har hänt ofantligt många gånger på den allmänna byggnadsverksamhetens område, att man ställts i den situationen, att det finns en gammal byggnad och förträffliga planer till hur den skall kunna byggas om för att bli bra. Så gör man ombyggnaden och får ett resultat, som är dåligt eller halvdåligt och som kostar mycket mer än man från början tänkt sig. När ombyggnaden till sist är färdig, slutar det med att man säger sig, att det ju i alla fall hade varit bra mycket bättre, om man byggt nytt antingen på samma tomt eller någon annanstans. Innan man överhuvud taget ger sig in på en ombyggnad, bör man alltså betänka sig många gånger, ty man blir nästan givet lurad på vad man ville vinna.

Det är därför allt skäl att inte röra vid riksdagshuset. Om man nu kan reparera det så, att det blir av permanent beskaffenhet och beständigt, bör man såvitt möjligt försöka behålla det, som det är.

I fråga om de lokalbehov, som föreligga, vill jag livligt understryka vad den föregående ärade talaren sade, nämligen att utredningen rörande behövliga lokalutrymmen är ytterligt bristfällig. Jag har läst igenom listan över vad som skulle behövas, och jag kände igen hela saken från andra byggnadsförslag för statens räkning, som jag varit i tillfälle att granska en smula bakom kulisserna. Här återfann jag just den vanliga fantasien. Man riktar frågor till folk och söker delvis inspirera vederbörande att begära så stora utrymmen som möjligt. Resultatet blir, att många kräva utrymmen, som inte alls behövas men som alltså komma att upptagas i en officiell s. k. utredning, varigenom man inte kommer ifrån dem. Däremot bruka en hel del andra inte bli tillfrågade, som kunna ha berättigade önskemål i fråga om utrymmen, och dessa bli då aldrig tillgodosedda. Jag skall inte närmare gå in på den frågan utan kan nöja mig med att hänvisa till vad herr Sten i det fallet anförde. Jag är liksom han övertygad om att företas en saklig penetrering av frågan om utrymmesbehovet i riksdagen, kommer det att visa sig, att det föreliggande ombyggnadsförslaget inte alls räcker till. Om det genomfördes, skulle man, när det var färdigt, komma att finna, att man fortfarande saknar de lokaler man behövde.

Om man har detta klart för sig, är det ganska intressant att läsa vad som står i riksdagshuskommitténs betänkande. Där förekommer en särskild passus om hur kommittén tänker sig, att det skall bli i framtiden, när man väl utfört ombyggnaden av riksdagshuset för en kostnad, som kommittén själv beräknar till omkring 5 miljoner kronor men, såsom det nu säges ifrån vissa håll, knappast torde gå under 7 miljoner. Kommittén säger, att ett tillgodo-seende av framtida lokalbehov för riksdagen synes i stället kunna tänkas på så sätt, att riksdagen övertog riksbankens nuvarande byggnad, varvid riks-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

banken finge sitt lokalbehov kanske bättre tillgodosett på annat håll. Slutresultatet enligt kommitterades betänkande skulle alltså bli, att när hela ombyggnaden var färdig, skulle man dessutom köra bort riksbanken och bygga nytt för den och låta riksdagen flytta in i gamla riksbankshuset för att där erhålla de ytterligare lokaler, som kunde behövas. Då vill jag säga: Låt oss i så fall vända på steken och börja med den sistnämnda åtgärden! Om vi i alla fall skola bygga ett nytt hus för riksbanken, såsom de kommitterade tyckas förutsätta, låt oss då, när den dagen kommer, då vi måste skaffa ökade lokaler för riksdagens behov, börja med att tillgripa riksbankens hus och bygga ett nytt för den. Det behöver inte kosta vare sig 5 eller 7 miljoner att få ett nytt riksbankshus. När man bygger nytt för riksbanken, kan man åtminstone veta, hur stora kostnaderna bli. Skall man först bygga om riksdagshuset, vet man aldrig vad det kommer att kosta. Går man den väg, jag här skisserat, får man således för en beräkningsbar kostnad och en kostnad, som är lägre än den, som beräknas för riksdagshusets ombyggnad, ett nytt riksbankshus, som kan göras fullt ändamålsenligt, och dessutom får riksdagen inom det gamla riksbankshuset tillgång till nya lokaler, som äro mycket större än de utrymmen den föreslagna ombyggnaden av riksdagshuset skulle ge. Förbindelserna mellan de båda byggnaderna kunna ordnas på ett mycket enkelt sätt. Såsom herrarna kunna se, kan man från den korridor, som går här utanför, komma in i översta våningen på riksbankshuset endast genom att gå ned några trappsteg och passera genom en korridor ovan valvbågarna över gatan. En enkel ombyggnad av vinden över dessa valv är vad som behövs för en god förbindelse. I riksbankens översta våning kunna alltså läggas rum för riksdagsmännen o. s. v. Dessa rum komme att ligga mycket närmare plenisalarna än flertalet av dem, som vid en ombyggnad av riksdagshuset kunde skapas. Dessutom funnes stora lokaler inom riksbankshuset, som kunde användas till olika ändamål utan att någon ändring alls behövde företagas. Det bleve, såvitt jag kan se, en relativt liten affär, om man ville gå in för en sådan förnuftig lösning. Det skulle icke draga några stora kostnader att göra riksbankshuset till ett annex till det nuvarande riksdagshuset. Dessutom skulle man slippa röra i de gamla byggnaderna, och man skulle omedelbart kunna ge det nuvarande riksdagshuset en praktiskt taget permanent konstruktion, utan ombyggnad.

Nu finnas ju många, som vilja bli av med riksdagshuset. Om tycke och smak skall man inte diskutera, men nog kan man ta den saken ganska lugnt. Om man väljer den linje jag här dragit upp, riskerar man ju ingenting. Även de herrar, som nu vilja bygga ett nytt riksdagshus, kunna få tillfälle till det en gång i tiden, om det efter mycket lång tid visar sig, att dessa önskemål fortfarande göra sig gällande och om vi då blivit så förmögna, att vi utan olägenhet kunna lägga ned de mycket stora pengar, som behövas för att bygga ett nytt riksdagshus. Men i den nuvarande situationen, då man i alla fall kan reda sig mycket bra, är det väl allt skäl att vänta och se, hur utvecklingen kommer att gestalta sig. Första kammaren kanske kommer att försvinna eller det kanske blir så, som en ärad ledamot här under hand föreslog, att andra kammaren skulle försvinna. Det ena är ju inte mera omöjligt än det andra, men i båda fallen kommer ju lokalbehovet inom riksdagshuset att därigenom bli ett helt annat än för närvarande. Författningsreformer komma ju, såsom klockan går runt, ganska regelbundet vart trettonde eller femtonde år. Låt oss vänta och se, vad vi inom några decennier ha att rätta oss efter. Vi kunna för närvarande reda oss förträffligt med mycket små åtgärder.

De åtgärder, som äro aktuella, kunna ju praktiskt taget hänföras till van-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

liga reparationsåtgärder, och ifrån den synpunkten förefaller mig herr Reuterskiölds rena avslagsyrkande vara fullt motiverat. Det behövs ingenting annat för att ordna det hela, än att vederbörande, som ha hand om byggnaderna, på ett fackmässigt sätt sköter underhållet av dem. Sedan kan man komma med de mera ingripande ändringsförslagen, när tiden är mogen. Vi behöva icke forcera den saken.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att ansluta mig till herr Reuterskiölds avslagsyrkande.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! Då jag begärt ordet i denna fråga, får jag försäkra kammarens ledamöter, att jag inte gjort det för att hålla någon längre föreläsning. Vi ha många frågor kvar på föredragningslistan, och andra kammaren har redan fattat sitt beslut i det förevarande ärendet.

Det gäller här endast att taga ståndpunkt till utskottets förslag eller, rättare sagt, om man i det förslaget skall stryka en liten passus, så att även möjligheten att bygga ett nytt riksdagshus, vilket somliga önska, kan hållas öppen.

Man kan ju säga, att det betänkanke, som de kommitterade avgävo, var ganska söndertrasat. Men det är ju så, när man kommer in på sådan här frågor. Man har hört av debatterna här, hur åsikterna pendla. Det finns å ena sidan de, som inte vilja göra ett dugg, och å andra sidan de, som vilja ha ett helt nytt hus. På samma sätt förhåller det sig kanske också utanför riksdagen. Det mest huvudlösa — jag tvekar inte att använda det uttrycket — av de förslag, som framkommit, är väl i alla fall det, som framförts utom riksdagen, att man skulle riva riksdagshuset och riksbankshuset och på riksbankshusets tomt, som jag förmodar är ungefär två tredjedelar av riksdagshusets nuvarande tomt, bygga upp ett nytt riksdagshus, som man menar skulle bli fullt tillräckligt. Jag får säga, att nog tycker jag, att det är åtskilligt oförnuftigt.

Det har påpekats i tidningarna och det har kanske uttalats även här i debatten, att vi borde ha ett arkitektoniskt värdigt riksdagshus. Jag är övertygad om att om man tittade efter i protokollen och i tidningarna från den tiden, då detta riksdagshus kom till, och litet senare — således omkring sekelskiftet — skulle man finna många yttranden om att detta var ett mycket stiligt hus. Nu är det ju så, att sådana krusiduller och sådan grannlåt, som voro vanliga på publika och andra byggnader vid sekelskiftet, tycka vi inte om nu. Men är den stil, som är modern i dag, bättre? Jag är frestad att säga, att vi nu ha en margarinlåsarkitektur, och när man om sjuttiofem eller hundra år jämför arkitekturen av i dag med den från sekelskiftet, är jag inte säker på vilken som skulle få första priset. Jag menar, att när det gäller byggnadssätt, får man nog vara försiktig, så att man inte slår över vare sig i den ena eller andra riktningen.

Herr Englund sade i sitt anförande, att det är så obekvämt här i riksdagen. Bänkarna, sade han, äro mycket sämre än de, som finnas i småskolorna. Ja, jag får säga, att då måtte man ha mycket förstklassiga småskolor uppe i Dalarna. Herr Englund sade också, att herr Reuterskiöld och andra tycka, att det är trivsamt här i riksdagen. Ja, jag vet inte, om herr Englund vantrivs här; det känner jag inte till. Men jag tror i varje fall knappast, att det inom något parti visat sig vara svårt att få kandidater vid riksdagsmannaval; det verkar åtminstone inte av tidningarna, som om det brukade vara någon större brist på kandidater. Däremot kan man invända, att det förhållandet inte behöver säga någonting i detta avseende, eftersom de nya kandidaterna ju inte veta, hur otrevligt det är i riksdagshuset. Men är det då något större manfall bland de nya riksdagsmännen, när de väl kommit hit? Jag tror inte man kan säga det. I första kammaren finnas 27 ledamöter, som bevistat minst tjugu riksdagar,

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)
och i andra kammaren finnas 37 ledamöter, som varit med vid minst tjugu riksdagar. Jag tror inte, att de nya riksdagsmännen, sedan de kommit hit, ha någon större lust att komma härifrån.

Jag medger, att det visst kunde behövas litet större utrymmen. Men det är ju så, som herr Forssell påpekade, att det talas om att införa enkammerssystem. Om riksdagen skulle bestå av endast en kammare, finge vi gott om plats i riksdagshuset. Men jag tror, att det kan gå bra, även när det är två kamrar. Nog kan det ordna sig inom det nuvarande riksdagshuset.

Om jag skall se litet praktiskt på saken, kan jag inte vara med om att man utan vidare går på avslagslinjen. Taket bör givetvis istandsättas, och framför allt måste man göra något åt restaurangen. Och nog tycker även jag, att luften här inte är så behaglig, som herr Lindhagen synes hålla före. Det kan ju hända, att om man sitter mycket länge i riksdagen, blir man akklimatiserad. Men nog tycker man, när man sitter här under vackra vårdagar eller timme efter timme i ljumma sommarkvällar, att luften blir litet tjock. Man måste nästan, tycker jag, gå ut åtminstone en liten stund för att andas. När det är varmt ute, skulle man vilja lyfta på taket här — det är ju glas där uppe — och lufta ut i kammaren och få in frisk luft. Om det blir, som jag hoppas, att vi få litet bättre ventilation i riksdagshuset — jag kan inte förstå, att tekniken skall var så ofullkomlig, att man inte kan ordna för att få in frisk luft i ett gammalt hus — anser jag, att det vore lämpligt, att den ändringen företogs i ordningsstadgan för kamrarna, att det bleve möjligt för talmannen att avbryta ett sammanträde på en kvart eller tjugu minuter för att släppa in frisk luft under sådana kvällar, då plenum pågår från klockan åtta till två-tretiden på natten.

När det gäller att ta standpunkt till utskottets förslag, anser jag, att vi böra hålla oss till detta hus och göra det bästa möjliga av det. Det talas så mycket om den miljonrullning, som riksdagen medverkar till, och nog tror jag, att människorna ute i bygderna skulle bli litet förvånade — åtminstone de, som varit i tillfälle att se riksdagshuset — om vi nu utan vidare skulle bygga ett nytt riksdagshus.

På grund av vad jag här anfört, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Mannerskantz: Av en ren slump var jag förra året i tillfälle att såsom suppleant i bankoutskottet medfölja vid en noggrann visning av riksdagshusets olika delar, särskilt dess övre regioner. Jag skulle därför vilja säga några ord om mina intryck av hur den föreliggande frågan uppkommit och vad man slutligen lyckats göra den till.

Det var det otäta taket, som föranledde vederbörande myndighet att till bankoutskottet inge diverse äskanden. När det så visade sig, att man inte kunde få taket tätt och barriärerna isolerade o. s. v. utan mycket stora rivningsarbeten, blev en naturlig följd därav, att man tog upp litet estetiska frågor och undrade, om det inte vore bäst att inte sätta upp de där sakerna igen. Vidare föreslogo samtidigt några, att när man ändå skulle utföra dessa arbeten på taket, borde man bygga till några rum i takets nivå. Och därmed uppkom också frågan om lokalbehovet. Sedan ha de estetiska synpunkterna och kravet på ökade lokalutrymmen kommit att dominera, och de bågga frågorna ha blåsts upp till att bli huvudsaken, medan det från början i själva verket endast gällde det normala underhållet av riksdagshusets tak.

Beträffande den första frågan, nämligen att få huset tätt, begärde jag ordet närmast för att säga ungefär detsamma som professor Forssell nyss anförde. Jag blev nästan beklämd, när jag i fjol fick höra beskrivningarna av

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

omöjligheten att göra taket tätt. Jag är inte direkt någon fackman, men jag har haft att göra med rätt stora byggnadsföretag, och känner även till asfalt — jag har asfaltaltaner på mitt eget hus o. s. v. Jag vet faktiskt, att det finns omkring ett halvt dussin byggnadsfirmor här i landet, som följa med den tekniska utvecklingen på detta område så pass noga, att de skulle kunna åtaga sig även under garanti att göra riksdagshusets tak tätt. Därför blev jag rätt beklämd av byggnadsstyrelsens förklaring, att det var omöjligt att få taket tätt med mindre än att man företog alla möjliga dyrbara arbeten.

Om man ser efter litet, hur det förhåller sig med de påtalade bristerna — och det har man ju tillfälle att göra under vissa tider under riksdagen — får man väl konstatera, att den saltutfällning, som synes på flera ställen på huset, inte enbart beror på fukt, som trängt igenom taket, utan den har delvis uppstått genom kondensfukt, som uppträder på vissa ställen. Beträffande de två trapptornen åt Riksgatan t. ex. ville man göra gällande, att deras tak voro som såll. Vi kröpo in några stycken och tittade på kupolerna inifrån, och jag har aldrig sett någon mera typisk kondensfukt än den, som fanns där. Formen på fuktfläckarna tydde på att vattnet inte sipprat in genom taket. Förhållandet är det, att då den varma luften i trapphuset strömmar upp i granitkupolen, vilken under vissa tider av året är kall, uppstår enligt lagen om den kalla väggen kondensation på den inre murytan. Det tror jag är hela orsaken, vad trapphusen beträffar.

Till saltutfällningarna på andra ställen måste det finnas andra orsaker. Vid riksdagshusets ingång från Norrbo kan man se dylik saltutfällning litet varstans på de släta granitytorna, och även på de stora granitpelarna på fasaden finnas fläckar av saltutfällning. Men inte kan det vatten, som förorsakat dem, ha kommit ända uppifrån taket, utan där måste pågå även andra processer.

Om man alltså utgår ifrån att det finns tekniska möjligheter att göra taket tätt, har man, menar jag, inte någon anledning att bryta ned barriärerna och Sveagruppen och övriga prydnader, varpå skulle följa en diskussion, om de skola sättas upp igen eller inte. Behöver man inte taga ned dem, är det bättre att låta dem sitta kvar. Men det är en estetisk fråga, som jag inte i detta sammanhang skall gå in på.

Beträffande lokalbehovet är det nog ur många synpunkter mycket oklokt att tillställa en mängd människor frågor och be dem uppge sina yttersta önskingar för att sedan lägga svaren till grund för vad man skall anse med absolut nödvändighet kräves. Det är i varje fall inte något försiktigt tillvägagångssätt. Hur skulle det gå i det privata, om man lät dem, som man har med att göra, komma med alla sina önskingar? De skulle ju önska i långa banor, men inte är det sagt, att man kunde uppfylla allt det. Jag tror för övrigt inte, att utrymmesbehovet kan vara så förfärligt stort, då man kan använda en hel mängd lokaler här i huset till fullkomligt ovidkommande ändamål. Om man går där uppe i utskottskorridorerna, kan man få se en dörr, på vilken det står »Arkitektkontor». Varför skola vi ha ett arkitektkontor här i huset, samtidigt som det klagas över att det inte finns utrymme t. ex. för utrikesutskottet? Kravet på större utrymmen måste väl vara litet mer bärande, om man med fog skall kunna hävda det.

I fråga om det antal kvadratmeter golvyta vi skulle behöva här, ha diverse talare — bl. a. herrar Sten och Åkerberg — sagt, att det är nästan olidligt med de nuvarande lokalerna. Och inte sitta människorna tillräckligt bra i de här bänkarna heller! Jag vet inte, under vilka förhållanden dessa herrar tidigare framlevt sitt liv — om det har varit i en sådan lyx och överflöd, att

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

riksdagshuset måste te sig som påvert elände. Jag för min del, som kanske ofta anses ha blivit uppfostrad i icke alltför påvra omständigheter, får säga, att jag finner allt möjligt här vara så bekvämt, att jag är fullt tillfredsställd därmed. Jag kan inte finna någon anledning, varför man skall söka med ljus och lykta efter fel. Herr Lindhagen har på ett mycket livfullt och, såsom jag anser, riktigt sätt klargjort, att man mycket väl kan klara sig här i riksdagshuset som det är. Även om han inte alltid annars enligt min mening har rätt, har han givit en mycket god beskrivning i detta fall. Jag har samtalat med många medborgare och skattebetalare här i landet, som sagt, att de, som i riksdagen klaga på att det är obekvämt och outhärdligt, måste vara mycket bortskämda. Sådana uttryck får man höra, och det förargligaste är, att man är beredd att hålla med vederbörande i det fallet.

Vad de estetiska synpunkterna beträffar, vilka anförts såsom ett tredje skäl för genomgripande åtgärder, skall man ju inte tala så mycket om sådana saker, när man har ett hus, som är byggt för endast några decennier sedan, tycker jag. Det vore en annan sak, om det gällde att diskutera, hur huset skulle se ut, om man ovillkorligen måste bygga ett nytt. I så fall skulle man väl först och främst inte förlägga det så, att det skjuter fram så långt framför slottet som det nuvarande riksdagshuset, och vidare skulle man naturligtvis bygga det efter vår tids smak. Vad den sista frågan beträffar vill jag emellertid anföra en synpunkt, som man inte får negligera, nämligen att det inte går för sig, att man utrotar en viss tids efterlämnade minnesmärken. Och om man här skulle försöka att ändra riksdagshuset mera i överensstämmelse med modern smak, skulle det resultera i en bastardstil, som människor skulle skratta åt om femtio, hundra år. Därom är jag fullständigt övertygad. Det är bättre att låta huset vara som det är och skylla på dem, som byggt det, om man tycker, att det är fult. Det får kanske sitt värde i framtiden även i deras ögon, som nu inte tycka, att det är så vackert. Därtill kommer, att det är en ganska stor procent av de människor, som äro i tillfälle att se riksdagshuset, som inte finna, att det är så fasligt fult, och man skall väl inte göra våld på deras samveten — det tycker jag knappast är riktigt — bara därför att en viss procent av medborgarna anser, att huset borde se ut på ett annat sätt.

Slutsatsen av vad jag har sagt är, att jag av fullaste hjärta vill instämma i professor Reuterskiölds yrkande om avslag. Man borde emellertid helst skriva på ett sådant sätt, att man uppmanade riksgäldsfullmäktige att vara snälla att sköta sitt åliggande och därvid begagna sig av moderna medel, så att det kunde bli ett gott resultat av reparationerna, i stället för att handlost överlämna sig åt byggnadsstyrelsen, som vill kosta på 5 miljoner kronor, när man kanske kan komma ifrån det hela med 50,000 eller något sådant. Ja, herr talman, detta är inte bara mina egna funderingar, utan det är säkert alla deras, vilkas pengar vi här försöka slösa bort för detta enligt mitt förmenande onödiga företag.

Jag yrkar därför avslag på utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Rahmn*.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Bergman: Herr talman! Den siste ärade talaren yttrade, att han icke var ensam om sina åsikter i den föreliggande frågan, och jag ber för min del att få bekräfta detta uttalande. Det ligger mycket förnuft i vad han såväl som herr Forssell, herr Lindhagen m. fl. sagt, och jag tror att han har fullkom-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

ligt rätt i att han i nu förevarande avseende representerar mycket vidsträckt lager inom vårt folk, som med förvåning tagit del av de fantastiska projekt, som från vissa håll framlagts och kunnat vinna bifall även av en del riksdagsmän.

Varje tid har rätt att ge uttryck åt sin stil och smak, och offentliga byggnader allestädes i världen vittna om olika tiders skilda skaplynnen i det avseendet. Det är detta, som icke minst ger charmen åt många gamla kulturstäder i världen, att de kunna uppvisa en provkarta på olika tiders byggnadsformer. Må även riksdagshuset få stå kvar såsom det intressanta monumentet det är från senare delen av Oscar II:s tid, från det senaste sekelskiftet! Vart skulle det bära hän, om man vart trettionde år, alltså med varje ny generation, skulle stöpa om offentliga, monumentala byggnader för stora kostnader? Det är många som anse — det är en ganska allmän åsikt — att Riddarhuset är den vackraste byggnad vi ha här i Stockholm. Det är närmare trehundra år gammalt. Om under de föregående århundradena sådana tankar skulle fått göra sig gällande, som man nu från vissa håll försökt lansera i avseende på rivande av det gamla och byggande av någonting nytt, skulle stormaktstidens Riddarhus ha försvunnit för länge sedan, till stor skada för Stockholms arkitektoniska skönhet.

Om byggnader på detta sätt skola följa klädedräktsmodernas växlingar, är man inne på ganska tokiga vägar. Det påminner nästan om det kuriösa modet under romerska kejsartidens begynnande dekadans, då man lät kejsarinnornas statyer få löstagbara peruker av marmor eller till och med ibland av guld, vilka kunde bytas om och faktiskt även byttes om allt efter de växlande hårmodernas längt efter det dessa kejsarinnor lämnat det jordiska.

Av utlänningar, som sett det svenska riksdagshuset, har jag sällan träffat någon, som icke fällt utomordentligt vackra omdömen om det. Det finns naturligtvis olika meningar, men jag talar det allmännaste omdömet, så vitt jag känner vad som sagts av de många utländska politiker, som gästat oss här. Man bör ju icke disputeras om tycke och smak — de gustibus non est disputandum — men det är faktiskt så, att riksdagshuset åtnjuter en tämligen allmän respekt hos utlänningar, som komma hit till Stockholm. Åtta dagar i söndags träffade jag några synnerligen omdömesgilla nordiska statsmän här, som voro här i staden, och eftersom denna fråga var aktuell i den svenska dagsdiskussionen, kommo vi naturligtvis under det enskilda umgänget att tala om även den saken. Det var f. d. statsministrar och andra ministrar, en stortingspresident m. fl. och överhuvud taget mycket omdömesgillt och erfaret folk. Det sista stortingsmännen sade när vi skildes var ungefär följande: »Är det så, att ni skola kassera ert utmärkta riksdagshus, skola vi be att få anmäla oss som spekulanter för att få det till Oslo, om ni skulle vilja skicka dit det!» Och våra vänner norrmännen vilja minsann inte ha någonting mindre förstklassigt. Det var ju skämsamt sagt, men det vittnar om uppskattningen av riksdagshuset. Och för några år sedan var en mycket omdömesgill amerikan här, som hade rest hela jorden runt. När han kom in i riksdagshuset och fick gå igenom det, sade han: »Jag har sett de flesta monumentala byggnader på jorden» — han var en globetrotter men också en klok och kunnig sådan, förfaren även i arkitektur och konsthistoria — »och jag har sällan sett någonting så vackert som detta», tilllade han. Även med reduktion av de starka ord, som amerikaner gärna ta till var hans uppriktiga beundran dock oförtydlig. Vad han alldeles särskilt beundrade var talmansgalleriet och den monumentala trappuppgången. Nu är det ju mot dessa båda partier, som man vill göra huvudattacken. Man skulle förstöra just dessa riksdagshusets största skönhetsvärden, vad det inre beträffar! Det vore en vandalisering, som jag tycker, att vi icke böra tillåta. Våra

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)
arkitekter äro säkerligen så skickliga, att de kunna lösa frågorna både om tätningen av taket och avlägsnandet av fukten och möjligheten om att få behövliga utrymmen på ett sätt, som inte i stort behöver förändra byggnadens utseende. Man må gärna taga bort de onödiga obeliskerna och sådant, men låt oss få behålla riksdagshuset i huvudsak sådant det är, till dess den tid kommer, då en långt efter oss kommande generation kan finna det behöfligt att få ett annat! Och låt oss ej utbyta Svea mot en simpel triangel.

När jag hörde statsrådet Möllers anförande i går, kunde jag inte undgå att göra den reflexionen, att de tankar han uttalade, hade varit i säck, innan de kommo i påse, som man säger.

Man hörde Jakobs röst och märkte Esau där bakom: det var otvivelaktigt statsrådet Engbergs tankar, som där gjorde sig gällande. De tankarna sakna visserligen inte intresse, lika litet som annars, när herr Engberg låter sina tankar flyga. Det talades om de olika tidernas skilda byggnadsformer och det sades, att vår tid också skulle lämna efter sig något, som skulle stå såsom ett demokratiens monument här i Stockholm.

Ja, men det finns redan sådana byggnader och det kommer nog att bli många flera sådana utan att man behöver för oerhörda kostnader tillskapa något nytt just i stället för riksdagshuset. En sådan byggnad ha vi redan i och med tillkomsten av det pampiga stadshuset. Det är ett demokratiens verk, och en demokratiens boning, fastän det, sanningen att säga, snarast gör intryck av att vara ett synnerligen patriciskt palats, och det är ingenting ont i det. Det vittnar om, att demokratien sätter värde också på mer aristokratiska tiders formella kultur som där på många sätt går igen i stadshusets förnäma arkitektur.

När man vid det vackra vattnet här, Mälarens vatten, ser på ena sidan den genombrutna spiran, i vilken vindarna spela över valven, där våra krigare och kungar sova sin sekelsömn, i Riddarholmskyrkan, ser man det förflutna representerat där. Det är *Minnet*, som där talar sitt mäktiga språk. På andra sidan vattnet glimma de tre blänkande kronorna över nutidens och framtidens, över *Hoppets* nya byggnad, där arbetets söner samlas och där Stockholm för övrigt ofta visar sin gästfrihet mot alla samhällsklasser. Det är ett monument över demokratiens tidevarv, som vi kunna vara stolta över och som hela världen beundrar.

Man kan ju också säga, att konserthuset är en skapelse av den moderna demokratien, ehuru i mindre skala. Detta stilfulla palats, vari Nobelprisen utdelas, vore ett värdigt nutidsmonument, om man bara kunde bli av med den smaklösa Orfeusgruppen, som står framför det — men låt den också gärna få stå där såsom ett monument över nutida svensk halvbildning, som här medfört ett flagrant missbruk av en förnämlig klassisk symbol! Demokratien har också sina svagheter, som kanske ej heller böra undandöljas.

Överhuvud taget skola vi inte förgripa oss på de monumentala byggnader, som olika släktled åstadkommit. De böra få stå såsom vittnesbörd om den tid och det folk, som ha skapat dem.

Det finns en modern riksdagsbyggnad i vårt östra grannland. Den är verkligen monumental, byggd på klippgrund, resande sina fasta murar med de raka linjerna mot höjden. Den är ett arkitekturens mästerverk från vår tid, den är också en demokratiens borg. Den vittnar i sin himlastormande resning, med de vita kolonnerna från klippgrunden om den storvulna håg, som utmärkt de nordiska folken, även det finska folket, och den är samtidigt behärskad av ett allvar, som stämmer nästan till andakt. Det är en storstilad skapelse i originell stil från vår egen tid. Jag förnekar visst inte, att det skulle kunna vara en stor uppgift för arkitekterna att bygga ett riksdagshus i våra dagar, som skulle kunna ge uttryck åt något liknande här i Sverige, men det behovet

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

föreligger icke för närvarande. Låt arkitekterna tills vidare ägna sig åt andra byggnadsbehov — det finns många sådana — och låt oss nu inte bråka mer än nödvändigt är med denna fråga.

Jag har redan förut tillkännagivit min åsikt genom mitt instämmande i herr Reuterskiölds avslagsyrkande under gårdagen. Men jag kan säga, att jag nog skulle kunnat vara med om ett bifall till utskottets förslag, om det inte stått ett och annat i utskottets motivering, som jag inte gärna vill skriva under. Jag skulle snarare kunna yrka bifall till utskottets förslag med strykande av motiveringen. Men med den inställning jag har till frågan torde det vara riktigast att alltjämt instämma i det rena avslagsyrkandet, förvissad som jag är om att riksgäldsfullmäktige därigenom icke hindras vidtaga de åtgärder, som äro nödvändiga för de närmaste behovens tillfredsställande med avseende på riksdagshuset.

Herr Nordborg: Herr talman! Under de senare åren har det bedrivits en agitation för att söka få allmänheten att tro, att vårt riksdagshus är så anskrämligt fult. Jag för min del lider inte alls av att se detta hus. Med mitt skönhetssinne — om jag har något; det vet jag inte — har jag alltid tyckt liksom herr Lindhagen i detta fall, att det inte är något fel med vårt riksdagshus. Visserligen kunde det göras små ändringar, men som helhet betraktat är husets exteriör bra. Vad dess interiör beträffar, har jag i mycket samma åsikt som herr Lindhagen och måste därför säga, att jag anser herr Åkerbergs kritik därvidlag vara i mycket hög grad överdriven.

Visst är riksdagshuset omodernt invändigt. Det finns naturligtvis mycket, som man skulle vilja ha annorlunda, men är det så omodernt och så dåligt, att man av denna anledning skall börja riva i huset och göra ombyggnaden? Jag har lärt mig av erfarenheten, att man skall akta sig för att börja riva i gamla hus och båtar: man vet, var man börjar, men man vet inte, var man slutar, ty det tillkommer alltid så mycket extra arbeten, som medföra extra kostnader, och därför är min uppfattning den, att man skall använda ett hus och en båt, så länge man kan, utan omfattande ändringar, för att sedan, då det inte längre duger, bygga nytt.

Herr Åkerberg säger, att det är förenat med ohälsa att arbeta i detta hus, men jag undrar, om det egentligen är på husets beskaffenhet det beror. Jag tror, att det i stället är riksdagens arbetsformer, som förorsaka både vantrevnad och ohälsa. Det är knappast mänskligt detta riksdagsarbete så som det försiggår, ty även om man ingenting annat har att göra än fullgörandet av riksdagsmannauppdraget, d. v. s. om man är yrkespolitiker, kan man ändå inte hinna med allt vad man borde hinna med såsom riksdagsman. Men hur många av oss är det, som inte ha något annat att göra? Flertalet av oss måste även sköta andra saker för att kunna existera, och då förstår man ju, hur pressande detta riksdagsarbete blir. Därav följer, att det är omänskligt, att vi skola sitta och arbeta såsom vi göra och ha en sådan arbetstid, som den vi här ha, till långt in på nätterna. Av den anledningen kan jag instämma med herr Åkerberg i att ingen människa kan stå ut med detta i längden utan att taga skada därav. Om riksdagen skulle vilja ändra sina arbetsformer, tror jag att mycket skulle vara vunnet för att tillmötesgå vad herr Åkerberg avsåg. Jag skall emellertid inte på något sätt komma med några förslag därvidlag, men det är inte tu tal om att det inte med litet god vilja skulle kunna ändras på dessa arbetsformer.

Då det nu talas om hur förfärligt dåligt inrett riksdagshuset är, undrar jag, om vi ha det så mycket bättre på våra vanliga arbetsplatser! Hur ser det t. ex. ut på de flesta kontor, där en hel del av oss ha sin sysselsättning?

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Jag är alldeles övertygad om att förhållandena på många kontor äro mycket sämre än förhållandena här, och här ha vi dessutom plats att röra oss, som herr Lindhagen sade. Jag tycker, att det är för mycket begärt att fordra, att man skall på detta hus göra stora och dyrbara ombyggnader, vilka säkerligen ändå aldrig komma att göra huset fullt modernt och förstklassigt, vilket väl ändå åsyftas. Enligt min mening skall man i stället göra allvar av att försöka ändra riksdagens arbetsformer, och på samma gång skall man givetvis utföra sådana reparationer, som underhållet fordrar. Dessutom skulle möjligen några enkla och ej alls dyrbara signalanordningar kunna åstadkommas. Sådant räknas dock enligt min åsikt till vanliga underhållsarbeten, som ingå i skötseln av ett hus. Sedan duger huset länge för oss. Men den dag man anser, att det inte längre duger, får man bygga ett nytt och ordentligt riksdagshus, men då inte något i stil med det hopsnålade kanslihuset. Det är enligt min mening en ynkedom att ett sådant hus skulle få byggas upp för våra departement, där även utlänningar skola komma och gå. Låt oss till dess ha det riksdagshus vi ha, och låt oss inte kasta bort pengar på en hel del omändringar, som säkerligen ändå aldrig göra att riksdagshuset blir till belåtenhet!

Jag ber att få instämma i herr Reuterskiölds yrkande.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag har begärt ordet för några korta repliker.

Jag har inte någon anledning att ingå på något bemötande av herr Lindhagens panegyrik över detta hus. Då han talade om, att han inte blivit åderförfärdad här, vill jag gärna ge mitt erkännande åt den vitalitet han besitter, men jag tror, att jag skall kunna skaffa en rätt stor dossier av intyg om att han har åderförfärdade uppfattningar i fråga om skönhetsvärden. För övrigt tycker jag, på tal om detta, att det verkade misstänkt, att herr Lindhagen här med sådan fanatism slog vakt om det bestående, då han nu i motsats till i yngre år sade, att detta hus var en symbol av den svenska graniten. Jag skulle vilja säga, att det snarare är en symbol av missbruket av den svenska graniten.

Vad är det för byggnadsstil, som tagit sig uttryck i detta hus? Jo, det är den stil, som växte fram i Tyskland efter Tysklands seger över Frankrike. Det är samma utveckling på arkitekturens område, som ledde till vad vi med ett åtminstone före kriget populärt namn kallade för preusseri; det är denna stilart, som herr Lindhagen nu, till skillnad mot sina pacifistiska eskapader i övrigt, slår vakt om. Han sade, att världen behöver utsmyckningar, den behöver fest — inte några fängelsestilar. Det är tur för herr Lindhagen eller, rättare sagt, det var tur för Sverige, att herr Lindhagen inte var arkitekt här i Stockholm på den tiden, då vårt kungliga slott byggdes, vilket är, som jag sade i går, vår erkänt förnämligaste och vackraste byggnad. Åtminstone var det tur, att det inte var herr Lindhagen, som fick i uppdrag att bygga det huset. Jag misstänker, att han för närvarande skulle vara benägen att kalla slottets byggnadsstil för en fängelsestil, ty den är just motsättningen mot den stil, som tagit sig uttryck i riksdagshuset. Det berättas, att när Tessin gjorde upp ritningen till slottet, hade han i sitt förslag ovanpå detsamma placerat en mängd sådana krokaner, som pryda riksdagshuset, men Karl XII, som var fallen för enkelhet, strök med en blyerts- eller blåpenna, vad det nu var, bort alla de där onödiga prydnaderna, och jag tror att man kan säga, att det har varit till fördel för slottet.

Såväl herr Lindhagen som herr Bergman slå egentligen in öppna dörrar, ty här föreligger faktiskt inte något förslag om förändring av arkitekturen på detta hus, och under alla förhållanden inte några förslag, som äro motiverade

[Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)]

av olikheter i uppfattningen av skönhetsvärdena. Det föreslås överhuvud taget ingen annan yttre ombyggnad än den, som är motiverad av rent praktiska hänsyn. Herr Lindhagen är i det avseendet mera konungsk än konungen själv. Husets arkitekt, Aron Johansson, var själv under sina sista år anhängare av tanken på att de här tandpetarna på taket skulle tagas bort. Herr Lindhagen vill ha dem kvar till varje pris, och om jag inte minns fel, höll även Nilsson i Mölndal i går i sitt anförande på att dessa utsmyckningar till varje pris skulle flyttas upp igen, sedan de måst nedtagas under takets ombyggnad.

Nu är det på det sättet, att det innebär en betydande besparing att inte behålla dessa prydnader däruppe på taket, ty medan ombyggnaden av taket pågår, måste de ju i alla fall flyttas ned, och det kostar åtskilliga kronor att sätta upp dem igen, och framför allt gäller detta om barriärerna, vilka utan tvivel inte kunna användas, utan måste ersättas med nya. Ungefär ett par hundra tusen kronor i ökade kostnader skulle det medföra att sätta upp dessa onödiga prydnader igen.

Herr Lindhagen kallade det föreslagna nya taket för ett ladugårdstak. Jag vet inte, om herr Lindhagen har sett någon ladugård. Under alla förhållanden har han säkerligen inte studerat världens verkligt vackra byggnader, ty hade han det gjort, hade han träffat på många sådana ladugårdstak, som gälla för att höra till världens verkligt arkitektoniska prydnader.

I fråga om vårt nuvarande riksdagshus vidhåller jag vad jag sade i går, att det beträffande de inre anordningarna är det sämsta tänkbara för den uppgift, som det skall fylla, och jag hävdar fortfarande, att de, som ha en annan uppfattning, de, som hänfört slå vakt om det nuvarande, det bestående, ha en underlig uppfattning om de krav, som vi riksdagsmän, som arbeta här i huset, kunna ställa på de lokaler, vari vi arbeta.

Herr Reuterskiölds avslagsyrkande, som har fått så många instämmanden här, faller ju strängt taget på sin egen orimlighet. Det skulle ha framställts i fjol, när riksdagen enhälligt beslöt att igångsätta denna utredning. Det förelåg ju en framställning från riksgäldsfullmäktige om att vissa ombyggnader, som voro absolut nödvändiga, exempelvis beträffande taket och restaurangen, skulle göras. Bankoutskottet ansåg inte, att detta var tillräckligt. Det fanns så många andra saker i detta hus, som behövde ses över; man måste ha bättre hissförhållanden, och om möjligt även ökade utrymmen o. s. v., och det räknades i utskottsutlåtandet upp åtskilliga önskemål, som denna utredning skulle omfatta. Herrar Reuterskiöld, Norman, Bergman och andra deltog i beslutet om en sådan utredning, men när nu denna utredning är färdig, säga de, att ingenting behöver göras — åtminstone ingenting annat än de nödvändiga reparationer, om vilka riksgäldsfullmäktige ändå kunna besluta. Det är ett påstående, som hänger fullständigt i luften. De absolut nödvändiga arbetena beträffande riksdagshusets tak och restaurang äro ju redan de av den omfattningen, att riksgäldsfullmäktige måste begära pengar därtill av riksdagen. Restaurangköket befinner sig t. ex. i det skicket, att hälsovårdsmyndigheterna egentligen endast av hänsyn till riksdagen ha underlåtit att utdöma dessa lokaler, och skulle nu riksdagen stoppa hela förslaget i skrinet, kunna vi gärna inte undgå att få en sådan anmärkning på oss från hälsovårdsmyndigheterna. Men det stannar ju inte vid detta. De flesta riksdagsmän torde väl anse, att hissförhållandena här i riksdagshuset äro sådana, att de behöva ändras. Det är så många ändringar, som behöva utföras, att ett sådant rent avslagsyrkande på alla ändringsförslag, såsom jag nyss nämnde, faller på sin egen orimlighet.

Vad det möllerska förslaget beträffar, bygger det, som jag sade i går, delvis på ett missförstånd. Den kommitté, som tillsattes på grund av riksdagens be-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

slut i föl, fick inte i uppdrag att utreda frågan om någon nybyggnad. Den skulle utreda frågan om de förändringar, som kunde ske inom ramen av det nuvarande riksdagshuset för att förbättra våra arbetsförhållanden. Jag har för min del inte något emot om riksdagen vill gå på en ny linje och besluta utreda frågan om byggandet av ett nytt riksdagshus, men jag anser, att när nu riksdagen har begärt en utredning rörande en omvandling av riksdagshusets inre, bör man avverka detta projekt först, och man bör således framför allt taga ställning till det förslag, som kommittén har kommit till. Även om vi stryka denna passus i motiveringen, som herr statsrådet Möller här har föreslagit att vi skola stryka, är jag livligt övertygad om att riksgäldsfullmäktige icke komma att göra någon utredning till nästa år om byggandet av ett nytt riksdagshus, utan bara komma att avgiva ett yttrande i största allmänhet. Då finner jag det fullständigt meningslöst att votera om, huruvida denna passus i motiveringen skall stå kvar eller inte, ty den tager ju bara sikte på läget för dagen. Vill riksdagen nästa år gå på den andra linjen, får den ju avslå ombyggnadsförslaget.

Jag är, som jag sade i går, rädd för att om i detta ombyggnadsförslag skall blandas in projektet om att bygga ett nytt riksdagshus, blir det bara en hjälp åt den stora skara ledamöter, som här ha uppträtt och sagt, att de tycka, att allting är bra, att luften är bra, att utrymmena äro bra, att vi överhuvud taget allesamman äro så bra, allting utom våra arbetsformer, som man nu kryper bakom. Det möllerska förslaget blir en hjälp åt dem, som överhuvud taget inte vilja någon ändring.

Då jag, som jag i går sade, inte vill vara med om att komplicera en enkel sak på detta sättet, ber jag än en gång att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

I detta anförande instämde herr *Ehrnberg*.

Ordet lämnades för kort genmäle till herr **Reuterskiöld**, som anförde: Herr talman! Det är skillnad i två punkter mellan läget förra året och nu. Den ena är att förra året icke förelåg någon utredning, utan en sådan begärdes. Utredningens resultat har blivit sådant, att man måste bli avskräckt. Det är vad jag har blivit.

Den andra är, att de upplysningar om tekniska hjälpmedel, som nu ha lämnats både från Stockholmsbänken och från Kalmarlänsbänken, äro av den art, att de ställa riksgäldsfullmäktiges underlåtenhet att taga kännedom om vilka hjälpmedel, som nu finnas, i en mycket belysande dager. Därav följer, att alla de svårigheter, som den ärade utskottsföranden målade upp, — att man skulle behöva taga bort barriärerna etc. — redan ha vederlagts av talaren på Stockholmsbänken. Det behöver inte göras. De reparationer, som behöva utföras, kunna riksgäldsfullmäktige göra ändå. Till de nödiga reparationerna hör också reparation av köket, och behövs det större anslag därtill än som kan normalt disponeras, få riksgäldsfullmäktige begära även ett sådant av nästa års riksdag.

Herr **Åkerberg** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Jag vill erinra herr Reuterskiöld om att det hör till sund praxis, att när riksdagen begärt en utredning i en sak, den också tar ställning till denna utredning. Herr Reuterskiölds förslag innebär, att riksdagen skulle stoppa utredningen i sin papperskorg utan att undersöka vad den innehåller.

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Jag tillät mig i går instämma i herr Möllers yrkande om ändring av motiveringen och jag gjorde detta på grund av de rent

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

praktiska skäl, som herr statsrådet anförde. Jag har nämligen byggt så mycket själv i mina dar, att jag med tämligen stor säkerhet vet, att det i längden i de allra flesta fall blir både billigare och ändamålsenligare att bygga nytt än att hålla på att rota med att försöka ändra på gamla hus. Om det därför blir så, att det endast gäller att välja mellan att *helt* taga något av de föreliggande ändringsförslagen eller att bygga ett nytt riksdagshus, så tror jag, att det skall visa sig bli bättre och sannolikt ej ekonomiskt ofördelaktigare att bygga ett nytt riksdagshus.

Skulle herr Möllers yrkande icke vinna bifall, kommer jag dock ej att yrka avslag på utskottets betänkande, beroende på de estetiska skälen, som jag för min del ej kan förbise. Jag har nämligen den uppfattningen, att vad detta riksdagshus än skall användas till, måste exteriören förändras. Huset är efter mitt och många andras förmenande ej av den skönhet och det lugn, som man önskar finna hos en byggnad på kanske den förnämsta byggnadsplatsen i Sverige. Jag anser därför en yttre hyfsning vara helt enkelt nödvändig.

Då säges det, att man ej skall rubba på en arkitektur, som är exponent för den tids smak, under vilken huset byggdes, men jag tror ej, att man får driva denna sats in absurdum. Jag kan påminna om ett anskrämligt hus, som låg här strax i närheten av riksdagshuset, Strömsborg, som väl också skulle vara en exponent för sin tids smak, sin tids byggnadsstil. När det för några år sedan omändrades, hördes icke av några protester, och i stället för det förra, verkligt uppseendeväckande fula huset, har man nu fått en elegant, luftig byggnad, som mycket väl går in i stadsbilden.

Förresten är det ej alldeles säkert, att riksdagshuset verkligen motsvarar den tids smak, under vilken det byggdes. Jag har nämligen rotat litet i några gamla papper, som jag har i min ägo, sedan min faders riksdagstid och har funnit, att det vid 1894 års riksdag till riksdagens ledamöter avlämnades en s. k. flammande protest och en vädjan till riksdagsmännen att ej ge sig in på en sådan byggnad som den då föreslagna. Denna protestskrivelse var under tecknad av 59 av Sveriges allra förnämsta arkitekter på den tiden. Man återfinner sådana namn som Möller, Lilljekvist, Lindegren, Clason, Stenhammar och även en säkerligen då ganska ung man, som heter Ragnar Östberg. I denna protestskrivelse instämde 75 av våra förnämsta konstnärer. Denna protestskrivelse innehöll ganska mycket, och det kan vara lustigt att citera något därur. Man talar där om en »konflikt mellan svenska statens två mest representativa byggnadsverk, i vilken slottet, på grund av riksdagshusets betydande höjdförhållanden och icke så litet forcerade yttre arkitektur, ovedersägligen skall komma att högst väsentligt bli lidande, just i avseende på den enkla storhet och imponerande skala, vilken alltid utgjort dess förnämsta skönhet, ur vilken konflikt icke heller riksdagshuset lär kunna utgå med vederbörligt hävdande av sin självständighet». Och så slutar man denna skrivelse med att säga: »Lika uppenbart är, att ett missgrepp i denna betydelsefulla byggnadsfråga skall bli kommande generationer en bitter frukt att inhösta». Det sista är då väl ganska sant! Men protesten förklingade ohörd, den dåvarande riksdagen — jag vet ej om den var så särskilt mottaglig för estetiska synpunkter — tyckte väl, att det föreslagna riksdagshuset verkade pampigt, och så beslöts byggandet, och huset blev uppfört.

Då är frågan: vad skall man nu göra åt detta riksdagshus? Det föreligger ju olika förslag därom, och jag vill påpeka, att jag nu närmast talar om de estetiska synpunkterna. Av dessa förslag synes mig förslaget A I, alltså kommittémajoritetens förslag, ha avgjort företräde framför de övriga. Ett sadeltak är i alla fall ett sadeltak — herr Mannerskantz må säga vad han vill, så håller det säkrare än ett platt tak, och de lugna linjerna på takresningen och

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

triangeln ovan huvudingången verka åtminstone på mig mycket övertygande.

Jag delar emellertid herr Lindhagens åsikt, att husets inre ej behöver en alltför genomgripande förändring. Jag har då åtminstone aldrig märkt några nämnvärda olägenheter av de anordningar som finnas här. Skulle jag nu säga min innersta önskan i denna fråga, så skulle det vara, att vi ej borde bry oss om att alls röra vid det inre med undantag av de alldeles nödvändiga ändringarna i fråga om restaurangen etc., men att vi, när ändå taket måste repareras och läggas om, taga den utsmyckning av riksdagshusets yttre, som man finner i kommittémajoritetens med A 1 betecknade förslag. Emellertid anser jag ändå, att man för säkerhets skull skall hålla alla utvägar öppna, och därför yrkar jag bifall till utskottets förslag med den ändring, som av herr statsrådet Möller föreslagits, men jag hoppas, att vi varken behöva taga förslaget A 1 i dess helhet eller att det nu skall bli fråga om ett nytt riksdagshus. Låtom oss nöja oss med att hyfsa till exteriören, så att riksdagshuset får ett så värdigt och elegant utseende som möjligt. Sedan kunna ju kommande generationer börja tänka på, om det ej behövs större förändringar.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag med den ändring i motiveringen som herr statsrådet Möller föreslagit.

Herr Lindley: Herr talman! Jag har inte deltagit i detta ärendes slutbehandling i utskottet, då det på grund av vissa skäl ju inte kan fattas något definitivt beslut i denna fråga i år.

I stort sett kan jag säga, att jag här kan representera barnet i sagan om kejsarens nya kläder, ty jag saknar fullständigt sinne för modern konst och modern arkitektur. Jag skulle inte ens vilja hyra ut min vägg åt vissa moderna konstnärer, och vad den moderna arkitekturen beträffar, finner jag den rysansvärd. Gå bara och titta på Norr Mälarstrand, Kungsklippan, Traneberg och trakten däromkring, och se på dessa fågelbon med uthängande matholkar, som äro så typiska för den moderna arkitekturen! Man får sannerligen rysningar, när man tänker sig, att man vill åt detta hus och kanske omskapa det efter likadana grunder. Visst finns det en hel del bristfälligheter beträffande bekvämlighet och sådant mera inom detta hus, vilka kanske skulle behöva avhjälpas — jag skulle ju också kunna framställa löjliga anspråk — men en store del av det, som här blivit sagt, är dock överdrifter. Man säger, att bänkarna äro så rysligt opraktiska, man talar om »skolbänkar» och sådant, men jag kan i likhet med många andra inte se, att de äro så förskräckligt obekväma. De ge ju ändå möjlighet att förflytta sig, och det är inte litet, det. Tänk t. ex. på bänkarna i en hel del andra parlament, där de äro ungefär som i konserthuset: kommer man in, så kan man inte komma ut utan att alla andra skola resa på sig! Det är sannerligen inte praktiskt! Inte kan man väl heller säga, att bänkarna äro så förfärligt obekväma. Tänk på engelska underhuset, som under ett hundratal år bibehållit sitt gamla hus, där det inte ens finnes sittplatser för alla medlemmarna! En del av dem, som tillhöra majoriteten, få ju taga ståplatser, ty salen är delad i två delar; majoriteten skall hålla sig på den ena sidan och minoriteten på den andra, och det finns inte tillräckligt många platser. För att kunna försäkra sig om en sittplats gå ledamöterna dit och sätta dit sina hattar, men man riskerar ju, att någon kommer och sätter sig på hatten. Så är det där, men jag har inte hört några klagomål eller planer på att slopa det engelska parlamentshuset och bygga ett nytt.

Jag tror, att anmärkningarna i hög grad äro överdrifter och framför allt de yrkanden, som här blivit gjorda om ändringar på exteriören och interiören. Jag har nästan varit rädd, när jag hört talas om den avhyvling av exteriören,

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

som man vill åstadkomma. Då skymta husen kring Tranebergsbro fram för mig och de där andra husen, och jag misstänker, att man vill åstadkomma något nytt sådant hus genom denna avhyvling. Jag erkänner villigt, att jag är barnet i sagan om kejsarens nya kläder och att jag inte kan fatta den skönhet, som skulle ligga i detta. Jag tycker det ligger betydligt mycket mer skönhet i dessa krusiduller m. m. Jag har tittat många gånger på dessa vackra hus i utlandet, mycket utsmyckade som de äro, och nog tycker jag de äro bättre än de hus med släta murytor, som nu äro de moderna. Men så skiftar det. En gång i tiden — jag tror herr Lindhagen var inne på den saken — hade man ett sådant där anfall och tog bort utsmyckningen i våra gamla kyrkor genom att kalka över målningarna. Nu håller man på att knacka bort kalken för att låta de gamla målningarna träda fram. Vi skola inte hemfalla åt en sådan tidsföreteelse, ty den ändrar sig kanske om ett litet antal år, och då stå vi där igen, ty kom ihåg, att det är mycket lätt att mejsla bort ett ornament, men att sätta dit det igen, det går sannerligen inte så lätt!

Det, som verkligen oroar mig, har varit först och främst, att man utgått ifrån att själva grunden till riksdagshuset inte är tillräckligt stabil, utan förr eller senare skulle giva vika för tyngden. Nu säger professor Forssell, att här föreligger inte alls någon fara för detta, utan det finns möjligheter att åstadkomma ytterligare förstärkningar. Jag hade nästan trott, att så inte var fallet, utan att hela byggnaden vilade på träpålar, som förr eller senare skulle förmultna, men herr Forssell säger nu, att det inte alls är så, utan att det finns möjlighet att åstadkomma en sådan förstärkning av grunden, att någon fara för riksdagshuset från den synpunkten inte föreligger.

Man har också hela tiden fört fram det andra spörsmålet, hur man skall förhindra att vatten tränger in i murarna genom takbetäckningen, men professor Forssell säger ju, såsom redan professor Reuterskiöld påvisat, att inte heller där föreligger någon fara, utan att även dessa förbättringar kunna åstadkommas utan att man ens behöver flytta barriären, obeliskerna och hela den andra grannlåten, som finns där uppe. Kan man åstadkomma detta utan att behöva vidtaga dessa åtgärder, då tycker jag att allting är all right. Man behöver väl inte raka huset bara för rakningens skull.

Så har det talats om att ta bort trappuppgången. Vad skulle man ha i stället för den? Skall det vara en vanlig hyreshustrappa i stället att gå upp och ned i, för att man skall få disponera de där utrymmena, som nu upptas av trappan? Det må jag säga, att trappan är enligt mitt förmenande en av de mest monumentala delarna av riksdagshuset. Jag har många gånger stått där uppe tillsammans med utlänningar och visat dem uppgången, och de ha erkänt, att den är monumental och storartad.

Nej, jag är ganska rädd för att vidtaga dessa åtgärder, och beträffande skapandet av ett nytt riksdagshus, så bör det inte fattas något beslut därom nu, utan vi böra nog vänta, tills arkitekten får en ny inriktning, så att vi kunna vara säkra på att inte få den moderna arkitekten inplantad, utan ett riktigt monumentalt hus. Tänk t. ex. på ett av de sista hus, som ha byggts här: kanslihuset! Alla, som ha sin vistelse där, klaga ständigt och jämt på att det är det uslaste hus, man kan tänka sig. De trivas inte där, de må illa. Där är dålig luft, vare sig det är fel på ventilationsanordningarna eller något annat, och arbetsförhållandena äro olidliga. Det är uppfattningen om det nya kanslihuset. Jag har ju inte vistats där, bara varit där en eller annan gång, men det är ju mycket möjligt, att de klagande ha rätt, och jag må säga, att dessa spår förskräcka, när det är fråga om skapandet av ett nytt, »modernt» riksdagshus enligt nutida begrepp. Jag tror sannerligen, att vi må bäst av att reformera långsamt, eventuellt vidtaga dessa åtgärder beträffande taket, kan-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

ske också restauranglokalerna och sådant, som kunna vara nödvändiga, men jag tror sannerligen, att det är till största gagn för Sverige att låta det stanna därvid.

Herr Nerman: Herr talman! Om jag får ge ett omdöme i den föreliggande frågan — inte som arkitekturexpert utan som enkel inneboende — så skulle jag först vilja söka ge rättvisa åt anhängarna av det nuvarande riksdagshuset med att betona, såsom det för övrigt redan har gjorts, att det är mycket svårt att se något vackert i ett hus, som ligger så farligt nära slottet. Det är inte tillrådligt att placera sig bredvid en strålände skönhet av första rang, och en sådan skönhet är Stockholms slott bland byggnader i världen. Den riktiga lösningen, som hittills ingen tycks ha kommit på eller i varje fall talat om, vore enligt min mening, att riksdagen, svenska folkets representation, flyttade in i slottet och finge sitt säte där. Men det är en framtids tanke, vars realisering ännu så länge stöter på konstitutionella hinder. Frågan är emellertid löst i och med republiken. Tills vidare, till dess republiken kommer, måste man ha ett separat riksdagshus, och det bör då av hänsyn till slottet helst inte ligga här i närheten. Slottets omgivningar böra vara slottet värdiga.

Vad riksdagshusets inre beträffar, har jag inte mycket att säga. Jag vill bara påpeka den relativa trångboddheten i kamrarna och den dåliga luftväxlingen. Det är dålig luft här just nu, och det är 22 grader varmt, vilket inte befordrar hälsa och klarhet.

Vad det yttre beträffar, kan jag inte finna annat än att huset är ganska smaklöst. Stil har det däremot — konsthistoriens kusligaste stil, den preussiska barocken från sekelskiftet, som också har efterlämnat några andra monumentalbyggnader i Stockholm: Dramatiska teatern, centralposthuset och polishuset på Kungsholmen. Stilen utmärkes av grannlåter, lösbehag och annat skryt. Men om man nu skall bättra på den här fula byggnaden och stympa den enligt det framlagda förslaget, så blir den heller inte vacker, utan den blir snarast en stympad smaklöshet. Jag tror att man behöver något alldeles nytt och ber därför att få tillstyrka utskottets förslag om ny utredning — en utredning, som jag hoppas skall dra så lång tid, att också funkisen hinner bli avvecklad. Funkisen är nämligen också enligt min mening i alltför hög grad skryt och yta och alltför litet funkis i ordets bästa mening. Där ha vi de avskräckande exemplen på konfektionsstil uppe på Kungsklippan och ute på Ladugårdsgården. Däremot skulle jag vilja i någon mån reservera mig mot herr Lindleys yttrande om Norr Mälarstrand; den är inte ful.

Jag menar alltså, att man bör söka komma ifrån både den preussiska barocken och det nya lådpatentet och få ett alldeles nytt hus i en värdig stil — som vi kunna vänta på under det utredningen pågår.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, utan att därför i allt instämma i motiveringen.

Herr Lindhagen: Då den föreliggande frågan nu går till en ny »utredning», får jag sammanfatta de krav, som synas mig till fyllest och ej böra få förbises. Först och främst måste taket repareras. Jag vädjar till Åkerberg att inte bara vidhålla gammalmodiga uppfattningar, om vad tekniken förmår, utan även låta oss få utrett vad byggnadsstyrelsen och herr Forssell sagt om nya möjligheter i detta avseende. Om ej detta oväldigt klarlägges, äventyras en ytterligare återremiss.

Någon översikt lär ju böra ägnas köket, ehuru jag ej funnit maten vara sämre här än på restauranger med modernare kök.

Hänsyn måste vidare tagas till *icke rökare*. Det måste härska kultur och

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

disciplin även i ett riksdagshus. Rökning bör vara förbjuden vid alla gemensamma sammanträden. Således icke blott vid plenum med kamrarna och utskotten utan även i utskottens avdelningar och alla partimöten, de må hållas i partilokalen eller annorstädes. Dessutom böra icke rökare förunnas någon vrå, där de kunna få äta, läsa och skriva i fred för rökare. Detta har herr Sten lyckligtvis påpekat.

Icke-rökare äro människor även i riksdagshuset. Vi få be om samma människovärde här som på järnvägstågen, spårvagnar m. m.

Vidare har Sten talat om telefonerna. Vi böra tillönska oss några flera platser, där man kunde sitta, medan man telefonerar, och göra det i dagsljuset, så att man inte främst hade dessa små hopgyttrade, ohälsosamma telefonhytter.

Herr Åkerberg ansåg, att *hissarna* voro alldeles omöjliga. Jag har aldrig haft något behov av andra hissar. De, som finnas här, passa mig utmärkt och äro alldeles nog för mig. Överdåd böra vi akta oss för.

Beträffande *dålig luft* bör uppmärksammas, att riksdagsmännen inte önska någon bättre luft. De passa tvärtom på att få röka i alla möjliga lokaler samt därigenom även förvärra höstens, vinterns och våren katarrer i våra näsor, halsar och strupar. Och varför skynda de exempelvis att dyrbart luncha i rökiga lokaler på skilda restauranger? Jag har alltid, enligt gammalt bruk från skolan, tagit med mig till riksdagen fyra smörgåsar och en flaska gräddmjölk, herr talman, och jag har stormnjutit, när jag intagit min hälsosamma och billiga måltid i sammanbindningsbanan eller annanstans och sett mina beklagansvärda riksdagskamrater lystet rusa bort till den dåliga luften i sina dyrbara matställen.

Herr Bergman: Det förefaller, som om herr Ekströmers anförande skulle ha gjort ett starkt intryck, när han talade om den kraftiga protest, som då riksdagshuset skulle byggas avgavs av den tidens arkitekter och konstnärer, men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att denna protest icke väsentligen gällde husets utseende och inre anordningar, utan framför allt platsen. Herr Ekströmer läste upp ur den anförda adressen ett uttalande, att slottet skulle bli lidande på att riksdagshuset skulle läggas här alldeles i närheten av detsamma, och de, som voro med på den tiden och följde med den offentliga debatten — det minns jag mycket väl — voro indignerade över att man skulle lägga riksdagshuset här på Helgeandsholmen. Det borde aldrig ha skett — det är också min mening — men det har nu en gång skett, och det kunna vi inte ändra på annat sätt än genom att riva dessa hus och göra holmen till vad den av naturen är. Något sådant kan man ju inte gärna sätta i fråga. Den tiden gjorde i det avseendet ett missgrepp, och det få vi naturligtvis finna oss i. Det är inte fråga om det nu, utan nu är det fråga om huruvida man skall under de förutsättningar som alltså föreligga, vidtaga ändringar i det yttre och inre av det nuvarande riksdagshuset, som »står här och icke kan annat», som Luther sade om sig själv på riksdagen i Worms.

Herr Åkerberg tycktes vilja göra mig medansvarig för de där obeliskerna, som stå där uppe på taket; han syntes tro att jag hade försvarat dem. Det har jag aldrig gjort, utan dem kan man gärna ta bort. Riksdagshusets egen arkitekt, Aron Johansson, hade ju inte något emot det, tvärtom har han själv föreslagit, att de skulle tagas bort. Jag vill minnas att de icke heller från början ingingo i hans plan utan kommo dit mot hans vilja. Annorlunda förhöll det sig dock med Sveagruppen, som är bättre på sin plats. Vad jag emellertid främst ville fästa uppmärksamheten på var, att det som herr Ekströmer anförde egentligen synes mig ha gått på sidan om den sak, som här praktiskt taget föreligger.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Den långvariga debatt, som här förts, har i hög grad ådagalagt, att denna fråga tilldragit sig ett stort intresse. Men den har tillika ådagalagt, att man ej nu är mogen för att besluta om byggande av ett nytt riksdagshus. Bakom en del anföranden, som hållits — och här röjer sig nog svenska folkets mening — framstår en stilla undran om inte detta fina hus är tillräckligt? Ha vi inte för övrigt tillräckligt mycket att utföra här i landet, som tarvar sin lösning, innan man bygger ett nytt riksdagshus för folkets representanter? De reflexionerna tränga sig osökt fram. Det är inte minst kostnaderna om man nu skulle slopa detta hus och bygga ett nytt som tilldrar sig uppmärksamhet, och som ej skulle stanna vid mindre belopp än 15 å 20 miljoner kronor.

Jag vill härmed inte ha sagt, att detta hus är fullt tillfredsställande som riksdagshus och att det inte skulle kunna vara åtskilligt att anmärka emot det. Åtskilliga av de brister, som huset har, skulle dock kunna avlägsnas och förbättringar göras. Först och främst bör då ses till, att sådana ändringar vidtagas, som beröra husets inre och som skapa bättre arbetsförhållanden. Det yttre berör ju mera olika smakriktningar och individuell uppfattning. Man kan härvidlag ej tillgodose olika uppfattningar och skiftningar. Man byter inte ett riksdagshus på samma sätt som man byter ett bilmärke, allt eftersom det kommer nya modeller och förbättringar i marknaden utan man får väl ändå behålla det man har.

Den kritik, som riktats emot detta hus, har väl främst två orsaker. Den ena är, att huset inte är fullt tillfredsställande inrett efter vår tids fordringar och den andan, som kraftigast gjort sig hörd, är att huset inte passar riktigt in i den omgivning, där det ligger. Detta är den bland arkitekterna rådande meningen, och det är den, som trots allt tagit sig det starkaste uttrycket. Jag vill inte säga så mycket om den saken, men till dess man river bort dessa stenmassor och lägger denna vackra naturliga holme fri med öppen sikt från Norrström upp mot Mälaren förr torde icke den naturliga skönhet, som dessa partier äga kommer till sin fulla rätt. Bortrivandet av denna byggnad och uppförande av en annan monumentalbyggnad å Helgeandsholmen skulle sannolikt icke mycket förbättra den saken. Den svenska riksdagen vill nog inte heller nu gå med på sådana kostnader, och vi kunna gott inskränka oss till att göra de förbättringar, som ligga inom en mera begränsad kostnadsram.

Att jag nu uppehållit mig vid denna sak har sin orsak uti att jag skönjer de starka krafter, som vill ersätta det nuvarande riksdagshuset med ett nytt. Det är emot den meningen som jag nu vänder mig, när jag ej finner det nödvändigt. Nya överväganden av förbättringar av det nuvarande riksdagshuset kan göras. Att man därvidlag får dröja ett år, skadar inte. Den kritik, som riktats mot det utarbetade förslaget, kommer naturligtvis att leda till att man försöker även andra lösningar än de nu föreslagna, och det kan inte skada att man ytterligare tänker på saken.

Jag vill därför, herr talman, med dessa ord bara uttala den meningen, att man bör se till att komma fram till en lösning, som såvitt möjligt håller sig inom det nuvarande husets ram utan att ändra för mycket på de skönhetsvärden, som dock finnas såväl i husets yttre som även i dess inre. Jag tänker här på den monumentala uppgången, hallen och galleriet, som sammanbinder de båda kamrarna. Man kan dock säkerligen både taga bort en del stötande ting i exteriören, där det nu finns en del detaljer, som icke ha sin egentliga plats i den miljö, där de nu finnas, och säkerligen också utan att skada huset mycket göra en del förändringar i det inre — utvidgningar beträffande vissa lokaler, som i stor utsträckning skulle komma att tillgodose

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

riksdagsmännens behov och bekvämlighet. Likaså skulle nog åtskilligt kunna göras i fråga om luftväxlingen och utrymmena i kamrarna.

Från dessa synpunkter, herr talman, anser jag mig kunna tillstyrka det föreliggande utskottsförslaget.

Herr Möller: Herr talman! Den föregående ärade talarens anförande kunde ha lockat mig till en mera ingående polemik, men jag skall avstå från det efter den långa debatt, som förts här. Jag vill bara erinra om att jag i början av gårdagens debatt föreslog, att några rader i utskottsutlåtandet skulle utgå, emedan de måste uppfattas som ett förbud mot att utreda något annat alternativ än vissa ombyggnader av detta hus. Däremot har särskilt bankoutskottets ordförande mycket starkt polemiserat, framhållande att om man skulle gå på den linjen, skulle detta väsentligen gagna dem, som ingenting vilja i denna fråga. Nu är förhållandet det, att för den händelse man inte vill tillåta ens detta utan skulle förbjuda att man utreder frågan om ett nytt hus, så tillhör jag dem, som icke önska en ombyggnad och kommer följaktligen att ställa mig på den sida, som icke vill avlåta en sådan skrivelse. Om förslaget om skrivelse eventuellt skulle avslås, så innebär naturligtvis detta icke, att det utdömda köket skall bevaras i sitt nuvarande skick eller att man inte skall få lov att reparera taket och dylika ting. Det ligger i sakens natur, att dessa rent oundgängliga småsaker under alla omständigheter skola komma till utförande, därför att det är ju saker, som helt enkelt icke kunna avbójjas. Men jag måste säga, att hela denna debatt egentligen bara vittnar om, att bankoutskottet gjort det till en formlig prestigesak att genomdriva även de tre raderna i motiveringen, som jag önskar att man skulle stryka. Jag förstår inte, att det kan ha blivit en sådan prestigesak att förhindra att ett önskemål, som uppenbarligen finns hos många i denna kammare, får komma under ny prövning. Det ligger i sakens natur, att om detta önskemål nu uteslutes, kommer man slutligen fram till en utredning, som gäller allenast en ombyggnad, all den stund man inte brytt sig om några andra alternativ, och då får man på en sådan ombyggnad lägga ned 5 eller 6 miljoner — en ärad talare har nyss nämnt siffran 7 miljoner, och när tiden kommer, kanske det kan bli åtskilliga fler. Om riksdagen då säger nej till detta, så betyder det, att man i själva verket försummat åtskilliga år, när det gällt att skapa klarhet i frågan, huruvida det inte är möjligt att åstadkomma ett nytt riksdagshus.

Vidare vill jag endast säga till herr andre vice talmannen, att vad folkets röst beträffar i denna sak, är det ju mycket möjligt, att man tycker, att detta är ett uttryck för ett slags lyxbegär hos riksdagens ledamöter. Jag har emellertid, som jag förut sagt, inte lagt mig i den estetiska debatten. Jag har lagt mig i frågan, hur ett riksdagshus inuti skall vara beskaffat för att erbjuda tillfredsställande arbetsmöjligheter. Det olycksaliga östbergiska uppslaget, att huset skall rivas, är tydligen det vapen, som skall användas för att varje tanke på ett nytt riksdagshus skall kunna slås ihjäl. Jag har inte förordat, att detta hus skall slopas, en tanke som ju herr andre vice talmannen var inne på. Jag har sagt, att om man bygger ett nytt hus för riksdagen, kommer det att mycket snabbt visa sig, att det kommer en kö av statliga myndigheter, som anser sig behöva utrymme i ett hus av denna beskaffenhet, och det är naturligtvis på den linjen som man skall gå. Rivningshistorien betraktar jag som rena fantasteriet.

Jag för min del vidhåller sålunda mitt yrkande från i går, att de tre raderna på sidan 10 i utskottets utlåtande måtte strykas. Det betyder endast, att man får in ytterligare ett alternativ i den utredning, som skall verkställas.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Herr **Lindhagen**: Jag skall be att få till protokollet antecknat ett par upplysningar, som lämnats mig just nu av övermaskinisten i riksdagshuset. Som redan sagts ha, ursprungligen på motion av mig, vi fått särskild ventilering vid varje plats här i kamrarna. Övermaskinisten har upplyst, att genom denna ventilering insläppes vid varje plats 40 kubikmeter frisk luft per person och timme till en temperatur av 18.5 grader Celsius. Vidare har han upplyst, att till den ökning av temperaturen, som sedan äger rum, bidrager varje ledamot genom sin kroppsvärme, som är tillräcklig för att på en timme förvandla en liter iskallt vatten till kokhet.

Vad Möllers förslag angår, ligger väl i alla fall så till, att under *den nuvarande europeiska dekadansen på den andliga kulturens område* uppenbarligen vore farligt även ur Möllers beaktansvärda synpunkt att bygga något nytt riksdagshus. Såsom av mig och andra erinrats, skulle i en tid, behärskad av funkisstilar, ej kunna skapas något sådant genom epokerna bestående konstverk, som Möller profeterat om. Därför kan det ifrågasättas, om vi nu skola »undersöka», som det heter, herr Engbergs förslag till nytt riksdagshus på Mosebacke eller på Riddarholmen, byggnadsstyrelsens förslag om nedre Norrmalm eller någon annan stans och mitt förslag om Skeppsholmen. Hur mycket kostar en sådan utredning, herr Möller? Den kan ju kosta hundratusentals kronor, och de pengarna äro bortkastade i förväg. För mig är mest bekymmersamt nu att ej Skeppsholmen reserveras åt människorna i en bättre värld för det ifrågasatta ändamålet.

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! För att inte mitt föregående yttrande skall missförstås vill jag förklara, att då jag på detta stadium, då man inte kan taga ställning till de olika omändringsförslagen, dock kunnat uttala min anslutning till utskottets hemställan, så gör jag det under den förutsättningen, att man i första hand undersöker, huruvida en omändring skulle kunna genomföras för väsentligt mer begränsade kostnader än det förslag, som förra året utarbetades och som skulle gå löst på mellan 4 och 6 miljoner kronor, eller — som det nu senast är sagt — kanske gå till närmare 7 miljoner.

Herr **Åkerberg**: Herr talman! Herr statsrådet Möller sökte tydligen skapa en koalition mellan sig och herr Reuterskiöld genom att säga, att om utskottsbetänkandet avslås, innebär detta naturligtvis inte, att taket ej skulle kunna repareras eller köket iordningställas. Jag vill påpeka, att herr Reuterskiöld i motiveringen för sitt förslag framhöll, att riksgäldsfullmäktige kunde göra de erforderliga arbetena utan att begära något anslag från riksdagen. Det var mot detta jag vände mig. Riksdagen behöver bevilja anslag, när man kommer upp till sådana summor som en miljon eller däromkring.

Jag vill för övrigt erinra om att riksdagen i fjol uttalade, att dessa arbeten inte voro tillräckliga. Riksdagen ville då ha en utredning om de ytterligare förbättringar, som skulle kunna ske.

Jag vill vidare bestämt dementera vad herr Möller här sagt om att bankoutskottet skulle ha gjort det till en prestigesak, att de ord i motiveringen, som han ville utesluta, skulle vara kvar. Det är alldeles felaktigt. Det fanns i bankoutskottet åtskilliga, som voro anhängare av linjen, att vi skulle bygga ett nytt riksdagshus. Vi enade oss emellertid alla, både de som inte ville göra någonting, de som ville göra en väsentlig ombyggnad, och de som ville ha ett nytt riksdagshus, på den punkten, att vi måste ta sakerna i deras rätta ordning. Vi hade då först att ta ställning till det ombyggnadsförslag, till vilket kommittén kommit. Vill riksdagen inte ta detta, får den ta ställning till frågan om att inte göra någonting alls eller igångsätta en ny utredning om byggnad av ett nytt riksdagshus.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Förslaget att stryka de tre raderna i motiveringen hänger ju för övrigt i luften. Den nya motiveringen skulle, om däri skulle ligga en avi till riksgäldsfullmäktige att även utreda frågan om ett nytt riksdagshus, icke ha något sammanhang med klämman, vari det står, att de företagna undersökningarna skola föreläggas riksdagen vid början av nästa år. På den tiden hinner en utredning om ett nytt riksdagshus icke göras. Därför anser jag, att det Möllerska förslaget icke kan accepteras, utan att kammaren bör antaga utskottets förslag oförändrat.

Herr Nilsson, Theodor: Herr talman! Innan debatten avslutas, vill jag säga några ord om den motivering, som herr Sten presterade för sin ståndpunkt i denna fråga. Han ansåg nämligen, att en person i min ställning — han nämnde särskilt herr Nilsson i Mölndal — borde erbjudas större bekvämligheter för att ge möjlighet till handläggning av de affärsangelägenheter, som skulle kunna behöva förekomma. Jag ber för mitt eget vidkommande att få förklara, att jag försöker ordna dessa privata angelägenheter på sådant sätt, att jag slipper sköta dem från riksdagshuset. Och har det varit någon ensaka gång, då det verkligen behövt ske, så ha de redan nu befintliga bekvämligheterna fullkomligt räckt till.

Jag inlägger min bestämda gensaga emot att få tjänstgöra som något slags objekt, när det gäller att bevisa, att bekvämligheterna skulle vara så miserabla, att de för dem, som ha några privata angelägenheter att sköta, inte skulle räcka till. Det är ju ofta så, att erbjudna tjänster bli försmådda. Herr Sten avsåg väl endast att visa en välvilja. Då jag emellertid inte vill mottaga denna välvilja och anser den malplacerad vid detta tillfälle, har jag velat säga ifrån detta, herr talman.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering; 2:o), av herr Möller, att utskottets hemställan skulle bifallas med utelämnande av sista meningen i andra stycket av motiveringen, så lydande: »Vad angår projektet om uppförandet av ett helt nytt riksdagshus synas dock enligt utskottets mening förutsättningar för närvarande saknas för denna tanke realiserande» samt 3:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övertygande ja besvarad.

Herr Möller begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontrapositionen i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övertygande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Möllers yrkande.

Herr Reuterskiöld åskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 66 antager bifall till herr Möllers yrkande i ämnet, röstar

Ja;

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits avslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 63.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 66 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits av herr Möller.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 62, i anledning av väckt motion angående giltigheten av efter den 1 januari 1897 gjorda köp av på viss fastighet belöpande andel i samfällad mark, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. reformering av åklagarväsendet. Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 63, i anledning av väckt motion angående reformering av åklagarväsendet.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 164, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lindqvist* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till reform beträffande landsfiskaler, stadsfiskaler och med dem jämställda åklagare måtte, utan avbidan på resultatet av pågående utredning om uppbördsväsendet, framläggas om möjligt för 1938 års riksdag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga sådana åtgärder, att förslag till reform beträffande landsfiskaler,

Ang. reformering av åklagarväsendet. (Forts.)

stadsfiskaler och med dem jämställda åklagare måtte skyndsammast möjligt föreläggas riksdagen.

Reservation hade avgivits av herrar *Erik Anderson, Roos, Bergquist* och *Ewald Lindmark*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Roos**: Herr talman! I själva sakfrågan föreligger i denna fråga ingen meningsskiljaktighet mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Reservanterna dela till fullo utskottets mening om den stora betydelsen av en reformering av åklagarväsendet. Jag vill begagna tillfället att personligen ansluta mig till och understryka den passus i utskottets motivering, där det framhålles, att det är av särskild vikt att »åtgärder i god tid vidtagas för åvägabringande av en skicklig åklagarkår, som kan motsvara de ökade krav en ny rättegångsordning ställer på densamma».

Ehuru således i sak ingen skillnad föreligger, så föreligger dock en viss olikhet i formen eller rättare i sättet att nå målet. Reservanterna påpeka, att sedan ett principbetänkande beträffande åklagarkårens organisation avgivits 1935, särskilda sakkunniga tillkallats för utredning bl. a. av frågan om sättet för indrivning av utskylder. Ett slutgiltigt ställningstagande till frågan om landsfiskalstjänsternas organisation kan enligt reservanternas förmenande inte äga rum, förrän spörsmålet om indrivningsväsendets ordnande kommit närmare sin lösning. Detta utredningsarbete rörande indrivningsväsendet bedrivs numera med all skyndsamhet och förutsättes, att Kungl. Maj:t, så snart resultatet av denna utredning föreligger, skall taga ställning till frågan om åklagarväsendets organisation och för riksdagen framlägga förslag.

På grund härav, och då uppenbarligen vederbörande departementschef — eller kanske rättare departementschefer — ha all önskvärd uppmärksamhet riktad på detta reformkrav, anse reservanterna, att det icke är behövt att inte heller riktigt på sin plats att i skrivelse till Kungl. Maj:t göra ytterligare påminnelser i saken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Klefbeck**: Herr talman! Det finns mycket som talar för de synpunkter, som herr Roos här framställt, men vi ha dock förmenat, att ärendet är av den vikt, att ett beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan vore på sin plats. Redan 1935 uttalade ju riksdagen i en skrivelse en önskan att skyndsamt få ett förslag till reform beträffande landsfiskaler och stadsfiskaler och därmed jämställda åklagare. Sedan har Kungl. Maj:t tillsatt en oppbördskommitté, som skulle behandla en del frågor, vilka sammanhånga med denna verksamhet. Då mena vi, att det vore av vikt, att när en gång detta förslag kommer fram, även frågan om åklagarväsendet kan vara så förberedd, att de önskemål, som riksdagen 1935 uttalade, snabbare skola kunna förverkligas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Björck, Wilhelm**: Herr talman! Då detta utlåtande även gäller landsfiskalerna, vilkas löneplaceringsfråga jag har haft anledning att sysselsätta mig med och delvis också haft bekymmer för, skall jag tillåta mig att säga några ord.

Jag kan inte finna annat än att de skäl, som den ärade reservanten nyss anförde och som för övrigt äro utvecklade i reservationen, äro bärande. Det måste betecknas såsom ganska osedvanligt, att riksdagen i en fråga som denna

Ang. reformering av åklagarväsendet. (Forts.)
beslutar en skrivelse till Kungl. Maj:t. Det föreligger redan en riksdags-skrivelse, och i årets statsverksproposition har den departementschef, under vars huvudtitel anslagen till dessa befattningshavare upptagas, gjort ett mycket bestämt uttalande angående denna löneregleringsfråga. Det heter nämligen i femte huvudtiteln på sid. 263 på tal om den av hänsyn till omorganisationen av landsfiskalstjänsterna uppskjutna löneregleringen, att denna efter departementschefens »bestämda mening bör på allt sätt påskyndas». Detta är alltså socialministerns uppfattning i den föreliggande frågan. Jag vill ifrågasätta, om det under sådana förhållanden kan vara ändamålsenligt, att riksdagen på nytt skriver i frågan, när man vet, att all uppmärksamhet är riktad på den och att ansträngningar ha gjorts för att påskynda den förberedande utredning, som även efter utskottets uppfattning måste ligga klar, innan man på allvar kan ta itu med själva löneregleringsfrågan och organisationsfrågan i övrigt.

Det förefaller mig, som om det uttalande, som föreligger i reservationen, är avfattat på ungefär samma sätt som statsutskottet brukar avfatta sina utlåtanden i motsvarande fall, då det konstateras, att ett slutgiltigt ställningstagande till frågan om landsfiskalstjänsternas organisation icke kan äga rum, förrän spørgsmålet om indrivningsväsendets ordnande kommit närmare sin lösning, och då man förutsätter, att Kungl. Maj:t, så snart resultatet av denna utredning föreligger, kommer att taga ställning till frågan, varför anledning saknas att nu företaga någon åtgärd från utskottets sida.

Vare sig det skrives eller icke kommer denna fråga precis lika fort till sin lösning, och jag tror att det är att missbruka riksdagsskrivelserna, om man avlevererar en sådan i denna fråga, när det är uppenbart, att de bägge departementschefer, som ha med denna sak att skaffa — socialministern, som har anslagsfrågan och organisationen beträffande löneregleringen om hand, samt justitieministern, som är engagerad ur organisationssynpunkt och i vad det gäller stadsfiskalerna helt och hållet — ha sin uppmärksamhet riktad på saken. Jag tror, att det varit i överensstämmelse med de grundsatser, som eljest gälla, när riksdagen skall skriva eller taga initiativ, om svaret på motionen blivit ungefärligen sådant som det är avfattat i reservationen.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till denna reservation.

I herr Wilhelms Björcks yttrande instämde herr *Reuterskiöld*.

Herr Schlyter: Mig förefaller det, herr taman, som om statssekreteraren i socialdepartementet inte skulle ha läst utskottets kläm. Den talar inte med ett enda ord om någon lönereglering. Däremot har första lagutskottet sysselsatt sig med frågan särskilt ur rättegångsreformens synpunkt och med dylika skäl motiverat en framställning, som enligt utskottets avsikt skall gå till justitiedepartementet och inte till socialdepartementet.

Jag hoppas, att jag med denna korta upplysning har bemött statssekreterarens i socialdepartementet avböjande av en riksdagsskrivelse i detta fall.

Herr Björck, Wilhelm: I anledning av vad utskottets ärade ordförande nyss anförde är det kanske befogat att ställa den frågan i kammaren, om första lagutskottet inte menar att påskynda även förslaget om en lönereglering. Så enfaldig har jag verkligen varit att jag trott, att utskottets utlåtande även gällde denna löneregleringsfråga, som vållat så mycket besvär i socialdepartementet och som från socialministerns sida önskas avverkad fortast möjligt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad ut-

Ang. reformering av åklagarväsendet. (Forts.)

skottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

*Ang. stäm-
pelavgiften vid
köp och byte
av fond-
papper.*

I detta betänkande hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 319, antaga följande

Förslag

till

förordning angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Häriigenom förordnas som följer:

Då sådant med hänsyn till särskilda omständigheter provas nödigt, må Konungen förordna, att avräkningsnota, varom i 2 § förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper förmåles, vid köp eller byte av aktier, lotter, andelsbevis och delaktighetsbevis skall förseas med stämpel till högre belopp än i 3 § 1 mom. nämnda förordning under a), c) och e) sägs, dock högst fyra gånger där angivna belopp.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1937 och gäller till och med den 31 maj 1938. Av Konungen jämlikt denna förordning meddelade bestämmelser må ej äga tillämpning längre än till och med sistnämnda dag.

Herr **Stendahl**: Herr talman! Svenskt näringsliv har under de senare åren utvecklats i en ständigt stigande grad, vilket i stor omfattning skett under aktiebolagsformen. Därav följer ju också, att köp och försäljning av andelar i sådana företag, d. v. s. aktier, under de senare tiotalen år ökats och tagit en omfattning, som man förr icke tänkt vara möjlig.

För att underlätta denna handel, men även för att om möjligt undvika en del former, som åtminstone på stora börser icke äro ovanliga, har man i Sverige satt denna handel i väsentlig grad under kontroll, vilket skett genom att koncentrera handeln med börspapper till Stockholms fondbörs och genom att utrusta börsstyrelsen med befogenheter, genom vilka den kan dels motverka en icke önskvärd rörelse på denna börs, dels förhindra icke önskvärda transaktioner samt bestraffa eventuella brott mot de fastställda reglerna. Jag vet av egen personlig erfarenhet, att börsstyrelsen mer än en gång icke tvekat att använda dessa medel för att hålla handeln på Stockholms börs inom önskvärda gränser och sörja för att några illegitima fasoner, när det gäller handeln med värdepapper, icke få förekomma.

Det är ju alldeles givet, att börsen i och för sig icke är något självändamål. Det är ett medel, genom vilket man pumpar friskt kapital i svensk företagsverksamhet. Det är således alldeles självklart, att det icke är börsen såsom börs i och för sig, som konstituerar det pris, till vilket respektive papper, som gå på börsen, köpas eller försäljas, utan de kurser, som fastställas på börsen, äro en följd av de resultat, vilka respektive företag, som saluföra sina papper på börsen, kunna uppvisa. Resultatet av ett sådant företags drift blir natur-

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper. (Forts.)
ligtvis till väsentlig grad beroende på, under vilka konjunkturer och förhållanden, ekonomiska förhållanden i första hand, som dessa företag arbeta. Vidare äro orsaker för prissättningen de krav, som de kapitalplacerande personerna ha på förräntning av sitt i aktier placerade kapital, samt dessutom, och icke minst, tillgång och efterfrågan på de noterade papperen.

Det är således alldeles självklart, att om man å börsen får bevittna, att där förekommer en utveckling av inflationistisk art, d. v. s. en prisutveckling eller kurssättning, som är fullständigt oresonlig och går upp i toppen på ett sätt, som inte endast icke är önskvärt, utan även kan anses vara skadligt, har man att söka orsakerna icke i börsen själv, utan i det ekonomiska livet öfverhuvud taget, som är basen för de kurser, som komma att noteras. Det går således inte alls att genom att företaga vissa piruetter eller danssteg ute i börsperiferien stoppa en ekonomisk utveckling, utan om man vill driva eller leda den ekonomiska utvecklingen i vissa banor, vilket endast är möjligt inom vissa gränser, är det helt andra åtgärder än de här föreslagna, som måste vidtagas.

Jag skall vidare redogöra för hur denna lag, om den nu sättes i kraft, i realiteten skulle verka. Nuvarande kostnader för en transaktion på Stockholms börs är två gånger helt courtage, d. v. s. 40 öre, plus två gånger halv stämpel, d. v. s. 30 öre, eller tillsammans 70 öre per etthundra kronor. I och med att den lag, som nu antagligen kommer att voteras igenom, skulle komma att sättas i kraft, skulle för en köptransaktion och en försäljningstransaktion på börsen kostnaderna bli två gånger helt courtage, d. v. s. 40 öre — vilket alltså är oförändrat — plus två gånger halv stämpel eller 1 krona 20 öre, eller tillsammans 1 krona 60 öre per etthundra kronor.

Vi skola sedan se, hur lagen kommer att verka i förhållande till några av de mest gouterade papperen, med vilka det för närvarande handlas på börsen, och jag tar då ett papper, som alla, även de, som aldrig köpt en aktie, hört talas om, nämligen Grängesberg. Detta papper har under den föregående veckan legat någonstans mellan 208 och 220 kronor. Kostnaderna för en transaktion på börsen med en sådan aktie skulle således, om denna lag sättes i funktion och man räknar med de under föregående vecka gällande kurserna, ligga någonstans mellan 3 kronor 25 öre och 3 kronor 50 öre. Det nominella beloppet på aktien är 100 kronor, som herrarna väl veta, med en årlig utdelning av 6 kronor per aktie. Av årsinkomsten — denna utdelning av 6 kronor — skulle således vid en sådan transaktion på börsen, köp och försäljning, mer än hälften gå åt.

Jag vill framställa en stilla undran, om det verkligen kan vara rim och reson i att med en dylik procent av årsinkomsten på ett papper belasta papper, som säljas på börsen. Är det rimligt att lägga upp det på det sättet?

Nu kan man naturligtvis invända — och det väntar jag, att någon av herrarna, som äro på den andra sidan, skall komma att göra — att Grängesberg är ett typiskt spekulationspapper. Det pris, som papperet betingar vid handeln på börsen, är endast till en viss grad diktat av utdelningen och där kommer således in ett spekulationsmoment. Eller, rättare sagt, man hoppas, att papperet under den närmaste tiden skall utveckla sig på ett sådant sätt, att det skall kunna ge en väsentligt större utdelning och därigenom få ett större värde, och så diskonterar man dessa förhoppningar i förväg. Därför är detta papper ett dåligt papper, när man vill exemplifiera.

Jag skall därför ta ett papper, som icke lider av de moment, som jag här har berört. Ett rätt gouterat papper är Aktiebolaget Investor. Det nominella värdet på aktien är 500 kronor. Aktierna ha under senaste tiden noterats i 650 å 660 kronor, och utdelningen är 30 kronor, d. v. s. 6 procent. Företaget är särskilt känt och beaktat såsom ett företag, som för en synnerligen försik-

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper. (Forts.)
tig utdelningspolitik. Man räknar med att papperet har ett väsentligt större värde än det nominella. Det är således inte ett överspekulerat papper på något sätt.

Om vi nu räkna med vad kostnaderna skulle bli vid en försäljning av ett sådant papper, om detta lagförslag skulle sättas i funktion, komma vi till att kostnaderna för en sådan transaktion, d. v. s. köp och försäljning, skulle bli över 10 kronor per aktie, alltså över en tredjedel av papperets förräntning skulle gå åt för en enda sådan transaktion. Jag skall upprepa min undran, huruvida verkligen för försäljning av ett papper på börsen en belastning till den grad, som här föreslås, kan anses vara lämplig.

Nu skall jag villigt medge, att vad jag här senast har berört — det, som jag först berörde var huvudsaken, d. v. s. frågan om orsakerna till kurssättningen överhuvud taget, och sedan har jag berört kostnaderna å börsen för en försäljning i förhållande till de olika pappernas förräntning — är ju en sak, som har ett visst intresse, men som egentligen strängt taget ligger rätt väsentligt utanför huvudsaken och det, som vi nu diskutera.

Frågan är nu, såvitt jag förstår, hur denna lag verkar, om den sättes i kraft. Om denna lag skall sättas i funktion, förutsätter den ju en fortsatt högkonjunktur och högkonjunkturen i och för sig — det kunna vi vara sams om litet var — är icke av ondo, utan någonting, som vi allesammans önska oss helst för evig tid under en jämn följd av år. En jämn högkonjunktur och full belastning äro de ekonomiska idealförhållandena, om man nu kunde få sådana förhållanden. Men om högkonjunkturen tar sig rent skadliga inflationistiska uttryck, tror jag nog också, att vi allesamma äro någorlunda sams om att sådant behöver dämpas, närmast för att genom en dämpning i tid hindra uppkommande av de skador, som en icke kontrollerad inflationistisk rörelse kan medföra. Förutsättningen för att lagen skulle komma i funktion är således en fortsatt högkonjunkturutveckling. Under den förutsättningen och med den erfarenhet, vi ha i Sverige för närvarande, betyder också det en synnerligen riklig tillgång på valutor, d. v. s. på pengar överhuvud taget och i olika former. Det medför vidare en rätt stor svårighet för dem, som ha kapital, stort eller litet, att kunna få en skälig förräntning på detta kapital. Resultatet av dessa förhållanden måste således bli, att en väsentlig del av kapitalet blir ledigt och att det är svårt att placera detsamma. På det sättet pressas det åtminstone delvis in på börsen för köp av aktier och obligationer. Obligationerna kunna vi i detta sammanhang lämna fullständigt åt sidan. Det rör sig icke om dem nu. Den, som under dessa förhållanden har ledigt kapital och vill placera detsamma, går tämligen säkert till börsen alldeles oavsett kostnaderna, åtminstone tämligen oavsett, om det blir det belopp, som här är föreslaget eller icke. Men den, som en gång har placerat sitt kapital och får en sådan här avbränning, om han vill sälja, blir säkerligen högst försiktig, när det gäller att sälja, därför att när han har sålt sina aktier, har han pengarna räntelösa. Att ge sig in på nya placeringar drar han sig för, därför att dessa omplaceringar sluka en så väsentlig del av den låga förräntning, han kan ernå. Resultatet kan således, såvitt jag förstår, om lagen sättes i kraft under de förutsättningar, som här föreslås, endast bli ett, nämligen att köparna i oförminskad eller kanske i ökad grad komma att uppträda, medan däremot säljarnas antal i väsentlig grad kommer att minskas. Då kommer man till det resultatet, att efterfrågan på aktier växer eller åtminstone icke minskas, medan tillgången däremot minskas. Därigenom skulle lagen verka precis motsatsen mot vad den avser, d. v. s. den kommer icke att verka hämmande utan i stället direkt gynnande för dem, som vilja driva kurserna i höjden och detta just därför att det material, som de söka, konsekvent

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper. (Forts.)
minkas. Jag för min del vill inte vara med att stifta lagar på det sättet. Nu kan man ju säga, att här endast föreligger en fullmaktslag. Jag tillåter mig att ha den uppfattningen, att det är på hög tid, att riksdagen blir en liten smula återhållsam, när det gäller att votera igenom fullmaktslagar och i synnerhet fullmaktslagar i skattefrågor. Det har hittills varit en sak, som riksdagen har slagit vakt om. Det förefaller mig, som om det vore på hög tid, att man återigen stramade åt på tyglarna, och i synnerhet är det enligt min uppfattning nödigt och nödvändigt att göra det, när en lag som den nu föreslagna faktiskt leder till ett resultat, precis motsatt det, som avsetts med den, d. v. s. den kommer att verka direkt skadligt i stället för nyttigt.

Herr talman! Jag yrkar avslag på förslaget.

Häri instämde herr Roos.

Herr **Petersson, Knut**: Jag skall också be att få säga några ord i detta ämne. Jag delar visserligen inte den föregående ärade talarens tvivelsmål i alla hänseenden. Även om man kan ha sina dubier i fråga om effektiviteten av den åtgärd, som finansministern ifrågasatt, måste man dock medge, att den representerar en fullkomligt legitim utväg att till statsverket indraga en del av högkonjunktorens spekulationsvinster. Ur den synpunkten har jag för min del ingenting emot, om så visar sig nödvändigt och lämpligt, att tillgripa en höjning av fondstämpeln.

Mina tvivelsmål gälla snarare en annan sida av saken, nämligen den rent formella. Som den föregående ärade talaren påpekade, är det här fråga om en fullmaktslag, som skulle ge Kungl. Maj:t bemyndigande att inom vissa gränser öka de fiskaliska pålagorna här i landet. Det är ju en typ av fullmakter, som på sistone kommit i rätt flitig användning. Vad man än har för uppfattning om lämpligheten av sådana fullmakter — och jag måste för min del bekänna, att jag betraktar dem med utpräglad olust; de höra kris-tiden till, och jag kan i dem inte se annat än ett folkstyrets fattigdomsbevis — vad man än har för uppfattning om lämpligheten av sådana åtgärder, måste man ju ändå vara ense därom, att de böra tillämpas på ett sätt, som står i närmast möjliga överensstämmelse med grundlagens bud, att svenska folkets urgamla rätt att sig själv beskatta utövas av riksdagen allena.

Nu har visserligen utskottet gjort en mycket betydelsefull och mycket väsentlig förändring i Kungl. Maj:ts förslag i så måtto, att den begärda fullmakten endast skall gälla till en viss tid, ett visst angivet datum. Det är, förefaller det mig, en mycket betydelsefull förbättring i Kungl. Maj:ts förslag. Jag skulle emellertid ha önskat, att man hade gått ett steg längre och på ett ännu mera otvetydigt sätt fått ådagalagt i förordningstexten, att det här är fråga om utövande av en befogenhet, som är riksdagens och riksdagens allena. Det kunde ha skett på mångahanda sätt. Jag vill erinra därom, att när för tjugu år sedan det var fråga om att på samma sätt som nu hejda spekulationen på fondbörsen, tillgrep man en annan utväg. Då framlade Kungl. Maj:t för riksdagen ett utarbetat förslag till ny förordning om fondstämpel med angivande av de skattesatser, som Kungl. Maj:t för sin del fann lämpliga att tillgripa. Samtidigt stadgades, att denna förordning skulle träda i kraft vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämde. På detta sätt fick alltså riksdagen tillfälle att pröva åtgärden i hela dess sammanhang och vad som lämnades åt Kungl. Maj:t var endast att bestämma själva tidpunkten för ikraftträdandet av den nya skattesatsen. Det var en utväg.

Jag vill peka på en annan utväg, som har tillämpats, när det gällt utövande av den Kungl. Maj:t givna rätten att i vissa fall pålägga särskild tullavgift.

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper. (Forts.)

Denna rätt inrymmes i en förordning från 1932, och där är det bland annat stadgat, att särskild tullavgift, enligt vad nu är nämnt, må åsättas allenast å tid, då riksdagen icke är samlad. Beslut därom skall underställas näst sammanträdande riksdag inom 10 dagar efter riksdagens öppnande. I det sammanhanget har man alltså varit betydligt mera försiktig, än när det gällt att utforma detta bemyndigande, som Kungl. Maj:t nu har begärt.

Då det givetvis är för sent att på detta stadium åstadkomma någon saklig ändring i riksdagens beslut, vill jag endast uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t så snart sig göra låter och utan onödigt uppskov för riksdagen redovisar de dispositioner, som till äventyrs kunna komma att träffas på grundval av det nu förestående beslutet.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag skall icke inlåta mig på en diskussion om den konstitutionella sidan av saken. Det är klart, att det är på grund av omständigheternas makt, som man inte kan finna någon annan utväg än att lägga en viss befogenhet i Kungl. Maj:ts hand, lika väl som ju ingen betvivlar, att man har lagt kanske ännu större befogenheter i riksbankens hand, vilka herr Stendahl säkerligen icke vill avhända den.

Det är klart, att man kunde ha valt den ena av de vägar, som herr Petersson antydde, nämligen att ta ett fixt belopp och säga, att då har alltså riksdagen godkänt detta fixa belopp till stämpel, och det betyder bara, att Kungl. Maj:t sedan får sätta detta beslut i kraft på viss tidpunkt. Skillnaden är den, att detta fixa belopp kan av Kungl. Maj:t underskridas, vilket icke gäller anses innebära ett intrång på riksdagens beskattningsmakt, eftersom det är att gå längre, än riksdagen är villig att gå.

För övrigt erinrade ju herr Petersson själv om att under senare åren ha vi ansett oss tvungna att gå in på den vägen och jag minns inte, att herr Stendahl till exempel gjorde någon kraftig erinran i kammaren gentemot den margarinnaccis, som Kungl. Maj:t har i sin hand att variera inom ganska vida gränser. Jag förmodar, att herr Stendahl säger, att margarinnaccisen gäller inte näringslivet i så hög grad som en avgift på börsen, men jag misstänker, att för den stora massan av svenska medborgare är margarinnaccisen av större betydelse för deras dagliga liv än detta förslag.

I övrigt vill jag bara i anledning av herr Stendahls yttrande säga, att det är naturligtvis mycket lätt att måla ut vilka konsekvenser, som skulle följa under vissa förhållanden av att man använder sig av en viss befogenhet. Då bevillningsutskottet har gått med på att ge Kungl. Maj:t rättighet att sänka tullar för samma ändamål, skulle det inte ha förvånat mig, om någon stigit upp på samma sätt som herr Stendahl och talat om vilka fruktansvärda följder för det svenska näringslivet, som det skulle bli, om Kungl. Maj:t begagnade sig av denna fullmakt i onödan. Jag behöver icke erinra herr Stendahl om att många i båda kamrarna ha varit mycket bekymrade inför den makt, som ligger i riksbankens hand att under vissa förhållanden, och om förutsättningar skapas, höja och kanske kraftigt höja räntorna. Det är konsekvenser för näringslivet, som säkerligen långt, långt överskrida allt vad som kan tänkas inträda, om Kungl. Maj:t skulle begagna sig av den nu ifrågasvarande fullmakten. Och slutligen vill jag, som jag nyss sade, erinra herr Stendahl om, att den mest betydelsefulla makten över hela vårt näringsliv ligger i händerna icke på Kungl. Maj:t, utan på ett litet utskott av riksdagens ledamöter, som sitta i bankofullmäktige. De kunna inte bara manipulera ledamöterna, utan de kunna också manipulera vår svenska kronas kurs i förhållande till utländska valutor. Jag erinrar om detta därför att var och en förstår, att i detta fall kan man icke tänka sig, att riksdagen skall kunna

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper. (Forts.)
utöva alla dessa befogenheter. Man är tvungen att låta vissa människor åtnjuta en viss grad av förtroende och lika väl som jag är övertygad om att riksdagen förutsätter, att bankofullmäktige, där även herr Stendahl sitter, komma att utöva denna makt med all den varsamhet, som är nödvändig, lika väl är jag övertygad om att riksdagen förutsätter, att Kungl. Maj:t icke i onödan kommer att använda den fullmakt, som ett enhälligt bevillningsutskott här har föreslagit.

Herr Stendahl: Herr talman! Det är ju rätt vanligt i en diskussion, om en talare inte egentligen vill svara på vad diskussionen gäller, att han börjar tala om någonting annat. Så har ju herr statsrådet och chefen för finansdepartementet gjort i allra högsta grad nu, och vad han säger är, att den bestämmande makten i den här frågan angående Sveriges ekonomiska livs utveckling för närvarande ligger i väsentlig grad hos riksbanken och hos bankofullmäktige, där jag sitter. Ja, det låter sig ju sägas. Visserligen är riksbanken ett riksdagens verk och äges av den, och med undantag för ordföranden är det riksdagen själv, som väljer bankofullmäktige, vilka ha att inför riksdagen svara för sina göranden och låtanden. Det är alldeles riktigt. Så är det enligt grundlagen, men så är det för närvarande icke de facto, ty de facto är det på det sättet, att med den parlamentariska bakgrund, som den nuvarande regeringen har, torde det vara rätt besvärligt för en riksbanksledning att göra några väsentliga ingrepp utan finansministerns medgivande. Den verkliga ekonomiska makten för närvarande ligger hos Sveriges finansminister och ingen annanstans.

Herr Björnsson: Jag skall inte inlåta mig i den sista diskussionen om var den ekonomiska maktens tyngdpunkt är att söka eller frågans konstitutionella betydelse.

Jag skall bara be att få säga några ord med anledning av några påståenden, som herr Stendahl gjorde för att belysa de farliga verkningarna av en höjd fondstämpel. Han fastslog ett par satser tämligen utan förbehåll, nämligen för det första att börsen egentligen tjänar till att pumpa in pengar i det svenska näringslivet och för det andra att kurserna inte bero på några börsens åtgöranden utan på det svenska näringslivets utveckling.

Herr talman, jag skall tillåta mig att bestrida båda satserna. För det första känner jag inte till att några av de pengar, som omsättas på börsen, komma direkt att tjänstgöra som rörelsekapital för det svenska näringslivet. Det svenska näringslivet får sitt rörelsekapital antingen genom nyemissioner av aktier eller genom upplåning. Vad börsen har till uppgift, det är att göra de värden, som investerats i vårt näringsliv, lätttröligare och lätt säljbara och således indirekt kanske underlätta tillförseln av kapital — men som sagt i hög grad indirekt. För det andra vill jag bestämt bestrida, att börskurserna uteslutande bero på den ekonomiska utvecklingen av vårt näringsliv. Det är efter min mening en allt för mekanisk uppfattning om börsmarknaden. Börskurserna bero i utomordentligt hög grad av rent psykologiska företeelser hos publiken på börsmarknaden. Om stämningen inom denna publik blir optimistisk, dansa kurserna upp, och om publiken helt plötsligt gripes av pessimism, sjunka kurserna. De faktorerna spela en mycket större roll än en ändrad utdelning. Bara ett rykte, ett falskt rykte om att utdelningen på ett papper kommer att höjas eller att ett företag har gjort en god affär, kan ju åstadkomma plötsliga kursstegringar, som absolut icke finna sin förklaring i vad herr Stendahl har sagt. Om man således vid något tillfälle har en tendens till hausse, så kommer denna helt säkert att i mycket hög grad accentueras, om

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper. (Forts.)

man har att räkna med en flock av korttidsspekulanter. Jag skall fråga herr Stendahl, om han till exempel kan ge mig något mekaniskt ekonomiskt underlag som förklaring till att Skandinaviska kreditaktiebolagets aktier på några månader ha först stigit från 190 till 235 kronor — alltså ungefär 15 procent — och därefter lika plötsligt och, såvitt jag förstår, lika omotiverat sjunkit med 10 procent. Efter min uppfattning är det ett bevis för att börsmaknaden ingalunda bestämmes av sakligt ekonomiska förhållanden utan av marknadens psykologiska förhållanden och vidare att vissa korttidsspekulanter på aktiemarknaden — med ett vulgärt uttryck, de typiska jobbnarna — göra vad de kunna för att accentuera både plötsliga stegringar och plötsliga depressioner på marknaden. Om betriebeet försvåras för dessa korttidsspekulanter är det efter min uppfattning ägnat att utjämna kursutvecklingen.

Jag ber att helt få instämma i herr Peterssens yttrande, och även jag betraktar förslaget som en utomordentligt legitim åtgärd för statsverket, då det står att vinna två goda ändamål på en gång — dels som sagt att utjämna börsutvecklingen och dels att tillföra statskassan en omsättningskatt, som säkerligen är minst lika berättigad som till exempel skatten på lotterivinster eller dylikt. Jag skulle vilja säga, om jag tar fasta på ett uttryck av herr Stendahl, att om man verkligen vill underlätta tillförseln av kapital från sparare till näringslivet, skulle det vara mycket bättre att ägna uppmärksamhet åt en annan skatt, som jag finner tämligen litet motiverad, nämligen emissions-skatten. När några personer vilja bilda ett bolag för igångsättande av ett företag inom näringslivet är den första erfarenhet de få göra, att de skola betala något sådant som en procent i skatt till statskassan för att få sätta i gång sitt företag. Detta tycker jag är ganska orimligt. Det kan naturligtvis endast försvaras av statsverkets behov av skatteinkomster, men absolut inte av någon hänsyn till näringslivets utveckling.

Jag vill vidare säga herr Stendahl, att jag icke betraktar det som önskvärt att våra aktier byta ägare så ofta som möjligt. Jag skulle tro, att om man vill behålla någonting kvar av den gamla personliga omtanken hos delägarna eller intressenterna i ett stort företag, är det i stället önskvärt att aktierna byta ägare så sällan som möjligt. Ur den synpunkten tror jag som sagt, herr talman, att det icke skulle vara någon så stor olycka, om Kungl. Maj:t med begagnande av den fullmaktslagstiftning det är fråga om, höjde fondstämpeln, såvida en hausse skulle visa sig. Tiderna äro sådana och det utrikespolitiska läget så labilt, att man tyvärr har anledning att befara vad som helst på det utrikespolitiska området och därmed som en självskriven följd även på det ekonomiska området.

Även om jag delar herr Peterssens mening, att man även formellt bör handla i så noga överensstämmelse med grundlagens ordalydelse och andemening som möjligt, tror jag att i det läge vi nu befinna oss vore det synnerligen välbetänt att bifalla utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *von Heland*.

Herr Stendahl: Den siste ärade talaren bestred mitt påstående, att börsen spelade rollen av någon slags pump för att tillföra det svenska näringslivet friskt kapital, men slutade — om jag fattade honom rätt — med att medge att det ändå skedde indirekt. Något annat har jag icke påstått. Men jag vill ännu en gång fråga: Hur skulle det svenska näringslivet i aktiebolagsform kunna få något kapital, om det icke funnes en marknad för aktierna? Den saken regleras just av börsen, vilken således, såvitt jag förstår, fungerar, låt vara indirekt, men i alla fall fullt effektivt som en, man skulle kunna säga, rörledning, genom vilken funktionerna i visst avseende hållas i gång.

Ang. stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper. (Forts.)

Beträffande lagarna för kurssättningen eller vad det är som påverkar den samma, vågar jag alldeles bestämt gentemot den siste ärade talaren hävda, att den viktigaste orsaken är, under vilka ekonomiska förhållanden respektive företag arbeta, vilka ekonomiska resultat de kunna ge. Att det som en bidragande orsak kan förekomma spekulation inom vissa gränser skall jag inte bestrida. Men det är rent sekundärt. Själva grunden är just den jag har sagt, och det borde ingen kunna bestrida.

Den siste ärade talaren ställde en fråga till mig beträffande utvecklingen av Skandinaviska bankens kurser. Jag har verkligen ingen aning om den saken, det är papper som det aldrig har roat mig att följa. Men skulle jag våga göra en from förmodan skulle det vara, att de kursväxlingar som förekommit, möjligen bl. a. ha grundat sig på en på sin tid närd förhoppning om något höjd utdelning och misräkningen efter bolagsstämman, då hoppet om den höjda utdelningen grusades.

Herr Björnsson: Herr Stendahls sista ord bekräftade mitt påstående. Det är således hoppet om att någonting skulle inträffa och misräkningen över att någonting icke skett som ha åstadkommit dessa betydande fluktuationer.

Jag begärde mellertid ordet för att förklara, att jag med vad jag sagt icke har velat rikta någon som helst kritik mot börsstyrelsens sätt att sköta börsen, och det förslag som här föreligger innebär heller ingen kritik mot att man åstadkommer ett offentligt organ, som sköter omsättningen av värdepapperen. Det är således icke denna sak det är fråga om, utan frågan är bara hur man skall kunna tänka sig omsättningsskatten höjd till ett belopp som här är förutsatt, vilket icke är så avskräckande som herr Stendahl i sitt första anförande ville göra det. Bestämmande för en akties värde bör väl dock icke vara rent tillfälliga omständigheter utan företagets framtidsutsikter.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang. vissa
ändringar i
kommunal-
skattelagen
m. m.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

I en den 2 april 1937 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 281, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

dels lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

dels förordning angående ändrad lydelse av 8 § 3 mom. och 17 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379),

dels och förordning med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog vid taxering av fastighet.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1:o) de likalydande motionerna nr 316 i första kammaren av herr *Gustaf Björkman* m. fl. och nr 563 i andra kammaren av herr *Persson* i Grytterud m. fl.;

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

2:o) motionen nr 317 i första kammaren av herr *Gabrielsson* m. fl., däri hemställt, att 1938 års allmänna fastighetstaxering måtte uppskjutas till 1940;

3:o) de likalydande motionerna nr 318 i första kammaren av herrar *Knut Petersson* och *Ekströmer* samt nr 562 i andra kammaren av herrar *De Geer* i *Lesjöfors* och *Lundberg*; samt

4:o) de likalydande motionerna nr 319 i första kammaren av herr *Sköldén* m. fl. och nr 564 i andra kammaren av herr *Jonsson* i *Skedsbygd* m. fl.

Till behandling i samband med förevarande proposition hade utskottet funnit lämpligt att jämväl upptaga följande under motionstiden vid riksdagens början väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

5:o) de likalydande motionerna nr 62 i första kammaren av herrar *Alfred Andersson* och *Anderberg* samt nr 141 i andra kammaren av herr *Ericsson* i *Sörsjön* m. fl.; samt

6:o) motionen nr 13 i andra kammaren av herr *Brädefors* m. fl.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

A) att motionen I: 317 av herr *Gabrielsson* m. fl., angående uppskov med 1938 års allmänna fastighetstaxering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

B) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 281, icke kunnat oförändrad bifallas samt med avslag å de likalydande motionerna I: 62 av herrar *Alfred Andersson* och *Anderberg* samt II: 141 av herr *Ericsson* i *Sörsjön* m. fl., motionen II: 13 av herr *Brädefors* m. fl., de likalydande motionerna I: 316 av herr *Gustaf Björkman* m. fl. och II: 563 av herr *Persson* i *Grytterud* m. fl., de likalydande motionerna I: 318 av herrar *Knut Petersson* och *Ekströmer* samt II: 562 av herrar *De Geer* i *Lesjöfors* och *Lundberg* ävensom de likalydande motionerna I: 319 av herr *Sköldén* m. fl. och II: 564 av herr *Jonsson* i *Skedsbygd* m. fl.,

1) antaga Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändringen, att anvisningarna till 10 § punkt 5 erhöles viss angiven lydelse;

2) antaga Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående ändrad lydelse av 8 § 3 mom. och 17 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);

3) antaga Kungl. Maj:ts förslag till förordning med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog vid taxering av fastighet.

Vid betänkandet hade reservationer anmälts

1) beträffande punkten B 3) av herr *Anderson* i *Norrköping*, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Velander*, *Gustaf Björkman* och *Lundell*, vilka påyrkat vissa ändringar i fråga om det i nämnda punkt tillstyrkta förordningsförslaget;

2) av herr *Wohlin*, som likväl ej antytt sin åsikt.

På framställning av herr talmannen beslöts att betänkandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Herr *Andersson, Alfred*: Herr talman! Malmöhus läns småbrukareförbund påpekade i skrivelse till Kungl. Maj:t vid början av denna riksdag vissa för-

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

hållanden beträffande taxeringsförordningen, som förbundet ansåg borde ändras, och samma synpunkter har jag själv framhållit i en av mig jämte herr Anderberg i denna kammare väckt motion. Det gäller huvudsakligen 59 §, som talar om det vid senaste fastighetstaxeringen för fem år sedan tillämpade gruppssystemet. Detta medförde, att ju mindre jordbruksfastigheterna voro, dess högre värde skulle de åsättas, och ju större de voro, dess lägre värde skulle de ha. Vi ha nu velat ha struken den punkt i 59 § som handlar om gruppssystemet. Om detta hade medfört några fördelar att tala om, skulle givetvis varken jag eller småbrukareförbundet ha gjort någon framstöt om ändring, men jag kan inte peka på något som helst som talar för att detta system har haft någon särskild uppgift att fylla. Det har tvärtom åstadkommit mycken förargelse och utgjort ett irritationsmoment, varför dess borttagande är väl-motiverat. Systemet har medfört att i vissa kommuner de mindre jordbrukarna måst betala en del av den skatt, som enligt min uppfattning borde åligga de större jordbrukarna. Och det är icke endast småbrukarna som ha fått göra detta, utan även andra församlingsbor, tjänstemän och löntagare, för att inte här också tala om lantarbetarna. När den senaste fastighetstaxeringen för-rättades blev det en kraftig reducering av värdena för de stora egendomarna, men däremot en mycket liten reducering för de mindre, i många fall ingen re-ducering alls utöver de 10 procent som generellt skulle tillämpas. Genom denna kraftiga reducering av värdena har bevilningskronornas antal minskats. Men skattebehovet i kommunerna har inte minskats i samma tempo, och följden har, som jag nyss nämnde, blivit den att uttaxeringen på de återstående bevil-lingskronorna måst ökas för att täcka församlingens behov, vilket drabbat öv-riga inom kommunen skattskyldiga.

Om man överhuvud taget skall tala om någon förskjutning eller artskillnad när det gäller taxeringsvärdena på olika stora jordbruk, så föreligga sakliga skäl att kräva högre värden på de större egendomarna och lägre på de små egendomarna. De sista fem åren ha klart och tydligt givit vid handen, att de större jordbruken haft mera möjligheter att klara sig än de små. En sådan förskjutning begäres emellertid inte från småbrukarhåll, utan vad man begär är endast att största möjliga rättvisa måtte skipas vid nästa fastighetstaxe-ring. Detta kan endast ske om man stryker den här berörda punkten i 59 §. Den har utgjort ett hinder för taxeringsnämnderna att fritt bedöma från fall till fall, då de måst hålla sig inom ramen av de olika storleksgrupperna. Vem som helst förstår att det kan finnas gränsfall, där taxeringsnämnderna innerst inne skulle vilja åsätta ett visst värde men icke kunna göra det på grund av gruppssystemet. Man får många gånger höra från taxeringsnämnderna att gruppssystemet står hindrande i vägen för deras arbete. Därför vore det, menar jag, rimligt och rätt att ta bort denna passus, som mig veterligt inte gjort någon som helst nytta men i många fall stor skada. Jag hade väntat att utskottet skulle ha beaktat detta, men utskottet har nu avstyrkt min motion. Jag tröstar mig i alla fall med det uttalande av herr finansministern, som är återgivet i utskottets betänkande, längst ned på sid. 39, där han säger att de erinringar som småbrukareförbundet framställt skola noga övervägas, innan nästa taxering verkställs. Det är ju en tröst att man fått detta uttalande, och man får väl förutsätta att det skall ha en viss effekt när nästa taxering skall förrättas.

Vidare står det någonting i taxeringsförordningen om prissättningen av fa-stigheter, och det angives att de värden man vill nå vid taxeringen skola mot-svara vad en förständig köpare vill ge i den allmänna marknaden inom ramen av en viss kundkrets. Detta är naturligtvis riktigt, om man nöjer sig med bara siffror och köpeskillingar, men finns det ändå inte en smula anledning

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

att fråga sig hur det kommer sig att de mindre jordbruken ha de höga värden, som de i själva verket ha att döma av köpeskillningarna? Uttrycket »förständig köpare» är enligt min mening tämligen tänjbart. Det finns fall där människor i många år ha längtat efter ett litet jordbruk. Det är en dröm som de haft i många, många år, och så kommer till sist den dag då de tro sig vara vid målet. De ha samlat ett litet kapital och börja se sig om efter mindre jordbruk som salubjudas. Det visar sig då i så många fall, att de sakna den nödvändigaste förutsättningen att lyckas, nämligen omdömesförmågan. De ha inte kunnat bedöma sitt lilla jordbruks räntabilitet, och de ha därigenom dragit över sig en skuldbörda, som de ofta inte mäktat bära. Det är därför jag menar att utgångspunkten, nämligen vad en förständig köpare vill ge, inte är riktig. Det enda raka är enligt min mening, att man utgår från jordens beskaffenhet, oavsett egendomens storleksordning. Jag skall villigt erkänna, att det på sina håll i vårt land kan vara synnerligen svårt att göra ett sådant bedömande, så olika som jorden kan vara inom ganska små ytor. Men i stora delar av vårt land är det säkerligen ingen svårighet att reda ut, vilken del av ett hemman eller vilka hemman i en kommun, som kunna betraktas som första klass jordbruk, som andra, tredje och fjärde klass o. s. v. Den enda hållbara grundvalen för en taxering är enligt min mening jordens beskaffenhet och inte jordbrukets storlek. Det är detta som småbrukareförbundet har framhållit, och det har trots att riksdagen skulle kunna besluta en sådan ändring genom att stryka den passus i 59 § som handlar om grupperingen.

Det är också en del andra förhållanden, som enligt min mening inte tillräckligt uppmärksammas vid taxeringarna, bland annat de långa utfartsvägar som de mindre jordbrukarna i många fall ha. Om man kommer ner till Skåne finner man, att de små jordbruken ligga så att säga ute i periferien, långt från allfarvägarna. De få själva bygga och underhålla sina utfartsvägar, och kostnaden därför är inte tillräckligt beaktad vid taxeringen. Om man beaktade dessa kostnader skulle det bli ett plus för småbruken, och man skulle därigenom få ner värden, som vore motiverade om fastigheterna låge bättre till. Vidare är det ju alldeles klart, att hänsyn bör tagas till husens beskaffenhet. Det har ofta talats om överbyggnader vid småbruken, jag har hört det många gånger under de år jag deltagit i taxeringen. Sådana finnas naturligtvis här och där, men jag tillåter mig säga, att de finnas också vid andra jordbruk, både stora och medelstora. Jag är inte alldeles säker på att man tar lika stor hänsyn till överbyggnader vid dessa senare, som man är benägen att göra då det gäller mindre jordbruk.

Allt detta gör att de mindre jordbruken få ett för högt värde i förhållande till de större. Då invänder man kanske: Ja, men det är dock förståndiga människor som sköta taxeringarna runt om i landet. Ja, det är sant, det vill jag gärna understryka, men jag vill också framhålla, att de mindre jordbrukarna äro mycket litet representerade i fastighetstaxeringsnämnderna.

Jag vet av erfarenhet från min egen kommun, vilken strid det rått bland jordbrukarna om vem som skulle bli representant — huruvida det skulle bli en liten jordbrukare eller en stor. Man stred mycket hårt om detta. Och i de flesta kommuner i vårt land har det gått så, att det är de stora jordbrukarna, som representera jordbruket vid taxeringarna. För mig är det självklart, att när det gäller dessa mindre jordbruk, kan den stora jordbrukaren inte se sakerna på samma sätt som den mindre kan och bör göra. Nu vill jag livligt hoppas, att de mindre jordbrukarna skola vakna till så mycket, att de förstå att bevaka sina intressen och sluta upp vid valen för utseende av ledamöter i taxeringsnämnderna. Men jag måste säga, att jag är synnerligen besviken över att utskottet inte sagt något om 59 §, som handlar om grupperingssystemet.

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

Jag tillåter mig, herr talman, yrka bifall till den av mig föreslagna ändringen av 59 § beträffande grupperingssystemet.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Ehuru vi icke nu behandla den punkt, som herr Andersson talat om, må det kanske tillåtas mig att i alla fall, då överläggningen fått röra sig om densamma, säga något i anledning av det hållna anförandet.

I den förevarande punkten har ju hittills intet yrkande gjorts, men i fråga om punkt B 2, som herr Andersson talat om, vill jag fästa uppmärksamheten på, att om man håller fast vid, att det avgörande vid taxering skall vara det verkliga saluvärdet av en fastighet, så lär det icke vara möjligt att undgå att ha olika enhetsvärden på större och mindre fastigheter, även om jordens beskaffenhet är fullständigt lika. Allt beror på, om vi skola acceptera den hittills godkända grunden, att det reella värdet som en förständig köpare skulle vilja betala skall vara avgörande. Om den ärade talaren hade velat draga ut konsekvenserna litet längre än till frågan om förhållandet mellan större och mindre jordbruksfastigheter, så skulle han säkert ha kommit rätt illa fast. Det går ju mycket lätt för sig att säga, att om ett visst enhetspris sättes på en mindre jordbrukslägenhet, så skall man komma till ett riktigt resultat, om man multiplicerar det antal hektar av olika jordar, som denna mindre brukningsdel har, med en multiplikator, som leder fram till den totala arealen av det stora jordbruket; då är det stora jordbrukets totala taxeringsvärde angivet, det går inte att tillämpa en sådan ordning i praktiken. Men om det skulle gå, så frågar jag mig: hur skall man få någon reson i en taxering, som gäller, låt oss säga, mindre jordbrukslägenheter, t. ex. egnahemslägenheter? Det förekommer ju rätt ofta, att en liten egnahemslägenhet med ett par tunnland jord och åbyggnader, som svara mot åbyggnaderna på en intilliggande jordbruksfastighet med större areal, taxeras till samma värde som denna jordbrukslägenhet. Det finns talrika exempel på att man varit benägen att uppskatta en liten jordbrukslägenhet till lägre värde, därför att den haft några flera tunnland jord än egnahemslägenheten, men det är väl ändå orimligt, att av två lägenheter med likvärdiga åbyggnader den ena skall åsättas ett mindre värde, därför att den har en större areal jord än den andra. Där möter man konflikten, och man kan icke undkomma den, försåvitt man icke, som jag upprepade gånger har sagt, håller fast vid den nuvarande grunden, att det verkliga värdet — det värde, som en förständig köpare vill betala för en fastighet — skall vara det, som man syftar att komma till. Om dessa skånska småbrukare, som herr Andersson talade om, hade tagit hänsyn till dessa omständigheter och sökt bilda sig ett totalbegrepp om taxeringsförordningarnas syften, så skulle de säkert ha tvingats att se på det föreliggande spörsmålet med något andra ögon än de nu ha gjort.

Det är dessa omständigheter, som utskottet har påpekat på sid. 39—40 i utlåtandet. Jag har svårt att tänka mig, att man överhuvud taget med våra nuvarande uppskattningsgrunder och uppskattningsmetoder skulle kunna komma fram till direktiv, som vore mera klargörande och skulle kunna leda till större rättvisa än som med förnuftigt handhavande kan åstadkommas med det, som angives i utskottets utlåtande.

Jag ber, herr talman, att, när vi komma till punkt B 2, dit denna fråga hänförs, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Velandér: Herr talman! Jag förutsätter, att den huvudsakliga diskussionen i anslutning till detta betänkande kommer att föras vid punkt B. 3.

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

Jag skall därför i detta sammanhang inskränka mig till ett meddelande rörande min inställning till motionen I: 317.

I denna motion ha motionärerna tagit sikte på ett uppskov med den allmänna fastighetstaxeringen under en tid av två år. Den skulle alltså komma att verkställas två år senare än gällande författning förutsätter och följaktligen träda i tillämpning den 1 januari 1941. Skälen för motionärernas framställning ha huvudsakligen varit två. Det ena är, att med genomförande av Kungl. Maj:ts förslag en stegring skulle inträda i taxeringsvärdena för skogsmark och växande skog i sådan utsträckning, att med bibehållande av nuvarande skatterepartition vid den kommunala beskattningen skogsbrukets skattebörda skulle bli alltför tung. Motionärerna ha därför erinrat om att vissa av i ärendet hörda myndigheter och andra sammankopplat förslaget om den sänkta kapitaliseringsprocenten med en ändring av repartitionstalet för skog vid den kommunala beskattningen. Det andra skälet är enligt motionärerna, att vi nu befinna oss i ett synnerligen labilt ekonomiskt läge, där ränteutveckling och prisnivå jämväl med avseende å skogens produkter icke kunna med någon större bestämdhet förutses.

Här gäller det nu icke ränteläget för dagen, utan ränteläget vid den tidpunkt, då den nya taxeringen skulle komma att träda i kraft, alltså den 1 januari 1939, och under en period av fem år framåt. Det är också mycket ovisst, hur priserna under samma tid på skogens produkter komma att utveckla sig. Här har ock från regeringens sida begärts en del fullmakter i beredskapshänseende, som taga sikte på möjligheten att inverka på penningläget, på räntenivå och på prisutvecklingen, och efter mitt sätt att se talar detta mer än någonting annat för att man bör gå fram med försiktighet, när det gäller att fastläsa skogsbrukets beskattning för en så lång tid som fem år. Jag har sålunda inom utskottet uttalat sympati för motionärernas yrkande om uppskov med fastighetstaxeringen. Emellertid har utskottet icke ens velat vara med om att för yttrande remittera motionen till länsstyrelser och andra för att få därmed sammanhängande spörsmål närmare belysta. Jag har därför icke kunnat fullfölja ett yrkande i det slutliga avgörandet inom utskottet om bifall till motionen utan nödgats stanna vid den ståndpunkt, som finnes återgiven i reservationen under punkt B 3. Jag har dock här velat meddela, att jag hyst stora sympatier för den motion, vi nu behandla, och att jag beklagar, att den icke rönt ett bättre öde inom utskottet än som blivit fallet. Jag har emellertid vid denna punkt, herr talman, icke något yrkande.

Herr Wohlin: Herr talman! Med hänsyn till den framskridna tiden av riksdagens arbete endast några få ord.

Man har på ett förtjänstfullt sätt under de gångna årtiondena sökt att åstadkomma en någorlunda rättvis och jämn fastighetstaxering, och jag är den förste att vilja erkänna framgången av dessa strävanden. Jag anser emellertid, att våra taxeringsprinciper sedan åtminstone ett par årtionden tillbaka så till vida måste underkastas kritik, som man kommit att taga alltför stor hänsyn till det s. k. allmänna saluvärdet. Det var någon gång i början av 1920-talet som denna hänvisning till det allmänna saluvärdet infördes i anvisningarna, för övrigt under ganska starkt motstånd från åtskilliga håll i denna kammare. Genom denna hänvisning ha jordbruksfastigheterna och icke minst de mindre jordbruksfastigheterna eller småbruket kommit att, åtminstone i åtskilliga delar av landet, åsättas taxeringsvärden, som äro onaturligt höga i förhållande till samma fastigheters normala avkastningsvärden och som genom sin höjd även medfört den olägenheten, att skuldsättningen kommit att stegras och i många fall vidgas utöver rimliga gränser. Jag tror att det för det svenska jordbruket

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

i fortsättningen är önskvärt, att man försöker arbeta sig fram till försiktigare taxeringsprinciper och icke låter växlingen mellan goda och dåliga tider så starkt, som nu ofta är fallet, avspeglas i taxeringsvärdenas variationer. Jag förstår ju mycket väl, att dessa synpunkter icke i nuvarande läge kunna utvecklas i form av något yrkande på ändring i vad som här föreslås, men jag tror, att för det svenska jordbrukets framtida utveckling och icke minst den svenska småbruksbefolkningens framtida bestånd en successiv revision av taxeringsprinciperna i den av mig angivna riktningen är önskvärd och påkallad.

Jag har med hänsyn till tiden endast med dessa få ord velat angiva huvudtanken i den blanka reservation, som jag fogat till utskottets betänkande. För att ytterligare begränsa tiden vill jag redan nu meddela, att då jag i fråga om skogstaxeringen i fortsättningen kommer att ansluta mig till reservanternas yrkande, så är det med utgångspunkt från denna samma allmänna synpunkt, som jag nu anför. Fastighetsvärdena och i detta speciella fall skogsvärdena böra icke under högkonjunkturer tillåtas stiga så högt, att därav kunna uppstå sådana risker, som herr Gabrielsson i en interpellation för några dagar sedan belyste, nämligen riskerna för spekulation, rovdrift och ökad skuldsättning.

Herr Bärge, Johan: Herr talman! I fråga om det spörsmål, som herr Wohlin här vidrörde, vill jag bara ha sagt, att det är en gammal erfarenhet på taxerings- och beskattningsslagstiftningens område, att vilka metoder man än begagnar sig av, visa de sig oftast i praktiken vara behäftade med en rad vanskligheter, och det lär väl icke vara möjligt att finna ut något rationellt system, som icke är behäftat med dylika olägenheter. Det kommer förvisso, som herr Wohlin påpekade här, att visa sig, att den nuvarande grunden för uppskattningarna — det mål man syftar till, nämligen att nå fram till detta allmänna saluvärde i rättvisast möjliga grad — har sina olägenheter. Men om vi skulle allvarligt pröva på ett system, som lämnade dessa saluvärden åt sidan och endast byggde på avkastningarna, så skulle det säkerligen snart visa sig, att missbelåtenheten med detta icke bleve mindre än med den nuvarande grunden.

Emellertid är det ju icke nödigt att i föreliggande sammanhang fördjupa sig i allt detta. Jag skulle bara vilja erinra om, att när man lägger de skiftande förhållandena under en längre tidsperiod till grund för bedömandet, bör ju detta bidra till att en önskvärd utjämning någorlunda kommer till stånd.

Jag begärde ordet, herr talman, närmast i anledning av herr Velanders visserligen något dolda, men likväl klagan över att utskottet icke ägnat uppskovsfrågan nog uppmärksamhet. Det framställdes mycket riktigt yrkande i utskottet, att man skulle remittera föreliggande motioner om uppskov till myndigheterna — bl. a. länsstyrelserna — för att inhämta deras uppfattning. Dessa motioner byggde egentligen på att det nuvarande ekonomiska läget är sådant, att det vore mycket vanskligt att uttala sig om, huruvida det kunde läggas till grund för en ny taxering. Inom utskottet hyste man nog allmänt den uppfattningen, att länsstyrelserna och andra myndigheter — t. ex. kammarrätten, om den skulle höras — näppeligen hade några större förutsättningar att bedöma, huruvida ett stabilare läge än det nuvarande komme att råda i landet om något år. Med all aktning för dessa myndigheters insikter på många områden måste jag dock säga, att det är en så vanskelig uppgift att ge sig till att spå i dessa ting, att det resultat man kunde förvänta icke skulle vara så mycket värt. Under sådana förhållanden fann utskottet det obehövt — i varje fall icke med större skäl påkallat — att besvara myndigheterna med ett infordrande av deras omdöme om vad man i konjunkturhänseende kunde vänta under den när-

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)
maste tiden. Utskottet fick nöja sig med att taga den risk, som följer med att påbjuda riksdagen att fatta beslut om fastighetstaxering enligt den gamla fem-årsordningen, och jag tror att klokheten bjöd, att så skedde.

Jag ber att i den föreliggande punkten få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten B 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B 2.

Såsom förut angivits hade utskottet i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående ändrad lydelse av 8 § 3 mom. och 17 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

I de likalydande motionerna, nr 62 i första kammaren av herrar *Alfred Andersson* och *Anderberg* samt nr 141 i andra kammaren av herr *Ericsson* i Sörsjön m. fl. hade hemställts, att taxeringsförordningens § 59 mom. 1 tredje stycket måtte återfå den form den hade före 1932 års ändring, och att lydelsen sålunda måtte bli:

För sådana trakter inom länet, där jordbruksfastigheterna kunna med avseende å ägoslag och jordens beskaffenhet anses vara väsentligen likartade, böra de vid dessa sammanträden närvarande på grundval av den redogörelse, landskamreraren enligt vad nyss är sagt har att avgiva, föreslå vissa värden för ytenhet mark av olika ägoslag, godhetsklasser och brukningsförhållanden under förutsättning av normalt byggnadsbestånd, vilka enhetsvärden må tjäna till ledning vid taxering av jordbruksfastigheter.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr *Anderberg* och mig avgivna motionen, vari vi yrka, att taxeringsförordningens § 59 mom. 1 tredje stycket måtte återfå den form den hade före 1932 års ändring, och att lydelsen sålunda blir:

»För sådana trakter inom länet, där jordbruksfastigheterna kunna med avseende å ägoslag och jordens beskaffenhet anses vara väsentligen likartade, böra de vid dessa sammanträden närvarande på grundval av den redogörelse, landskamreraren enligt vad nyss är sagt har att avgiva, föreslå vissa värden för ytenhet mark av olika ägoslag, godhetsklasser och brukningsförhållanden under förutsättning av normalt byggnadsbestånd, vilka enhetsvärden må tjäna till ledning vid taxering av jordbruksfastigheter.»

Herr Bärg, Johan: Jag ber, herr talman, med hänvisning till vad jag nyss anförde, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen I: 62; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)**Punkten B 3.*

På sätt redan anförts hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts förslag till förordning med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog vid taxering av fastighet.

Enligt den av herr *Anderson* i Norrköping m. fl. beträffande punkten angivna reservationen hade reservanterna av angivna orsaker ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av propositionen samt med bifall till de likalydande motionerna I: 319 av herr Sköldén m. fl. och II: 564 av herr Jonsson i Skedsbygd m. fl. samt de likalydande motionerna I: 316 av herr Gustaf Björkman m. fl. och II: 563 av herr Persson i Grytterud m. fl., i vad sistnämnda båda motioner avsåge kapitaliseringsfaktorn vid beräklandet av skogsmarks och växande skogs normalvärde, antaga Kungl. Maj:ts förslag till förordning med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog vid taxering av fastighet med de ändringar i punkterna 6 och 7, tabellerna I och III samt det till instruktionen hörande exempel å användning av hjälptabellerna, som av reservationen framginge.

Herr Björkman, Gustaf: Herr talman, mina herrar! I fråga om den faktor, varmed skogens nettoavkastning bör kapitaliseras för erhållande av värdet å skogsmark och skog, har jag jämte fyra av utskottets övriga ledamöter haft en från majoriteten inom utskottet avvikande mening.

I enlighet med ett av domänstyrelsen den 7 januari 1937 dagtecknat förslag till instruktion för värdering av skogsmark och växande skog har departementschefen i propositionen föreslagit denna faktor till 4 %. Den vid 1933 års allmänna fastighetstaxering tillämpade kapitaliseringsfaktorn, på vilken nuvarande skogsvärden grunda sig, var fastställd till 5 %. När man nu vill gå till en så kraftig sänkning av denna faktor, höjer man skogsmarkens och skogens värde med ej mindre än 25 %. En annan omständighet, vilken även kommer att verka i höjande riktning, är den effektivare uppskattning av den relativa skogstillgången, som är att förvänta genom att skoglig sakkunskap redan vid beredningsnämndernas arbete ställdes till förfogande. Om den relativa skogstillgången kommer att fastställas i nära anslutning till resultatet från riksskogstaxeringen, vilket jag finner naturligt, kommer höjningen härigenom att bli 6 å 8 %. Häremot har jag i sak givetvis ingenting att erinra. Fastmer är jag övertygad om att en sådan anordning skall leda till större rättvisa de olika fastigheterna emellan. Men vad jag vill framhålla är, att man måste ta sikte på alla de omständigheter, som inverka på den slutliga sammanlagda skattebelastningen.

I sänkande riktning torde rotvärdena komma att verka vid tillämpning av ett medelpris per kbm för årsserien 1932—1936. Enligt den av domänstyrelsen lämnade redogörelsen beträffande statens skogar skulle denna sänkning komma att utgöra cirka 11 %. Huruvida denna siffra kommer att visa sig tillförlitlig — särskilt beträffande södra och mellersta delarna av landet, där statens skogsarealer icke äro av sådan omfattning, att resultaten från dessa kunna anses representativa eller utslagsgivande — undandraget sig för närvarande bedömande, men man har anledning befara, att sänkningen kommer att bli mindre.

Som kontenta av det anförda skulle man kunna förutse, att taxeringsvärdena å skogsmark och skog skulle komma att höjas med 25 % minus 11 %; nettohöjning således 14 %, vartill kommer höjningen genom den beräknade effektivare uppskattningen av den relativa skogstillgången till jämnhöjd med riksskogstaxeringens nivå med 6 å 8 %, varigenom en total ökning av skogs-

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

värdena skulle uppkomma med 20 à 22 %. Ett dylikt resultat kan inte vara riktigt, och det kan varken vara rättvist eller ens önskvärt, att skogen, som enligt flera auktoritativa uttalanden redan är hårdare belastad än andra i skatterepartitionen deltagande objekt, ytterligare skall få på sig överflyttade tyngande skatter.

Jag vill erinra om att det i många av landets kommuner, med de stegrade kommunala uppgifter, som samverkande orsaker medfört, icke är ovanligt, att skogsaccisen, vilken grundar sig på den kommunala uttaxeringen, tillsammans med skogsvårdsavgiften uppgår till 3.5 à 4 % av skogens nettoavkastning, vilket redan detta är en betydande skattebelastning. I likhet med vad som framhålls i reservationen vill jag även erinra därom, att då vid 1932 års riksdag repartitionstalet för jordbruksvärde sänktes från 0.06 till 0.05, fråga förelåg om sänkning av repartitionstalet även för skogen från 0.04 till 0.03, ehuru en sådan sänkning dock aldrig kom till stånd.

Under hänvisning till vad jag sålunda anført beträffande skogens nuvarande beskattning vågar jag påstå, att det icke kan vara motiverat med en så väsentlig höjning av skogsmarkens och skogens värde som ett bifall till den kungl. propositionen skulle leda till.

Domänstyrelsen anför i sitt förslag, att på grund av gällande ränteläge en väsentligt lägre kapitaliseringsfaktor än 5 % bör kunna ifrågasättas. Styrelsen anför vidare, att en allmän höjning av de skogliga värdena vid 1938 års taxering kan anses berättigad, varefter styrelsen anser sig kunna förorda 4 %. I fortsättningen framhåller dock styrelsen, att den vid angivande av sänkt kapitaliseringsprocent i likhet med vad centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund anført vill framhålla, att det för den kommunala beskattningen nu gällande repartitionstalet för skogsvärde (0.04) innebär en alltför hård skattebelastning av den växande skogen, särskilt ungskogen, och att detta förhållande med höjda taxeringsvärden måste bli ännu mera framträdande, varför styrelsen utgår från att frågan om repartitionstalets sänkning från 0.04 till 0.03 i detta sammanhang upptages till prövning, ävensom nuvarande skogsaccisbeskattning, och att åtgärder vidtagas för en sänkning av repartitionstalet. Men domänstyrelsen har ju tydligt sagt ifrån, att förutsättningen för en till 4 % sänkt kapitaliseringsfaktor är att repartitionstalet samtidigt sänkes till 0.03. Skulle en sådan ändring kommit till stånd hade frågan ur skattessynpunkt varit i ett annat läge.

I propositionen förbigår departementschefen denna ur beskattningshänseende synnerligen viktiga omständighet och omnämner endast, att vissa myndigheter velat göra sitt tillstyrkande beroende av repartitionstalets sänkning på sätt domänstyrelsen föreslagit. Departementschefen fortsätter med att säga, att frågan huruvida ett bibehållande av nu gällande repartitionstal för skogsvärde leder till överbeskattning eller ej är ett fristående spörsmål, som lär komma att prövas av kommunalskatteberedningen, varför departementschefen förklarar sig icke ha anledning uppehålla sig därvid.

För min del kan jag icke se saken på samma enkla sätt. En på det slutliga resultatet av skattebelastningen så kraftigt verkande faktor lär icke kunna fränkopplas, utan att resultatet blir snedvridet och kommer att få följdeverkningar. Vill man ha fram en riktig avvägning av den skatt som till olika ändamål skall utmätas, så bör man enligt mitt förmenande också räkna med alla de faktorer som verka på skattens slutliga storlek.

Av de i frågan hörda myndigheterna ha alla de skogliga institutionerna, två länsstyrelser och handelskammaren i Gävle tillstyrkt ett bibehållande av kapitaliseringsfaktorn 5 %. Det förtjänar här särskilt uppmärksammas vad centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund anført, vilket yttrande åter-

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)
finnes å sid. 26 av den kungl. propositionen. Centralrådet finner nämligen en sänkning av kapitaliseringsfaktorn till 4 % obillig och framhåller att skogen kommer att drabbas av alltför hårt skattetryck. Då centralrådet är organet för de myndigheter som kontrollera den enskilda skogsvärden och övervaka skogslagarnas efterlevnad, måste man finna detta uttalande synnerligen auktoritativt. Kammarrätten, likaledes en mycket auktoritativ myndighet, har jämte sex länsstyrelser förordat kapitaliseringsfaktorn $4\frac{1}{2}$ %. Domänstyrelsen jämte ett flertal länsstyrelser har förordat 4 %, dock under bestämd förutsättning att repartitionstalet samtidigt sänkes från 0.04 till 0.03, vilket måste innebära en beskattningsnivå, icke överstigande den som erhålles vid ett tillämpande av kapitaliseringsfaktorn $4\frac{1}{2}$. Endast ett fåtal länsstyrelser ha obetingat uttalat sig för anslutning till propositionens linje, och det bör observeras att dessa länsstyrelser icke äro till finnandes inom de skogrikare länen.

Jag vill således ha konstaterat, att av de hörda myndigheterna det stora flertalet, och de mest auktoritativa myndigheterna, ha avstyrkt kapitaliseringsfaktorns sänkning så lågt som till 4, samtidigt som flera påvisat, att skogen redan med nuvarande beskattning tynges hårdare än andra skatteobjekt. Utöver det nuvarande lättare ränteläget ha heller inga bärande skäl kunnat anföras för en så kraftig höjning av skogsvärdena, som en tillämpning av propositionens linje kommer att leda till.

Utskottet erinrar endast, att det i den kungl. propositionen framlagda förslaget grundar sig på ett av domänstyrelsen avgivet förslag, men förbigår helt de förutsättningar, varunder förslaget är avgivet. Vidare söker utskottet ta till intäkt den högre rotvärdesnivå som nu gäller, jämförd med medelpriset för årsserien 1932—1936, ävensom att ingen ändring föreslagits i omkostnadsavdraget, vilket vid 1933 års taxering höjdes från en fjärdedel till en tredjedel. Dessa motiv synas mig synnerligen svaga. Jag vill inte förneka att nuvarande ränteläge talar för en sänkning av kapitaliseringsfaktorn, men inför det ovissa och oberäknliga läge vari vi befinna oss, inte minst på penningmarknadens område, där man redan nu spårar en åtstramning, borde försiktigheten bjuda att man fore litet varsammare fram. De taxeringsvärden som skola åsättas enligt denna författning bliva gällande först med 1939 års ingång, varför det inte är möjligt att sia om ränteläget ens vid taxeringsperiodens början och än mindre under dess senare del fram mot 1943. Detsamma är förhållandet med rotvärdena. Redan nu gör sig en återhållsamhet rådande beträffande inköpen från exportländernas sida, och man kan omöjligen nu beräkna, vilka rotvärden vi kunna komma att röra oss med under en kommande taxeringsperiod. Emellertid anser jag icke detta behöver diskuteras då man gått in för att rotvärdet skall fastställas enligt medelpriset för den sistförflutna 5-årsserien. Den högkonjunktur vi nu befinna oss i kommer att verka på 1943 års taxering.

Då utskottet bland motiven för sitt tillstyrkande av kungl. propositionen omnämner, att omkostnadsavdraget, som vid 1933 års taxering höjdes från en fjärdedel till en tredjedel, bibehållits oförändrat, måste jag göra den reflexionen, att om man år 1933 fann det tidigare omkostnadsavdraget otillräckligt och ansåg sig böra höja detta den omständigheten väl inte nu bör leda till att man skall vidtaga åtgärder för en motsvarande höjning av taxeringsvärdena.

Samstämmigt har framhållits, att man bör syfta till att få en jämnare kurva beträffande taxeringsvärdena och särskilt de skogligen. Jag vill kraftigt understryka dessa synpunkter, då det icke kan vara annat än till skada, att taxeringsvärdena alltför mycket fluktuera. En fastighetsägare skulle t. ex. vid ett av högkonjunktur betingat taxeringsvärde i sin fastighet ha möj-

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

lighet att belåna denna till så högt belopp, att långivaren senare vid ett av lågkonjunktur betingat taxeringsvärde skulle finna säkerheten otillfredsställande och se sig föranlåten fordra kapitalavbetalning, vilket kunde komma att medföra svårigheter för låntagaren. Jag har kännedom om att dylika fall inträffat.

För övrigt är jag av den uppfattningen, att man bör fara varsamt fram när det gäller fastighetstaxeringen och icke söka konstruera fram tvivelaktiga värden, detta alldeles särskilt beträffande landsbygden. Man bör inte förglömma, att en för hård beskattning av böndernas egendomar leder till minskad lönsamhet med åtföljande olust för näringen, som lätt kan leda till att fastigheterna övergivas för det bättre avlönade arbetet vid industrien, och detta gäller särskilt ungdomen vid jordbruket. En sådan utveckling kan icke vara önskvärd eller befrämja syftet att motverka flykten från landsbygden.

Då man vet, att bönderna icke kunna reda sig på sina egendomar utan statshjälp synes det meningslöst att söka öka deras skattebördor. Man bör inte heller förglömma, att skogsägaren kan falla i frestelse att reducera skogskapitalet och placera detta där beskattningen är mindre, en utveckling, som varken ur synpunkten av industriens råvaruförsörjning eller ur nationalekonomisk synpunkt är att förorda.

Herr talman! Jag anser alltså, i likhet med flertalet av de hörda myndigheterna, att försiktigheten bör anses inbjuda till att kapitaliseringsfaktorn icke sänkes lägre än till $4\frac{1}{2}\%$, vilket även detta säkert kommer att resultera i en väsentlig höjning av taxeringsvärdena å skogsmarken och skogen.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I herr Gustaf Björkmans yttrande instämde herrar *Ernfors*, *Mannerskantz*, *Sederholm* och *Gabrielsson*.

Herr **Bärg, Johan**: Ja, herr talman, det är sannerligen icke lätt för en lekman på det här området att giva sig i kast med sakkunskapen, och jag ber att få avstå från några bestämdare egna omdömen i det här föreliggande spörsmålet. Vad jag har iakttagit under min rätt långa riksdagsbana, när det varit fråga om skatter, har alltid varit, att de skattedragare, som det vid varje tillfälle föreliggande skattespörsmålet närmast träffar, alltid söka att bevisa, att skattetungan är oskäligen och kanske också orättvis. Det förvånar mig således inte, om talesmännen för skogsintressena — det är ju också för resten ganska naturligt — samla ihop allt det material, som kan åstadkommas för att visa, att en påstådd förskjutning av tungan över på dem ej är tillräddlig.

Jag har måst fästa mig vid en sak här, enär den särskilt framskjutes av domänstyrelsen, vars tungt vägande ord väl har haft ett avgörande inflytande på departementschefens ställning till frågan om kapitaliseringsprocenten. Domänstyrelsen har, synes det mig, kommit med ganska starka skäl för sitt förslag att förändra kapitaliseringsprocenten från 5 till 4, men riktigt är, som här har påvisats, att styrelsen i det sammanhanget anför som sin uppfattning, att repartitionstalet för den kommunala beskattningen är alltför högt vad skogen beträffar. Nu vill jag ej giva mig in på att kivas om den saken. Den har nöts under årens lopp i bevillningsutskottet, i särskilda utskott, som ha behandlat skattefrågorna, och i kamrarna här — frågan om förhållandet mellan repartitionstal för jordbruksfastigheter och för skogsvärden. Det är möjligt, att det nuvarande repartitionstalet i förhållande till repartitionstalet för jordbruksfastigheter är något högt, men det är nu en sak. Jag har litet svårt att godtaga en argumentering, som är sådan, att därför att repartitionstalet, att skattetungan är kanske mer än behövt dryg för skogsfastigheter,

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)
skall man jämkla sig rätt genom att åsätta skogen mindre värde än vad skogen och skogsmarken verkligen har. Det allra riktigaste vore väl att göra som domänstyrelsen säger: Att söka sig fram till det riktigast möjliga taxeringsvärdet och vad beskattningen beträffar göra de jämkningar i repartitionstalen, som kunna anses påkallade. Om vi skulle eljest tillämpa den metoden vid taxeringar i allmänhet att därför att den ena eller den andra kategorien skattedragare anser, att skattebördan förskjutes för mycket på dem, metodiskt avvika från en riktig taxering, så skulle vi till slut hamna i ett fullständigt kaos.

Förhållandet är ju dessutom, såsom kammarens ledamöter väl känna till, att frågan om den kommunala beskattningen ligger under utredning. Jag vill inte här stå och spä om när riksdagen kan få sig förelagt något förslag till reformering av den kommunala beskattningen, men illa skulle det väl vara, om det inte kunde komma till ett avgörande i den frågan under den 5-årsperiod, som den nu avsedda taxeringen omfattar. Det kan ju vara tänkbart, att en reform i fråga om den kommunala beskattningen kommer att taga hänsyn till de här påstådda realiteterna, att skogen och skogsmarken ha för dryg börda att bära i förhållande till annat skatteunderlag. Det synes mig därför knappast tillrådligt, att man nu låter influera på sig av det möjligtvis för höga repartitionstalet, när det gäller att bestämma kapitaliseringsprocenten i fråga om skog och skogsmark. Jag har i övrigt, då jag rådfört mig med förfarna taxeringsmän, som inte äro särskilt bitna av skogsintressen, fått försäkran om att man med användande av de beskattningsmetoder och den syn på dessa ting, som beskattningsnämnderna ha haft och säkerligen alltjämt komma att ha, icke gärna kommer till oskäligt höga värden. Man måste ju uppmärksamma särskilt för de trakter i landet, där skatten på skog och skogsmark har en avgörande betydelse för kommunernas ekonomi, att man inte alltför lättvindigt får minska på skatteunderlaget. Även om skog, skogsmark och skogsägare skulle må bra av det, finnes det i regel andra skattedragare, vilkas skattekraft oftast är svagare än skogsägarnas, och vilka icke tåla allt för hög belastning, och målet bör ju vara att i görligaste grad få en rättvis fördelning mellan skattedragarna.

Det har förefallit utskottets majoritet, herr talman, som om man skulle komma det önskvärda, det riktiga, närmast genom att följa propositionen, och utskottet har därför stannat vid att tillstyrka bifall till den kapitaliseringsprocent, som propositionen innefattar, och jag ber att få ansluta mig till utskottets hemställan.

Herr Velander: Herr talman! Jag skall i frågans nuvarande läge — den är redan avgjord i andra kammaren — icke bli alltför långgrandig.

Utskottets vice ordförande var här något inne på avvägningen av repartitionstalet för den skogliga beskattningen, och han var något oviss, huruvida den kunde anses vara tillfredsställande. Han ville sålunda inte påstå, att så var fallet. Det förhåller sig ju så, att repartitionstalens avvägning skedde 1928 vid genomförandet av kommunalskattereformen, och man gick i det sammanhanget, såvitt jag förstått, ut ifrån att man skulle komma till en definitiv reglering på den punkten. Frågan togs emellertid upp på nytt vid 1932 års rikdag, och då genomfördes en sänkning av repartitionstalet för fastighetsjordbruksvärde med en enhet. Det framfördes visserligen i samband därmed yrkanden även om sänkning av repartitionstalet för skogen, men någon sådan kom dock inte till stånd. Det var från utskottets och riksdagens sida då egentligen ett enda skäl, som anfördes mot en dylik sänkning, och det var, såsom man sade, att skogen för det dåvarande knappast var effektivt taxerad. Jag

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

vill påminna om detta därför att vad som nu föreslås genom den föreliggande propositionen, kommer att leda fram till den effektivisering av uppskattningen av skogens värde, som man då ifrågasatte. Både berednings- och taxeringsnämnderna komma nämligen att utrustas med forstligt utbildade biträden, och på den vägen kommer man säkerligen fram till en effektivare uppskattning av den relativa skogstillgången och därmed också, med mitt sätt att se, till en väsentlig höjning av taxeringsvärdena för växande skog. Vid sådant förhållande har det åtminstone för mig framstått såsom obilligt, att man nu skulle gå in för en sådan sänkning av kapitaliseringsprocenten, som i och för sig skulle föranleda en höjning av taxeringsvärdet med icke mindre än 25 %, utan att man i samband därmed beaktar avvägningen av skatterepartitionen mellan jorden och skogen.

Det har då sagts, att denna höjning med 25 % av skogens taxeringsvärde på grund av kapitaliseringsprocentens sänkning inte skulle komma att inträda, därför att rotvärdet skulle bli ett annat och lägre. Jag går ock ut ifrån att det blir ett lägre rotvärde, men i vilken utsträckning sänkning därav kommer att inträda är nog mycket ovisst. Det är inte sagt, att de rotpriser, som domänstyrelsen framkommit med och som skulle motsvara vad som vid försäljning av virke från statens skogar ernåtts, bli avgörande i detta sammanhang. I varje fall tror jag, att man på grund av en effektivare uppskattning av den relativa skogstillgången och med kapitaliseringsprocentens sänkning, på sätt departementschefen föreslagit, kommer fram till en höjning av taxeringsvärdena på skogen med 20 å 25 %. Resultatet härav blir en alltför hård skattebelastning för skogsbruket.

Jag vill i detta sammanhang ha sagt, att jag gillar departementschefens uttalande, att någon sänkning av taxeringsvärdena icke nu bör ifrågakomma, men på grund av det anförda kan en sådan sänkning inte vara att befara, även om man går in för ett fastställande av kapitaliseringsfaktorn till $4\frac{1}{2}$ %. Jag är också ense med departementschefen därutinnan att ränteläget i och för sig kan motivera en sänkning av kapitaliseringsprocenten, men på grund av taxeringsvärdets förhållande till repartitionstalet menar jag, att den synpunkten icke kan tillerkännas avgörande vikt. Departementschefen räknar ock nu med väsentligt högre priser på skogsprodukter under den tid, varunder de nya taxeringsvärdena skola bli gällande, alltså åren 1939—1943. Det måste dock framstå såsom ganska ovisst, hur priserna på skogsprodukter komma att ställa sig under den tiden. Departementschefen har slutligen såsom skäl för sänkningen av kapitaliseringsprocenten anført, att värdena å skogsegendomar stigit högst väsentligt sedan år 1933. Den synpunkten har i detta sammanhang ingen relevans alls, ty de taxeringsvärden, som fastställdes 1933, grunda sig på rotvärden, som voro gällande under åren 1927—1931. Jag vill säga, att den kapitaliseringsprocent, som departementschefen föreslagit enligt propositionen, är den lägsta kapitaliseringsprocent, som från hörda myndigheter och andra framförts i detta sammanhang.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att förhållandena för närvarande äro mycket ovissa. Detta gäller även utvecklingen beträffande ränteläget och prisutvecklingen jämväl i fråga om skogens produkter. Jag ber därför att få ansluta mig till det yrkande, som framställts av herr Gustaf Björkman, alltså om bifall till den vid förevarande punkt till utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Nilsson, Bernhard, i Landeryd: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av vad herr Bärge i Katrineholm yttrade nyss, när han återopade

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)
domänstyrelsens resonemang såsom grundläggande för departementschefens och beviljningsutskottets majoritets ståndpunkt.

Jag har naturligtvis ingen behörighet att på något sätt tolka domänstyrelsens synpunkt, utan vad jag nu kommer att yttra är min egen reflexion med anledning av den ståndpunkt, som domänstyrelsen har intagit. Vi få inte förglömma, att på domämförvaltningens skogar finnes ett skogskapital, som är betydande. Detta stora skogskapital är så sammansatt att detsamma ständigt, år efter år, kan lämna avkastning. Det är uppenbart, att om man disponerar skogar, som varje år kunna lämna avkastning, till och med en kontinuerlig avkastning, även om prisfluktuationerna kunna vara ganska avsevärda, kan man också skatta för den avkastningen år efter år. Det är sannolikt den synpunkten och kalkylen med hänsyn till detta, som ligger bakom domänstyrelsens uppfattning här. När det däremot gäller en enskild skogsägare, som kanske dels har en liten areal och dels inte heller har det skogskapital relativt, som finnes i statens skogar, blir resultatet, att han kan taga ut ett visst år för försäljning en del virke, men sedan kan det gå många år, kanske ett tiotal år, under vilka han icke tar ut någonting, därför att skogstillväxten ej medgiver, att han tar ut något. Nu är det uppenbart, att en skogsägare i den belägenheten icke kan godkänna en lagstiftning, som föranleder, att han varje år, även om han inte har någon inkomst av skogen, i alla fall skall skatta med betydliga belopp för denna skog.

Jag vill i det sammanhanget tillägga, att det naturligtvis är en fördel från statens synpunkt, att icke rovhuggning sker för att jordägaren skall få möjlighet att få inkomst och kunna betala sin skatt, utan han bör i stället åtnjuta all den lindring, som är möjlig. Han bör ha möjlighet att sköta sin skog och inrätta sig på lång sikt beträffande skogsbruket. Det är därför ett allmänt intresse, att inte skogen hårt beskattas under den tid, då den står på rot. Däremot bör naturligtvis, när avverkning sker, skogen beskattas liksom varje annan inkomst. Men man skall icke förundra sig över att jag för min del och andra, som tänka lika med mig, måste från ren rättvisesynpunkt intaga den ståndpunkten, att man icke bör här stadga ett repartitionstal, som är orimligt högt, och därigenom straffa den sparsamme och skötsamme skogsägaren.

Herr talman, jag ber med denna enkla förklaring angående min synpunkt på den här saken att få yrka bifall till reservationen.

Herr Sjödahl: Herr talman! Huvudsaken med den här föreliggande frågan är väl ändå närmast, att vi skulle få en riktig taxering av skogen, och det har knappast av någon talare här bestritts, att det förslag, som utskottet har framlagt, då det stöder Kungl. Maj:ts proposition uti dess olika beståndsdelar, bidrager till att få fram den riktiga och rättmätiga beskattningen av skogen, d. v. s. ett fastställande av dess verkliga värde.

Av de tre faktorer, som påverka detta värde, är ju rotpriset den första. Jag vill fästa herrarnas uppmärksamhet på eller ytterligare understryka, om det är sagt, att rotpriset, eftersom det beräknas på de fem föregående åren, kommer att betyda en sänkning från förra fastighetstaxeringen, då det var 5:29, till 4:70. Jag vill vidare erinra, att den andra faktorn, nämligen omkostnadsavdraget, som förra gången ökade från $\frac{1}{4}$ till $\frac{1}{3}$, kvarstår. Då är det ju till slut kapitaliseringsfaktorn. Under de tre sista åren ha vi haft ett medeldiskonto på 2.5. Att under sådana omständigheter sänka till 4 % synes med hänsyn till detta förhållande inte heller vara oriktigt. Det visar sig ju, att om man tar hänsyn till alla dessa faktorer, är det, såsom domänstyrelsen har intygat och som man vid undersökningar i departementet har kunnat bestyrka, sannolikt, att man kommer fram till ett riktigare värde, och att detta riktigare

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

värde icke kommer att ligga så högt över den föregående fastighetstaxeringen av skog att det egentligen behöver, sett ur andra synpunkter, bli skrämmande. En 14 procents höjning kan man ju i det stora hela uppskattningsvis räkna med, och det är väl något, som man vid de allmänna resenemangerna från de myndigheter, som ha yttrat sig därom, egentligen räknar med såsom nödvändigt för att man skall få fram ett riktigare värde.

Så ha vissa av herrarna uppehållit sig vid repartitionstalet, men man får ju erinra sig, att detta värde ligger till grund inte bara för den kommunala beskattningen utan även för statsbeskattningen, och det kan väl vara rimligt, att skogen såsom ett förmögenhetsvärde även där beskattas efter vad den verkligen är värd.

Vad repartitionstalet beträffar är det en sak, som ligger under undersökning. Och märk väl, att är det i allmänhet skogsfastigheter i en kommun — ja, om då repartitionstalet ligger där eller där så blir det ju i alla fall lika fördelning av skatten, men om det finnes dels skogsfastigheter och dels jordbruksfastigheter utan skog, skulle en sänkning av skogens verkliga värde med hänsyn till det repartitionstal, som nu finnes, betyda en övervältring av kommunalskatten på de rena jordbruksfastigheterna. Då det inte när det gäller taxeringen kan vara orättmätigt, att riksdagen befordrar alla sådana åtgärder, varigenom ett riktigt värde åsättes en föreliggande förmögenhet, härvidlag skog, så anser jag, herr talman, att det är lämpligt, att första kammaren och riksdagen bifalla och biträda det förslag, som utskottet här har lagt på kamrarnas bord.

Herr Mannerskantz: I utskottets vice ordförandes sista anförande var det en sak, som frapperade mig och som gjorde, att jag begärde ordet. Han fällde ett uttryck, som nog skulle mycket lätt kunna uppfattas — ja, som måste uppfattas så, som om det vore fråga om en sänkning av skogsvärdet, och att denna skulle ha till resultat, att man övervältrade skattebördor på andra skattedragare. Men det är väl inte riktigt, ty här är det ju endast fråga om att begränsa höjningen. En höjning blir det här i vilket fall som helst, och därför kan den argumenteringen här inte ha någon tillämpning. Jag tycker det är rätt stor skillnad på att begränsa höjningen och att göra en sänkning, och det är det förra, som det här är fråga om från reservanternas sida.

Sedan talas det rätt mycket om det riktiga skogsvärdet, och särskilt den siste ärade talaren hade det som ett huvudtema. Därtill säger jag, att det väl kanske är litet för strängt att driva det i det oändliga, när man ändå icke kan få ett riktigt skogsvärde. Det är hopplöst, därför att man måste utgå från vad som har varit under de sista fem åren, och det skall läggas till grund för de kommande fem åren, om vilka man inte kan veta någonting alls. Något riktigt värde får man följaktligen ej i alla fall. Det är mot själva sakens natur.

Jag skulle vidare vilja peka på ett par synpunkter utöver vad som hittills framhållits angående riskerna av att taga denna beskattningsform för hög. En av dem vidrörde herr Bernhard Nilsson i Landeryd, när han sade, att det är risk för att skogarna bli vanskötta. Jag tror, att det kan lända därhän, att om nu ränteläget kommer att bli oförändrat till nästa taxering men skogsvärdet baseras på en femårsperiod med ett värde, som ligger låt oss säga 20 % högre än det värde, som nu ligger till grund, blir det en avsevärd stegring av skogsbeskattningen, ty då vill man väl inte ändra på kapitaliseringsfaktorn, och man utnyttjar de höga skogsvärdena så, att man därigenom får en ännu mycket högre beskattning. Under sådana omständigheter få många intresse av att till nästa taxeringstillfälle nedbringa virkesmassan så mycket de anständigtvis kunna, och som skogslagen eller deras samvete tillåter. Det blir en

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

sådan tendens, ty beskattningsfrågor inverka allt mer och mer på människors handlande nu för tiden. Detta kan man inte negligera, och det vore en olycklig utveckling, om man skulle få mindre virkesmassa på våra skogsmarker.

En ytterligare synpunkt är, att om man höjer beskattningen — och detta gäller här mest de större skogarna, som falla under den särskilda förmögenhetsbeskattningen och den extra inkomst- och förmögenhetsskatten — blir det så, att ju mer skatter, som tagas ut, desto mindre pengar bli över till avlöningar till arbetarna och sådana saker. Denna fråga har alltså många sidor, som man måste tänka igenom och som den, som själv äger skog, mycket lätt tänker på och ivrigt tänker på.

Till slut en ytterligare fråga! Jag tror det skulle vara rätt intressant att veta, vad det är, som gör, att bondeförbundets representanter i utskottet icke kunnat ansluta sig till förslaget att skogsbeskattningen skall hållas inom moderata gränser. Det kan ju inte anses vara något landsbygdsintresse, att det blir för häftiga kastningar på skogstaxeringens område. Jag uttrycker en viss förvåning över den ställning, som de där ha intagit.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till reservationen.

Herr Sköldén: Herr talman! Jag hade beslutat mig för att inte yttra mig i denna fråga, men med anledning av herr Sjödahls yttrande ser jag mig för-anlåten att säga några ord. Jag gör det i anledning av vad herr Sjödahl yttrade om en riktig taxering. Ja, vad är en riktig taxering? En riktig taxering måste väl följa den förordning, som vi ha i fråga om skogstaxeringen. Herr Sjödahl tycktes blanda ihop skogens verkliga saluvärde med det taxeringssystem, som vi sedan 1921 ha haft och önska fullfölja, nämligen att vi skola utgå från ett uthålligt skogsbruk. Nu ha vi kommit därhän, att vid förliden taxering, då skogsmarken taxerades till 96 à 100 procent av den verkliga befintliga, boniteten taxerades till fullt 100 %, detta jämfört med riksskogstaxeringen. I fråga om rotvärdet gäller, att det blir givet vid varje taxeringstillfälle. Det få vi givet även denna gång. I fråga om relativa skogstillgången däremot ligga vi intill 10 à 11 % för lågt. Det rätta taxeringsvärdet får man alltså genom att höja den relativa skogstillgången med 10 à 11 procent; detta har finansministern påpekat i propositionen, och det torde man alltså icke kunna komma ifrån. Då, herr Sjödahl, ha vi det rätt-visa och riktiga taxeringsvärdet enligt de taxeringsgrunder, som vi denna gång ha att rätta oss efter. Att detta icke alltid sammanfaller med saluvärdet på skogen är en annan sak. Men skola vi taga saluvärdet på skogen, få vi frånga de grunder, som vi hittills haft.

Jag har ju väckt en motion i denna fråga med hemställan om att kapitaliseringsprocenten måtte fastställas till 4 $\frac{1}{2}$. Eftersom jag nu fått ordet, skall jag säga något även om den saken. Vi ha under den gångna femårsperioden haft ett lågt rotvärde. Vi ha nu ett högre rotvärde. Detta har ju föranlett, som en del andra talare påpekat, att rotvärdet åter kan komma att gå ner. Men vi ha en annan faktor, som vi måste räkna med vid dessa taxeringar, och det är repartitionstalet. Detta repartitionstal, 0.04, är absolut felaktigt. Om den saken äro alla sakkunniga eniga, och jag är säker på, att det kommer att sänkas av kommunalskatteberedningen. Om vi få repartitionstalet ändrat från 0.04 till 0.03 eller förräntningsprocenten ändrad från 5 till 4 — det är praktiskt taget detsamma. Alltså, när vi ha två fel, som i stort sett taga ut varandra — ja, då har jag den uppfattningen, att det ungefär skall bli rätt. En högre förräntningsprocent utjämnas av ett sänkt repartitionstal. Detta kommer säkerligen att beaktas av kommunalskatteberedningen. Det skulle förvåna mig kolossalt, om så icke skedde.

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

Att jag kommit att beröra denna fråga, dels i en motion, och dels här, hänger samman med det orättvisa sätt, varpå skogsbeskattningen verkar. De stora skogsbolagen ta ut skog från sina fastigheter varje år. För dem spelar det en obetydlig roll, om förräntningsprocenten är 4 eller 5. Det kan möjligen göra, att de få erlägga en garantiskatt på $\frac{1}{2}$ à 1 %. Men det finns andra skogsägare, som stå i en helt annan situation, och det är sådana, på vilkas mark skogen redan är avverkad av ett bolag eller andra skogsjobbare. När en person för en, som han tycker, ringa penning förvärvat en sådan skogsfastighet — vilket läge kommer han då i? Fastigheten äsättes ett taxeringsvärde, som kanske inte är så högt per hektar. På detta taxeringsvärde skall han erlägga en garantiskatt, men staten håller själv ett organ — skogsvårdsstyrelsen — som förbjuder honom att taga avkastningen av den skog, som eventuellt finnes kvar. Han får inte avverka den skog han har, men han måste erlägga skatt efter viss procent på taxeringsvärdet. Detta tycker jag inte är en rättvis och riktig taxering. Om han sedan, när inkomsterna en gång komma, finge avdraga samtliga erlagda garantiskatter — då vore det riktigt. Men, mina herrar, han får bara avdraga *en* garantiskatt, även om det dröjer tjugu år, innan han får någon inkomst av skogen. Ännu tokigare blir förhållandet, om vi tänka oss en person, som råkat ut för olyckan att få sin mark förstörd av skogsbrand. Och allra tokigast är det för oss hemma i Bohuslän — ja, inte för mig, men för många andra, som ha hundraåriga ljunghägnar, där de planterat skog, som håller på att växa upp och som de nu i årtionden framåt skola erlägga garantiskatter för, för att, när inkomsten en gång kommer, få avdraga *en* garantiskatt, sedan de kanske betalat femtio. Detta är ingen rättvis eller riktig taxering.

Nu begriper jag mycket väl, att detta icke har med förräntningsprocenten att göra, men jag vill för min del icke bidra till en taxeringsförordning, som medför sådana konsekvenser, som jag här skildrat. Jag har ändå varit hygglig nog att stanna vid 4 $\frac{1}{2}$ % vilket innebär ungefär oförändrade värden i stället för att yrka på nuvarande 5 %, vilket kanhända medfört någon sänkning av ifrågavarande taxeringsvärde.

Detta är anledningen till att jag dels motionerat i frågan och dels yttrat mig här.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Anderson i Norrköping m. fl. beträffande punkten B 3) avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Den fråga, som den siste talaren var inne på, är, som han själv erkänner, en fråga, som sträcker sig mycket, mycket längre än till spörsmålet om den förräntningsprocent, som kan vara önskvärd. Jag hade inte tänkt begära ordet, ty jag har just ingenting att tillägga till vad som sagts förut under debatten. I denna skattefråga lika väl som i alla andra, icke minst när det gäller kommunalskatter, vet man ju, att olika intressen stå mot varandra. Det gäller att avväga, om den ene skall betala litet mer eller om den andre skall göra det. Det är fråga om jordbrukare, som ha skog, om jordbrukare, som inte ha skog, och om de andra kommunmedlemmarna, som varken ha jordbruk eller skog. Det är fråga om förhållandet mellan stora och små skogsägare.

Jag skulle, fast jag inte har något bemyndigande, tro mig kunna svara på herr Mannerskantz' frågor, hur det kan komma sig, att t. ex. medlemmarna av bondeförbundet i utskottet ha följt propositionen. Jag kan svara på detta därför att jag vet, varför de medlemmar av regeringen, som tillhöra bondeförbundet, gått med på propositionen. Det beror därpå, att man, som jag hört, har den uppfattningen, att en höjning av kapitaliseringsprocenten här skulle

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)
väsentligen komma bolagen och de mycket stora skogsägarna till godo, till nackdel för de andra. Det är klart att det även därom kan i viss mån råda delade meningar, och jag tror inte att man på detta stadium har möjlighet att göra någon avvägning om vad som är riktigt, utan jag har verkligen tänkt mig, att saken ligger så till, att frågan om skogsbeskattningen alltid varit ett tvisteäpple. Det är svårt att finna en form för skogsbeskattning, som både tillgodoser den synpunkten, att man skall ge åt förmögenheten ett riktigt värde, och å andra sidan ger anvisning, hur man skall förfara med de skogsägare, som under en lång tid inte kunna ta ut något av skogen.

Nu har man — tillsvidare, skulle jag vilja säga — funnit en metod, som tar hänsyn till båda dessa saker. Man räknar ut värdet av skogen under de förflutna fem åren och väljer en kapitaliseringsprocent, som någorlunda motsvarar ränteläget. Nu är det ett faktum, att rotvärdet under de förflutna fem åren varit lågt på grund av att tre av dessa år varit krisår. Man väntar — och jag hoppas man får rätt — att de följande åren skola ge mycket bättre värden. Å andra sidan har man haft ett mycket lågt ränteläge. Det finns visserligen de, som säga — som man sade i andra kammaren: Man vet inte, hur länge detta låga ränteläge kan vara. Men man vågar väl ändå anse för sannolikt, att om vi under en högkonjunktur som den nuvarande ha så lågt ränteläge, så är det väl föga troligt, att man, om konjunkturen skulle vända, skulle få högre räntor. Det brukar inte inträda.

Vad man sålunda kan säga till förmån för att inte ändra något nu, utan bibehålla det nuvarande systemet, det är just detta, att när vi ha den metoden, så är det bäst att fortsätta med den konsekvent, tills vi eventuellt kunna finna på en bättre. Men att i detta läge säga: Vi skola acceptera de låga rotprisererna, men inte det låga ränteläget — det förefaller mig knappast vara riktigt. Det synes som om första kammaren utan någon stor risk skulle kunna följa andra kammaren och godkänna utskottsförslaget.

Herr Velander: Herr talman! Jag kände mig inte riktigt tillfredsställd med det uttalande, som gjordes av herr finansministern och som gick ut på, att här råder en strid eller konflikt mellan olika intressen. Jag har icke fattat saken så. Vare sig man här följer propositionens linje eller reservanternas, kommer man nämligen säkerligen fram till en icke oväsentlig stegring av taxeringsvärdena för skogen. *Varför* man gör det, skall jag icke söka närmare utveckla, eftersom jag varit inne på den saken förut. Det står dock närmast i samband med att jag i mitt resonemang även anknyter till faktorn den relativa skogstillgången, vilket finansministern icke gjort.

Finansministern spelade också ut bolagen och de stora skogsägarna, å ena sidan, mot de små skogsägarna, å den andra. Ja, i det sammanhanget vill jag endast återropa, vad herr Sköldén på den punkten anförde. Jag instämmer till alla delar med honom. Utskottets vice ordförande var också inne på dessa olika intressen och yttrade något i den riktningen att, om det nu blir, väl icke en sänkning, såsom han förmenade, av skogens taxeringsvärden, utan en höjning därav, visserligen en mindre sådan, om man tager reservationen än om man följer propositionen, skulle skattebetalare, som befunne sig i ett sämre läge, alltså hade en mindre skatteförmåga än skogsägarna, få utgöra skatt i dessas ställe. Jag är inte säker på, att herr Bärge vill stå för den uppfattningen, om han tänker på de många skogsägarna, som finnas t. ex. i Norrlandslänet och för övrigt även i andra län med liknande struktur som dessa. Där gives det, herr Bärge, ett mycket stort antal skogsägare, som befinna sig i sådant läge, att jag tror att man förgäves har att efterlysa skattebetalare, som ha det sämre ställt.

Ang. vissa ändringar i kommunalskattelagen m. m. (Forts.)

Herr Sjö Dahl yttrade, att det vore fråga om en övervältring av beskattning från skogen till jorden. Av vad som redan sagts följer ju, att talet därom icke har någon som helst relevans; här är det i alla fall fråga om en väsentlig höjning av skogens taxeringsvärde.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Anderson i Norrköping m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 27 punkten B 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Anderson i Norrköping m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Domö* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 45.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker jämte vissa i ämnet väckta motioner m. m. *Ang. vissa ändringar i sparbankslagen m. m.*

I en till riksdagen avlåten, den 13 mars 1937 dagtecknad proposition, nr 243, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t jämlikt § 87 regeringsformen föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft nedannämnda motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 280 av herr *Linder* och II: 525 av herr *Andersson* i Falkenberg, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl.

Ang. vissa ändringar i sparbankslagen m. m. (Forts.)

Maj:t ville anhålla om förslag till nästa års riksdag till sådan ändring av 35 § i lagen om sparbanker den 29 juni 1923, att även de sparbanker, vilkas egna fonder ej uppginge till 10 procent av insättarnas medel, bereddes tillfälle att i begränsad omfattning lämna anslag till sådant allmännyttigt eller välgörande ändamål, som ej på grund av gällande författning skulle tillgodoses genom skattebidrag;

2) de likalydande motionerna I: 65 av herr *Gustavson, John*, och herr *Sköldén* samt II: 245 av herr *Andersson* i Grimbo, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i gällande sparbankslag, att val till såväl huvudmän som övriga funktionärer skulle kunna om så äskades förrättas genom proportionellt val;

3) motionen II: 453 av herr *Paulsen*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i gällande sparbankslag, att alla sparbanks huvudmän valdes av landsting och i de städer, som ej deltog i landsting, av dessa städers stadsfullmäktige; samt

4) motionen II: 526 av herr *Gustavson* i Västerås, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring av 1923 års sparbankslag, att åldersbegränsning för rätt att inneha styrelseuppdrag i sparbank infördes och att huvudmännens rätt att omvälja sig själva avskaffades och ersattes med en valrätt i huvudsaklig överensstämmelse med den i motionen angivna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts i propositionen nr 243 framlagda förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker;

B) att riksdagen, i anledning av motionerna I: 280 och II: 525, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1938 års riksdag om ändring av 35 § lagen om sparbanker i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet förut i utlåtandet förordat; samt

C) att motionerna I: 65 och II: 245 ävensom II: 453 och II: 526 måtte anses besvarade med vad utskottet förut anförde.

27 § första och fjärde styckena i berörda lagförslag voro så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Utan hinder av vad i 26 § sägs må sparbank, där summan av insättarnas behållning och sparbankens fonder enligt senaste bokslut uppgår till minst fem miljoner kronor, på sätt och i den omfattning nedan stadgas mot säkerhet av inteckning i fast egendom utlämna lån, ställt på längre återbetalningstid än sex månader, utan att därvid förbehålla sig rätt att uppsäga lånet till återbetalning inom sagda tid.

Såsom säkerhet må allenast godtagas inteckning i fastighet inom sparbankens verksamhetsområde, vilken gäller med företrädesrätt framför varje annan inteckning för fordran och är av beskaffenhet, som i 25 §

Såsom säkerhet må allenast godtagas inteckning i fastighet inom sparbankens verksamhetsområde, vilken är av beskaffenhet, som i 25 § sägs, samt ligger inom hälften av fastighetens uppskattningsvärde; dock må

*'Ang. vissa ändringar i sparbankslagen m. m. (Forts.)**(i Kungl. Maj:ts förslag:)**(i utskottets förslag:)*

sägs, samt ligger inom hälften av fastighetens uppskattningsvärde; dock må Konungens befallningshavande, efter sparbanksinspektionens hörande, i fråga om större städer eller delar av dem medgiva, att inteckning inom sex tiondelar av såväl taxeringsvärdet som uppskattningsvärdet må godtagas såsom säkerhet.

Konungens befallningshavande, efter sparbanksinspektionens hörande, i fråga om större städer eller delar av dem medgiva, att inteckning inom sex tiondelar av såväl taxeringsvärdet som uppskattningsvärdet må godtagas såsom säkerhet.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Bjurström*, *Gustavson* i Västerås och *Aqvist* på åberopade grunder inom utskottet yrkat, att 27 § fjärde stycket sparbankslagen måtte erhålla följande lydelse:

Såsom säkerhet må allenast godtagas inteckning i fastighet inom sparbankens verksamhetsområde, vilken ligger inom sex tiondelar av fastighetens såväl taxeringsvärde som uppskattningsvärde samt i övrigt är av beskaffenhet, som i 25 § sägs.

Herr Bjurström: Herr talman! Jag har jämte ett par andra ledamöter av utskottet avgivit en reservation, vari vi föreslå, att sparbank såsom säkerhet för bundet lån skulle få godtaga inteckning inom 60 % av en fastighets taxeringsvärde. Enligt utskottets förslag skulle dylikt lån ej få beviljas utöver 50 % av taxeringsvärdet med undantag för större städer, där gränsen kunde höjas till 60 %. Jag anser, att sistnämnda bestämmelse borde få gälla även för mindre samhällen på landsbygden. Visserligen unnar jag storstäderna och deras befolkning allt möjligt gott, men jag tycker att även vi, som bo på landsbygden, kunde få komma i åtnjutande av de förmåner, som skulle givas genom denna nya belåningsrätt. Sparbanksföreningen har också i sitt yttrande tillstyrkt en belåningsgräns av 60 %.

Med den kännedom man har om den försiktighet och det intresse, som sparbankernas ledare och förtroendemän lägga i dagen vid skötseln av bankerna, tror jag säkert, att man kan slå fast, att detta icke innebure någon risk, all den stund fastigheterna också komme att vid särskilda tillfällen undergå värdering. Det göres ju mycket för egnahemsverksamheten och bostadsbyggnad, och givet är, att ju högre lån man kan få på fastigheter utan underborgen, desto förmånligare ställer sig ränteläget. Jag vill upprepa, att jag icke tror det vara farligt att något höja den föreslagna belåningsgränsen. Det skulle icke innebära minsta risk.

Jag har, herr talman, under behandlingen av denna fråga i utskottet icke kunnat komma till annan åsikt än den, som jag här framfört, och jag ber därför i korthet att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Bäcklund*.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Jag har i detta ärende väckt en motion. Det är emellertid icke utskottets ståndpunktstagande till denna motion, som föranlett mig att begära ordet. Såvitt jag förstår, har bankoutskottet nämligen icke tagit någon ståndpunkt alls till motionen. Jag kan svårigen finna, att min framställning besvarats på annat sätt än att utskottet på sid. 27 i utlåtandet säger: »Enligt de i ärendet avgivna yttrandena skulle något behov av ändrade bestämmelser i fråga om utseende av sparbanks huvudmän icke

'Ang. vissa ändringar i sparbankslagen m. m. (Forts.)
föreligga.» Det är de hörda myndigheternas yttranden, som utskottet här åberopat. I den mån utskottet ställer sig bakom dessa yttranden och gör dem till sina, gäller min lilla erinran mot dessa hörda myndigheter även bankoutskottet.

Min motion går ut på en liten ändring i gällande förordning angående val av huvudmän och andra funktionärer i sparbanker. Jag föreslår nämligen, att den del av huvudmännen, som skall utses av de kommunala representationerna, skulle, om så begäres, tillsättas genom proportionella val. Över mitt förslag ha yttranden avgivits av sparbanksinspektionen och Svenska sparbanksföreningen. Båda dessa myndigheter yttra sig på ungefär liknande sätt. Sparbanksinspektionen säger: »Införandet av dylika bestämmelser skulle enligt inspektionens mening fastmera kunna bli till skada för sparbankerna. Av allt att döma skulle den ifrågasatta åtgärden icke kunna undgå att medverka till att sparbanks funktionärer komme att utses ur politiska synpunkter. En sådan utveckling måste försvåra för sparbankerna att fylla sina uppgifter och bör därför icke befrämjas.» Styrelsen för Svenska sparbanksföreningen säger: »Men det har ju på andra områden ofta visat sig, att den proportionella valmetoden kan leda till koterintriger, och det synes styrelsen som om det vore önskligt att hålla sparbankskorporationerna fria från dylika möjligheter.»

Man menar här, att vid dylika val skulle de politiska synpunkterna kunna bli utslagsgivande och lämplighet och duglighet sättas åsido. Jag är den förste att erkänna, att detta vore beklagligt. Men tror inte utskottet — om utskottet nu ställer sig bakom dessa yttranden — att sådana mindre önskvärda synpunkter kunna göra sig gällande även när det är majoritetsval? Det förekommer — lyckligtvis, skulle jag vilja säga — kanske inte så allmänt, men dock i enstaka fall, att politiska synpunkter få spela en större roll än lämplighet och duglighet, och vid majoritetsval kunna dessa synpunkter ofta alltför ensidigt komma till utnyttjande. Enbart vetskaper om att det går att få proportionella val skulle många gånger kunna avskräcka från tillämpning av sådana metoder vid utseendet av funktionärer, inte bara i sparbanker, utan även i andra organisationer.

Jag vill med dessa ord inlägga en gensaga mot de synpunkter, som kommit till uttryck i de av mig åberopade myndigheternas yttranden. Samtidigt vill jag uttrycka en förhoppning, att de åsikter, som jag givit uttryck åt i motionen, måtte beaktas vid den blivande reformering av sparbankslagen, som utskottet ställer i utsikt.

Jag har i sakens nuvarande läge intet yrkande, herr talman.

Herr Ehrnberg: Herr talman! Jag har deltagit i utskottets behandling av förevarande ärende och även biträtt utskottets beslut. I vad utskottets utlåtande gäller några i denna fråga väckta motioner — bland dem herr Gustavsons motion, som avser införande av proportionellt valsätt vid val av sparbankernas huvudmän ävensom för utseende av befattningshavare vid sparbankerna, och motionen om fastställande av en viss åldersgräns för rätten att få deltaga, eller kanske riktigare, att icke få deltaga i handhavandet av sparbankernas förvaltning — var dock det beslut, som utskottet fattade vid den behandling av dessa motioner, vid vilken jag var närvarande, av endast preliminär art, och dess konfirmerande skulle göras beroende av den avfattning utskottets utlåtande i denna del komme att erhålla och huru det kunde lyckas utskottets sekretariat att sammanfatta och jämkas mellan de olika synpunkter, som framkommit under behandlingen i utskottet, å ena sidan de synpunkter, som sammanföll med motionärernas inställning i de uti motionerna be-

Ang. vissa ändringar i sparbankslagen m. m. (Forts.)

rörda ämnena och å andra sidan de synpunkter, som sammanföllö med den inställning, som tagit sig uttryck i de yttranden, som avgivits i frågan av sparbanksinspektionen och styrelsen för Svenska sparbanksföreningen.

Till dessa senare synpunkter anslöt jag mig för min del och enligt min uppfattning även — jag tror jag vågar säga det — flertalet av utskottets ledamöter, men dessa synpunkter finnas knappast ens antydda i utskottets utlåtande. När detta justerades, var jag av hastigt påkommen ohälsa hindrad närvara. Då jag sålunda icke varit i tillfälle att anmäla min reservation mot vad utskottet i sitt utlåtande uttalat i fråga om dessa motioner, står mig ingen annan väg öppen, när, såsom nu är förhållandet, jag icke är tillfreds med utskottets uttalanden, än att till kammarens protokoll göra anmälan om att jag icke kan ansluta mig till desamma. Jag ber därför, herr talman, få giva tillkänna, att jag fränsäger mig all delaktighet i utskottets uttalanden och att jag så mycket mindre kan ansluta mig därtill som min uppfattning i de uti motionerna omhandlade spörsmålen sammanfaller med den mening, som är angiven i sparbanksinspektionens och styrelsens för Svenska sparbanksföreningen yttranden.

När jag nu ändå har ordet, skall jag be att få säga ytterligare något med anledning av vad som här yttrats. Beträffande herr Bjurströms anförande och det yrkande han framställde tror jag icke det låter sig genomföra, ty i så fall skulle en sparbank ha rätt att binda lån till högre belopp av fastighetens taxeringsvärde än för närvarande är fallet med stadshypoteksföreningarna. Dessa äga nämligen icke lämna fasta lån till mer än 50 % av antingen taxeringsvärdet eller det uppskattade värdet av en fastighet och endast beträffande några få större städer få dessa banker sträcka sig till 60 %.

Det förvånar mig, att herr Gustavson för sin del icke är nöjd med bankoutskottets utlåtande, ty däri tages ju i alla fall fasta på den hemställan, som gjorts i motionen. Bland annat har ju där utsagts, att regeringen vid en blivande ny sparbankslagstiftning bör taga under överbäggande, huruvida icke proportionellt valsätt kan vara att åtminstone reflektera på. Men även om detta valsätt icke är fastslaget vid de val, som nu försiggå i de institutioner, vilka ha att utse ett visst antal av en sparbanks huvudmän, tror jag nog man kan säga, att denna metod likväl i allmänhet tillämpas.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Åkerberg: Herr talman! Den proposition, på vilken utskottets utlåtande grundar sig, innefattar ju inte någon allmän revision av sparbankslagen utan endast på några begränsade punkter. De i ärendet väckta motionerna röra sig däremot i allmänhet om andra saker än de förhållanden, som behandlas i propositionen. Det gäller bl. a. den motion, som herr Gustavson här har talat om. Detta är anledningen till att utskottet icke ansett sig kunna ta positiv ställning till dessa yrkanden, ehuru sympati för dem icke saknats inom utskottet.

Beträffande herr Gustavsons motion har utskottet uttalat sig rätt välvilligt och t. o. m. uttryckt en förhoppning, att ett överbäggande rörande de i motionen omnämnda önskemålen skall kunna ske i samband med en blivande allmän revision av sparbankslagstiftningen. Jag tycker också att herr Gustavson borde känna sig nöjd med ett sådant uttalande.

Den reservation, som herr Bjurström här har yrkat bifall till, skiljer sig, om jag förstod honom rätt, från utskottets yrkande däri, att utskottet tillstyrker propositionen, enligt vilken bundna lån av sparbankerna skola kunna beviljas mot säkerhet av inteckning inom 50 % av fastighetens taxeringsvärde

'Ang. vissa ändringar i sparbankslagen m. m. (Forts.)

med undantag för de större städerna, där gränsen skall kunna höjas till 60 % av taxeringsvärdet, medan reservanternas yrka, att en gräns av 60 % skall tillämpas över hela linjen. Utskottet har emellertid icke kunnat förorda en sådan utsträckning. Sparbankerna ha ju tidigare överhuvud varit förhindrade att bevilja bundna lån. När man då tagit ett så pass stort steg, att man gått till 50 % — och till 60 % för de allra säkraste fastigheterna, som ju de i de större städerna anses vara — så kan man gärna stanna där. Jag tror inte det finnes någon anledning att ta ytterligare ett steg. Utskottet åberopar också som ytterligare skäl för sin uppfattning, att stadshypoteksföreningarna tillämpa samma lånegräns. Visserligen finnes det landshypoteksföreningar, som fastställt gränsen till 60 % av fastighetsvärdet, men därvid är att märka, att av de lån, som dessa föreningar bevilja, endast $\frac{2}{3}$ äro bundna, medan återstående $\frac{1}{3}$ skall amorteras. Och när ändå rätten att bevilja bundna lån närmast kommer att gälla fastigheter i städerna, finnes det ingen anledning att göra jämförelser med dessa landshypoteksföreningar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Herr Bjurström: Herr talman! Då jag blivit uppmärksamgjord på att proposition icke kan framställas på mitt yrkande, ber jag att få återtaga det samma.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 184) om understödsföreningar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 327, till Konungen angående användande av riksbankens vinst för år 1936.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 385, i anledning av väckt motion om anslag till bidrag för ordnande av semestermöjligheter åt vissa folkgrupper m. m.; och

nr 386, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av skadestånd m. m. till linjearbetaren K. S. Brindén.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 387, till Konungen angående utredning om orsakerna till den ökade ungdomsbrottsligheten m. m.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för f. uppbördskommissarien Eric Svenson från viss, honom ådömd ersättningsskyldighet till kronan;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av provisoriska sekundärsjukhus inom den statliga sinnessjukvården;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1937/1938 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m.;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för avskrivning av lånekapital, anvisat åt svenska spannmålsföreningen; och

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till avsättning till fondinspektionens fond; samt

sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 4, angående ersättning åt e. o. hovrättsassessorn O. Bergholtz, vilken inom sammansatta stats- och andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.13 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 2 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Ang. vissa
ändringar i
den s. k.
förbudslagen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 mars 1937 till riksdagen avlämnad proposition, nr 233, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom.

I förevarande lagförslag var 4 § andra stycket så lydande:

Tillstånd till förvärv enligt andra eller tredje punkten må ej utan särskilda skäl förvägras bolag, förening eller stiftelse, som under de före ansöknings ingivande senast förflutna tio åren genom överlåtelse till enskild person av skogsmark eller till jordbruk tjänlig fastighet med efter ortens förhållanden erforderlig skogstillgång eller ock genom sådan överlåtelse till enskild person av odlad jord eller odlingsområde, som prövas gänelig för befolkningens näring i orten, avhänt sig egendom, vilken vid värdering, verkställd i den ordning och efter de grunder Konungen föreskriver, finnes i värde ungefär motsvara den egendom som med förvärvet avses. Med överlåtelse, som ovan sagts, skall jämställas överlåtelse av skogsmark, jordbruksfastighet, odlad jord eller odlingsområde till kommun eller till hushållningssällskap, bolag eller förening, som utövar statsunderstödd egnahemsverksamhet. Har överlåtelse av jordbruksfastighet eller skogsmark skett till enskild person, som förvärvat egendomen huvudsakligen för att därav bereda sig inkomst annorledes än genom dess utnyttjande för eget jordbruk eller i samband därmed bedrivit skogsbruk, må hänsyn ej tagas till överlåtelsen.

I andra stycket av slutstadgandet hade föreskrivits, att vad i 4 § andra stycket stadgades allenast skulle hava avseende å bolag, förening eller stiftelse, som efter lagens ikraftträdande avhänt sig i samma stycke omförmäld egendom.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling föreslagit dels fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 263 av herr *Tjällgren*, nr 264 av herr *Tamm* m. fl. och nr 267 av herr *Lindhagen* samt motionen i andra kammaren nr 527 av herr *Strindlund* m. fl., dels ock en inom sistnämnda kammare väckt motion nr 270 av herr *De Geer* i Lesjöfors, såvitt däri ifrågasatts ändringar i nyssnämnda lag.

I motionen I: 263 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget, att 4 § andra stycket första punkten samt andra stycket i slutstadgandet erhöles viss i motionen angiven lydelse.

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)

I motionen I: 264 hade hemställts, att riksdagen ville besluta den ändring i propositionen, att försäljningar, verkställda efter den 1 juli 1925, skulle få räknas bolag till godo vid ansökan om rätt till förvärv av överloppsskog under de förutsättningar i övrigt, som i propositionen innehölls.

I motionen I: 267 hade hemställts,

I) att riksdagen ville, med avslag å propositionen, hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt övervägande och förslag till en tidsenlig och effektiv revision av 1925 års lag om rätt att förvärva fast egendom i anslutning väsentligen till jordkommissionens ännu ej prövade grundprinciper samt vad eljest i anledning av propositionen i motionen erinrats;

II) att, om det under I) upptagna yrkandet icke bifölles, riksdagen ville besluta vissa angivna ändringar i propositionens lagförslag;

III) att riksdagen ville, såsom en sedan gammalt trängande tillbyggnad i förevarande förbudslagstiftning, antaga omedelbart en provisorisk lagstiftning av huvudsakligen det innehåll, som i motionen angivits.

I motionen II: 527 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att 4 § andra stycket erhöles enahanda lydelse, som angivits i motionen I: 263, samt att andra stycket i slutstadgandet utginge.

I motionen II: 270 hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning dels angående sådan modifikation av lagen om förbud för bolag m. fl. att förvärva fastighet, att bolag medgäves rätt att förvärva s. k. utskogar i enskild ägo, dock under den betingelsen att bolaget samtidigt försälde till vederbörande hemman minst motsvarande areal skog, som lämpade sig bättre för enskild ägo, dels ock angående sådan ändring i samma lag, att bolag medgäves rätt att genom försäljning eller byte förvärva fastighet från annat bolag.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A) att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen;

B) att motionen II: 270, såvitt den blivit föremål för behandling i detta utlåtande och i den mån den icke beaktats genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C) att motionerna I: 263, I: 264, I: 267 och II: 527 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Tamm, P. Sandström, Knut Petersson, Sandström* i Sollefteå, *Thorell* och *Barnekow*, vilka på anförda skäl hemställt, att i 4 § andra stycket första punkten av lagförslaget orden »egendom, vilken vid värdering, verkställd i den ordning och efter de grunder Konungen föreskriver, finnes i värde ungefär motsvara den egendom som med förvärvet avses» måtte utgå och ersättas med följande: »mark av ungefär samma taxeringsvärde som med förvärvet avses; skolande vid beräkningen av den avhända egendomens värde frånräknas värdet av förbättringar, som verkställts efter avhändelsen.»

Herr Sandström: Herr talman! Vid utskottets utlåtande finnes fogad en reservation, och som jag är en bland reservanterna ber jag att i korthet få yttra några ord.

Uti sociala jordutredningens betänkande, som i huvudsak ligger till grund för den i ärendet avlåtna kungl. propositionen, har föreslagits, att vid bolags bytesförvärv *hela* värdet av den fasta egendom, som ett bolag avyttrat eller

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)

avsåge att avyttra, skulle få tillgodoräknas bolaget, och att sålunda avdrag ej skulle ske för värdet av befintlig byggnad å den fastighet, som ägts eller äges av bolaget. Kungl. Maj:t har härutinnan intagit en annan ståndpunkt och utgått från, att åbyggnaderna *icke* böra få tagas med i beräkningen vid värdesättning av den egendom bolaget avhant sig eller ämnade avhända sig. I likhet med sociala jordutredningen ha reservanterna funnit en dylik inskränkning icke vara sakligt motiverad, detta desto mindre som den föreslagna principen icke skulle bli ömsesidig och sålunda ej komma att tillämpas vid beräkning av värdet å den fastighet med åbyggnader, som ett sökandebolag skulle önska förvärva. Rättsvisan fordrar väl, att den princip, som Kungl. Maj:t i propositionen följt, skall äga tillämpning på båda de förhandlande och avtalande parterna. Härtill kommer, att grundsatsen, att avdrag skall göras för ett bolags åbyggnader, kan komma att verka mycket ojämnt och till nackdel för säljare, som hållit sina byggnader i gott stånd samt sålunda handlat korrekt och med social ansvarskänsla. Reservanterna anse förty på goda grunder, att den av sociala jordutredningen förordade principen bäst överensstämmer med billighet och rättvisa. Men reservanternas starka betänkligheter på denna punkt äro icke uteslutande grundade på teoretiska skäl, utan kanske lika mycket eller än mera föranledda av de praktiska olägenheter, som bliva en följd av det ställningstagande, vilket kommit till uttryck i den kungl. propositionen. Följer man sociala jordutredningens förslag uti det avseende, varom nu är fråga, bliva taxeringsvärdena grundläggande vid här avsedda bytesförvärv, under det att den av Kungl. Maj:t intagna ståndpunkten framtvingit förslag om en särskild värderingsprocedur, som säkerligen kommer att bli både besvärlig, kostsam och tidsödande. Reservanterna anse, att en dylik anordning icke är att förorda, och att det enkla förfarande, som avsetts i sociala jordutredningens betänkande, har ett obestriddligt företräde. I stället för de enkla regler, som föreslagits av sociala jordutredningen, har den kungl. propositionen skapat en invecklad procedur, som säkerligen icke kommer att främja det bytesförfarande, vilket från många synpunkter sett, icke minst sådana av social natur, måste anses vara förtjänt av statsmakternas stöd och uppmuntran.

Med hänsyn till hävdvunnen förhandlingsordning, som råder här i första kammaren, och som innebär, att ett yrkande om bifall till reservationen icke skulle kunna bli föremål för proposition, eftersom reservationen icke är hänförlig till någon i ärendet väckt motion, finner jag mig icke, herr talman, ha va skäl att framställa något yrkande.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Eftersom herr Sandström icke framställt något yrkande om bifall till reservationen, anser jag mig icke hava anledning att gå in på vad reservanterna genom sin företrädare här under debatten anför.

Jag inskränker mig, herr talman, till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har av sjukdom varit förhindrad att vara närvarande i andra lagutskottet vid behandlingen av detta ärende och det framförda bytesförslaget för att »stimulera» skogsindustrien att fortfarande »frivilligt» avhända sig sina arrendejordbruk intresserar mig icke så särdeles mycket. Så mycket mer bekymrar mig, att *regeringsmakten fortfarande, alltsedan år 1922, söker undkomma de rationella och på samma gång nationella lösningar, som slå i spann och förordades av lagvägarnas jordkommissioner.*

Emellertid må pliktskyldigast göras några erinringar och även medgivanden.

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)

Först angående 4 § 2 punkten, vilket stadgande i propositionen innehåller en nyhet, ditsatt av regeringen. Det framhålles, att förslaget i denna del är hämtat från jordbrukskommissionens i Jämtlands län erinran, att under förra hälften av 1800-talet har vid avvitrningen utlagts ett flertal så kallade nyhemman eller nybyggen, som visat sig föga lämpliga som nybyggen, och där jordbruk aldrig bedrivits, utan måst nedläggas, men där skogsbruk visat sig kunna idkas.

Nu har med åberopande av detta enstaka yttrande föreslagits, att bolag skall kunna förvärva fast egendom även under förutsättning »att egendomen utgör fastighet, därav icke någon del lämpligen kan nyttjas för jordbruk». Detta förslag är en överraskning.

Det står i Norrlandskommitténs betänkande om denna sak följande: »Utöver de nybyggen, som på detta sätt omedelbart kommit i sågverksindustriens ägo» — det vill säga genom att *industriidkarna själva eller genom bulvaner eller enskilda skogsspekulanter* sökte sådana nybyggen för att få tilldelning av skog vid avvitrningen — »kommer ett ännu mycket större antal, som väl blivit av verkliga nybyggare uppodlade och skattelösta, men därefter i likhet med andra hemman förr eller senare sålts till bolag. Förlusten av att dessa fastigheter sålunda i strid med kronans avsikter komma i orätta händer, består däri, att de ej fått tjäna sitt ändamål att bliva hem för självständiga jordbrukare, att deras möjligheter till nya bosättningar ej bliva utnyttjade och att tvärtom redan gjorda odlingar ofta få förfalla. Härvid bör ock erinras om det förhållandet, att på en mängd nybyggen, som söktes blott för skogsförvärvets skull, till fullgörande av odlingsskyldigheterna i största hast anordnades endast en skenbar odling, som sedan i följd av myndigheternas, lindrigast sagt, slapphet godkändes. De skildringar man får i orterna, hur härvid gått till, hänvisa på, att detta utsläppande av skogens rikedomar ledde till ett tillstånd av allmän plundring och rättslöshet. På en ort t. ex. uppgavs under mina resor, att sedan odlings- och byggnadsskyldigheten godkänts såsom fullgjord på ett nybygge, så flyttades byggnaderna till ett angränsande nybygges område och fick där göra samma tjänst o. s. v. Dylika skogsspekulationer lära huvudsakligen förekommit under årtiondena från och med 1830-talet», — den uppgiften stämmer med vad jordbrukskommissionen i Jämtlands län uppgivit — »och varit talrikast under 1860- och 1870-talen samt synas oftast hava försiggått inom Väster- och Norrlands län», — ja, i alla norrländska län förekom sådan plundring — »att i sådana fall odlingen efter nybyggets skattelösen vanligen fick alldeles eller till stor del förfalla är helt naturligt.»

Nu föreslår Kungl. Maj:t, att dylika gamla tilldelningar av kronoskog skola överlåtas till fritt förvärv av bolag, ehuru de varit avsedda till ett helt annat ändamål. Det är ju någonting kriminellt i själva åtkomsten. Här gäller det ju bara sådana ägor, som ännu tillhöra enskilda, ty bolag få ju köpa jord från bolag enligt första punkten i paragrafen. Sålunda är det här fråga om sådana hemman, som fortfarande ägas av enskilda personer. Då skulle jag för min del i utskottet reagerat emot att genom det här nya stadgandet skänka bort, kan man säga, ifrån jordbruket vad som rätteligen skulle tillkommit detsamma.

Nu föreslås visserligen här i paragrafen, att fastigheten skall få köpas endast då den »utgör fastighet, därav icke någon del lämpligen kan nyttjas till jordbruk», men i alla fall är det en present, som har kommit ut i den allmänna rörelsen och som lättare borde kunna återgå till bönderna såsom stöd för dem i alla fall och för de angränsande bondgårdarna. Med noggrann uppmärksamhet kan man ju också upptäcka, att det finnes odlingar, som kunna ligga till grund för ett nytt jordbruk, men som till följd av denna allmänna bestämmelse icke bli föremål för någon särskilt noggrann undersökning. På detta sätt går så

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.) småningom ytterligare jord bort till industrien från orternas befolkningar. Man plockar den ena biten efter den andra.

Men någon grundlig reform för att återföra till allmogen en del av den jord, som av förbiseenden gått bort från densamma genom att, — som jag påpekat så ofta och som det står i Norrlandskommitténs betänkande — »återvinna åt allmogen de odlingslägenheter» med tillhörighet i skog och betesmark, som det norrländska jordbruket icke fått i sin besittning har fortfarande lagts på departementens hyllor!

Särskilt i Norrland ligga ju fullt med ofullständiga jordbruk, som äro utbrutna oriktigt genom 1896 års fristyrkningslag. Dessa ofullständiga jordbruk böra ju kompletteras, och detta föreslogs redan i norrlandskommitténs lagförslag, som framlades 1904 och sedan upprepats av andra lagberedningar i jordfrågan, men ännu icke blivit prövat av någon regering. I 1904 års betänkande föreslogs »att söka åt den jordbrukande allmogen dels bevara det för jordbruket väsentliga av de i dess ägo ännu befintliga fastigheterna, dels — återvinna inägojorden å de gamla bondehemman, som kommit i trävaruindustriens ägo, jämte det för husbehovet nödiga utrymmet i skog samt odlings- och betesmark» etc. Det norrländska jordbruket hade icke fått behålla denna jord, ehuru kronan donerat den till jordbruket. Detta är också främsta anledningen till det norrländska jordbrukets svaghet, ehuru kloka styrelser i äldre tider menade, att det norrländska jordbruket skulle skapas och stärkas »genom landets uppodling och bebyggande».

Nu kommer en sådan här proposition, som inte har särskild betydelse varken för det norrländska jordbrukets stärkande eller för att kunna åstadkomma någon rätsida på förhållandena. Den inskränker sig till en småsak, nämligen möjliggörande av en *frivillig utbrytning av bolags arrendejordbruk mot rätt för jordägaren att som vederlag förvärva enskild s. k. överloppsjord*, vars utgång i och för sig man inte heller känner till.

En *principiell ljuspunkt* innehåller emellertid förslaget genom lyckligt ingripande från jordbruksministern. Bytet får nämligen endast omfatta sådana arrendejordbruk, vilka ha avskilts efter tillkomsten av den nya lagen av i år om avstyckning med tillbehör i skog och odlingsmark. Ett fjät således mot den rätta vägen!

Vidare skola bolagen inte få ersättning i medgivna ytterligare köp av ortsbefolkningens ännu behållna så kallade »överloppsskog» än för värdet tillika av den odlade jorden. Även den bestämmelsen kan ju vara tveksam. Åbyggnaderna få emellertid ej medräknas i värdet. I stället få de byta skog. Någon förstärkning i det stora hela av jordbruket blir det ju inte och inte någon förlust heller för bolagen, så att det kan ju kvitta.

Det betänkliga är, såsom i motiven uppriktigt bekännes, att förslaget tillkommit för att »stimulera bolagen» till att »frivilligt» avhända sig sådana här arrendejordbruk till självständiga jordbrukare. Med andra ord, ett klargörande manifesterande fortfarande av den gamla *jordpolitiken från 1922*, nämligen att *den stora rätsidan av problemet* får endast framlockas genom frivillighet.

Den sociala jordfrågans lagkommissioner förstodo, att en allvarlig jordreform framför allt i Norrland och en del andra skogsbygder måste sikta mot *alla små permanenta arrendejordbruks utbrytning med omistliga tillbehör och redan skedda utbrytningar av ofullständiga jordbruksarrendens komplettering med tilläggsjord i odlingsmark och skog*. Detta förutsatte även en *statlig organisation, vartill förslag framlades av jordkommissionen*. Medlemmen i kommissionen riksförbundaren Nils Wohlin blev så hänförd av den förstnämnda arrendereformen, att han påkallade dess genomförande under loppet av ett och ett halvt år. Jag svarade: »Så fort kan det inte gärna gå.»

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)

Emellertid inaugurerade regeringen den 24 november 1922 en ny politik i jordfrågan. Kommissionen upplöstes oåtspord efter en frist till den 28 februari 1923. Lagvägarna sattes på avknappning, sysslandet med expropriation avskrevs åtminstone tills vidare och jordfördelningens problem hänsköts till frivilliga avgöranden. I andra lagutskottet företrädde denna politik av ordföranden K. G. Westman och vice ordföranden Sköld, under det att lagkommissionernas universella av lag stödda jordpolitik fortfarande hävdades främst av C. Lindhagen. På senare tider har regeringens jordexpert Sköld börjat vackla något i sitt fasthållande av frivilligheten under det att experten Westman stått fast. Denna begynnande meningsskiljaktighet ledde till att Sköld såsom jordbruksminister upplöste den sociala jordutredning, där Westman satt ordförande, med en frist till den 1 juli 1936. Vi ha fått »silnessnöret» sade utredningens sekreterare Callerholm till mig.

Snart därefter inträffade, att den ursprungliga frivillighetens nämnda två jordexperter sammanfördes till den nuvarande regeringen. Även de stå nu båda igen enade bakom förevarande proposition, som begränsar sig företrädesvis till en viss stimulering för bolag att frivilligt frigöra arrendejordbruk.

Emellertid hänvisas samtidigt i andra lagutskottet och annorstädes såsom skäl för ett fortsatt avböjande av lagkommissionernas djupgående reformer, att först bör avvaktas resultatet av 1936 års egnahemskommitté med generaldirektör Malmberg som ordförande. Den ruvar som ett obekant åskmoln på Skölds varsamma instruktion om övervägande av en eventuell expropriationsrätt. Sålunda pågår oavslutligt öppet eller bakom kulisserna fortsatta meningsbrytningar särskilt mellan jordexperterna Westman, Sköld och Lindhagen.

När en ny vårfloed skall lykta 1922 års nya regeringspolitik i dess nuvarande höststämming är obekant. Kanske Malmberg och Bramstorp kunna göra det?

Om överhuvud något bolag finner det vara i överensstämmelse med sitt intresse att ställa till med det nu ifrågasatta bytet, är ovisst. Även herr Tamm anser, att sannolikt inte mycket kommer fram ur förslaget.

Härtill kommer, herr jordbruksminister, något, som statsrådet nog förbisett. Förslaget utlämnar utan garantier arrendatorerna åt försäljningarnas godtycke. Ett arrendejordbruk kan säljas åt främmande, så att arrendatorn med familj bortdrives från jordbruket. Denna jord är kanske odlad av dem eller deras förfäder. Denna uppodling säljer bolaget som god pris och behåller köpeskillingen. Detta var frågor av allvarlig natur inom lagkommissionerna. Dylika spörsmål som uppkomma, då det gäller att bygga på lag och rättvisa, löpa nu ut i palliativens lösa sand.

En möjlighet återstår statsrådet, i den mån han instruerar sig i dessa för honom sannolikt nya ämnen, kommer att vidga sitt program med den ärliga syn på tingen, som han sökte göra gällande i årets proposition om reformering av lagstiftningen om avstyckning av jord.

Jag har i min motion i ämnet också velat komplettera förbudslagen med en bestämmelse, som vi alltid syftade till i jordlagskommissionerna, nämligen att de så kallade *skogsspekulanterna*, vilka väckt bekymmer sedan seklets början, också borde lika väl som bolagen komma in under förbudslagen. I det syftet kom även jordkommissionen fram med ett förslag, som till synes blev svårare att formulera, därför att bulvanlagen då ännu icke tillkommit.

Det har här i betänkandet sagts — och alltid finns det naturligtvis någon utredning, som pågår någonstans, och som man kan skylla ifrån sig på —:

»Vad slutligen beträffar det i motionen I: 267 framställda yrkandet om antagande omedelbart av en provisorisk lag mot skogsspekulanter har utskottet inhämtat, att inom justitiedepartementet för närvarande pågår utredning rörande behovet av lagstiftning på ifrågavarande område.»

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)

Herre Gud, herr jordbruksminister, huru länge skall detta eviga behov utredas av alltmer med ämnet obekanta händer! Det finns ju volymer om detta behov, hur det alltid behövs och alltid kommer att behövas. Nu skall det sitta några med saken obekanta tjänstemän i justitiedepartementet och utreda saken. Varför kunna inte tjänstemän i jordbruksdepartementet, vilket departement ju tagit hand om huvudfrågan, lika gärna få utreda det här behovet? Det börjar bli förtvivlat med denna karusell av utredningar, vars eviga mål är att söka förekomma ett gående till den självklara grunden av tingen på detta område. Och så står det vidare i betänkandet lika obetänksamt: »Det synes utskottet icke lämpligt att genom en, låt vara provisorisk, lagstiftning föregripa resultatet av den av Kungl. Maj:t igångsatta utredningen.» Det vanliga uttrycket således för riksdagens uppgift numera att undandraga sig ansvaret i en del allvarliga och brådskande frågor.

Eftersom denna lagstiftning i strid mot departementalstadgan nu lagts i jordbruksdepartementets hand, förstår jag som sagt icke varför utredningen skall ske i justitiedepartementet vid en fortsättning av lagstiftningen. Det är visserligen så, att den hör till justitiedepartementet enligt departementalstadgan, men jag är nu snarare glad över att saken ligger hos jordbruksdepartementet, därför att herr Westman är anhängare av bara frivillighetens väg med stöd av statens egnahemslånerörelse.

Nu har också herr Gabrielsson visat, att det fortfarande är *fara i dröjsmål*, helst vi nu ha högkonjunktur. *Då bör väl riksdagen skynda att antaga en provisorisk lag åtminstone.* Den kan ju formuleras på ett lämpligt sätt med ledning av och såsom komplement till bulvanlagen, som vi nu ha. Den lagen tillkom 1925 och är nu väl till pass för detta ändamål. Jag har formulerat ett förslag på detta sätt, och jag tror, att det är en formulering, som bra passar. Nu förekom i interpellationssvaret sist den uppgiften, att mångahanda utvägar äro under övervägande, men icke den, som framburits i min motion. Detta förslag till provisorisk lag är så lydande:

»Jordbruksfastighet på landet må ej besittas och behållas av enskild ägare, vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen i ändamål att tillgodogöra sig skogsavkastningen eller eljest bereda sig inkomst annorledes än genom jordbruket.

Om åtgärder för upplösning av dylikt äganderättsförhållande med mera gälle i tillämpliga delar, vad i lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållanden i fråga om fast egendom stadgas.

Denna lag träder i kraft omedelbart efter promulgerandet och gäller till den 1 juli 1937.»

Här återfinnes även precis den formulering på begreppet »skogsspekulant», som står i norrländska arrendelagen och norrländska vanhävdslagen, och det var ju också meningen att på något sätt få begreppet överfört till förbudslagen. Det gick an förr att antaga sådana provisoriska lagar. Då norrmännen började med sina jordlagar på hela jordfrågans område, började de år 1906 med antagandet av provisoriska lagar, så att inte händelserna skulle gå den tillämnade nya lagstiftningen i förväg.

Jag har nu bara den önskan, att jordbruksministern, som synes vara den i regeringen, man numera främst kan vända sig till i de sociala jordfrågorna, till nästa riksdag överväger även mitt förberörda lagförslag.

Herr talman, jag gör intet yrkande. Det lönar sig inte. Det är ock första gången under min riksdagstid, som jag inom de sociala jordfrågornas komplex gjort mig skyldig till en sådan underlåtenhet.

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)

Herr Sten: Herr talman! Såsom framgår av handlingarna, är det i förvarande ärende icke fråga om något annat än tekniska jämkningar i förbudslagen.

Frågan aktualiserades av 1931 års skogssakkunniga. I denna utredning sutto förutom framstående skogsmän i allmän och enskild tjänst en representant för skogsindustriens arbetare, nämligen Aug. Lindberg, som nu är landsorganisationens ordförande, och dessutom Robert Karlsson i Gasabäck såsom representant för de norrländska bönderna. Den sistnämnde hade ju som gammal ledamot i andra lagutskottet mycket god kännedom om hur man jordpolitiskt betraktade dessa förhållanden. I en motion, som väcktes vid 1933 års riksdag av herrar Tamm och Elof Andersson, ifrågasattes heller icke någon ting, som skulle försvaga lagens sociala och jordpolitiska verkningar. Det är från dessa utgångspunkter, som man får bedöma den nu gjorda utredningen och det förslag, som nu föreligger.

Å andra sidan är det uppenbart, att det inte finns någon anledning att sätta sig emot sådana tekniska jämkningar, som kunna erfordras. För något över en månad sedan, då frågan om ändringarna i avstyckningslagen var före, erinrade jag om, att även herr Johansson i Edsbyn på sin tid i en motion hade yttrat, att bolagen gärna finge behålla den del av ett hemmans skog, som blir över, sedan husbehovsskog och stödskog tilldelats jordbruket. Med den tankegång, som årets riksdag har lagfäst i och med antagandet av de förändrade avstyckningsbestämmelserna i jorddelningslagen, kan det inte finnas något principiellt att erinra mot att överloppsskog får fransäljas ett bondehemman. Det är ju i detta avseende ganska uppenbart, att skogsanslagen vid avvitringsgarna för 100 år sedan eller ännu längre tillbaka i tiden icke utan vidare kunna anses väl avvägda efter våra dagars förhållanden, och tidigare utredningar, även sådana som herr Lindhagen deltagit i, exempelvis Norrlandskommittén, ha icke varit främmande för tanken, att jämkningar i det avseendet kunde vara befogade. Jag vill erinra herr Lindhagen om att Norrlandskommittén på ett ställe i sitt betänkande talar om att när det gäller dessa avvitringsbestämmelser, kan man icke utan vidare begagna sig av deras latituder för områdestilldelning, och i ett annat sammanhang har Norrlandskommittén — det var alltså för över trettio år sedan — yttrat, att vid stödskogsarealens beräkning skall man taga hänsyn icke till det kamerala, utan till det faktiska hemmanets skogsbehov. Det är detta som skett i och med den modernisering av bestämmelserna, som kommer till uttryck i det föreliggande förslaget.

Jag hyser ingen annan farhåga i samband med denna lagändring, som nu torde komma att beslutas — och vilken farhåga jag hoppas är obefogad —, än att bolagen i några fall skulle kunna tänkas skrida till tvångsförsäljning av jord till arrendatorer för att skaffa sig bytesobjekt, som de kunna återropa, men det är ju, som herr Lindhagen redan påpekat, så, att den nya avstyckningslagstiftningen kommer att bli ett återhållande moment i detta avseende. För övrigt utgår jag ifrån, att när även herr Tamm i sin motion ger ett visst stöd för den uppfattningen, att försäljning icke bör ske till annan än arrendator — det säges i motionen: »Det anses ju i övrigt mindre lämpligt, att försäljningar till andra än arrendatorerna äga rum, därest dessa önska kvarbliva å sina arrendegårdar.» Kungl. Maj:t skall gå ännu ett stycke längre och icke tillerkänna en försäljning, som är betydelselös eller olämplig ur sociala synpunkter, något värde som bytesobjekt vid ett tilltänkt bolagsförvärv. Då jag gör dessa uttalanden, ligger däri icke, att jag skulle ha något emot en frislösning av arrendejorden, utan endast att jag önskar, att arrendatorerna själva skola få vara med om att bestämma takten i densamma.

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)

Det är nödvändigt när vi skola lösa de stora norrländska utkomstproblemen, att vi också beakta skogsindustriens betydelse och dess sociala funktion. Jag har alltid varit av den meningen, att Norrlandskommitténs grundåskådning var riktig, och att norrlandslagstiftningen på sin tid var ett verk, som hedrade såväl herr Lindhagen som den dåvarande riksdagen och kanhända icke minst dess första kammare. Men jag erinrar herr Lindhagen om att direktiven för denna norrlandsutredning dock begränsades till att man skulle söka bevara den självvägande bondeklassen och befrämja jordbrukets fortsatta utveckling. Man kan inte komma ifrån, att våra dagars norrländska utkomstproblem omfatta även de nya befolkningsgrupper, som ha vuxit fram under den skogsindustriella utvecklingen, och man kan vidare inte ställa sig helt avvisande gent emot de synpunkter och önskemål, som kunna framhållas av skogsindustriens målsmän, när det gäller lösningen av dessa problem. Jag tror alltså, att man kan betrakta dessa tekniska jämkningar såsom ett led i åstadkommandet av ett samförstånd, när det gäller de nutida norrlandsproblemen. Detta samförstånd måste omfatta icke endast bönder och arbetare, utan även våra stora skogsindustrier och deras talesmän. Ur dessa synpunkter kan man tryggt ansluta sig till det föreliggande förslaget.

Beträffande den divergens, som här förefinnes mellan Kungl. Maj:ts förslag och sociala jordutredningens, förhåller det sig ju så att en del norrländska myndigheter uttalat, att man vid byte endast borde få åberopa skog mot skog. Nu har departementschefen slitit denna tvistefråga mitt i tu. Han menar, att man bör få räkna med den odlade jorden, men inte byggnaderna. Det förra är ju skäligt även ur den synpunkten, att denna lag kan få en viss betydelse, när det gäller lösandet av frågan om de norrländska jordbrukens behov av kompletteringsjord, som kanske i många fall kan lösas med tillhjälp av förvärv från bolagshemman av odlingsmark. Det är således ingenting att säga om de jämkningar, som departementschefen har gjort i sociala jordutredningens förslag. För övrigt har, som av statsrådsprotokollet framgår, sociala jordutredningens ordförande, den nuvarande justitieministern, biträtt propositionen. Jag hoppas, att det inte tolkas som ett belägg för talet om »transportkompaniet», om jag gör det uttalandet, att det är riktigt — och det bör i detta fall vara tilllåtet för »undersåtarna» i ett demokratiskt land att följa exemplet från Kungl. Maj:t — att man inte motsätter sig jämkningar i ens egna förslag och sålunda medverkar till att en lösning skall kunna åvägabringas.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till andra lagutskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag skall be att få säga den föregående talaren, att han inte behöver räkna med hundra års avvitrning i Lappmarken. Den började nämligen först 1873, och således har den långtifrån pågått i hundra år. Under tiden närmast förut pågick avvitrningen även annorstädes i Norrland, så att inte växer gräset ännu alldeles över avvitrningen, om det var meningen, att den föregående talaren ville ge en antydning därom.

Jag förstår vidare icke hans uttalande om »tekniska jämkningar». Jag motsätter mig ej detta lilla experiment men vet inte, om det kan bli något av det. För övrigt är det ju en teknisk jämkning på arrendatorernas bekostnad. Vi ha ju velat undvika, att deras jord säljes till andra. Vår strävan har varit, att de skola få tillgodogöra sig den jord, som de och deras förfäder uppodlat, och det var ju också jordkommissionens mening att hjälpa dem att få behålla den. Vad som här föreslås kallar jag inte för en jämkning i folkets intresse, utan det är konjunkturpolitik. Man måste noga tillse, att det äntligen kommer in något storvulet i denna reform, så att odlingslägenheterna kunna komma tillbaka till

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)

bönderna. Det blir annars aldrig någon fason på det norrländska jordbruket, om inte folket där uppe får inrikta sig på sitt lands uppodling och bebyggande, vilket ju var meningen redan med 1686 års avvittringsförfattning, som ännu väntar på sitt förverkligande.

Det är inte alls fråga om att komma åt industrien. Det förstå vi ju alla, vad den nu betyder för landet. Men vi måste enligt min förvissning slå vakt även om det svagare jordbruket. Det är i alla fall den enda näring, som äger bestånd och varaktighet. Det är modernäringen. I stället avklippa vi oupphörligt strävandena att *låta jordbruket behålla och återvinna sin behöriga andel i den svenska jorden*. Föga lönligt bör vara att evigt sätta arrendatorerna på hasorna utan att eftersinna, vart det bär hän med denna karusell. Varför skall den föregående talaren, som ju visserligen på sätt och vis är anställd i skogsindustriens tjänst såsom förtroendeman för flottnings- och skogsarbetarna, förespegla oss att detta lagförslag, bakom vilket öppnar sig vådesamma underlåtenheter, är påkallat i sin isolering av tekniska jämkningar. Han har ju dock på samma gång alltid ivrat för att det skulle bli allvar någon gång med att allmogen skall få sin uppgift tillfredsställd att uppodla och bebygga Norrland med de odlingslägenheter, som finnas där.

Industrien har ju på alla möjliga sätt gratis fått oerhörda presenter. Jag har ju i en uppräknig i min reservation till Norrlandskommitténs betänkande återgivit i år ett exempel på detta från Grubban nr 1, där av 66 riksdaler banko blev 2,500,000 kronor i första avverkningen såsom presenter genom kronans avvittringar. I tusentals andra fall har det förekommit sådana presenter. Industrien har rikligen omhuldats även med statspresenter i form av stockfångstprivilegier, rekognitionsskogar, bergsskogar och annat. Skall man då sätta jordbruket och bönderna på snålskjuts på detta sätt?

Vad som nu föreslagits är en nödfallsutväg av en jordpolitik, som ej vill eller vågar gå någorlunda till grunden med dessa ting. Icke ens den industribetonade socialdemokratien kan nämligen se på jordfrågans lagvägar tillräckligt ur jordbrukets synpunkt. Därför har jag nödgats erinra, att det som här föreslås, är alldeles för litet och i vissa avseenden vanskligt för arrendatorerna samt dessutom i ett fall (§ 4 punkt 2) infattar oöverlagda ansatser till en ny present åt industrien.

Herr Sten: Herr talman! Jag utgår från att det är väl bekant för kammarens ledamöter, att avvittringar pågingo även under 1700-talet och i början av 1800-talet inom åtskilliga av de län, där denna lag kan få någon betydelse. Jag anser mig alltså inte ha lämnat kammaren någon oriktig uppgift.

Herr Lindhagen: Avvittringar ha pågått ända sedan 1600-talet fastän i liten skala, och först långt fram på 1800-talet togo de fart. Hela lappmarken behöver ju först och främst denna rättvisa, för att folket där skall kunna existera, och där började avvittringen först 1873.

Man bör inte antyda, att det här är en så avlägsen och bortglömd orättvisa, att gräset redan grott över densamma. Det är onödigt att vi lägga även sådana tuvor i vägen för jordbrukarbefolkningens i Norrland oundgängliga emancipation.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Då jag är en av reservanterna, skulle jag självfallet helst vilja yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen. Emellertid har jag gjort mig förvissad om att presidiet hyser tveksamhet, huruvida det i reservationen framställda yrkandet lagligen kan göras till föremål för proposition. Därför ber jag i stället att få uttala en för-

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)
hoppning, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet måtte, i den mån detta befinnes lämpligt och görligt, taga hänsyn till de önskemål, som reservanterna ha framställt. Reservanternas önskemål kunna nämligen mycket väl tillgodoses, även om lagen beslutas i den form, som utskottet har föreslagit.

Vad vi ha tvistat om i utskottet, är inte själva lagens utformning, utan fastmera själva värderingen av de motvärden, som skola vägas mot varandra vid dessa transaktioner, och de metoder, som skola komma till användning för fastställande av värdet på dessa egendomar. Nu förutsätter ju Kungl. Maj:t, att tillvägagångssättet vid värderingen skall i huvudsak fastställas av Kungl. Maj:t utan riksdagens medverkan. Under sådana förhållanden går det ju mycket bra att åtminstone i någon mån tillgodose reservanternas önskemål.

Som man finner vid ett studium av propositionen, har Kungl. Maj:t tänkt sig en tillämpning av två olika principer. Den ena skall tillämpas, när det gäller att fastställa värdet av den egendom, som bolagen avhända sig, och den andra skall tillämpas, när det gäller att fastställa värdet av den egendom, som bolagen tillhandla sig. I det sistnämnda fallet har tendensen tydligen varit att få upp värdena så högt som möjligt. Följaktligen får man inte där göra några avdrag för på marken befintliga åbyggnader. I det förstnämnda fallet har man däremot strävat efter att komma ned till ett så lågt värde som möjligt. Följaktligen skall värdet av åbyggnaderna då frändragas.

Nu ha reservanterna ansett, att om man väl en gång med lagens hjälp konstaterat, att det är fråga om en fullt legitim transaktion, behöver man inte krångla till själva värderingen så förfärligt. Enligt reservanternas mening bör det i så fall vara tillräckligt, om man kan få en summarisk och något så när tillförlitlig värdering av de olika bytesobjekten; det har förefallit oss vara alldeles onödigt att, såsom Kungl. Maj:t förutsätter, sätta i gång med en särskild värderingsprocedur för att komma fram till ett matematiskt riktigt värde på den egendom, som bolagen avhända sig. Vi ha sannerligen redan förut tillräckligt med formväsande här i landet. Vill man verkligen komma fram till ett positivt resultat med denna lagändring, alltså stimulera nybildningen av jordbruk och få den jordbrukande befolkningen att tillhandla sig den jord som de brukat som åbor, bör man inte göra det för krångligt. Då bör man låta det praktiska förnuftet taga hand om saken, när man väl, som jag nyss sade, konstaterat, att det är fråga om en legitim transaktion.

Det är därför, herr talman, som jag vågar rikta denna anmaning till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att inte krångla till det för mycket. Man kan mycket väl reda sig med enkla och praktiska anordningar.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Då denna fråga varit ute på remiss, har det ju, som motionärerna påpekat, framkommit olika synpunkter, och många rätt bärande skäl ha anförts för att man i detta fall skulle låta bytesprincipen gälla skog för skog och således inte ens ta med den odlade åkern. Med det system, som här är tänkt, och med den jorddelningslag, som tillkommit, är det emellertid alldeles självfallet, att det kan bli bärkraftiga jordbruk även med mindre åkerareal, vilket ju särskilt är fallet i de skogrika delarna av landet. Jag ansåg därför, att man kunde räkna med åkerarealen vid fastställandet av bytesvärdet, men byggnaderna ha naturligtvis i många fall ett tivelaktigt värde, särskilt om de äro ganska stora. Det förstå vi ju alla. Då vi här förut i dag behandlade taxeringarna, framhölls det ju för övrigt från flera håll såsom en orättvisa, att en jordbruksfastighet blir åsatt ett relativt högt taxeringsvärde, endast därför att den har byggnader, som till och med överstiga vad som behövs för driften av fastigheten i fråga.

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)

Då herr Knut Petersson sade, att det ligger en orättvisa i att man i det ena fallet räknar från byggnaderna och i det andra fallet räknar med dem, skulle jag vilja erinra om, att då ett bolag köper en fastighet, förvärvar väl bolaget i regel inte fastigheten för att få en belastning på sin drift. Det säges ju från bolagens sida, att de jordbruk, som finnas på skogsfastigheter, i regel innebära en belastning för bolagen och åsamka dem större utgifter än inkomster. Bolagen köpa följaktligen inte några sådana här fastigheter för att få hand om jordbruket, utan de göra det för att få hand om skogen, som har ett stort värde för dem. Då de sälja fastigheterna, göra de ofta detta — åtminstone gjorde de det tidigare — för att komma från den belastning, som åvilar dem särskilt i fråga om underhållet av byggnaderna.

När det sedan gäller värderingen av bytesobjekten, kan jag inte förstå, att det skulle vara någon komplicerad sak. Jag har tvärtom den uppfattningen, att det är en ganska enkel fråga. De transaktioner, varom det här är fråga, skola ju föregås av en förrättning, vid vilken man anlitar några praktiska personer, som gör denna värdering. Inte är det någon större sak, som behöver vålla några svårigheter! Vad som här föreslås innebära, skulle jag vilja säga, ett stöd för lösningen av hela det sociala jordproblemet, ty den, som skall köpa en sådan här fastighet, kommer på detta sätt att alltid ha praktiska människor med, som kunna avge ett omdöme om vad fastigheten i fråga verkligen är värd.

Den andra huvudpunkten i reservationen behöver jag kanske inte så mycket beröra, då ju reservanterna ha avstått från att här ta upp den. Det gäller bytesprincipens lagfästande jämväl för sådana fall, där marköverlåtelse skett efter den 1 juli 1925, men före den nu föreslagna lagens ikraftträdande. Då jag emellertid har ordet, skall jag passa på tillfället att säga, att jag inte tror, att man skall kunna uppvisa så många frånstyckningar från jordbruksfastigheter, som verkstälts efter den 1 juli 1925 och till denna lags ikraftträdande, vilka fylla det syfte, som kommer att vara villkoret för att bolag skall kunna på grund av försäljning förvärva överloppsskog. Bönderna ha nämligen i de flesta fall inte fått skog tillräckligt, för att deras jordbruk skola vara bärkraftiga i den nya jorddelningslagens mening.

Herr Heiding: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av ett yttrande, som fälldes av herr Knut Petersson.

Herr Petersson framhöll, att man inte borde krångla till denna sak alltför mycket, och han ansåg, att eventuella åbyggnader å en jordbruksfastighet borde få inräknas i bytesvärdet. Jag måste emellertid för min del säga, att det förslag, som här framlagts från Kungl. Maj:ts sida, är det bästa, som man egentligen kan komma till. Faktum är nämligen, att om man skulle räkna in byggnadernas värde, vilka många gånger representera ett ganska stort belopp, skulle detta innebära alltför stor fördel för bolagen. Jag tror nämligen, att det många gånger redan i och för sig måste räknas som en fördel för bolagen, att de kunna bli av med en del av dessa fastigheter. Om bolagen kunna få göra ett utbyte och därvid inräkna både den odlade jorden och skogen, ha de nämligen möjligheter att kunna förvärva rätt stora skogsarealer. Det skulle enligt min mening inte vara rätt att även låta byggnadernas värde ingå i bytesvärdet, ty många gånger representera dessa ända upp till 50—75 procent av hela värdet av den fastighet, som kan komma i fråga vid utbytet. Departementschefen har ju också i detta fall ansett, att när det gäller utbyte av sådana fastigheter, som det här är fråga om, skall man naturligtvis först och främst ta hänsyn till jorden och skogen.

Genom att gå in för det förslag, som här framkommit från Kungl. Maj:ts

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)
sida, är det naturligtvis i den avsikten, att därigenom till självägande jordbruk försöka återvinna en del av den jord, som kommit i bolagens händer. Jag tror för min del, att denna lag kommer att uppfylla de fordringar, som man i detta avseende ställt på densamma.

I motioner ha vidare framhållits vissa önskemål beträffande lagens tillämpning även i sådana fall, där marköverlåtelse skett efter den 1 juli 1925. Jag förstår emellertid, att motionärerna helt ha fallit ifrån sina anspråk i den delen. Den motionär, som i denna kammare framfört avvikande mening om tillämpningen, är ju inte närvarande här i kväll, och han har tydligen helt och hållet avstått från att framföra sina synpunkter. Jag skall därför inte ingå på den sidan av saken.

Det förslag, som här föreligger, är, som sagt, det lämpligaste, som kan komma i fråga, och jag tror, att om man skulle gå fram på den linje, som reservanterna här ha förordat, så skulle detta inte vara till någon fördel.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Det fina med detta förslag är ju, att det, fastän litet till sina verkningar och äventyrligt för arrendatorerna, inte tillåter några byten annat än med sådana avstyckningar, som skett efter årets nya lag om avstyckning. Det går alltså inte längre med några sådana byten, som förut skett med arrendatorerna, utan man måste utbryta jordbruket fulltonigt. Det är det enda glädjande, tycker jag, att man fått fram en sådan princip, till skillnad från inställningen i den sociala jordutredningen, som ville räkna tio år tillbaka i tiden och få fördel av sådana här byten för en del ofullständigt utbrutna jordbruk utan att behöva komplettera dem. Jordbruksministern har emellertid sört för att det satts p för ytterligare försök i den vägen. Nu gäller det att fullfölja arrendejordbrukens frigörelse i stor skala, och det är det, som av mig påmints vid detta tillfälle.

Nu kan det ock inträffa, att bolagen bli mindre benägna att sälja, när de skola släppa till så mycket skog också. Sedan har ju också den tungan tillkommit för arrendatorerna, att de få betala mera. Enligt jordkommissionens förslag var detta genomfört och organiserat som en allvarlig social reform. Då var det meningen, att bolagen bara skulle få sälja till arrendatorerna, att arrendatorerna skulle få väsentligen välja tidpunkten för deras förvärv, och att arrendatorerna skulle få organiserade lån för att bestrida köpeskillingen.

Här är emellertid ingenting liknande organiserat, och därför veta vi inte, hur det kan gå med arrendatorerna. När det nu skall bli en särskild värdering, till vilket förslag jag också ansluter mig, ty det blir kanske mera reda på det sättet än med ett själlöst taxeringsvärde, kan det ju hända, att bolagen ta mera betalt för jorden än förut för att få så mycket mera ny skogsmark i utbyte. Det kan nu inte hjälpas, och den plågan får slumpen i sakens överlagda skick på denna punkt rida ut. Det kan nämligen inte gå genom sådana här »suggeringar», som det kallats. Land måste med lag byggas. Förr blir det ingen reda och rättvisa i förhållandena.

Nu vill jag säga, delvis gentemot Sten, att det finns ju inga »överloppsskogar» däruppe. Ortsbefolkningen behöver ha kvar alla sina återstående skogar. Det kan väl tillåtas litet förmögnare bönder också i Norrland. De böra inte alltjämt kringskäras till förmån för den ännu förmögnare industrien, så att de allesammans bli så medelmåttiga som möjligt. Om en bonde har litet större inkomster på sin s. k. överloppsskog och rikligare odlingsmarker så blir det möjligt för honom jämväl att skapa hem åt sina barn genom utbrytning. Det är dessutom bättre, att jorden får ligga kvar i hans händer därför att den då beskattas i orten. Och ännu ha vi ej fått denna nya be-

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)

skattning om bolagsskogarnas beskattning, där de ligga, som jag förordat och jordbruksministern häromdagen lovade att intressera sig för. Detta är ock en ljusning, som ej bör i förtid avknappas. Bestämmelsen om överloppsskog kom till som ett medgivande av majoriteten inom Norrlandskommittén, och då gingo vi andra med på den också för att inte splittra kommittén för mycket. Men det är enligt mångas mening oriktigt, att när industrien fått lejonparten av de bästa skogsmarkerna gratis, man nu skall ta ifrån allmogen någonting ytterligare. Därför föreslogs av mig redan i kommittén såsom en utväg, att sådana försäljningar av överloppsskog till industrien skulle först hembjudas till staten och kommunerna med företrädesrätt för kommunerna att övertaga köpet för att därmed vidga eller bilda sockenallmänningar eller kronoparker. I andra kammaren fullföljdes detta uppslag och jag fick flera gånger — jag vill minnas fem — betydande majoritet för detsamma.

Jordkommissionen gick längre. Den menade, att nu fick det vara slut med privilegierade bolagsköp av så kallad överloppsskog. Nästan alla kommunalnämnder i Norrland instämde. Och märkvärdigt nog var också huvudparten av vederbörande ämbetsverk med på den saken.

Men hur ligger saken nu? Ingenting avsevärt lyckas på området, där hjälp av lagstiftning erfordras men ej beviljas. Trägen vinner ibland. Och det kommer kanske en dag då med stöd av sanningens makt någonting sker.

Herr Petersson, Knut: Med anledning av herr Heidings anförande vill jag säga, att jag självfallet inte ser denna fråga ur synpunkten av vad som blir fördelaktigt för bolagen eller för bönderna, utan ur synpunkten av vad som kan vara riktigt och praktiskt mest lämpligt.

Nu förhåller det sig naturligtvis så, som herr Heiding säger, att skall man verkligen värdera byggnaden för sig och jorden för sig, kan man, om det slumpar sig illa, komma till ett sådant resultat, att byggnaderna upptagas till 75 procent av det hela. Man kan också komma till det resultatet, som statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet påpekade, nämligen att byggnaderna ha ett mycket tvivelaktigt värde. Av dessa båda och icke alldeles samstämmiga yttranden kan jag för min del endast draga den slutsatsen, att det överhuvud taget icke låter sig göra att fastställa ett självständigt värde på byggnaderna och ett självständigt värde på jorden. Det förhåller sig, såvitt jag förstår, på det sättet, att byggnaderna egentligen icke ha något värde alls utan jorden och att jorden i sin tur kanske icke heller har något självständigt värde, såvida icke byggnaderna finnas där.

Under sådana förhållanden förefaller mig det naturligaste vara, att man tar det hela i ett och håller sig till taxeringsvärdet, som är ett samlat värde på byggnaderna och jorden. Dessa betinga varandra ömsesidigt. Varför skall man egentligen åtskilja vad Gud har förenat, om jag så må uttrycka mig? Jag kan inte finna annat än att reservanternas väg verkligen är den mest praktiska. Har man ett taxeringsvärde — och det har man ju i allmänhet om jorden tidigare varit upplåten mot åborätt och brukats som självständigt jordbruk — kan man väl också hålla sig till detta taxeringsvärde och låta det gälla.

Herr Sten: Med anledning av herr Lindhagens sista anförande ber jag att få påvisa för honom och kammaren, att i 4 § punkt 3 i den föreslagna lagen är uttryckligen angivet, att vid beräkningen av stödskog hänsyn skall tagas »till möjligheten att genom delning av förefintligt jordbruk bilda nya självständiga jordbruk». Det är alltså inte möjligt att på det sätt, som herr Lindhagen befarade, spoliera kommande släktens möjligheter till delning av norrländska bondehemman, som kunna vara lämpade härför.

Ang. vissa ändringar i den s. k. förbudslagen. (Forts.)

Herr **Lindhagen**: Sten vädjade till jordbruksministern, att han skulle tillse, att om möjligt arrendatorerna inte förbigingos, då det var fråga om försäljning av en gård. Även därtill fordras dock bistånd ytterst av lagvägarna, vilka dock fortfarande äro satta ur bruk för de betydelsefullaste fallen. Kan emellertid jordbruksministern åstadkomma någon rätsida på denna sak med utgång från hans beskrifningar för att ge arrendatorerna företrädesrätt till ett sådant köp, vore det bra. Jag förenar mig således med Sten i en sådan vädjan till Eder herr jordbruksminister.

Nu ser jag, att jordbruksministern inte lyssnar till denna vädjan utan begivit sig till annan del av salen för sampråk med annan ledamot i något annat ärende. Ett par andra ledamöters bemödande att fästa hans uppmärksamhet på denna vädjan ser jag även vara förgäves.

Sådant är läget nu för tiden i den sociala jordfrågans lagvägar, herr talman!

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

*Ang. sättet för
riksdags-
mannas
arvodets be-
stämmande
m. m.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 23, med förslag till ändrad lydelse av §§ 23 och 50 riksdagsordningen.

Inom konstitutionsutskottet hade framställts förslag att utskottet med stöd av § 38 riksdagsordningen skulle föreslå sådan ändring i riksdagsordningen att riksdagsmannaarvodets belopp skulle bestämmas i den särskilda stadga, som enligt gällande rätt kompletterade grundlagen i fråga om ersättningar till riksdagens ledamöter.

Utskottet hade i det nu föreliggande memorialet yttrat:

»Då utskottet anser de anförda skälen för en grundlagsändring i ämnet bärande och finner den nuvarande tidpunkten, första året i en ny andrakammarperiod, lämplig för framläggande av ett grundlagsförslag i den förevarande frågan med hänsyn till önskvärldheten att icke behöva sammankoppla principfrågan med den i detta sammanhang ovidkommande frågan om arvodets storlek, hemställer utskottet, att riksdagen ville såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av §§ 23 och 50 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 23.

§ 23.

1. Ledamot av riksdagen äger av statsmedel åtnjuta arvode och reseersättning under de villkor och i enlighet med de särskilda föreskrifter, som meddelas i en av Konungen och riksdagen samfältt beslutad stadga om ersättnings utgående för riksdagsmannaupdragets fullgörande.

2. För lagtima riksdag, som ej enligt § 5 upplöses, innan den varit fyra månader tillsammans, så ock för sådant senare sammanträde av lagtima riksdag, som i § 5 avses, utgår till ledamot av riksdagen, som är bosatt å ort där riksdagen hålles, arvode med tre tusen kronor samt till annan

2. För lagtima riksdag, som ej enligt § 5 upplöses, innan den varit fyra månader tillsammans, så ock för sådant senare sammanträde av lagtima riksdag, som i § 5 avses, utgår till ledamot av riksdagen *fast arvode, beräknat för hela den tid riksdagen är samlad.*

*'Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)**(Nuvarande lydelse:)**(Föreslagen lydelse:)**riksdagens ledamot arvode med fyra tusen kronor.*

Vid urtima riksdag utgår till ledamot av riksdagen för den tid riksdagen är samlad arvode med ett belopp motsvarande, för månad räknat, en fjärdedel av det för lagtima riksdag utgående arvodet, dock högst med nämnda arvodes hela belopp.

3. *Ledamot av riksdagen åtnjuter ersättning för resa till och från riksdagen. Besöker ledamot under lagtima riksdag efter beviljad ledighet hemorten, äger han jämväl undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för fem resor fram och åter.*

§ 50.

§ 50.

Val av — — — sina befattningar.

Inträffar ledighet — — — nämndens sammanträden.

Konungen sammankallar — — — förordnar Konungen.

Skulle minst — — — nämnden sammankallad.

Ledamot av nämnden åtnjute ej någon ersättning under den tid riksdagen är samlad. För inställelse vid sammanträde, då riksdagen ej är samlad, utgår ersättning enligt de i § 23 för urtima riksdag bestämda grunder.

Ledamot av nämnden åtnjute ej någon ersättning under den tid riksdagen är samlad. För inställelse vid sammanträde, då riksdagen ej är samlad, utgår ersättning enligt de för urtima riksdag bestämda grunder.»

Enligt en vid memorialet avgiven reservation hade herrar *Gustaf Adolf Björkman, Bergman* och *Hagström* inom utskottet yrkat, att det i fråga om initiativ från utskottet uti förevarande ämne väckta förslaget såsom framlagt vid en så sen tidpunkt under riksdagen icke borde föranleda någon åtgärd.

Herr Hammar skjöld: Herr talman! Förr i världen ansåg man, att en grundlagsändring för att genomföras borde vara högst nödig och nyttig. Denna uppfattning, som ännu återfinnes i grundlagstexten, har visserligen under senare tider genom praxis blivit i ganska hög grad förtunnad, men jag tror ändå, att jag icke är ensam om att bli förvånad över det förslag, som nu i riksdagens allra sista timme har framlagts av konstitutionsutskottet.

Detta förslag går ut på att bestämmelserna om riksdagsmans arvode skola överflyttas från grundlag till annan lag. Häremot kunna först anföras principiella betänkligheter. Det står ju fast, att den förr gällande arvodeslösheten för första kammarens ledamöter avsåg att utöva inverkan på kammarens sammansättning och även i verkligheten hade en sådan betydelse. Ingen kan väl gärna förneka, att ett alltför otillräckligt arvode har en verkan, som i någon mån motsvarar arvodeslöshetens. Redan på denna grund och emedan således sätet, varpå arvodet bestämmes, kan komma att inverka på kamrarnas sammansättning, hör bestämmelsen därom hemma i grundlag och icke i annan lag.

Jag övergår sedan till de praktiska synpunkterna. Behovet av den föreslagna grundlagsändringen skulle vara det, att man behöver ändra bestämmelserna om riksdagsmans arvode hastigare än vad som är förenligt med gällande bestämmelser om grundlagsändring. Anledningarna till en sådan hastig ändring av riksdagsmannaarvodet har jag svårt att tänka mig vara andra än två, ver-

'Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)
kande i olika riktningar. Å ena sidan kan man tänka sig en stark inflation med därav följande ökning av levnadskostnaderna, vilken gör, att riksdagsarvodet kommer att vara alldeles otillräckligt i synnerhet i jämförelse med vad det förut var. Den andra anledningen till en ändring — i motsatt riktning — skulle vara, att det uppstår ett finansiellt nödläge av sådan art, att staten även genom häsynslösa och hårdhanta åtgärder måste inskränka sina utgifter, varvid det kan ta sig bra ut, att riksdagens egna ledamöter icke undandraga sig att deltaga i den inkomstminskning, som inträder.

Vilkendera av dessa två katastrofer som utskottet har i tankarna, vet jag icke och icke heller, vilken orsak det har att vänta den katastrof, som det förutser. Men även om en sådan katastrof skulle inträffa under den allra närmaste tiden, vinner man icke någonting under något så när normala förhållanden genom att nu antaga detta grundlagsändringsförslag såsom vilande. Grundlagsändringsförslaget kan ju icke slutligt antagas förrän efter nya allmänna val till riksdagens andra kammare, således under normala förhållanden icke förrän år 1941, och först då kan den nya lagen om bestämmande av riksdagsarvodet träda i kraft.

Utskottet anför såsom ett skäl att framlägga förslaget nu, att man därigenom undviker, att principfrågan sammankopplas med den i detta sammanhang ovidkommande frågan om arvodets storlek. Detta resonemang är i två avseenden svårt att förstå. Å ena sidan lär väl icke någon sammankoppling med det blivande lagförslaget om riksdagsmännens arvode komma till stånd, även om grundlagsförslaget skulle antagas såsom vilande år 1938, 1939 eller till och med 1940. Å andra sidan kan det ju icke undvikas, att vid de allmänna val, som föregå 1941 års riksdag, frågan om riksdagsmannaarvodena kan komma upp, och grundlagsförslaget blir ju icke slutligt antaget förrän år 1941. I båda dessa avseenden är således resonemanget obegripligt.

Nu har emellertid utskottet icke nöjt sig med att framlägga det här grundlagsändringsförslaget att antagas såsom vilande vid den första riksdagen i perioden, utan det har till och med avlåtit sitt memorial vid en så utomordentligt sen tidpunkt som den 25 maj. Det är svårt att finna någon motivering för detta förfarande, om man icke förutsätter, att utskottet tänker sig möjligheten av att en av de nämnda motiverande katastroferna kan inträffa mycket tidigt och att dessutom även en tredje katastrof inträffar, som föranleder, att det före den ordinarie tidpunkten företages allmänna val till riksdagens andra kammare. Vilken grund utskottet har för att förutsätta den sistnämnda katastrofen är obekant åtminstone för alla dem, som icke tillhöra riksdagens inre kretsar.

Med vad jag nu sagt anser jag mig ha uppvisat, att det föreslagna grundlagsändringsförslaget icke blott är principvidrigt, utan även — åtminstone för närvarande — i hög grad onödigt och onyttigt och således bör avslås, varom jag, herr talman, tillåter mig framställa yrkande.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Det föreliggande förslaget är, såsom kammaren har sett, tillkommet genom initiativ av konstitutionsutskottet. Några reservanter ha emellertid yrkat avslag på förslaget av det skäl, som alldeles nyss anfördes, nämligen att ett initiativ av utskottet vid denna sena tidpunkt under riksdagen icke borde föranleda någon åtgärd. Hade det varit en klar fråga, som icke kunnat bli föremål för någon diskussion — om det t. ex. gällt vissa konstitutionella stadgar, i avseende å vilka man länge varit överens om att de borde ändras på visst sätt — hade det varit en annan sak. Men i detta fall måste råda den tvekan, som nyss fick ett uttryck i herr Hammarskjölds anförande.

För min del har jag ansett, att konstitutionsutskottet liksom andra utskott

'Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)

bör vara mycket försiktigt med sina initiativ, så att icke kraften av ett initiativ försvagas därigenom, att initiativrätten alltför ofta begagnas. Förslaget i denna fråga förelåg i utskottet en dag strax före memorialets datum, då det överraskningsvis för de flesta ledamöterna kom till kännedom, när de infunno sig på utskottets sammanträde. Reservanterna ha ansett, att utskottet vid denna tidpunkt icke borde besvara kammaren med att under den brådska, som nu råder, taga ståndpunkt i en fråga, som icke är brådskande. Det är ju icke ur vägen att tänka på att årets riksdag är den första under en fyraårsperiod i avseende på valen till andra kammaren. Förslag om den ifrågavarande grundlagsändringen kan mycket väl väckas nästa år, året därpå eller till och med ännu ett år senare.

Dessutom måste framhållas, att den prövning av frågan, som nu ägt rum, icke är sådan, som den borde vara, när det gäller ett initiativ från konstitutionsutskottet. Man kunde ha väntat med saken till ett kommande år, då det även hade varit möjligt att väcka motion i frågan. Då hade den kommit upp tidigare under riksdagen, så att man kunnat få överväga grundlagsförslagets konsekvenser och låta hela saken mogna. Man kunde fått en bättre utredning än den föreliggande.

Under den diskussion, som fördes i utskottet angående frågan, huruvida utskottet skulle taga detta initiativ eller icke, kom även själva arvodesfrågan upp i högsta grad. Därvidlag gjorde sig olika meningar gällande. Detta gör, att riksdagen nu får ta ställning till denna fråga icke som ett rent expeditionsärendet utan som ett ärende, vilket måste i mängden av ärenden vålla någon timmes eller kanske längre diskussion.

Vad beträffar den sakliga ändringen i grundlagen, vill jag säga, att jag för min del, därest tid funnits, skulle ha kunnat överväga, om icke även jag kunnat anse skäl föreligga för den föreslagna ändringen trots dess konsekvenser, då främst risken för att arvodesbestämmelserna förlora den stabilitet, som de böra äga. Men jag kan icke *nu* finna mig beredd att gå med på ändringen, då jag icke kan bortse från de betänkligheter, som jag framhöll i konstitutionsutskottet, och nu särskilt att utskottet av hänsyn till riksdagen icke bort utan tvingande skäl komma fram med detta förslag vid denna tidpunkt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på det föreliggande initiativet från konstitutionsutskottet.

Herr Stendahl: Herr talman! Konstitutionsutskottets skäl för att till riksdagens kamrar expediera ifrågavarande memorial äro följande, och de sammanfalla i väsentliga delar med åtminstone ett par av de grunder, som antydes av den förste ärade talaren.

Om förhållandena skulle bli sådana, att riksdagen enhälligt ansåge, att en ändring av det nuvarande riksdagsarvodet icke endast vore önskvärd och skälig, utan även absolut nödvändig, är det dock med de nuvarande lagbestämmelserna icke görligt att företaga någon ändring förrän, såsom den förste ärade talaren framhöll, grundlagsändring kunnat beslutas. Även om riksdagens kamrar enhälligt önskade, att en ändring uppåt eller nedåt av arvodesbeloppet måtte ske, kan en sådan icke äga rum förrän ett, två, tre eller eventuellt fyra år efter det att en sådan ändring ansetts skälig. Utskottets överväldigande majoritet har ansett, att denna olägenhet utgjorde ett skäl för grundlagsändring av den bärande verkan, att de invändningar, som man kan göra emot att bryta ut den nu ifrågavarande bestämmelsen ur grundlagen och i grundlagen endast bibehålla en bestämmelse om att ett fast arvode skall utgå på sätt lag bestämmer, icke kunnat vara avgörande. Vi ha ansett, att det förelåg så bä-

Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)
rande skäl för den föreslagna ändringen, att vi icke tvekat att på eget initiativ framlägga detta förslag för kamrarna.

De, som suttit länge här i riksdagen, ha en viss erfarenhet av hur man ibland till och med försökt taga upp frågan om riksdagsmannaarvodena i en valrörelse. Åtminstone för närvarande tycker man ju, att ingen skulle kunna finna anledning att bygga en valrörelse på den frågan.

Uppfattningen, att en eventuell snabb ändring av riksdagsmannaarvodet kan bli i allra högsta grad nödvändig eller önskvärd, är icke något slags konstruktion gjord på fri hand av utskottet. Riksdagen har själv haft praktisk erfarenhet av att det skulle ha varit bra, om icke bestämmelsernas karaktär av grundlag hindrat ett snabbt förfarande vid ett visst tillfälle.

Jag tror, herr talman, att vad jag här anfört bör vara skäl nog för ett bifall till det föreliggande förslaget. Jag vill sedan gärna medge, att förslaget framlagts sent. Det är inte mitt fel, ty det är inte jag, som väckt förslaget. Det framfördes inte, förrän utskottet arbetat av alla andra frågor. Vi hade i utskottet den, såsom det visat sig, något sangviniska uppfattningen, att detta var en fråga, som man kunde vara tämligen enig om och som det inte skulle behöva bli någon längre debatt om. Det har nu visat sig, att debatt inte kunnat undvikas, och det var kanske alltför sangviniskt av utskottet att tro motsatsen, ty vi borde ju veta, att den sak inte finns, om vilken det inte kan uppstå debatt i riksdagens kamrar. När debatten nu uppstått, är det väl bäst att vi ta den på en gång. Vill kammaren inte vara med på förslaget, får den säga ifrån. Är det så, att herrarna anse, att de skäl, som här anförts, äro bärande, gå ni med på förslaget. Det är alldeles givet, att någon ändring av arvodena under inga förhållanden kan äga rum, förrän grundlagen ändrats, d. v. s. om åtskilliga år. Men det är heller ingen som påstått annat.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergman: Herr talman! Då jag har anslutit mig till den reservation, som är avgiven i främsta rummet av herr Björkman, ber jag att få tillägga ett par ord till vad som sagts förut.

Jag instämmer väsentligen i vad herr Björkman anfört, men det är en omständighet, som såvitt jag hört han icke så mycket berörde, men som i främsta rummet föranlett min anslutning till reservationen. Det är den omständigheten, att det saknas en verklig utredning i frågan. En fråga som denna, vilken gäller en grundlagsändring och därtill en ändring av så delikat beskaffenhet, borde väl göras till föremål för en verklig utredning. De rader, som förekomma på utskotsutlåtandets första sida, kunna ingalunda sägas utgöra en konstitutionsutskottet värdig utredning av denna sak. Man skulle ha velat veta, huru förhållandet är i andra länder på detta område, frågans föregående historia o. s. v. Det lilla, som står i utlåtandet i det avseendet, är alldeles för ofullständigt och otillräckligt för att förtjäna namnet av en utredning.

Vidare ber jag få tillägga, att då Kungl. Maj:t själv är bunden av grundlagsbestämmelse att komma i tid med sina framställningar om grundlagsändringar, bör konstitutionsutskottet anständigtvis försöka att handla på samma sätt, även om det inte föreligger något rent formellt hinder för utskottet att vid denna tidpunkt framlägga förslag. Här råder ju icke något särskilt nödläge som absolut framtvingar en omedelbar aktion just nu. Saken blir ju ej förr avgjord, om det föreberedande beslutet fattas i år, som redan här har erinrats.

Jag vill slutligen säga, att jag icke intagit någon som helst ståndpunkt till själva den sakfråga det här gäller. Det anser jag mig icke kunna göra, förrän

Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)
en tillfredsställande utredning föreligger. Jag har reserverat mig endast emot att saken nu skulle alldeles onödigtvis forceras.

Jag ber alltså att få ansluta mig till det avslagsyrkande, som framställts av den förste reservanten.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Beträffande först frågan om tidpunkten för förslagets väckande vill jag erinra därom, att man kan tvista om vilketdera som är bättre, att taga upp ett nytt sakligt förslag mitt under det att man håller på med en hel mängd andra sakliga förslag, som taga tid och intresse i anspråk, eller att taga upp det, när man kan behandla det alldeles oberoende av alla övriga frågor och kan rikta hela sitt intresse och hela sin uppmärksamhet på denna särskilda fråga. Den sista linjen har utskottet följt. Först har det avverkat alla sådana frågor, som det med nödvändighet hade att avverka. Sedan kom den här frågan, då ingenting annat återstod och då man verkligen hade tid att sätta sig in i spörsmålet. Frågan väcktes genom ett initiativ från en av utskottets ledamöter, och det har förekommit såväl bordläggningar som ganska ingående debatter därom inom utskottet.

Man kan ju säga, att dessa synpunkter kunna gälla utskottet, men nu är det fråga om kamrarna och deras arbete. Ja, den saken få kamrarna själva avgöra. Andra kammaren har redan utan egentlig debatt antagit förslaget. Och det förefaller mig, som om en sådan fråga som denna, om man icke blåser upp den utan att det finns någon grund till en sådan uppblåsning, i själva verket är skäligen enkel. Det synes mig då, som om första kammaren, vilken i allmänhet ganska lugnt behandlar invecklade frågor, även kunde göra på samma sätt med denna.

Vad sedan beträffar själva saken, föreföll det mig, som om den första ärade talaren på samma länsbänk som jag levde i den föreställningen och tron, att det, som en gång är upphävt i grundlagen, fortfarande gäller. Han refererade till att första kammarens ledamöter förr saknade arvode och ansåg, att det därför måste vara en grundlagsfråga, huruvida arvodets storlek skulle vara den ena eller den andra, eftersom, om beloppet var mindre, det kunde ha samma verkan som då intet arvode fanns. Såvitt jag vet, herr talman, är frågan om första-kammarledamöternas arvodeslöshet avgjord för många, många år sedan, och man stannade då vid det resultatet, att de skulle ha samma arvode som andra kammarens. Att det oaktat i grundlagen eller i vår konstitutionella rätt skulle leva kvar principen om en arvodeslöshet, låt vara i förminskad skala, det är en åsikt, som jag för min del icke kan acceptera. Grundlagens ståndpunkt är klar: båda kamrarnas ledamöter skola ha arvode. Hur detta arvode skall bestämmas, är principiellt enligt grundlagen angivet på det sättet, att det skall vara ett fast arvode. Det förefaller mig, som om den principen borde gälla fortfarande. Det kan således icke alls vara tal om att man genom bestämmandet av storleken av arvodet, som blir lika för båda kamrarna enligt gällande rätt och sannolikt kommer att förbli det i alla tider, skulle kunna åstadkomma något slags skillnad mellan kamrarna. Därmed är själva grunden för uppfattningen, att arvodesbeloppet borde angivas i grundlagen, såvitt jag begriper borta.

Varför står nu, för att gå vidare, bestämmelsen om arvodets storlek i grundlagen? Ja, herr talman, hittills har orsaken varit den, att man alltid kombinerat förslagen om en ändring av arvodet med en grundlagsändring, därför att de två frågorna icke kunnat skiljas åt vid *den tidpunkt, då förslagen kommit fram*. Om ett förslag kommer fram just i det ögonblick, då man behöver en ändring av arvodets storlek, måste det ta formen av en grundlagsändring. Om man återigen menar, att frågan angående arvoden mycket lättare kan avgöras på ett sakligt tillfredsställande sätt, om det icke står i grundlagen, är det

Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)
enligt min och enligt utskottets mening naturligare, att man tar upp frågan om urskiljande av arvodesbeloppen ur grundlagen vid en sådan tidpunkt, att den varken kan eller bör sammankopplas med frågan om arvodenas storlek. Första året i en riksdagsperiod kan den inte kombineras med frågan om en ändring i beloppen, därför att den senare frågan då icke kan vara aktuell, men under den sista riksdagen i en period kan det knappast undgå, att den kommer att kombineras med frågan om beloppen, och i och med detsamma har man två frågor: beloppen och platsen för deras bestämmande, om i grundlag eller annan lag. Man kan icke avgöra någondera frågan utan att tänka på den andra. All erfarenhet hittills visar det.

De, som voro med här på den tiden världskriget pågick — jag var det icke, men andra ha varit det — veta, hur arvodesfrågan då utvecklade sig. Alla kostnader stego, men riksdagsledamöterna hade tio kronor om dagen. De, som voro med då, veta mycket väl, att de tio kronorna icke alls räckte. Man kunde icke tillgodose behovet av ökade arvoden utan en grundlagsändring. Och, herr talman — herr talmannen minns det nog — det gick så långt, att man genom att subventionera riksdagsrestaurangen här nere åstadkom, att ledamöterna i kamrarna fingo köpa matpolletter och därmed kunde erhålla sina måltider till lägre pris, än dessa annars skulle betinga. En sådan subventionsanordning är enligt min mening, konstitutionellt oändligt mycket sämre än den, som ligger däri, att man kan höja arvoden oberoende av grundlagen. Och vid ett tillfälle på den tiden var, som den förste ärade talaren mer än väl vet, riksdagen ofta förpuppad, som det heter, d. v. s. den fanns, fast den inte fanns, den var samlad, men ändock åtskild. När den behövde inkallas, fanns ingen särskild ersättning för resor, utan man måste gå den konstitutionellt ytterst betänkliga vägen, att medlemmarna i kamrarna skulle få fribiljetter för resorna fram och åter. När förekomsten av arvodesbestämmelsen i grundlagen föranleder till sådana i högsta grad inkonstitutionella vägar, finns det grund för att säga, att denna reform är både nödig och nyttig och i rätta ögonblicket nu kommen. Ty, herr talman, skall man ta upp frågan ett valår, så säger oss all erfarenhet hittills, att den kombineras med spörsmålet om vad valmännen kunna tänka om beloppen av riksdagens ledamöters arvoden. Nästa år är valår till landstingen, året därpå är ju fritt, men det är så pass nära det nya valet, att man redan börjar spekulera i detsamma, och året därpå är val till andra kammaren. Det finns enligt utskottets mening icke något år i en riksdagsperiod, då det är mera lämpligt att uppta denna fråga än just det första, ty det är fullständigt kemiskt rent från all sammankoppling med beloppen.

Den förste ärade talaren frågade vilka eventualiteter utskottet hade haft i sikte, om det var, att levnadskostnaderna skulle stiga så ofantligt, att arvoden icke räckte till, eller att det skulle komma en tid av så stora påfrestningar på statskassan, att riksdagen måste visa sin goda vilja genom att även nedsätta sina ledamöters arvoden. Herr talman, konstitutionsutskottet har fattat båda dessa möjligheter i sikte. Det kan lika väl tänkas, att vi behöva sänka arvodet som att vi behöva höja detsamma. Men vad utskottet icke gärna vill, det är att man skall få en kungl. proposition, som föreslår sänkning eller höjning, utan utskottet anser, att det bör vara en riksdagens sak. Men om man skall ha kvar bestämmelsen i grundlagen, kan man inte heller neka till att det lika väl kan tagas initiativ på den ena som på den andra vägen. För min del är jag fullkomligt övertygad om, att om beloppet står i grundlagen eller ej icke har någon som helst konstitutionell betydelse. Men jag är också övertygad om, att därest det står i en särskild lag, som beror av både riksdagens och Kungl. Maj:ts samtycke, kommer ingen ändring däri att ske, om inte en sådan befinnes vara önskvärd och nyttig. Detta gör enligt mitt sätt att se, att den reform, som här talas

Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)

om, egentligen är en sådan som bör säga sig själv. Jag har gått in för den för många år sedan, och jag vidhåller den uppfattning jag då uttalade. Jag kan inte finna annat än att första kammaren gör klokt i och tillgodoser ett behov, om den nu följer andra kammaren och antar förslaget såsom vilande, varom jag tillåter mig att framställa yrkande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag kan inte neka till att det förslag till ändring av rikets grundlagar, som nu framställts, kommer ganska överraskande. I allmänhet, när viktiga ärenden förestå, brukar det ju råda en viss kommunikation inom riksdagen, och åtminstone bruka de olika partiernas förtroenderåd vara delgivna de förslag, som planeras. Såsom medlem i förtroenderådet för det parti jag tillhör har jag inte någon kännedom om att det varit möjligt för detta partis förtroenderåd att kunna höras i spörsmålet.

Det initiativ, som konstitutionsutskottet här tagit, måste jag först och främst beteckna såsom icke grundat på en tillräcklig utredning. Det är väl ganska ovanligt, att man på en så bristfällig utredning som den här presterade går till antagande av ett vilande grundlagsändringsförslag, och det är också rätt ovanligt, att man i riksdagens sista timme, i trängseln med alla övriga ärenden, då det är plena både natt och dag, som försvåra särskilda överläggningar, framför ett så hastigt påkommet viktigt ärende, som mycket väl kan anstå till ett annat år. Det verkar — jag ber om ursäkt, om det låter litet hårt — nästan som en överrumpling.

Herr Reuterskiöld hade i förmiddags ett anförande i frågan om riksdagshuset, där han undrade, vad folket ute i landet skulle säga, om man gick in för föreliggande förslag om riksdagshuset. Jag skulle vilja fråga herr Reuterskiöld: vad tror herr Reuterskiöld, att folket ute i landet skall säga, om riksdagen i elfte timmen antar som vilande ett grundlagsändringsförslag om riksdagsmännens egna arvoden, fyra år innan denna grundlagsändring kan komma i tillämpning.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Källman: Herr talman! Jag har minnen särskilt från åren 1915—17 som göra, att jag anser mig pliktig att säga några ord. Jag bodde då liksom nu i närheten av Stockholm och hade inga egna svårigheter att bemästra, men för en del av kamraterna i andra kammaren blevo dessa år allt svårare och svårare. Jag minns situationen 1917. Det anställdes uttaxeringar inom parti-grupperna, naturligtvis först och främst inom vår, för att söka tillfredsställa det mest trängande behovet hos dem, som inte hade någon inkomst efter den 15 maj — arvodet upphörde då som bekant — och därjämte hade försörjningsplikt i hemorten. Jag kan ju nämna, att 1917 års riksdag pågick en månad längre än den skulle göra enligt bestämmelserna. Jag kommer särskilt ihåg, att redan vid 1916 års riksdag var läget sådant, att därest man omedelbart kunnat besluta en höjning av arvodena, så hade det skett praktiskt taget enhälligt. Men grundlagen lade självfallet hinder i vägen — d. v. s. beslut kunde ju fattas när som helst, men det kunde inte bli lag förrän 1918, emedan val till andra kammaren förekom först 1917.

Det har således förekommit händelser som visa, att det skulle vara bäst, om arvodena inte vore inskrivna i grundlagen utan i en särskild stadga, och det är denna sak som nu har upptagits. Vi, som utgöra en mycket stor majoritet inom konstitutionsutskottet, äro naturligtvis en smula förvånade över — och jag tänker då särskilt på det sista anförandet — att man ändå skall ge frågan en politisk karaktär, ehuru utskottet ansåg, att detta borde vara uteslutet, om den framkom under den första riksdagen i en period. Frågan är väl inte svå-

Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)
rare att fatta för att den har kommit något sent under riksdagen. Den är ju tämligen enkel. Det gäller bara att från grundlagen till en särskild stadga överflytta bestämmelsen om arvodesbeloppen. Inledningen till en sådan anordning skedde 1933, då man överförde åtskilliga bestämmelser från grundlagen till en särskild stadga. Alla skäl tala för att man vidtar en sådan förändring, och intet tillfälle kan vara lämpligare än detta att göra det. Det är första året i riksdagsperioden, och vi komma tillbaka till ärendet 1941.

Hade första kammaren följt andra kammarens exempel, så hade ingen människa behövt yttra ett ord, ty där bifölls förslaget utan överläggning. Jag vill fästa uppmärksamheten på att de ärade reservanterna i konstitutionsutskottet inte ha något annat skäl mot bifall till förslaget än att frågan kommit upp väl sent. Det är väl inte något sakskaal. Det betyder också, att man inte har yrkat avslag — ja, man gör det nu — eller i varje fall inte anfört något verkligt skäl mot ett bifall.

Jag tror, att alla skäl tala för ett bifall, då frågan nu har kommit upp. Jag är inte förslagsställare, men jag sade i konstitutionsutskottet, att då en sådan fråga uppkommer, är det bara att bifalla den. Så enkel och naturlig synes den mig vara.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Den siste ärade talaren sade, att om första kammaren gjort som andra kammaren och utan överläggning tagit detta förslag, så hade det icke behövt bli något buller och bång. Det är alldeles riktigt, men vi bruka vara mera betänksamma här i kammaren och föra fram våra skäl. Vad jag sade i mitt första anförande var, att det hade varit lämpligt med någon utredning i denna sak, och den utredning som nu har förebragts av herrar Reuterskiöld och Källman i deras anföranden är just en sådan som säkerligen kunde kommit fram i motioner till en kommande riksdag, andra, tredje eller fjärde året. Och så vill jag säga, som nyss sades, att det är särskilt betänkligt om vi, när det gäller en fråga, som berör våra egna arvoden, skena iväg på detta sätt i stället för att ta saken i lugn och ro. Det är dit jag också velat komma med min reservation, då jag anser, att ett så sent framlagt förslag icke bör föranleda något beslut.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Trygger: För min del kan jag i stort sett instämma i vad herr Hammarskjöld yttrade. Men huvudskälet för mig att motsätta mig detta förslag är min uppfattning, att dessa arvoden ha bestämts i grundlagen, icke blott därför att man velat se dem som en skälig ersättning för ett utfört arbete, utan också för att man velat ta hänsyn till politiska omständigheter. Det har förut i afton erinrats om vilken politisk betydelse den förändring hade, som skedde i avseende å första kammaren, och frågan om arvoden till riksdagens ledamöter har alltså politisk innebörd.

Det är väl för övrigt alldeles orimligt, att riksdagen i framtiden utan någon som helst kontroll skall sitta och bestämma avlöning för sina medlemmar. Visserligen skall det vara samstämmiga beslut av bägge kamrarna och bekräftelse av Kungl. Maj:t, men se vi på de faktiska politiska förhållandena, är det klart, att ingen regering utan att framkalla en politisk strid kan sätta sig emot vad första och andra kammaren ha enat sig om i detta avseende. Utvecklingen har för övrigt gått därhän, att den olikhet, som förr fanns mellan kamrarna, alltmer försvunnit. Det är ett faktum, att majoriteten i riksdagen utan vidare har i sin hand att bestämma, om arvoden skola vara så eller så

Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)

höga, och den kan därvid gå efter grunder, som icke äro för landet nyttiga.

Lämnar man den politiska synpunkten och således icke tänker på betydelsen av detta arvode rent politiskt sett, kunde man betrakta riksdagsmannaskapet som ett ämbete och arvodet som en avlöning därför, i analogi med vad som gäller andra ämbeten och tjänster. Det bleve då yrkespolitici som finge makten att själva bestämma de arvoden de skola ha. Ett korrektiv häremot har man nu genom föreskriften, att riksdagsmannaarvodet skall bestämmas i grundlagen. Då få åtminstone landets medborgare, innan beslutet blir definitivt, tillfälle att uttala sin mening, och detta är enligt min åsikt blott till fördel för riksdagen och dess ledamöter. Det finns ingenting som kunde skada riksdagen så mycket, som om folket skulle få den uppfattningen, att riksdagens ledamöter passa på att tillgodose sig alltför rikligt på det allmännas bekostnad.

Nu målar man upp en sådan situation, som uppkom under kriget, och säger, att detta kan inträffa på nytt. Men som bekant är arvodet väsentligt större nu än det var på den tiden, och vidare har man en liten säkerhetsventil däruti, att man genom ett beslut kan slopa beskattningen av riksdagsarvodet. Därtill behövs ingen ändring i grundlagen, och det blir alltid en lindring. Vi, som bo i Stockholm få ju betala skatt för vårt arvode, fast det är mindre, men i landet i övrigt är en viss del av arvodet skattefritt. Man kan göra allsammans skattefritt och på så sätt få någon hjälp under en kortare period, ifall det skulle visa sig vara nödvändigt.

Ser man på framtiden kan ingen påstå, att faran är överhängande, att vi inte skulle hinna få grundlagen ändrad och arvodet därigenom modifierat eller höjt, ifall det skulle bli erforderligt. Skulle det emellertid visa sig, att det nuvarande arvodet är för litet elastiskt och att det borde vara högre för att fylla sin uppgift under särskilt svåra förhållanden, till exempel en stor inflation eller dylikt, är det mycket, mycket bättre att höja arvodet i grundlagsenlig ordning. Det är för riksdagens ställning långt bättre att riksdagsmännen få någon tusenkrona mer om året, än att vi genom upphävande av föreskriften i grundlagen skulle komma därhän, att vi bli ansedda för att ha missbrukat vår ställning i fråga om arvodesbeloppen, utan att landet varit i tillfälle att på något sätt uttala sin mening i frågan.

Jag yrkar avslag på utskottets hemställan.

Herr **Stendahl** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Utskottet har under sina debatter verkligen vinnlagt sig om att hålla i sär två saker. Den ena är den, som här föreligger, nämligen huruvida riksdagsarvodets storlek bör stå angiven i grundlagen eller icke. På den frågan har utskottet för sin del svarat nej. Den andra frågan är arvodets storlek, och den ha vi, såvitt jag förstår, icke att behandla i detta sammanhang.

Till den ärade föregående talaren vill jag ha sagt, att om det nu förhåller sig så, och det gör det enligt min uppfattning, att riksdagen själv har att bestämma ledamöternas arvoden, låt vara med sanktion av Kungl. Maj:t — och det kommer att bli svårt att leta upp en Kungl. Maj:t, som skulle gå emot samstämmiga beslut av riksdagens bägge kamrar — om riksdagen således nu har denna makt, vad hindrar då riksdagen att bestämma de arvoden den vill, alldeles oavsett, om de stå upptagna i grundlagen och bestämmas i enlighet med denna, eller de förekomma i en särskild lag och bestämmas på sätt utskottet har föreslagit? Ingenting hindrar det. Riksdagen kan i bägge fallen göra precis vad riksdagen vill på den punkten.

Första kammarens protokoll 1937. Nr 39.

Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Trygger**, som anförde: Jag vill blott framhålla, att den siste ärade talaren förbisåg den omständigheten, att riksdagen visserligen kan besluta även enligt de nuvarande föreskrifterna, men det definitiva beslutet från riksdagens sida kommer först efter ett nytt val till andra kammaren. Innan riksdagens beslut blir definitivt, har den allmänna opinionen väckts och haft tillfälle att göra sig gällande. Följaktligen kan resultatet lätt bli, att riksdagen icke vågar genomföra vad den hade tänkt göra.

Herr **Stendahl** erhöll ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Det har förut framhållits, att om riksdagens bägge kamrar komma i den situationen, att de anse att en höjning eller sänkning omedelbart bör företagas, så måste man — med den svenska riksdagens sammansättning — förutsätta att de ha verkliga skäl till ett sådant beslut. Då är det, åtminstone enligt utskottsmajoritetens mening, icke önskvärt att man skall behöva gå och vänta på ett avgörande i tre eller fyra år.

Det förefaller mig som om detta argument är bärande.

Herr **Domö**: Man kan ge reservanternas rätt därutinnan, att tidpunkten för framläggande av detta förslag är så sen, att man kan ifrågasätta om det är lämpligt att i riksdagens sista, brådska timmar fatta föreslaget beslut. Jag har emellertid fattat reservationen så, att det uteslutande är med hänsyn till tidpunkten som man ställer sig avvisande. Jag medger att man kan se denna sak från olika synpunkter, och inte minst viktig är den som framförts av herr Trygger, att de arvoden som svenska riksdagen bestämmer åt sina medlemmar böra beslutas under folkets kontroll. Men jag ifrågasätter huruvida inte varje riksdagsbeslut och särskilt i denna fråga fattas under intrycket av att svenska folket har sin uppmärksamhet riktad på saken.

Här har, tycker jag, övertygande påvisats under debatten, att under en så lång tid som en fyraårig riksdagsperiod förhållandena kunna ändra sig så, att en förändring av riksdagsarvodena blir påkallad. Under sådana förhållanden anser jag det föreligger fullt giltiga skäl att flytta bestämmelsen om riksdagsmannaarvodet från grundlagen. Jag får för den skull tillkännage, att jag för min del anser mig kunna biträda utskottsförslaget, till vilket jag vill yrka bifall.

Herr **Reuterskiöld**: Den ärade talaren på Kronobergs- och Hallandslänsbänken undrade hur vad jag i går och i dag på förmiddagen yttrade om riksdagshuset kunde gå ihop med min uppfattning nu, att man skulle ta upp frågan om riksdagsarvodena. Jag ber att få lämna den ärade talaren den upplysningen, att det här *icke* är fråga om upptagande av fråga om riksdagsarvodena — icke ett spår — utan det är fråga om *var* bestämmelserna om dem skola stå: i en särskild lag eller i grundlagen, platt ingenting annat.

Den ärade talaren frågade också varför inte hans förtroenderåd hade åtsports. Det kan väl inte tillkomma konstitutionsutskottet att gå och fråga förtroenderåden, men den ärade talarens partiledare i andra kammaren har tillfrågats och har samtyckt. Bordläggning skedde för att möjliggöra förhandlingar med partiledningarna.

Jag vill begagna tillfället att med anledning av yttrandet från Stockholmsbänken, att det har politisk betydelse att denna sak står i grundlagen, ställa den frågan: Vad menas med politisk betydelse? Att den har politisk betydelse i en viss mening vill jag inte förneka, men det är *avpolitiserings* av denna fråga som utskottet önskar. Man har gjort den till en politisk fråga med

Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)
påföljd, att om förslag kommer från ett parti, anse sig de andra partierna böra gå emot det; det görs till en prestigefråga för ett parti, det är dess önskan, dess intressen som skulle komma fram genom en grundlagsändring. Utskottet menar, att så bör det icke vara, frågan bör icke vara politisk, den bör avpolitiseras.

Man talar om yrkespolitik, men inte tror jag att yrkespolitici uppammas genom detta. Ty vad innebär det att arvoden skulle höjas? Jag säger inte att vi föreslå en höjning eller komma att föreslå en höjning, därom veta vi ingenting. Men frågan om arvodenas höjning kan uppkomma, lika väl som frågan om arvodenas sänkning. Vad skulle då grunden vara till att en höjning föreslås? Jo, herr talman, det är den naturliga konsekvensen av den allmänna rösträtten och valbarheten. Om man vill göra alla röstberättigade till andra kammaren valbara, får det icke bli ett ord på papperet, utan man måste ha en kompletterande bestämmelse som möjliggör för alla dessa allmänt valbara att också bli valda; detsamma gäller om förstakammaren sedan census upphävs. Det är ur den synpunkten som utskottet såväl tidigare som nu har sett saken. Om man därigenom understödjer yrkespolitikens blomstring, så är det en sak för sig. Kanske man gör det därför att man inte kan skilja mellan dem som behöva arvode och dem som inte behöva det, men man får ta den onda följden med den goda, och om den goda är den naturliga konsekvensen av vår grundlags stadgande angående allmän valbarhet, så tar jag den konsekvensen.

Så säges det att man kan votera högre arvoden. Javisst kan man det, och såvitt jag fattade den ärade talarens rätt, sade han, att man kunde höja den någon tusenkrona i grundlagen. Men, herr talman, var det då meningen, att man skulle göra det så att säga i förebyggande syfte, då menar jag att vårt svenska folk skulle börja att dra öronen åt sig. Skulle kamrarna nu föreslå höjning av arvodet med t. ex. 1,000 kronor, skulle hela världen fråga: Vad går åt dem? Men om det höjdes i en stund, då det behövdes, ställer sig saken helt annorlunda. Skall det stå i grundlagen och får man dit det, kan det hända att just då man får dit det, behövs det inte eller är det för lågt. Det sista ha vi redan erfarenhetsmässigt sett.

Därför menar jag, att denna fråga inte får drivas upp till sådana proportioner, som den varken har eller bör hava. När man säger, att det var också innebörden i den ärade talarens på Stockholmsbanken resonemang, att det kommer val emellan, tillåter jag mig fråga: herr talman, har det någonsin under de senare årtiondena förekommit att vid valen en grundlagsfråga på något sätt varit väsentligt beaktad? Inte ens den grundlagsfråga, som 1918 i olaga ordning uppkommit och sedermera skulle underställas folket i val, rördes det vid under den valrörelsen av de partier, som då hade samverkan. Det är i verkligheten inte så att dessa val spela någon avgörande roll, utan de äro snarare ett medel att ge kamrarna tillfälle att själva tänka på saken ännu en gång.

Det är detta som gör, att jag inte finner det vara något enda skäl anfört av någon som helst bärande kraft emot utskottets förslag. Om man säger till sist, att man skall förbättra arvoden genom att ändra beskattningen, så att alltsammans blir skattefritt, tillåter jag mig fråga, herr talman: Är det en angenämare väg och är det en väg, som är eventuellt tillräckligt effektiv? Jag för min del har sagt, att det vore ett försök att på en omväg tillskansa sig en fördel, som inte är befogad. Nu är arvodet till två tredjedelar skattefritt och till en tredjedel beskattas det. Man räknar med att av arvodet två tredjedelar gå åt och en tredjedel principiellt är avsedd för att kunna hjälpa de av kammarens ledamöter, vilka inte ha någon annan inkomst och vilkas familjer måste under riksdagstiden också leva.

Jag för min del tillstyrker livligt och varmt förslaget.

Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)

Herr **Karlsson, Oscar Gottfrid**: Herr talman! Jag hade inte tänkt att ytterligare förlänga debatten, men då min högt ärade bankkamrat i sitt sista anförande, utöver det skäl, som han anförde i sitt första anförande, som ju inte var något annat än att frågan var för sent uppkommen och således inte var något skäl i sak, men då han, som sagt, i sitt sista anförande som skäl för avslag också yttrade, att vi inte skulle springa i väg om våra egna arvoden, vill jag bara understryka vad som redan tidigare blivit sagt, att den fråga, som vi nu behandla, inte på något som helst sätt berör frågan om storleken av riksdagsledamöternas arvoden. Den berör endast den frågan huruvida bestämmelsen om arvodets belopp skall vara inrangerad i grundlag eller uti allmän lag.

Jag finner, att de skäl, som här ha anförts från utskottets sida i sakfrågan, äro så pass bärande, att kammaren borde, i likhet med vad redan skett i medkammaren, biträda utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Åkerberg**: Herr talman! Jag har svårt att förstå den irritation, som framkommit i denna debatt. Man har ropat på en utredning men det är svårt att förstå vad den skulle taga sikte på. Här är det nämligen, såsom många gånger påpekats, inte fråga om några belopp utan det gäller en lämplighetsfråga. Varför har bestämmelsen om arvoden kommit in i grundlagen? Ja, man har försökt ge svar på den frågan här, men jag misstänker att det rätta svaret är det, att grundlagsparagrafen skulle vara ett skydd för de riksdagsmän, som hade tillerkänts arvode, att man inte alltför ofta fingrade på bestämmelsen eller att till och med den där rätten berövades dem.

Det var ju från början så att endast andrakammarledamöterna hade arvoden och icke första kammarens ledamöter. Men första kammaren hade inflytande på bestämmandet av arvodet. Jag tänker mig, att denna grundlagsförankring var avsedd som ett skydd för andra kammarens ledamöter. Det skälet existerar nu inte längre, eftersom båda kamrarna ha arvoden och äro ungefär likartade med varandra.

Man har ropat på valmännen här. Herr Johansson i Fredrikslund frågade vad valmännen skulle tänka, om vi så här i riksdagens elfte timme voterade igenom en sådan ändring av grundlagen. Jag misstänker, att valmännens intresse först inställer sig, när det blir fråga om att bestämma vilka arvoden vi skola ha. Jag har för mig, att flertalet av valmännen inte intressera sig för, om ens de flesta av dem ha reda på att bestämmelsen finnes intagen i grundlagen, om bestämmelsen finns i grundlagen eller inte. Jag hyser ingen tvekan att yrka bifall till utskottets förslag, framför allt med hänsyn till att jag har en känsla av att det är väl sörjt för att våra arvoden aldrig komma att bli för höga.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande memorialet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Björkman, Gustaf Adolf**, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt memorial nr 23, röstar

Ja;

Ang. sättet för riksdagsmannaarvodets bestämmande m. m. (Forts.)
Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial nr 24, i anledning av visst stadgande i tryckfrihetsförordningens § 2 mom. 5 stycket 1, sådant det kommer att lyda, därest riksdagens beslut av den 22 maj 1937 vinner Kungl. Maj:ts godkännande.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa ändringar i förordningen den 3 juli 1930 (nr 317) om jordbrukets kreditkassor m. m.; och

nr 91, i anledning av väckta motioner angående anslag till fraktlindring för svensk frukt m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av väckta motioner angående översyn av bestämmelserna rörande samhällets hjälpverksamhet m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statlig lagerhållning m. m. jämte i ämnet väckta motioner. *Anslag till statlig lagerhållning m. m.*

I en den 13 maj 1937 dagtecknad proposition (nr 323) hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att upphandling och upplagring av varor intill ett sammanlagt belopp av 70,000,000 kronor finge verkställas för statens räkning i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll angivna riktlinjer; dels ock till statlig lagerhållning m. m. för budgetåret 1937/1938 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. (nr 89) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Bagge* m. fl. (nr 290), vari hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om förslag redan till årets riksdag angående de åtgärder, som med hänsyn till det internationella orosläget omedelbart borde vidtagas för att stärka rikets ekonomiska försvarsberedskap, samt om de befogenheter, som härvid självständigt borde tillkommo Kungl. Maj:t.

'Anslag till statlig lagerhållning m. m. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anfört:

»I föreliggande proposition har Kungl. Maj:t framlagt ett såväl ur beredskaps- som valutateknisk synpunkt betydelsefullt förslag, åsyftande att stärka vårt lands ekonomiska försvarsberedskap genom åstadkommande av statliga reservlager av viktiga importvaror. Vad Kungl. Maj:t därvid i skilda avseenden föreslagit finner utskottet välgrundat och anser sig följaktligen böra tillstyrka propositionen i fråga.

Vad beträffar de föreliggande motionerna torde genom det av Kungl. Maj:t nu framlagda förslaget syftet i desamma bliva tillgodosett. Vid sådant förhållande torde motionerna i fråga icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet hemställer,

I. att riksdagen må

a) medgiva, att upphandling och upplagring av varor intill ett sammanlagt belopp av 70,000,000 kronor må verkställas för statens räkning i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 13 maj 1937 angivna riktlinjer;

b) till statlig lagerhållning m. m. för budgetåret 1937/1938 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor.

II. att motionerna I: 89 och II: 290 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr von Heland: Herr talman! Även om det kan strida mot våra normala, handelspolitiska principer, att vårt land som förslagsställare driver fram kompensationsaffärer med andra länder, torde utan tvivel de 70 miljoner kronor, som nu komma att anslås för viss upphandling, lämpligen kunna användas för dylika transaktioner. Jag vill därför, hänvisande till mitt anförande under jordbruksdebatten om de mycket stora svårigheterna att kunna finna avsättning för den alltför stora slaktdjursproduktionen, vädja till regeringen, att regeringen i samband med 70-miljonersupphandlingen måtte söka upphjälpa jordbrukets avsättningsmöjligheter. Det torde finnas stora möjligheter att såsom kompensationsaffär i samband med upphandlingen kunna erhålla avsevärda exportmöjligheter icke endast för slaktdjursprodukter utan även för smör, ägg och fisk.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. lönereglering för serafimerlasarettets och karolinska sjukhusets personal m. m. Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för personalen vid serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) antaga vid Kungl. Maj:ts proposition nr 272 fogat förslag till förordning angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet;

2) besluta, att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skulle

Ang. lönereglering för serafimerlasarettets och karolinska sjukhusets personal m. m. (Forts.)

från och med dag, som av Kungl. Maj:t bestämdes, äga tillämpning å befattningshavare vid karolinska sjukhuset, dock med rätt för Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1937 i sådant hänseende föreslagits meddela erforderliga särskilda bestämmelser och övergångsbestämmelser;

3) medgiva, att till ifrågakommande befattningshavare vid karolinska sjukhuset finge utgå provisoriskt dyrortstillägg enligt de grunder, som gällde för befattningshavare med stationeringsort eller förläggningsort i Stockholms stad;

4) godkänna under punkten införd personalförteckning för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare från och med dag, som av Kungl. Maj:t bestämdes;

5) godkänna under punkten införd avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1937/1938;

6) till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 371,900 kronor;

7) till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Omkostnader för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 253,000 kronor;

8) till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Utrustning för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 2,500,000 kronor;

9) — under förutsättning av att avtal mellan Kungl. Maj:t och direktionen över serafimerlasarettet träffades om statens övertagande från och med den 1 juli 1937 av lasarettets drift —

a) besluta, att ovanstående avlöningsreglemente skulle från och med den 1 juli 1937 äga tillämpning å befattningshavare vid serafimerlasarettet, dock med rätt för Kungl. Maj:t att — med iakttagande av vad utskottet förut anfört — i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i ovanstående statsrådsprotokoll för den 5 mars 1937 i sådant hänseende föreslagits meddela erforderliga särskilda bestämmelser och övergångsbestämmelser;

b) godkänna under punkten införd personalförteckning för serafimerlasarettet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1937/1938;

c) godkänna under punkten införd avlöningsstat för serafimerlasarettet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1937/1938;

d) till Universitetssjukhus: Serafimerlasarettet: Avlöningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 1,137,100 kronor;

e) till Universitetssjukhus: Serafimerlasarettet: Omkostnader för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 1,335,000 kronor;

f) bemyndiga Kungl. Maj:t att taga det under elfte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till diverse pensioner och understöd m. m. i anspråk för bestridande av pensioner eller understöd åt vissa befattningshavare vid serafimerlasarettet samt änkor och barn efter sådana befattningshavare;

B. att följande motioner, nämligen inom första kammaren nr 298 av herr Fr. Ström m. fl., nr 299 av herrar O. Wangson och O. G. Karlsson, nr 312 av herr Fr. Ström m. fl., och nr 313 av herr Fr. Ström samt inom andra kammaren nr 501 av fröken Andersson m. fl., nr 502 av herr Nordström i Kramfors m. fl., nr 544 av herr Nilsson i Göteborg m. fl., nr 556 av fröken Hesselgren m. fl. och nr 557 av fröken Hesselgren och fru Gustafson, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I de likalydande motionerna I: 313 av herr Fr. Ström och II: 557 av fröken Kerstin Hesselgren och fru Ruth Gustafson hade hemställts, att riksdagen

Ang lönerreglering för serafimerlasarettets och karolinska sjukhusets personal m. m. (Forts.)

måtte för sin del besluta att tilldela de vid serafimerlasarettet arbetande underläkarna och amanuenserna extra ordinarie tjänsteställning, med bibehållande av nu utgående semesterförmåner men utan pensionsrätt.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herr *Pauli*, som ansett, att utskottet bort, med tillstyrkande av bifall till de likalydande motionerna I: 313 och II: 557, föreslå riksdagen att

dels under punkten A. 5) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1937/1938;

dels under punkten A. 6) till Universitetssjukhus: Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 373,100 kronor;

dels under punkten A. 9) c) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för serafimerlasarettet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1937/1938;

dels ock under punkten A. 9) d) till Universitetssjukhus: Serafimerlasarettet: Avlöningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 1,143,100 kronor.

Herr Pauli: Herr talman! Vid detta statsutskottsutlåtande har jag antecknat en reservation, men jag vill från början ge kammaren den lugnande försäkran, att jag inte med denna reservation har åsyftat att sätta i gång någon debatt angående meningsskiljaktigheter utan endast velat begagna tillfället att säga min personliga mening om en och annan sak i detta utlåtande, om vars innehåll jag i allt väsentligt är enig med utskottet.

Som kammaren finner av utlåtandet, gäller det här en lönerreglering för serafimerlasarettets och i framtiden karolinska sjukhusets personal, som nödvändiggöres därav att staten från och med 1 juli i år övertager driften dels vid serafimerlasarettet och dels vid den första av sjukvårdsinrättningarna på Norrbacka, som under året beräknas bliva färdig, nämligen jubileumskliniken. De principer, som Kungl. Maj:t har följt vid denna lönerreglering, har utskottet i allt väsentligt godtagit, och jag finner också att man inte har någon anledning att därvidlag hävda någon avvikande mening.

Jag skulle emellertid på en punkt gärna ha sett att det varit möjligt för Kungl. Maj:t och utskottet att förfara litet annorlunda. Det gäller gruppen underläkare och amanuenser. Departementschefen, statsrådet Engberg, säger själv om dem, att »vissa skäl kunna onekligen anföras för förslaget om att bereda dessa läkare extra ordinarie ställning», men han har inte velat, som det heter, »för närvarande gå längre än att förorda förslaget om att ifrågasätta befattningshavare erhålla ställning som extra tjänstemän med vissa förmåner därutöver». Det kan naturligtvis anses vara ur saksynpunkt ganska ekvivalent, om dessa befattningshavare få ställning som extra ordinarie eller ställning som extra och därjämte de förmåner, som extraordinarieanställningen medför. Under sådana förhållanden kan man ju dock tycka, att det kunde varit väl så rimligt att göra dem till extraordinarie och därmed ge dem en något fastare anställningsform. Jag tror, att huvudinvändningen emot detta har varit, att dessa underläkare och amanuenser under ett så pass kort antal år tjänstgöra vid ett och samma sjukhus att därför de med extraordinarieanställningen förenade pensionsförmånerna knappast kunna anses vara av någon vikt i sådant sammanhang. Detta har också beaktats av den motionär, som har framställt dessa befattningshavares önskemål, och som yrkat, att

Ang. lönereglering för serafimerlasarettets och karolinska sjukhusets personal m. m. (Forts.)

man skulle göra det undantaget beträffande dessa extraordinarie anställda, att pensionsförmånen borttoges. Under sådana förhållanden har ju den nyssnämnda invändningen bortfallit, och det hade bort kunna vara möjligt, tycker jag, för utskottet att godtaga förslaget, i synnerhet med hänsyn till den principiellt välvilliga inställning till denna sak, som departementschefen har visat.

Då jag emellertid inte har fått någon anslutning till mitt yrkande om bifall till denna motion inom avdelningen och inom utskottet, har jag inte här tänkt att väcka någon strid om denna sak. Jag vill med tillfredsställelse konstatera, att utskottet särskilt har understrukt att bland dessa förmåner även skall ingå behållandet av viss del av lönen under olika slag av ledigheter. Detta har helt visst även varit departementschefens mening, likaväl som de sakkunnigas. Eftersom det i motionen understrukits, att underläkare hittills saknat ersättning under sjukledighet och då dessa tjänstemän på grund av sin tjänstgöring äro särskilt utsatta för sjukdomsrisker, finner jag det tacknämligt att man här alldeles särskilt framhåller den saken.

Jag har alltså med detta endast velat framhålla, att det kunde anses vara en minst lika rimlig metod om man hade följt vägen med extraordinarieanställning, och jag vill uttala den förhoppningen, att man i framtiden skall komma därhän, vilket ju också departementschefen synes ha antytt möjligheten utav.

Dessutom ber jag också få uttala min tillfredsställelse över att utskottet har visat hjärta för en liten grupp av underläkare, som eljest skulle ha kommit att i lönehänseende stå alltför långt under sina eljest i stort sett jämställda kolleger, och flyttat upp dem en smula, dock inte så långt som motionärerna föreslagit. Det gäller, som man kan finna av utlåtandet, en uppflyttning från elfte till femtonde lönegraden. Härom har utskottet varit enhälligt.

För övrigt vill jag, herr talman, till utskottets yttrande endast göra ett yrkande om bifall till utlåtandet i dess helhet, dock med en ändring i fråga om motiveringen på sid. 41. Andra kammaren har redan för en stund sedan behandlat detta och beslutat en sådan ändring. Den gäller den sista punkten i tredje stycket på sid. 41, som börjar med orden »Vidare vill utskottet» och slutar med orden »äga tillämpning». Där ber jag få yrka, att man efter orden »Vidare vill utskottet» insätter orden »i princip», då alltså ordalydelsen blir: »Vidare vill utskottet i princip uttala sin anslutning till» etc., och att till den nämnda punkten lägges följande nya mening: »Utskottet förväntar, att denna fråga göres till föremål för närmare utredning och förelägges nästa års riksdag». Härigenom vinner man den fördelen, att den förändring, som kommer att inträda genom borttagandet av rätten till ersättning för utfärdandet av intyg eller utlåtanden beträffande poliklinikpatienter, på vilka bestämmelsen i lagen om olycksfall i arbete skall äga tillämpning, icke inträder alltför bryskt och att det också beredes tillfälle för Kungl. Maj:t att närmare överväga formerna för denna förändrings inträdande. Jag tror inte, att det finns någon, som kan ha något att invända emot detta, och jag har förvissat mig om att man i utskottet är enig om att ställa sig bakom ett sådant yrkande.

Jag vill alltså, herr talman, hemställa om bifall till utskottets utlåtande med den av mig föreslagna ändringen i motiveringen.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Beträffande den föreslagna ändringen av motiveringen innebär den endast en uppmjukning av utskottets motivering och i sak ingen ändring av betydelse. Därför ber jag att få ansluta mig till förslaget i denna del.

Ang lönereglering för serafimerlasarettets och karolinska sjukhusets personal m. m. (Forts.)

Beträffande herr Paulis anförande i frågan om underläkare och amanuenser förhåller det sig ju på det sättet, att två förutsättningar böra finnas för att en tjänsteman skall få extraordinarie anställning. Den första förutsättningen är givetvis, att befattningen är av permanent natur, och därvidlag kan man inte ifrågasätta, att inte underläkarbefattningen och därmed jämställda befattningar i detta fall äro permanenta och alltid, såvitt man kan förstå, komma att finnas. Men den andra förutsättningen, den nämligen att också befattningshavarens anställning vid inrättningen skall vara av mera fast natur, är lika viktig som den beträffande själva tjänsten.

Det är ju i detta fall så, att underläkarna i vanliga fall endast ha anställning under tre år, men att på grund av Kungl. Maj:ts beslut anställningstiden kan utökas till högst sju år. Detta gör, att ifrågavarande befattning inte är att anse som någon framtidsplats för dessa underläkare, utan när de sju åren gått till ända, kunna de möjligen övergå till ordinarie tjänst eller också taga anställning på annat håll eller utöva enskild praktik. Då upphör ju tjänsten vid sjukhuset. Härav följer, att dessa tjänsters natur är sådan, att befattningarna inte böra få bli extraordinarie.

Därutöver skulle jag vilja i detta sammanhang framhålla en sak, nämligen den som rör färdigställandet av karolinska sjukhuset. Som vi alla veta, pågår det en byggnadskonflikt, som kan få till följd, att sjukhuset icke hinner färdigställas till den 1 oktober, när de inrättningar, som där skulle utöva sin verksamhet, skulle flytta in. Bland dessa inrättningar befinna sig också jubileumskliniken, radiumhemmet och forskningsavdelningarna, vilka skulle börja sin verksamhet vid detta sjukhus den 1 oktober. Nu finns det emellertid möjlighet för dem att, ifall de inte kunna få flytta in den 1 oktober, få disponera lokaler på annat håll, men det är uppenbart, att det är viktigt att de också ha medel till sin verksamhet. Jubileumsfonden har ju bekostat 50 platser vid karolinska institutet, varför dess tillgångar äro knappa. Därav följer såsom en självklar sak, synes det mig, att, ifall dessa institutioner inte kunna få flytta in i de nya lokalerna på den bestämda tiden, de skola få använda medel från de statsanslag, som äro disponerade för deras ändamål, i de lokaler som de komma att utnyttja under tiden, tills de få flytta in i sina nya lokaler. Jag har bara velat göra detta uttalande för att jag anser, att det kanske bör komma till protokollet. Det är ju en självklar sak, att det skall vara på det sättet.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström, Fredrik: Jag är såsom motionär utskottet tacksam för att det har behjärtat särskilt önskemålet om underläkarnas uppflyttning till en bättre löneplacering. Det skulle ha varit önskvärt att man även hade kunnat godkänna förslaget om den extraordinarie tjänsteanställningen, men den har utskottet inte velat vara med om. Dock vill jag taga fasta på att utskottet uttalar sig för önskvärdheten av att underläkare och amanuenser, på sätt de sakkunniga och direktionen föreslagit, beredas möjlighet att få behålla viss del av lönen under olika slags ledigheter. Detta skall ju i någon mån kanske kunna giva dem den rätt, som bör tillkomma dem.

Jag har emellertid egentligen begärt ordet med hänsyn till en tredje motion, som jag har väckt, som gäller frågan om en social kurator. Det har föreslagits ett socialbiträde, och jag har jämte ett trettiotal medmotionärer i denna kammare yrkat att det skulle bli en socialkurator placerad i lönegraden B 12. Jag vill i detta sammanhang nämna att genom ett förbiseende på tryckeriet har en kammarledamot, som önskat vara med om denna motion, nämligen herr Sam Larsson, inte fått sitt namn medtaget. Det är alltså en ännu starkare

Ang. lönereglering för serafimerlasarettets och karolinska sjukhusets personal m. m. (Forts.)

anslutning till motionen om denna socialkuratorstjänsts inrättande än som framgår av den *tryckta* motionen. Nu har utskottet varit synnerligen välvilligt och har förklarat, att det vill framhålla, att det »har sympatier för förslaget att redan nu bereda nämnda befattningshavare ordinarie anställning».

Utskottet säger sålunda, att utskottet är ense med motionärerna men att utskottet inte har velat, »på grundval av enskild motion och mot sjukhusdirektionens önskan förorda en sådan åtgärd». Jag vill inte här framställa något yrkande, eftersom utskottet har varit så välvilligt, att man får antaga, att vederbörande mycket snabbt i enlighet med riksdagens önskan kommer att inrätta en sådan kuratorstjänst, utan jag nöjer mig med att uttala att man från de inrättningar, där sådan tjänst inrättats, endast har haft de allra bästa erfarenheter därav. De medföra nytta inte endast för patienterna, utan även för samhället och detta även i ekonomiskt avseende. Direktionen har dock inte ännu ansett sig böra kräva en sådan tjänst, och detta måste väl sammanhånga med någon pågående allmän omorganisation. Det framgår också av utskottets utlåtande en antydning om att det skulle bero på spörsmålet om karolinska sjukhusets personalorganisation i dess helhet. Då man sålunda kan hysa förhoppning om att denna socialkurator inom kort blir en verklighet, nöjer jag mig med att uttala den förhoppningen, att detta måtte ske så snart som möjligt.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Beträffande den punkt som herr Pauli berörde på sid. 41 i utskottets utlåtande, är givetvis den formulering som herr Pauli föreslog att föredraga framför den som utskottet har föreslagit. Jag skulle nu för min del vilja säga, eftersom detta onekligen är en mycket betydelsefull fråga, att jag inte är beredd att ens i princip utan en föregående utredning ge min anslutning till de synpunkter, som lönenämnden i detta avseende framkastat. Jag skulle vida ha föredragit, om utskottet förklarat sin anslutning till den mening, som departementschefen anför i propositionen, där han säger, att denna fråga framdeles bör komma under övervägande. Detta hade givetvis varit det riktigaste, ty kammaren måste komma ihåg, att detta gäller ju en fråga, som inte bara angår serafimerlasarettet utan som också i mycket hög grad angår de försäkringsinrättningar, som skola betala dessa läkarintyg. Det är nämligen uppenbarligen inte meningen, att försäkringsinrättningarna skola befrias ifrån avgifterna för läkareintygen, utan det är meningen att serafimerlasarettet i stället för läkarna skall få dessa avgifter. Försäkringsinrättningarna ha emellertid ett utomordentligt stort intresse av att få dessa läkarbetyg så väl övervägda och utformade som möjligt. Herrarna skola komma ihåg, att det här är fråga om patienter som behandlas på poliklinisk väg och att intygen i mycket stor utsträckning avse sådana patienter, för vilka livränta skall bestämmas och för vilka invaliditetsbetyg skola utfärdas av dessa läkare. Försäkringsinrättningarna äro därvid beroende av att läkarna lägga ned all möjlig möda för att få bedömningen så riktig och omsorgsfull som möjligen kan åstadkommas, och jag tror inte jag gör mig skyldig till någon oberättigad anmärkning, om jag säger, att det knappast med säkerhet åtminstone kan förväntas samma intresse för att göra dessa läkarutlåtanden så utförliga och sakrika som möjligt, sedan all ersättning har borttagits, som fallet för närvarande är. Det är fullkomligt mänskligt och mycket naturligt, om dessa tjänsteläkare i den nya situationen nöja sig med att anförä de viktigaste i saken föreliggande fakta, och man kan knappast begära, att de med samma intresse och omsorg skola söka utbilda ett personligt omdöme i dessa frågor, som ofta kunna vara av den allra största betydelse. Därför menar jag, att det är visst inte säkert, att en utredning i denna fråga skulle komma

Ang löne reglering för serafimerlasarettets och karolinska sjukhusets personal m. m. (Forts.)

till samma resultat som lönenämnden kommit till. Det förefaller mig för resten, som om det skulle vara ganska orimligt, om man skulle fatta beslut i en fråga som denna, utan att de som verkligen ha intresse av den, t. ex. riksförsäkringsanstalten och de ömsesidiga försäkringsbolagen, ens hörts om vad det betyder, fastän de fortfarande skulle få betala kostnaderna. Man kan ju för resten fråga sig, vad det finns för anledning att bestämma en sådan förändring i fråga om arvodena för intyg till olycksfallsförsäkring, men däremot inte till sjukförsäkring och pensionsförsäkring. Det förefaller nästan som om denna grupp av ärenden skulle ha godtyckligt utplockats, utan att man gjort sig en riktig föreställning om vad saken egentligen gällde.

Det betänkliga förefaller mig vara, att man är beredd att fatta ett beslut enligt herr Paulis sista yrkande, visserligen endast i princip men dock ett beslut, utan att det först föreligger ens ett spår av utredning. Jag skulle helst ha sett, att man kunnat utesluta denna sista mening i tredje stycket på sid. 41 ur utskottets motivering. Om man hade gjort det, skulle utskottet, som för övrigt säger, att där utskottet inte särskilt uttalat sig, hemställer det om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, ha instämt i den enligt min mening mycket riktigare synpunkt, som av departementschefen lagts på denna fråga.

Då jag emellertid, förmodar, att det är små utsikter att få bifall till ett sådant yrkande, skall jag, herr talman, nöja mig med att framhålla dessa erinringar utan särskilt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock, av herr *Pauli*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att början av sista meningen i tredje stycket å sid. 41 i det tryckta utlåtandet avfattades sålunda: »Vidare vill utskottet i princip uttala» etc. samt att omedelbart efter sagda mening tillades följande: »Utskottet förväntar, att denna fråga göres till föremål för närmare utredning och förelägges nästa års riksdag.»

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr Paulis yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av den vid försvarsväsendet anställda sjuksköterskepersonalens avlöningsförmåner m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 183, i anledning av väckta motioner om underlättande av möjligheterna för landsbygdens ungdom att bedriva studier vid vissa undervisningsanstalter; samt

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. vissa lappbefolkningen berörande spörsmål.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 185, i anledning av väckta motioner angående vissa lappbefolkningen berörande spörsmål.

I två inom första kammaren av herr *C. Lindhagen* väckta motioner hade hemställts,

Ang. vissa lappbefolkningen berörande spörsmål. (Forts.)

dels i motionen nr 193 att riksdagen ville anhålla, att — liksom skedde på riksdagens begäran 1920 — även i fortsättningen, vid revision genom kommitté av lanplagstiftningen och vad därtill hörde, denna revision, även såvitt rörde arbetet i sin helhet, måtte förstärkas med en effektiv representation i kommittén av lappar,

dels ock i motionen nr 194 att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till permanent organisation av »de svenska lapparnas landsmöten», att hållas exempelvis vart fjärde år med stöd av statsanslag, samt anslå 6,000 kronor eller hos Kungl. Maj:t begära bidrag ur eljest tillgängliga medel till ett svenska lapparnas landsmöte år 1937 för behandling av lapputredningens betänkande och eventuellt andra angelägenheter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Det torde näppeligen råda några delade meningar därom, att lapparna så långt sig göra låter böra beredas möjlighet att deltaga i utredningar, som avse för lappbefolkningen betydelsefulla frågor. Enligt vad utskottet har sig bekant har ej heller inträffat, att lapparna ställts utanför dylika utredningar, ehuru det mött svårigheter att finna för medlemskap i utredningskommittéer villiga och lämpade personer. Utskottet kan sålunda icke finna påkallat, att riksdagen, på sätt i motionen I:193 föreslagits, ånyo riktar Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på önskemål, som icke äro för Kungl. Maj:t främmande och som Kungl. Maj:t så långt möjligt varit sökt tillgodose.

Enligt utskottets uppfattning bör lappbefolkningen lämnas tillfälle att avgiva yttrande över den s. k. lapputredningens betänkande. Utskottet förutsätter därför, att Kungl. Maj:t tager under övervägande den framförda tanken om ett allmänt möte för ändamålet. De härav för statsverket uppkommande kostnaderna torde Kungl. Maj:t icke sakna möjlighet att bestrida av tillgängliga medel. Kungl. Maj:t bör emellertid tillse, att staten genom vederbörande länsstyrelse eller på annat sätt erhåller representation vid mötet. Det i motionen I:194 framställda yrkandet om förslag till permanent organisation av de svenska lapparnas landsmöten anser sig utskottet däremot icke böra tillstyrka.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet, att herr Lindhagens förenämnda motioner (I: 193 och 194), i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke må vinna riksdagens bifall.»

Herr Lindhagen: Herr talman! Det har kommit ett stort betänkande i lappfrågan, som riksdagen på motioner av mig begärt. En kommitté har sysslat därmed i fem år.

Nu har jag väckt motioner om att lapparna skulle få år 1937 tillfälle att, liksom de fingo år 1918, med bidrag av allmänna medel *hålla ett lapparnas landsmöte* för att ur sina synpunkter yttra sig över detta betänkande.

Statsutskottet har uttalat sig för detta yrkande såsom lämpligt och förutsatt, att Kungl. Maj:t biträder förslaget, för vars realiserande utskottet anser, att Kungl. Maj:t kan utan särskilt bidrag från riksdagen bestrida kostnaden av tillgängliga medel. Förmodligen syftas företrädesvis på lappförförarna. År 1918 gavs 4,000 kr. som bidrag. Men det var ganska knappt och penningvärdet har sedan dess även fallit, varför nu föreslagits ett bidrag av 6,000 kr. Därmed har jag fått bifall till det väsentliga i motionerna.

Men märkvärdigt nog vill utskottet inte föreslå någon skrivelse till Kungl. Maj:t. Är det därför att utskottet blickar ned på same såsom mindre värdigt i något avseende? Men lapparna äro ju i alla fall ett minoritetsfolk, och vi ha ju lovat i akten om nationernas förbund att bereda sådana folk en

Ang. vissa lappbefolkningen berörande spörsmål. (Forts.)

viss självstyrelse. Nu få de väl själva och kanske även andra gå in till Kungl. Maj:t och åberopa, att statsutskottet och riksdagen varit med om saken, men det är så krångligt i mångt och mycket nu för tiden.

I mina två motioner framställdes också två andra yrkanden. Det ena var, att lapparna skulle få en *permanent landsmötesrepresentation* exempelvis vart fjärde år med rättighet att genast kunna få extra möte däremellan vid behov. I bägge fallen skulle understöd utgå. Denna permanenta ordning har statsutskottet inte tillstyrkt, och det väntade jag knappast i första anloppet. Det går väl långsamt framåt. För en särskild lapprepresentation i riksdagen har av mig petitionerats två gånger, och första gången rönt förslaget stor sympati åtminstone i första kammaren. Den nu ifrågasatta formen för en lapprepresentation är kanske lämpligare och i varje fall mera framkomlig.

Utskottet har emellertid gjort ett tillägg, som inte fanns förra gången, då 1918 års lappmöte kom till stånd efter skrivelse av 1917 års riksdag. I år har tillagts, att Kungl. Maj:t bör tillse, att *staten genom vederbörande länsstyrelse eller på annat sätt erhåller representation vid mötet*. Först och främst är det tre länsstyrelser, som lapparna lyda under, så att det gäller inte bara en vederbörande länsstyrelse, och därför passar inte uttrycket, såvida inte meningen är, att länsstyrelsen i Norrbottens län, som spelat den största fiolen i detta sammanhang, skall ensam bli denna vederbörande länsstyrelse. Men det står också: »eller på annat sätt».

Vad är nu meningen? Skall det tillsättas någon kontrollant, som skall förehålla lapparnas representation, vad den skall besluta? Vi ha ju en riksdag för folket, men vi ha ju inte i grundlagen fått någon sådan tillsyn över oss. Det är väl meningen, att ett fritt folk skall besluta fritt. Lapparna bjuda väl kanske in sina landshövdingar, som de gjorde vid Östersundsmötet, då de inbjödo landshövding Widén och mig, som voro intresserade för och vänner till dem, men det här kanske skall vara någon pekpinne — kanske så gott som en befallning. Herr Hansén kan måhända upplysa om vilka bevekelsegrunder, som ligga bakom. Det kunde vara intressant för lapparna att få veta, om de behöva tillkalla någon annan, som kan hjälpa dem mot en stram statsrepresentant. Men det kanske inte blir någon sådan, vill jag hoppas.

Så har jag slutligen också föreslagit, att riksdagen skulle, liksom den på min motion gjorde 1920, gå in till Kungl. Maj:t och begära, att Kungl. Maj:t till en då tillsatt kommitté *även måtte tillkalla lappar*. Riksdagen har mig veterligen ej förr lagt sig i personvalet i kommittéen, men den gången gjorde riksdagens bägge kamrar det, så flagrant tyckte riksdagen då underlåtenheten vara. Det medförde, att Kungl. Maj:t tillkallade lappar och satte in dem i kommittén. Fastän kommittén sedan lär kringgått beslutet på det sättet, att den satte till ett arbetsutskott, där det inte insattes någon av lapparna.

I detta fall gäller det en på motioner av mig år 1930 avlåten riksdagskrivelse om övervägande av vissa svårigheter för lapparna i allmänhet och för tillfället särskilt i Norrbotten. En kommitté tillkom och nu har den efter fem års arbete avgivit sitt förslag. Ledningen har utgått från Norrbotten i kontakt jämväl med Västerbottens och Jämtlands län.

Några lappar insattes av någon anledning ej i kommittén, ehuru från lapparnas sida petitionerades att i anslutning till 1920 års riksdagsskrivelse så måtte ske. Därför har av mig nu motionerats igen, att det alltid bör sättas in sådana representanter.

Därom säger utskottet: »Det torde näppeligen råda några delade meningar därom, att lapparna, så långt sig göra låter, böra beredas möjlighet att deltaga i utredningar, som avse för lappbefolkningen betydelsefulla frågor.

Ang. vissa lappbefolkningen berörande spörsmål. (Forts.)

Enligt vad utskottet har sig bekant har ej heller inträffat, att lapparna ställts utanför dylika utredningar, ehuru det mött svårigheter att finna för medlemskap i utredningskommittéer villiga och lämpade personer.»

Det där får jag opponera mig emot. Först och främst har det inträffat två gånger, och hur kan det då sägas, att det inte har inträffat? Det inträffade år 1920 och dessförinnan samt år 1930. Och vad menas med, att det har mött svårigheter att finna villiga och lämpliga personer? Lapparna känna inte till några sådana svårigheter, de ha fullt med folk, som äro lämpliga för uppdraget. Och valet skall ju ligga hos lapparna själva. Det finns ju två personer, födda lappar och förut verksamma som nomader, av vilka den ene stigit till kyrkoherde — G. Park i Stensele — och den andre — Torkel Tomasson — är en talangfull och erfaren redigerare av lapparnas tidningar. Bägge dessa personer höllo utsökt sakkunniga och vägledande föredrag för lapparna i Östersund 1918. Sedan ha vi Lars Andersson-Spellök i Arvidsjaur. Han har nu blivit utsedd till ordförande i den kommitté i Arjeplog, som bildats av sameföreningen där för att organisera årets ifrågasatta möte. Det finns också andra personer, så att några svårigheter att finna lämpligt folk känna inte lapparna till. Är det kanske hos Kungl. Maj:t eller till statsutskottet, som svårigheterna äro förlagda?

Emellertid är jag nu nöjd med, att landsmötet för i år blivit tillstyrkt, vilket var huvudsaken. Riksdagen säger, att det är ändamålsenligt och bra, att det kommer till stånd, och jag föreställer mig, att Kungl. Maj:t i utskottets underlåtenhet att låta förslaget framföras i en riksdagsskrivelse ej skall finna något hinder för att följa riksdagens önskan.

Lapparna kalla mig för sin riksdagsman. De ha inte lyckats få någon bättre, och då må det förlätas mig, att jag motionerar och talar för mitt klientel, om vars förhållanden jag har ingående erfarenhet.

Herr Hansén: Herr talman! Som bekant föreligger en utredning om förhållandena beträffande ej mindre den nomadiserande än även den bofasta delen av lappbefolkningen. Utredningens fortsatta behandling beröres nu i dessa motioner. Motionären, vars mångåriga intresse för lappbefolkningen ingen bestrider och som jag vid detta tillfälle icke vill underlåta att tacksamt erkänna, gör sig emellertid enligt min mening skyldig till ett betydande missgrepp, då han i den omständigheten, att utskottet icke vill biträda hans tankegång om skapande av ett slags lapparnas permanenta landsmöte eller lappriksdag, skulle spåra ett bristande intresse för lappbefolkningen eller rent av ett underskattande av denna befolkning såsom människor och medborgare. Jag representerar det län, som har de flesta lapparna, och jag vill gärna vitsorda, att de äro mycket hyggliga och snälla människor. De äro också mycket lojala, och jag tror inte, att lappbefolkningen som sådan i någon större utsträckning har någon sådan åstundan, som motionären gjort sig till tolk för. Det är nog i så fall vissa talesmän — jag menar inte motionären, för all del, men andra — som ge sig till förespråkare för den samlade lappbefolkningen utan att verkligen ge uttryck åt vad denna befolkning innerst menar och begär.

Vad sedan beträffar det sätt, på vilket Kungl. Maj:t kommer att infordra yttrande över den föreliggande utredningen, har utskottet på goda skäl icke ansett sig kunna föreslå riksdagen att utfärda några föreskrifter därom för Kungl. Maj:t, men utskottet har sagt, att den form, som i motionen föreslås, nämligen att låta inkalla ett allmänt lappmöte för att bereda lappbefolkningen tillfälle att avgiva detta yttrande, torde vara lämplig att komma under övertygande, och därest Kungl. Maj:t väljer den vägen, ha vi ansett, att

Ang. vissa lappbefolkningen berörande spörsmål. (Forts.)

Kungl. Maj:t har ekonomiska möjligheter till sitt förfogande för att bispringa lappbefolkningen med ett anslag på 5,000, 6,000 eller 7,000 kronor, vad det nu kan belöpa sig på. Jag vill emellertid erinra därom, att det inte är endast den lappbefolkning, som lever av renskötsel, som denna utredning berör, utan den berör i lika hög grad den bofasta delen av lappbefolkningen, och den delen av lappbefolkningen är lika bekymrad över vad som skall bli av den framtida lagstiftningen på området som nomadlapparna. Deras intressen skära sig, och det kan säkerligen inte vara mer än en mening hos Kungl. Maj:t och myndigheterna att så långt som möjligt skipa rättvisa och billighet mellan dessa båda olika kategorier.

Jag vill i detta sammanhang säga, att även om motionären inte anser, att lapparna voro effektivt företrädde i den sista lapputredningen, så nödgas jag — och jag gör det med nöje — uttala, att det finns ingen anledning mistänka, att de män, som suttit i denna kommitté, ha brustit i intresse och verklig omsorg om lapparnas bästa. Några av dem ha nedlagt mycket arbete och ett verkligt levande intresse för att hjälpa denna befolkning, men problemen äro ju även här inte så litet komplicerade, och det är olika intressen som göra sig gällande. Sålunda är det bland annat renstammens storlek, som har berett myndigheterna mycket bekymmer. Det är ju inte så underligt, om denna befolkning inte förstår, att de inte få ha så många renar, som de vilja och den hyggliga försynen medger att renstammen förökas till, men vi veta, att det är renbetesfrågan och konventionen med Norge, som omöjliggör detta. De tvångsnedslaktningar som ägt rum ha i många fall betraktats som hårdhet från myndigheterna, ehuru de i bästa mening varit till lappbefolkningens fördel. Trots dessa nedslaktningar har renstammen undan för undan ökats, men så kom den föregående snöintern, då naturen själv med sin hårda hand nedmejade renstammen för lappbefolkningen i mycket oroväckande grad. Vissa lappar förlorade ända upp till 70 procent av sin renhjord, och det är inte tvivel om att många av dem därigenom ha svåra bekymmer. Just dessa förhållanden och många andra, som naturligtvis myndigheterna på orten väl känna, göra dessa myndigheter väl skickade att handlägga de olika lappfrågorna, och de äro säkerligen besjälade av intresset att göra det bästa möjliga för denna del av vårt folk. Det är så mycket större anledning därtill, som denna befolkning, som jag sade från början, är mycket snäll och hygglig och dess väl och bästa ligger alla varmt om hjärtat.

Utskottet har velat behjärta de synpunkter, som framförts av motionären, att i den mån det är lappbefolkningens önskemål tillfälle beredes dem att genom en samlad opinion ge tillkänna sin mening i de föreliggande angelägenheterna, och vi äro övertygade om att vid bifall till vad utskottet här skrivit Kungl. Maj:t icke läser underlåta att taga under allvarligt övervägande, om den av motionären anvisade vägen är den lämpliga och riktiga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag har inte sagt, att det innebar något nedblickande på lapparna, att utskottet inte tillstyrkt, att de skulle få en permanent församling. Man kan ju mot det förslaget invända, att de inte äro så stor folkstam och ha så mycket angelägenheter, att de behöva permanenta sammankomster. Behovet får då bedömas från fall till fall. Jag väntade mig tyvärr knappast, att någon verklig rättvisa mot lapparna skulle komma under övervägande.

Vi se nu, vilka vanskligheter och ovänlig sidovördnad, om än ej så illa menat, som ägnas detta minoritetsfolk av nomader med sina unika levnadsförhållanden — om det förenämnda behovet skall bedömas från fall till fall.

Ang. vissa lappbefolkningen berörande spörsmål. (Forts.)

Sin valrätt till riksdagen kunna de sällan utöva, någon specialrepresentant på valbar plats kunna de ej påräkna och särskild representation för dem i riksdagen har avböjts. Därför är förslaget om en rätt till understöd för en sammankomst vart fjärde år såsom ett inslag i den svenska författningen det enda rediga, välsinnade och med våra löften till folkförbundet överensstämmande uppslaget. Ätminstone, såvitt jag förstår.

Nu sade också den siste talaren: »därest lapparna äro intresserade av det». — Utskottets ledamöter veta väl själva, att det inlämnats till statsutskottet listor av instämmanden av intresserade från alla byar i Jämtland, där man hade mötet 1918. Jag fick ett telegram, vittnande om en oerhörd tacksamhet, från lapptinget, och det har också framförts jämte ett omfattande protokoll därifrån. Likaledes ett protokoll från spridda grupper av lapparna i de två övriga länen, så att det behövs inte sägas något *därest lapparna vill ha det*. De äro stormförtjusta, det vet jag, och det har också stått i deras tidning, att det från allmänt håll influtit bevis på sådant. Där föreligger intet »därest».

Den siste talaren sade också, att utskottet tillstyrker, »därest Kungl. Maj:t väljer den vägen». En särskild uppmuntran till Kungl. Maj:t att inte bry sig om utskottets framställning. Riksdagen brukar ju skriva till Kungl. Maj:t vad den önskar, och om Kungl. Maj:t finner någon annan väg lämpligare än den riksdagen föreslagit, så väljer ju Kungl. Maj:t ofta i stället den senare. Däremot hyste jag betänkligheter mot den där pekpinnen, som skulle utses. Och jag förstår inte heller varför utskottet sagt, att lapparna enligt vad utskottet har sig bekant aldrig vägrats representation, när hela denna sak kommit till därför att sådan underlåtenhet år 1920 ägde rum, då riksdagen påkallade ändring. Jag fick inte något svar på den anmärkningen, och det kan inte ges något svar heller.

Det sades vidare att det förelåg många konflikter mellan nomadlapparna och de bofasta f. d. lapparna. De äro som sagt icke större eller annorlunda än konflikterna med de andra bofasta. Den saken hör för övrigt icke alls hit. Den s. k. lapplagstiftningen om nomaderna, och deras renar äro som nu huvudsaklig part och det är ju meningen, att denna part skall få särskilt yttra sig över föreslagen revision av denna lagstiftning. Detta så mycket hellre som på den andra står det mäktiga svenska samhället med sina ämbetsverk och befolkning, vilka också kunna se ensidigt eller okunnigt på sin övermakts befogenheter. Det lär också finnas ett uttalande i det här förut omtalade kommittébetänkandet om lämpligheten av särskilda lappmöten av nu ifrågasatt slag.

Jag får nu tacka utskottet för att det, om än på något slingrande vägar, i alla fall kommit till det resultatet, att det ansett lämpligt, att det ifrågasatta mötet kommer till stånd. Det blir väl ändå också riksdagens beslut och då väl självfallet även Kungl. Maj:ts beslut. Lapparna böra nu kunna vara säkra på att de få sitt landsmöte även i år.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Jag besitter naturligtvis inte alls den förtrogenhet med lappbefolkningens levnadsvanor som den ärade talaren-motionären, men jag tror i alla fall att det är önskvärt, när herr Lindhagen nu har yppat missnöje med statsutskottets behandling av ärendet, att det i någon mån tillrättalägges hur den här klandrade utredningen verkligen gått till.

Det förhåller sig ingalunda så att inte lappbefolkningen tagits i anspråk för denna utredning. Jag skall endast tillåta mig att erinra om att det var landshövdingen i Norrbottens län, som fick uppdraget att göra utredningen.

Ang. vissa lappbefolkningen berörande spörsmål. (Forts.)

Han fick till sin hjälp, det vågar jag säga, den kunnigaste svenske man som fanns, när det gällde lappbefolkningens levnadsvanor i skilda delar av detta stora område, nämligen den för tidigt bortgångne nomadinspektören Erik Bergström. Jag är alldeles övertygad om att om den mannen suttit i riksdagen, så hade lapparna inte kallat herr Lindhagen utan doktor Erik Bergström för sin riksdagsman. En sådan ställning intog han bland lappbefolkningen, vilket jag kunnat konstatera under de resor jag gjort där uppe. När han gick bort, fick landshövding Ringstrand uppdraget att vara sakkunnig hos länsstyrelsen. Så gick även han bort. Det har varit en otur, som följt denna utredning, som ingen har kunnat hjälpa eller förutse.

Under denna utredning har emellertid sammanträden hållits med lappbefolkningen inom olika orter. Protokollen från dessa sammanträden finnas i socialdepartementet — det är hela lass med protokoll. Lappbefolkningen har sålunda fått ge uttryck åt sina önskemål och sina krav, och det visar sig att det är alldeles riktigt, som herr Hansén här sagt, att de bofasta lapparna och de nomadiserande lapparna ha kolliderande intressen. Det är följaktligen ingalunda så, som herr Lindhagen försökte göra gällande, att Jämtlands- och Härjedalslapparna samt Karesuandolapparna skulle ha samma intressen. De skilja sig i själva verket kolossalt från varandra. Jag är alldeles övertygad om att Karesuandolapparna skulle be Gud bevara sig för att ha en länsnotarie i Östersund eller en kyrkoherde i Vilhelmina som sina representanter, när det gäller att avgöra frågor om renskötelsen. De komma att säga, att dessa begripa lika litet av renskötelse som vi göra här i riksdagen, eller som vissa utredningsmän enligt herr Lindhagens uppfattning göra. Det föreligger alltså skilda intressen. Lappbefolkning och lappbefolkning är olika ting. Det varierar efter fjällens beskaffenhet, efter renhjordarnas storlek och efter vad konventionen med Norge ger för föreskrifter beträffande de olika byarna.

Vad jag alltså vill konstatera är, att under hela denna förberedande utredning har lappbefolkningen ute i markerna tagits i anspråk för att göra sina önsknningar och synpunkter gällande. Den saken tror jag i alla fall bör komma fram, när man nu klandrar förfaringsättet vid utredningen av dessa olika spörsmål. Jag är övertygad om att utredningen så småningom skall komma fram till riksdagen, och får detta lappmöte i Arjeplog verkligen någon slags »universell» karaktär, kan det säkerligen ge en viss ledning för bedömandet av frågorna. Jag konstaterar emellertid med bestämdhet, att kan man inte till mötet i Arjeplog samla lappar från både Västerbotten och Norrbottens lappmark samt från Jämtland och Härjedalen, lär man inte heller kunna anse detta möte såsom utslagsgivande, när det gäller riktlinjerna vid bedömandet av det föreliggande förslaget. Och skulle för övrigt lappar alltifrån Härjedalen och ända upp till Karesuando sammanträda till ett sådant möte, är jag ganska övertygad om att de för det första icke tala ett språk, så att de kunna förstå varandra, och för det andra att det kommer att göra sig så divergerande synpunkter gällande, att den som skall försöka att få ut något enhetligt av en sådan »riksdag» nog får lov att ha en ganska stor förmåga att sovrå och mot varandra väga de olika synpunkterna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Ja, nu höra vi, herr talman, ungefärligen hur det hela kan ligga till, om man trasslar till det i onödan.

Emellertid skall jag be att få meddela, att i Östersund fanns det lappar från alla håll, från de nordligaste till de sydligaste lappbygderna. De hade åtskilligt att säga, både kvinnor och män. De talade alla svenska och bättre sven-

Ang. vissa lappbefolkningen berörande spörsmål. (Forts.)

ska än vi tala i riksdagen. Förhållandet är väl, att det finnes även i Norrbotten många lappar, som i skolor och livet lärt sig svenska. Jag har sammanträffat med lappar från Norrbotten, som underhållit sig med mig på flytande svenska. Det är väl särskilt sådana lappar, som få uppdrag att representera vid gemensamma lappmöten. De norrbottenslappar, som stå i spetsen för det nu ifrågasatta allmänna lappmötets organisation, få sig nog ett gott skratt åt en och annan talaresh bekymmer i dag över organisatörernas stora blunder.

Det kan man verkligen också säga, när man hör herr statssekreteraren i socialdepartementet, som naturligtvis har detta avgörande i sin hand och som behandlar sådana här saker som spottstyvlar. Men nu är ju saken den, att här sammanträda vi i riksdagen både skåningar och norrlänningar och äro ett folk. Men sådant skulle kantänka inte passa för lapparna där uppe!

I Östersund var det något över 200 lappar, som voro samlade till mötet. Landshövding Widén och jag voro gäster. De skötte sig själva och vi voro bara åhörare av diskussionen. Annorlunda förhöll det sig med en folkskoleinspektör, som inbjudits för att försvara sitt förslag.

Vidare har det här sagts att lapparna blivit hörda vid utredningen. I alla kommittéer hörs ju folk under hand, men sedan, när kommittébetänkandet skall utarbetas, bruka kommittéerna bestå av ombud, som redan ha sin mening klar oavsett vad de höra. Jag känner till sådant där. Det är förhör med folket utan någon konsekvens. Vi i Norrlandskommittén visste hur det skulle skötas. Dessa förhör skola vara organiserade med allvar. Det duger inte att bara gå in i stugorna och hux flux fråga: »Vad tycker ni?» Jag känner till sådana där »höranden». Man skall naturligtvis sammankalla dem hopvis och fråga vad de i allmänhet tycka om en sak, och det skall ske, när ett betänkande föreligger, åtminstone i utkast. Då böra de komma tillsammans, alldeles som vi riksdagsmän, och yttra sig om den »proposition» som föreligger för lapparna från de svenska myndigheterna. Det är en helt annan sak än det där lösliga hörandet av folk. Här höras ju, innan ärendena framläggas inför riksdagen, vederbörande ämbetsverk enligt grundlagens bud, men ändå få vi företaga de olika förslagen till avgörande, fastän vederbörande ämbetsverk väl skulle sitta inne med sanningen — och således också herr Björck: såsom statssekreterare i socialdepartementet.

Alltså blir det här ett lappmöte med anslutning från alla lappar, likaväl som från alla svenskar här i riksdagen. Det är inte alls någonting orimligt, och man skall inte försöka trolldra bort det för att kunna trampa ned detta lilla minoritetsfolk såsom mindervärdigt på alla möjliga sätt. Jag tycker att det inte var så förr, men det börjar visst bli slut på demokratien, sedan vänstern bildat regering, skulle jag vilja säga.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Jag tycker inte vi behöva ta i så förfärligt hårt, att vi ens göra försök att blanda in demokratien också i den här debatten.

Jag ville emellertid bara lyckönska herr Lindhagen, om han kunde få till stånd en sådan enhetlig representation för lapparna, att de tala svenska allsammans. När jag sist reste i Lappmarken, for jag genom tre eller fyra lappbyar, i vilka jag inte träffade någon som talade oklanderlig svenska. Det förefaller mig som om representationen i Östersund måtte ha varit ganska konstig. Kan det inte rent av vara så, att herr Lindhagen har råkat ut icke för nomadlappar, utan för bofasta lappar?

Herr Lindhagen: Av herr Björcks påstående beträffande min obekantskap med förhållandena känner jag mig inte träffad. Jag är i varje fall bättre inne

Ang. vissa lappbefolkningen berörande spörsmål. (Forts.)
i lappförhållandena, vilket synes mig dokumenterat av hacs diskussion och alltför stolta nedblickande, synes mig, från svenska ämbetsverkens höjder på detta lilla inflytelselösa minoritetsfolk, kämpande för sin tillvaro.

Herr Sandström: Herr talman! Då även jag är representant för lappmarken i Norrbottens och Västerbottens län och är uppfödd i det senare länet anser jag mig böra säga några ord. Jag vill till fullo instämma i vad min kamrat på Norrbottensbanken herr Hansén nyss yttrade. Hans uppgifter äro i alla hänseenden fullständigt riktiga och vederhäftiga. Herr Hansén har bland annat framhållit, att lappbefolkningen utgör en synnerligen lojal folkstam. Det är alldeles riktigt — ett drag, som är särskilt framträdande hos lappbefolkningen är att den är utomordentligt laglydig. Detta visar sig bland annat på det sättet, att deras lappordningsmän ha en myndighet, som fullkomligt respekteras bland lapparna. De tvister, som lösas av lappordningsmännen, komma aldrig inför domstol, det är en allmän iakttagelse som man kan göra, om man är domare i Norrbotten eller Västerbotten.

Vidare är det också uppenbart, att de svenska mynigheterna i allmänhet behandlat denna folkspillra med den allra största humanitet.

Ytterligare vill jag vitsorda, att det är alldeles riktigt vad statssekreteraren Björck här upplyst, eller att icke alla lappar kunna förstå varandra. Lapparna i Jukkasjärvi och Karesuando äro icke svensktalande. Lapparna i Karesuando tala finska och lapska, och detsamma är i allmänhet förhållandet bland lapparna i Jukkasjärvi. Men även lappdialekterna äro, såsom här förut anförts, så pass olika, att en Karesuandolapp knappast förstår en Jukkasjärvilapp.

Jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandena om bifall till utskottets hemställan.

Herr Jonsson: Herr talman! Jag är förekommen nu senast av herr Sandström. Jag vill därför inte säga något mer än att herr Lindhagen tydligen inte har reda på en hel del av förhållandena där uppe i Lappmarken. Jag är ju från själva Lappmarken, är född där och har vistats där i hela mitt liv och borde ju känna till förhållandena från praktisk synpunkt. Herr Lindhagen får skrivelser av alla möjliga slag och från alla möjliga håll, dem tror han på, och så sitter han vid sitt skrivbord och plockar ut åtskilliga synpunkter, som han sedan framlägger i form av motioner och på annat sätt här i riksdagen. Han yttrade bl. a., om jag riktigt hörde vad han sade, att han inte just kände till några bofasta lappar. Det är ju överraskande för oss, som veta hurudana förhållandena äro, att få höra här i kammaren, att det inte finns några bofasta lappar. Det är väl sannolikt lapparna, som från första början voro de bofasta där uppe, fastän sedan svenskar invandrade och de båda folken ha blivit blandade om varandra. Men det finns naturligtvis både bofasta lappar och nomader.

Det vore, tycker jag, mycket bra om man en gång kunde få ett slut på all onödig diskussion på detta område.

Herr Lindhagen: Jag har inte sagt, att jag ej kände till några bofasta lappar; och har icke alls kommit med några skrivbordsfantasier.

Kort efter mitt inval i mars 1898 i andra kammaren kallades jag — av civilminister Krusenstjerna, vill jag minnas — att i högsta domstolen föredraga ett utarbetat omfattande betänkande med förslag till ny lapplagstiftning i hela dess vidd. Jag saknade då förhandskunskap i ämnet, men jag studerade ingående betänkande och litteraturen. Och föredragningen gick tyckte jag med glans.

Ang. vissa lappbefolkningen berörande spörsmål. (Forts.)

När sedan proposition i ämnet förelades riksdagen, väckte jag med ledning av mina förvärvade kunskaper en motion med förslag till vissa ändringar i propositionen. Under debatten i andra kammaren uttalade sig landshövdingen i Umeå Crusebjörn sin förvåning över att jag kunnat så djupt och träffande intränga i lapparnas levnadsförhållanden.

Sedan har jag i riksdagen utnyttjat mina lärospån till lapparnas hjälp vid varje tillfälle, som erbjöd sig och merendels med framgång. År 1917 vann jag en stor och omtalad viktoria i andra kammaren över civilminister von Sydow i en vital lappfråga. Bland lappfrågor som intresserat mig hör också renlösa lappars kolonisationsfråga, så nog vet jag, att det finns numera en del bofasta lappar om också till ett måttligt antal ännu, såsom jag föreställer mig. Även har jag folkvandrat åtskilligt i lapparnas vistelseorter.

Även det kommittébetänkande, som nu står i förgrunden för vår diskussion, har tillkommit i följd av en riksdagsskrivelse, föranledd av motioner, som väckts av mig. Så nog ha även dessa skrivbordsfantasier avkastat åtskilligt mer än vissa talaresh i dag obekanta inlägg till lapparnas välfärd.

Herr Hansén: Jag nödgas besvara kammaren ännu några ögonblick. Jag måste nämligen säga den siste ärade talaren, att han i den lilla debatt, som här utspunnit sig, borde kunna hålla reda på vad de olika talarna säga. Jag har visst inte påstått, att det råder någon slags fiendskap mellan bofasta och nomadiserande lappar. Jag konstaterade endast ett erkänt faktum, vare sig herr Lindhagen känner till det eller inte, att intressena hos de två grupperna inte sammanfalla och att denna intressemotsättning har vållat, att utredningen haft stora bekymmer för att kunna finna en lösning, någonting som jämväl i det fortsatta arbetet kommer att göra sig gällande. Däri ligga de största svårigheterna. När alltså den ärade motionären gjort sig till talesman för de nomadiserande lapparna, har jag ansett det vara min skyldighet att framhålla, att det finns två grupper bland lapparna. Men det är ingalunda detsamma som att påstå, att det skulle råda fiendskap mellan dem.

Herr Lindhagen: Jag menar, att de nu bofasta för detta lapparna få tillfälle att med de bofasta svenskarna rådgöra om deras gemensamma bofasta inställning till nomadlivets vanskligheter inför den så kallade civilisationens inträngande på lapparnas gamla renbetesmarker. I den mån dessa f. d. lappar ha minnen från sitt forna nomadliv böra de lättare kunna förstå lapparna och inom de bofastas sammanhållning tilläventyrs i vissa fall verka förmedlande emellan de olika intressena.

Herr Asplund: Jag måste be att få säga, att det här talet om bofasta lappar är tämligen onödigt. Det är en ringa bråkdel av lappbefolkningen, som är bofast, och de, som äro bofasta, äro icke lappar. De ha slutat att vara lappar. De ha lappblod i sig mer eller mindre, men de äro icke lappar »till yrket».

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 186, i anledning av väckt motion om restitution till två personer i Eskilstuna av för högt erlagda kronoutskylder;

nr 187, i anledning av väckt motion om inrättande av ett centralt organ

för planmässig organisation av de statliga och statsunderstödda anstalterna för asociala individer; samt

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till inkomst- och utgiftsstat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1937/1938 m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. samt anvisningarna till 29 och 53 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 30, i anledning av väckt motion angående skattefrihet för icke erkända arbetslöshetskassor och andra sociala hjälpfonder;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 7 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 och 8 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, ävensom vissa motioner angående stämpelavgiften; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att infordra vissa uppgifter för prövning av frågor om ändringar i det kommunala beskattningsväsendet.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. tullen å vissa halvfabrikat till tobakspipor m. m. Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 294 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

Genom en den 9 april 1937 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 294, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen

dels antaga i propositionen infört förslag till ändringar i den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan;

dels besluta, att förordningen den 30 april 1936 (nr 133) med ytterligare tillägg till gällande tulltaxa skulle i nedan angivna del erhålla ändrad lydelse på sätt av propositionen framginge;

dels såsom ytterligare tillägg till gällande tulltaxa besluta, att för vara av i propositionen angivet slag, som infördes från utlandet, skulle utöver enligt tulltaxan stadgad tull utgå tilläggstull på sätt i propositionen sades;

dels ock förklara, att de nya bestämmelserna skulle träda i kraft å dag, som Kungl. Maj:t bestämde.

Kungl. Maj:ts berörda förslag innebar bland annat, att vissa halvfabrikat till tobakspipor, som för närvarande tulltaxerades som färdiga pipor och i följd härav droge en tull av 300 kronor för 100 kilogram, skulle åsättas en tull av allenast 100 kronor för 100 kilogram.

I samband med nämnda proposition hade utskottet till behandling förehåft en vid riksdagens början inom andra kammaren av herr *Hansson* i Örebro väckt motion, nr 238.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på återopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 294; samt

Ang. tullen å vissa halvfabrikat till tobakspipor m. m. (Forts.)

2) att motionen II:238 av herr Hansson i Örebro måtte, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Beträffande punkten 1) hade reservationer anmälts

1) av herr *Anderson* i Norrköping, som på av kommerskollegium och general-tullstyrelsen anförda skäl yrkat avslag på propositionen, i vad densamma avsåge vissa halvfabrikat till tobakspipor (tulltaxenr 1147); samt

2) av herr *Wohlin* med avseende å punkterna om vissa halvfabrikat till tobakspipor samt jodspirit.

Herr *Sjödahl*: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i förevarande ärende dock med det undantaget, att det förslag, som utskottets betänkande rymmer rörande vissa halvfabrikat till tobakspipor, måtte återremitteras till bevillningsutskottet. Jag kan meddela, att andra kammaren har redan fattat motsvarande beslut.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan i vad den avsåge den del av Kungl. Maj:ts proposition nr 294, som rörde tullen å »Tobakspipor samt huvuden och skaft därtill; ävensom cigarr- och cigarrettmunstycken», och särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om utskottets hemställan i förstnämnda del, fortsatte herr talman-
nen, hade endast yrkats, av herr *Sjödahl*, att densamma skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till berörda yrkande samt vidare på avslag därå; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 35, i anledning av *Ang. tullen å Kungl. Maj:ts proposition nr 293 med förslag till viss ändring i gällande tull- vissa fajans- taxa m. m. jämte en i ämnet väckt motion.* varor m. m.

Genom en den 9 april 1937 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 293, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen

dels antaga i propositionen infört förslag till ändring i och tillägg till den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan att träda i kraft den 1 juli 1937;

dels såsom ytterligare tillägg till gällande tulltaxa besluta, att vid inför-
sel från utlandet skulle för tiden från och med den 1 juli 1937 till och med den 30 juni 1940 över tull, som stadgades i tulltaxan, utgå tilläggstull på sätt i propositionen sades.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att gällande tilläggstullar å till statistiska numren 1286 och 1288 hänförliga hushållsartiklar av fajans skulle från och med den 1 juli 1937 höjas med respektive 5 och 10 kronor eller till respektive 15 och 19 kronor, allt för 100 kilogram.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av propositionen inom andra kammaren av herr *De Geer* i Lesjöfors väckt motion, nr 588, vari hemställts om avslag å propositionen nr 293

Ang. tullen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)
»evad gällde höjda tilläggstullar å fajans för hushållsändamål redovisade under de statistiska numren 1288 och 1286».

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet anført bland annat:

»I likhet med departementschefen finner utskottet, att genom den verkställda utredningen sådana omständigheter förebragts, att det skydd genom särskilda tilläggstullar, som för tiden till och med den 30 juni 1937 beredes porslinsindustrien, bör givas förlängd giltighet. Vad angår den i propositionen föreslagna förhöjningen av tilläggstullarna å fajansvaror för hushållsbruk (stat. nr 1286 och 1288) finner utskottet, på grund av upplysningar om vissa ändringar i förutsättningarna för den av Kungl. Maj:t föreslagna åtgärden, vilka inträtt efter tiden för propositionens avlämnande, att en omedelbar förhöjning av dessa tilläggstullar icke torde i nuvarande läge erfordras. Enligt utskottets mening bör resultatet av numera inledda underhandlingar mellan representanter för å ena sidan vissa svenska och å andra sidan vissa utländska producentintressen angående avsättningsförhållandena på den svenska marknaden först avvaktas. Skulle dessa underhandlingar icke giva tillfredsställande resultat, bör enligt utskottets uppfattning Kungl. Maj:t äga möjlighet att vidtaga de åtgärder, som kunna visa sig erforderliga för att skydda vederbörande svenska intressen. Utskottet har därför ansett sig böra föreslå riksdagen att giva Kungl. Maj:t ett bemyndigande att för tiden intill trettionde dagen efter öppnandet av näst sammanträdande riksdag — utöver tull som stadgas i tulltaxan och tilläggstull av hittillsvarande storlek — åsätta särskild tilläggstull med det belopp, varmed enligt propositionens förslag tilläggstullarna skulle förhöjas

Med vad sålunda anförts torde jämväl motionen II: 588 få anses besvarad.»

Utskottet hade sedermera hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 293 icke kunnat oförändrad bifallas,

1) antaga under punkten infört förslag till ändring i den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan att träda i kraft den 1 juli 1937;

2) såsom ytterligare tillägg till gällande tulltaxa besluta, att vid införsel från utlandet skulle för tiden från och med den 1 juli 1937 till och med den 30 juni 1940 utöver tull, som stadgades i tulltaxan, utgå tilläggstull på sätt under punkten sades;

3) besluta, att Kungl. Maj:t skulle äga för tiden intill trettionde dagen efter öppnandet av nästsammanträdande riksdag utöver tull som stadgades i tulltaxan och under nästföregående punkt berörda tilläggstullar åsätta till statistiskt nr 1286 och 1288 hänförliga varuslag särskild tilläggstull med 5 respektive 10 kronor för 100 kilogram;

B) att motionen II: 588 av herr De Geer i Lesjöfors måtte, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Därjämte hade utskottet i en med C betecknad punkt anmält, att sammanatta bevillnings- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 avgivit yttrande beträffande Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 293, i vad densamma avsåge vindruvor, ävensom beträffande motionen I: 333 i samma ämne.

På framställning av herr talmannen beslöts att betänkandet skulle företagas till avgörande punktvis.

'Ang. tullen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)

Punkterna A 1 och A 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten A 3.

Beträffande denna punkt hade reservation anmälts av herr *Anderson* i Norrköping, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Elof Andersson*, *Gustaf Björkman*, *Hagberth*, *Hagberg* i Malmö och *De Geer* i Lesjöfors, som anförde:

»Till utskottets förslag att Kungl. Maj:t bör erhålla fullmakt att höja tilläggstullarna å fajansvaror för hushållsbruk kunna vi icke giva vår anslutning. Då utskottet funnit ett bifall till de av Kungl. Maj:t föreslagna tullförhöjningarna icke för närvarande kunna förordas, synes det oss vara ur flera synpunkter olämpligt och betänkligt om riksdagen skulle, som utskottet föreslår, åt Kungl. Maj:t giva en för detta speciella fall avsedd fullmakt att under den tid, då riksdagen icke är samlad, eventuellt vidtaga en förhöjning av ifrågasvarande tilläggstullar till av Kungl. Maj:t föreslagna belopp. Det bör enligt vår mening ankomma på riksdagen att efter prövning av alla på frågan inverkan omständigheter besluta, huruvida en föreslagen tullförhöjning skall ske eller icke.

Vi förutsätta att därest de av utskottet åberopade underhandlingarna mellan representanter för å ena sidan vissa svenska och å andra sidan vissa utländska producentintressen icke giva ett tillfredsställande resultat frågan om den svenska porslinsindustriens tullskydd upptages till förnyat övervägande.

Vi hemställa sålunda, att utskottets hemställan under punkten A) 3) icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Herr Andersson, Elof: Under detta ärendes första behandling i utskottet uttalade sig flera ledamöter till förmån för ett bifall till den kungl. propositionen och detta närmast på grund av vissa sociala skäl.

Ett företag inom porslinsbranschen med ett ganska stort antal arbetare drogs med ekonomiska svårigheter, och det kunde tänkas, att om förslaget om en höjd tull avvisades, skulle företaget i fråga nödgas nedlägga eller i varje fall avsevärt minska sin tillverkning. Arbetslöshet skulle då bli en given följd. Efter den första behandlingen av detta ärende har emellertid den åsyftade fabriken bytt ägare. Den nya ledningen har förklarat, att en tullförhöjning är obehövlig för företagets vidkommande.

Frågan har alltså kommit i ett nytt läge. Utskottet har på grund därav förklarat, att en omedelbar förhöjning av dessa tilläggstullar icke torde i nuvarande läge erfordras. Så långt är hela bevillningsutskottet fullständigt enigt. Emellertid ha underhandlingar inletts mellan representanter för å ena sidan svenska och å andra sidan vissa utländska producentintressen angående avsättningsförhållandena på den svenska marknaden. Om dessa förhandlingar inte ge åsyftat resultat, anser utskottet, att Kungl. Maj:t bör »äga möjlighet att vidtaga åtgärder, som kunna visa sig erforderliga för att skydda vederbörande svenska intressen. Utskottet har därför ansett sig böra föreslå riksdagen att giva Kungl. Maj:t ett bemyndigande att för tiden intill trettonde dagen efter öppnandet av näst sammanträdande riksdag — utöver tull som stadgas i tulltaxan och tilläggstull av hittillsvarande storlek — åsätta särskild tilläggstull med det belopp, varmed enligt propositionens förslag tilläggstullarna skulle förhöjas.» Reservanterna ha däremot ansett det »vara ur flera synpunkter olämpligt och betänkligt om riksdagen skulle, som utskottet föreslår, åt Kungl. Maj:t giva en för detta speciella fall avsedd fullmakt att under den tid, då riksdagen icke är samlad, eventuellt vidtaga en

Ang. tullen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)

förhöjning av ifrågavarande tilläggstullar till av Kungl. Maj:t föreslagna belopp. Det bör enligt vår mening ankomma på riksdagen att efter prövning av alla på frågan inverkan omständigheter besluta, huruvida en föreslagen tullförhöjning skall ske eller icke.» Reservanterna »förutsätta, att därest de av utskottet åberopade underhandlingarna mellan representanter för å ena sidan vissa svenska och å andra sidan vissa utländska producentintressen icke giva ett tillfredsställande resultat frågan om den svenska porslinsindustriens tullskydd upptages till förnyat övervägande». Klart är att reservanternas ståndpunkt icke dikteras av något som helst misstroende till Kungl. Maj:t och allra minst till chefen för handelsdepartementet, som det väl närmast gäller.

Nu kan någon säga, att riksdagen år efter år utan protester givit och alltjämt ger Kungl. Maj:t en s. k. tullfullmakt. Detta är riktigt, men detta bemyndigande ges med hänsyn till det handelspolitiska läget. Oavsett vilken regering, som sitter, anse reservanterna, att riksdagen ej bör fränhända sig sin rätt att behandla tullfrågor i allmänhet. Det är alltså en fråga av principiell och varför icke rent konstitutionell art, som här har behandlats av utskottet.

Om porslinsindustrien för närvarande inte behöver ett ökat tullskydd, och det har ju konstaterats av utskottet, då torde risken av ett uppskov till dess riksdagen åter samlas vara ganska obetydlig, om ens någon alls.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Björkman*, *Gustaf*, och herr *Hagberth*.

Herr Larsson, Viktor: Såsom den förste ärade talaren framhöll, är utskottet i vissa delar ense — framför allt också i det avseendet, att både utskottet och även reservanterna anse, att det vore synnerligen önskvärt om de pågående underhandlingarna mellan representanter för vissa svenska intressen och vissa utländska intressen skulle komma att leda till ett tillfredsställande resultat. Skillnaden i utskottets uppfattning och reservanternas uppfattning är den, att reservanterna inte vilja vara med om att lämna Kungl. Maj:t en fullmakt för den händelse att de pågående underhandlingarna inte skulle leda till något resultat, så att Kungl. Maj:t då omedelbart skulle kunna vidtaga erforderliga åtgärder för att skydda svenska intressen.

Nu säga reservanterna genom den förste ärade talaren, att det torde väl icke vara någon risk att inte bevilja denna fullmakt till Kungl. Maj:t, då i alla fall industrien för närvarande enligt uppgift icke skulle behöva några tullförhöjningar, men det visar sig i alla fall, att reservanterna ändå mena, att om underhandlingarna inte leda till önskat resultat, får frågan om tullskydd upptagas till förnyat övervägande. Detta förnyade övervägande kan givetvis under sådana förhållanden icke äga rum förrän under nästa riksdag, och jag behöver väl inte nämna för kammarens ledamöter vad som i regel brukar inträffa, då det är fråga om tullar och dylikt. Det är en synnerligen stor risk för att om dessa underhandlingar inte leda till åsyftat resultat inga åtgärder kunna vidtagas förrän nästa riksdag. Då hinna vederbörande utifrån översvämma vårt land och för lång tid framåt fylla marknaden med sådana produkter, som det här är fråga om, till dumpingpriser, och detta kan givetvis komma att medföra avsevärd skada för de svenska intressena. För min del har jag inte och jag är övertygad om att utskottsmajoriteten i övrigt inte heller har den ringaste tvekan att lämna Kungl. Maj:t denna fullmakt för att vid behov kunna tillgripa åtgärder. Jag är övertygad för min del om att Kungl. Maj:t kommer att med varsamhet använda denna fullmakt, om den nu överhuvud taget behöver komma att användas.

Ang. tullen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)

Jag hemställer, herr talman, utan att gå närmare in på detta spörsmål om bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Påståendet från herr Elof Anderssons sida, att det här gällde en principiell fråga, måste uppkalla mig till ett bemötande. Kammarens ledamöter känna väl till att den delen av den svenska porslinsindustrien, som tillverkar hushållsfajans, har varit i ganska betydande svårigheter. Svårigheterna hade flera orsaker, men en av orsakerna var försäljningen till Sverige från vissa främmande länder utav hushållsfajans till mycket billigt pris. När propositionen avläts, betraktade vi inom regeringen det såsom nödvändigt att ge denna industri ett skydd för några år, som möjliggjorde för den att rationalisera såväl tekniskt som kommersiellt. Efter propositionens framläggande har den mest utsatta fabriken inköpts av ett företag, som har tillräckliga ekonomiska resurser för att upprätthålla fabriken utan tullskydd. Det ligger i sakens natur, att skälen för åsättande av en tull därigenom i högsta grad försvagats, men samtidigt med att detta har skett har det upptagits förhandlingar mellan porslinsintressenter i Sverige och de främmande länder, varifrån dumping hit har skett. Dessa förhandlingar befinna sig för närvarande i det stadiet, att från ett par håll har man förklarat sig villig att tillämpa lojala priser vid export till Sverige under två förutsättningar: den ena att den av Kungl. Maj:t föreslagna tullen icke kommer till, den andra att även ett tredje land ansluter sig till överenskommelsen. Beträffande detta tredje land ha underhandlingarna ännu inte hunnit upptagas. Då skulle det väl vara synnerligen opraktiskt att i detta förhandlingsläge, när det finns förutsättningar för att med tillhjälp av ett tullhot komma till en för vårt land tillfredsställande överenskommelse, plötsligt ta bort detta tullhot. Varken de länder, som redan ha förbundit sig till en ny ordning, eller det land, med vilket man ännu inte hunnit förhandla, ha ju då längre något intresse att biträda överenskommelsen.

Här säga visserligen reservanterna, att vi kunna hota med att vi till nästa riksdag ta upp denna sak igen. Är det någon, som tror, att man därute fäster något avseende vid ett hot, som är av den beskaffenheten? Om det skulle visa sig, att den svenska riksdagen inte i år vill ställa upp hotet, säger man naturligtvis där ute: »Ja, det blir naturligtvis inget annat resultat nästa år heller.» Läget är alltså detta, att här finnas mycket stora förutsättningar för att vi skola få genomförd en förhandling, som sanerar den svenska fajansmarknaden utan behov av en tull och i så fall bortfaller ju varje anledning att tillgripa tullen. Jag skulle för min del säga, att det skulle vara ganska märkvärdigt, om riksdagen inte skulle kunna ha det förtroendet för regeringen att ge denna fullmakt såsom ett vapen i händerna att genomföra en förhandling, som har stora utsikter att leda till att åsättandet av en tull inte längre behövs.

Jag hemställer för min del, att första kammaren ville besluta denna fullmakt, som är ett verksamt vapen i regeringens hand för att åstadkomma ett förbättrat läge.

Herr **Domö**: Herr talman! Det kan ju med ganska stort fog sägas av herr statsrådet att i den situation, vari förhandlingarna befinna sig, är det bra att ha ett vapen emot att ett inflöde alldeles onödigt skulle komma av här berörda varor. Men blir det inte på det sättet också, om riksdagen här ansluter sig till reservanternas uttalande, att därest sådana förhållanden inträda, som göra det nödigt, bör regeringen framlägga förslag om tull nästkommande år? Inför den utsikten att, därest dumping eller andra förhållanden påkalla det, tull kommer att i början av nästa riksdag bestämmas i erforderlig omfattning, undrar jag,

Ang. tullen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)

om man kan räkna med att det skall bli ökade försäljningar av ifrågavarande importvaror här i landet. Det är väl på det sättet, att svenska försäljare, som skulle sätta i gång med att avyttra dessa varor, också bli synnerligen betänksamma inför en ganska omedelbar åtgärd, om en import i vidare utsträckning skulle ske. Jag tror därför inte, att man har att räkna med den import, som herr statsrådet talade om. Skulle det visa sig att höjd tull verkligen erfordras, vilket förhållande enligt handelsministern ej *nu* föreligger, då kommer några hinder därför ej att möta från högerhåll.

Herr statsrådet säger vidare, att det har inträffat ändrade förhållanden sedan propositionen lades fram. När så är förhållandet, vet jag inte, om det finns anledning att för täckande av regeringens återtåg lämna denna fullmakt. För min del är jag någon gång med på att ge sådana fullmakter, men här gäller det tydligen ett fall, där det inte är nödvändigt, och då förmenar jag, att man inte bör ta det av utskottet förordade steget, som ur konstitutionell synpunkt är ganska betänkligt.

Nu kan man säga, att det ju kan bli en sådan situation att här ifrågavarande industri kan komma i ett hastigt tvångsläge och att den måste slå igen, med påföljd att arbetarstammen, som är sysselsatt vid viss fabrik, blir illa utsatt. Vi ha ju dock högkonjunktur, och det har förut många gånger från det håll, som herr statsrådet företrädre, sagts, att det där talet om att industrier komma att läggas ned, om man inte inför någon tullåtgärd, skall man inte fästa så mycket avseende vid. Om vi emellertid nu för en gång skall göra samma uttalande, kan det måhända vara giltigt, även om det framförs från det håll, som här företrädes av reservanterna.

Jag tillåter mig, herr talman, att instämma i det yrkande, som har gjorts av herr Andersson i Fältenborg, nämligen om bifall till den av herrar Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr Domö tar alldeles fel, om han tror, att regeringen här behöver täcka något återtåg. Jag känner mig alldeles tillfredsställd med den utveckling, som här har skett. Jag kan ju stå här och känna med mig, att tack vare att regeringen lade fram detta tullförslag ha vi manat fram krafter från konsumentkooperationens sida för att skydda konsumenterna för tul-len, och härigenom har den utsatta fabriken kommit i händerna på ett företag, som har råd att driva fabriken utan tull. Alltså har tullförslaget gjort sin verkan på detta område. Varför skulle jag då vara på något sätt ledsen för att tullen inte längre behövs? Jag försäkrar herr Domö, att jag är så glad för varje tullförhöjning, som jag slipper att medverka till. Det finns inte på något sätt hos mig något försök här att rädda prestige, utan här är det en rent praktisk fråga. Här har man nu kommit till en viss punkt i en förhandling, som ser ut att gå i lås, därför att vissa fabrikanter i främmande länder ha intresse av att slippa denna tull. Nu vill man emellertid från reservanternas sida ta bort detta tullhot strax innan vi stå i färd med att avsluta dessa förhandlingar. Herr Domö säger, att de bli lika rädda, om man tar reservationen, där det säges, att nästa riksdag skola vi ta frågan på nytt under övervägande, om det behövs. Årade kammarledamöter! Efter vad som förekommit i pressen — allt tal om denna tullförhöjnings onödighet m. m. sådant — måste inte då, om det blir ett avslag från riksdagens sida på denna enkla och mycket begränsade fullmakt, de utländska intressenterna säga, att det där hotet, som reservanterna göra, är ganska litet allvarligt menat och ingenting att ta hänsyn till.

Det är här icke fråga om någon prestige, icke fråga om någon princip, utan det är fråga om ett praktiskt förhandlingsläge och det är fråga huruvida riksdagen vill ge regeringen makt i sin hand att lyckligt genomföra den förhandlingen eller ej.

Ang. tullen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)

Herr Petersson, Knut: Jag måste medge, att jag har blivit efter den diskussion, som förts i detta ämne, ännu mera förbryllad än jag tidigare varit inför det förslag, som framkommit dels från Kungl. Maj:t och dels från bevillningsutskottet. Jag har tidigare haft svårt att göra klart för mig sammanhanget i detta ärende. Det har varit för mig i någon mån en mystifikation, men efter herr statsrådets anförande i kväll ser jag ingen väg varken ut eller in i detta sammanhang, det måste jag bekänna.

Herr statsrådet har anfört så många motiv för detta förslag, att det har blivit på något sätt överbelastat med motiv. Herr statsrådet talade till en början om att det vore fråga om att skydda ett industriföretag inom branschen, som hotades av en ekonomisk katastrof och följaktligen skulle tvingas att nedlägga driften. Det var alltså meningen att för att rädda ett enskilt företag belasta hela den svenska allmänheten med en extra tull. Jag konstaterar detta därför att det förvånar mig att herr statsrådet har kommit på den tanken att ta till ett sådant medel för ett så begränsat ändamål. I vanliga fall brukar man ju anpassa medlen efter ändamålet, men i det här fallet tycktes man ha för avsikt att ta till någonting alldeles i onödan vidlyftigt. Det finns dock andra medel att tillgripa, om det gäller att rädda ett enskilt industriföretag. Vi ha möjligen under andra huvudtitlar anslag, som kunna användas för att hjälpa vederbörande företag med kredit. Vi ha åtminstone haft anslag, som möjliggjort för Kungl. Maj:t att utdela även tillfälliga understöd åt sådana industriföretag, men någonting olämpligare än att höja tullen över lag bara för att rädda ett enda företag, det kan jag för min del inte föreställa mig.

I andra hand anförde herr statsrådet som skäl för denna tull, att man borde skydda industrien mot utländsk dumping. Därmed äro vi inne på en gammal stridsfråga, en gammal principfråga, och jag undrar, om vi icke kunde komma överens om att vi i den svenska riksdagen i det längsta konsekvent ha försökt hålla oss borta från metoden att bekämpa utländsk dumping med höjda tullar. Jag tror, att vi också kunna konstatera, att vårt förfarande i detta fall har visat sig vara riktigt. I praktiken har det slagit så ut, att vi ha stått oss bra utan dessa medel, som andra länder i så stor utsträckning ha tillgripit. Under detta stadium av konjunkturutvecklingen, när vi ridit igenom de svåra åren och befinna oss uppe i en högkonjunktur, som finansministern har en del bekymmer för att den skall bli alltför storartad, skola vi alltså falla tillbaka på åtgärder, som enligt mitt förmenande höra samman inte med en normal konjunktur eller högkonjunktur utan med de typiska depressionsperioderna.

Som ett tredje skäl slutligen anförde herr statsrådet, att den föreslagna tullens eller, som han uttryckte sig, detta tullhots egentliga syfte skulle vara att hjälpa vissa enskilda företag eller en enskild sammanslutning i deras förhandlingar med en främmande makt. Såvitt jag förstod, var detta till slut det skäl, som för herr statsrådet vägde tyngst. Jag får säga, att inför det skälet blev jag mera betänksam än jag någonsin har varit, ty vart skall det egentligen bära hän om våra industriella sammanslutningar vänja sig vid att utnyttja statsmaktens bestämmanderätt över tulltaxan såsom ett argument i sina förhandlingar med främmande makter. Jag kan förstå, att man använder hot av detta slag, när det gäller officiella förhandlingar, när det gäller att tillvarata hela landets intressen, att ingå handelsavtal och dylikt, men jag har mycket svårt att förstå lämpligheten och riktigheten av ett sådant förfarande som att ställa vår tullpolitik i enskilda intressens tjänst.

Till slut föreföll det, som om herr statsrådet var inne på ännu ett fjärde argument. Han talade om att tack vare att vi nu lagt fram detta tullförslag skulle vi ha manat fram krafter inom den svenska konsumentkooperationen för att befria allmänheten från den av honom själv föreslagna tullen — det var

'Ang. tulllen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)

ju så herr statsråd? — och därmed, yttrade han, skulle alltså förslaget ha fyllt sitt ändamål. Det är ett resonemang, som jag skulle nästan vilja kalla för storartat i sitt fullständiga bortseende från allt vad rim och reson eller vad konsekvens och logiskt tänkande är. Man lägger fram ett förslag för att mana fram krafter, som skola slå ihjäl detta förslag och göra det onödigt, och därmed har förslaget tjänat sitt syfte. Jag lämnar åt kammaren att bedöma, huruvida en sådan argumentering verkligen kan tas till intäkt för ett bifall till utskottets förslag.

Ja, herr talman, jag skall inte vidare förlänga denna debatt. Jag vill bara säga i anslutning till vad jag yttrade vid ett tidigare tillfälle i dag, att situationen förefaller mig vara den, att det är påkallat att mana till försiktighet, när det gäller att besluta nya ekonomiska fullmakter för Kungl. Maj:t. När jag säger, att jag finner det påkallat, avser jag naturligtvis inte därmed att uttala något som helst misstroende till den nuvarande regeringen, utan min omtanke gäller någonting helt annat. Den gäller våra konstitutionella principer, och den gäller riksdagens finansmakt och riksdagens konstitutionella befogenhet rörande beskattningen. Det måste framläggas klara och starka skäl för att riksdagen skall lämna ifrån sig befogenheter, som grundlagen uttryckligen tillerkänner den allena, och beröva riksdagen ett ansvar, som grundlagsenligt tillkommer riksdagen ensam.

Jag kan inte finna, att sådana vägande skäl i detta sammanhang ha framlagts och därför, herr talman, ber jag att få förena mig i det yrkande, som har framställts om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Reuterskiöld*.

Herr statsrådet **Sköld**: Eftersom de första representanterna för reservationen här allenast talade om frågan om fullmakten, gick jag inte in på det föregående skedet mera utförligt, och det var väl på grund därav, som herr Petersson kände sig så förbryllad.

Det ger mig anledning att mera ingående beröra denna sak. Det kan hända, att mina skäl inte äro så obegripliga för vanliga människor i alla fall. Den del av den svenska porslinsindustrin, som något mera allmänt tillverkar hushållsfajans, befann sig i svårigheter. En utredning visade, att dessa svårigheter hade tre orsaker. Fabrikerna voro inte tekniskt rationaliserade, deras försäljningsorganisation var efterbliven, och de voro utsatta för dumping från utlandet. Nu säger herr Petersson: vart skulle det ta vägen, om tullsystemet skulle användas för skydda enskilda företag från konkurrens med enskilda företag i utlandet? Jag har ju några år bakom mig som politiker, men jag har aldrig upptäckt, att skyddstullar användas för något annat ändamål. Det är det, man använder dem till, när man vill skydda svenska företag mot konkurrens från enskilda företag i utlandet. Utredningen gav anvisningar för en kommersiell rationalisering. Den tekniska rationaliseringen var påbörjad. Utredningsmannen kom till det resultatet att för att dessa svenska företag skulle komma på fötter och kunna genomföra sin rationalisering, behövdes det tillfälligtvis för tre år framåt ett extra skydd i form av en tull, alltså ett slags uppfostringstull. Kanske herr Petersson har hört talas om en sådan någon gång i sitt föregående liv. Inte finner jag det vara märkvärdigt i alla fall, att man föreslår någonting sådant.

Jag var mycket tveksam att framlägga detta förslag, ty jag kunde inte se bort ifrån att förslaget hade vissa handelspolitiska nackdelar och vissa nackdelar för konsumenterna, men det fanns en sak här, som kom mitt omdöme att slå över åt det hållet, att detta förslag borde läggas fram, nämligen att det värst utsatta företaget, som gjort de största förlusterna och höll på att, så att

Ang. tullen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)

säga, kapseja, var ett företag med 800 arbetare, som inte låg i en storstad, där det inte spelar så stor roll, om man lägger ned ett företag med 800 arbetare. Nu ligger däremot detta företag ute på landsbygden. Hela socknen är beroende av företagets bestånd, hela orten är beroende av detsamma och man skulle där få en arbetslöshetsö med mycket, mycket lidande för enskilda personer. Kanske herr Petersson tycker det är märkvärdigt, men inte tycker jag det är så konstigt, om jag överväger saken och finner, att en tullförhöjning, som visserligen medför en liten, liten börda för varje enskild konsument i detta land, men så liten att den inte känns, kanske hindrar lidanden för dessa 800 och alla andra som äro beroende av detta företag. Den kan ta bort en verklig börda för detta fåtal på bekostnad av de många, av vilka var och en får bära mycket litet.

Herr Petersson säger nu, att det finns andra metoder, det finns anslag på andra huvudtitlar. Det vill med andra ord säga att herr Petersson anser, att staten bör köpa Gustafsberg med pengar från femte huvudtiteln. Ja, det kan också vara en ståndpunkt. Om det är så, att vissa politiska partier ha den uppfattningen, att man hellre skall hjälpa en industri genom att köpa den till staten än genom att ge ett litet tullskydd, så kan det naturligtvis övervägas. Men jag betraktar det som en väg, som man av principiella skäl snarare skulle avvisa än försöket att hjälpa med en liten tull. Jag tror inte det kan anvisas något sätt att enklare klara saken än denna tullförhöjning. Det är för resten en ståndpunkt, som de borgerliga partierna nästan alltid ha intagit.

Så var läget, när denna proposition lades fram. Den lades inte fram för att vi skulle få en tullförhöjning utan för att hjälpa porslinsindustrien och enkanerligen Gustafsberg, icke aktieägarna, utan arbetarna, hela bygden, hela befolkningen däromkring. Då inträffar det, att konsumentkooperationen finner det förenligt med sina intressen att köpa Gustafsberg för att därigenom befria konsumenterna från denna tullhöjning. Därigenom blir ju denna fabrik tryggad till sin existens, arbetarna bli tryggade, målet med förslaget är vunnnet. Det är ju detta jag åsyftat och inte tullförhöjningen, och då kan jag känna mig tillfreds med att mitt förslag på en annan och ur mina synpunkter bättre väg har lett till samma resultat.

Men genom att fabriken övergått i annan ägo får man inte bort den utländska dumpingen. Det är visserligen en principfråga som vi ha diskuterat i långa tider, men frågan har kommit i ett nytt läge genom att det blivit ekonomisk autarki i åtskilliga främmande länder, där staterna använda sin makt för att premiera exporten med syfte att skaffa det egna landet fria valutor. Staterna använda sina resurser för att möjliggöra för industrien att sälja till utlandet för billigt pris. Det är väl icke möjligt, att vi utan vidare skola låta en sådan trafik pågå med resultat att den svenska industrien desorganiseras; det ligger väl i sakens natur att vi måste ingripa. Efter det propositionen lades fram ha intressenterna inom porslinsindustrien upptagit förhandlingar med sina konkurrenter i de olika länderna, och dessa förhandlingar ha nu kommit i ett sådant läge, att det ser ut som om de skulle ge resultat, om man på allvar kan vidmakthålla detta tullhot. Då kan man visserligen i dag säga, att tullförhöjningen icke behövs för att upprätthålla Gustafsberg, och det sätter jag heller inte i fråga. Men det skulle vara opraktiskt och olämpligt att i detta läge sticka en käpp i hjulet för dessa förhandlingar, och det är därför jag menar, att trots att tullhöjningen i sig själv icke är nödvändig, man bör vidmakthålla hotet tills förhandlingarna äro slutförda. Om herr Petersson heller aldrig har hört att man använder tullhot för att genomdriva förhandlingar är det hans sak. Om man icke vågar använda detta tullhot mot enskilda utländska industrier, när de driva sin trafik, ja, när skall man då använda det?

Ang. tullen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)

Det är icke bara fråga om länder med ekonomisk autarki utan även länder där näringslivet fortfarande är fritt, och där staten icke har någon del i dumpingen. Där måste det bli förhandlingar med de enskilda företagen, och då kan det inte vara annat än riktigt att den svenska staten hjälper till att åstadkomma en sanering. Det vore att gå emot det svenska näringslivets intresse att inte göra det.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Jag skulle inte ha lagt mig i denna debatt, om jag inte hade litet kännning med denna industri. I den pressdiskussion, som under lång tid har förts om den kungl. propositionen, har det ju hetsats på alla möjliga sätt, och en viss fabrik har blivit utspelad, såväl i pressen som i riksdagen. I den stad där jag bor ha vi en av landets modernaste porslinsfabriker, som sysselsätter 600 å 700 arbetare. Den torde inte vara herr Domö obekant, herr Domö har ju haft denna stad till sin hemort, och jag antar att han fortfarande har något intresse kvar, för att denna stads industri skall hållas i gång. Det har varit stora bekymmer såväl bland arbetarna som hos ledningen för denna fabrik för den dumping med hushållsporslin som förekommit. Jag har blivit uppvaktad av fackföreningsstyrelsens ordförande, och vi ha ingående diskuterat denna sak. Man var icke själv så glad åt denna tullförhöjning, men man såg däri ett medel att trygga arbetstillgången för en tid framåt. Det är således inte bara Gustafsberg, som det här gäller, utan det finns flera fabriker i landet, därav som sagt en i min hemstad. Herr statsrådet sade att det gällde att hjälpa en liten kommun och dessa 800 arbetare. Ja, staden Lidköping är ju något större, och vi ha kanske möjlighet att ta en stöt, men vi ha ingen möjlighet att ta hand om porslinsfabrikens alla arbetare, om den skulle behöva läggas ner på grund av att den går med förlust.

Jag anser den här föreslagna fullmakten till regeringen vara till utomordentligt stor nytta, och bara den omständigheten, att den finns, innebär en trygghet för denna industri. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Det finns två sätt att polemisera. Man kan inrikta sig på att övertyga auditoriet och vederlägga motståndaren. Man kan också sätta sin strävan så, att man söker imponera på auditoriet och förklena motståndaren. Jag vill inte här göra någon värdesättning av den ena eller den andra metoden. Jag skulle bara vilja sätta in fråga, om inte den jag sist nämnde passade bättre på folkmötena än i en parlamentarisk församling, där det dock finnes möjlighet att sakligt bemöta och ta upp till diskussion de inkast som göras. Man kunde väl också vara ense om att om man överhuvud taget skall byta åsikter, man helst bör låta motståndaren behålla sina åsikter och inte utrusta honom med meningar, som han aldrig haft och aldrig uttalat. I detta avseende tvingas jag säga, att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet i någon mån har syndat. Han nämnde bland annat att jag skulle ha sagt: Vart skall det ta vägen, om man använder tullskydd för att skydda enskilda intressen mot utländsk konkurrens? Ja, men herr statsråd, så har jag inte uttryckt saken; så har jag inte sagt. Jag har frågat, vart det skulle ta vägen, om man ställde statsmakternas bestämmanderätt över tulltaxan till förfogande för enskilda sammanslutningar, då dessa gå ut och förhandla med främmande intressen. Det är ju något helt annat. Jag fortsatte med att säga, att hotet att höja tullarna dock är en så pass allvarlig sak, att man bör förbehålla detta hot åt sådana tillfällen, då staten är ute i förhandlingar för egen räkning med främmande stater.

Herr statsrådet frågade om jag hade hört talas om uppfostringtullar. Ja,

Ang. tullen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)

herr statsråd, det har jag visst gjort. Jag har fattat den termen så, att man med uppfostringstull menar en tull som är åsatt en viss vara för att möjliggöra för en industri, som inte har funnits i landet förut men är planerad, att starta och förskaffa sig livskraft. Då frågar jag: Hur i all världen kan man tillämpa detta på föreliggande fall? Den svenska porslinsindustrien är dock icke en näring av i går, den har funnits här i landet länge, den bör väl vid det här laget vara i det närmaste tvåhundra år gammal. Och att komma och tala om uppfostringstullar för en industri som har två sekler på nacken måste jag kalla för en missvisande terminologi.

Ja, herr statsråd, visst kan man tvista om lämpligheten att på det sätt som har ifrågasatts stödja ett enskilt företag med hjälp av en generell tullförhöjning. Men jag tycker att man i det sammanhanget också bör erinra sig de närmast till hands liggande olägenheter som följa med ett sådant förfarande. Vi måste tänka på, att vi med denna tullhöjning samtidigt skapa en mervinst för alla övriga företag i landet, som inte äro utsatta på samma sätt som det nödställda företaget. Alla dessa industrier skulle få möjlighet att taga ut en oförtjänt och för dem onödigt mervinst. Man måste dock komma ihåg, att det hela blir en belastning av folkhushållet, som på ett eller annat sätt måste betala vad herr statsrådet kallade »en liten tribut». Jag ber då få påpeka, att »tributen», redan som den är, inte är så försvinnande liten. Visserligen upplyses i propositionen, att det nuvarande tullskyddet inte skulle höjas till mer än genomsnittligt — ja, jag nämnde 20.4 resp. 24 % av saluvärdet. Men då ber jag få erinra om, att det är genomsnittsvärdet. Det finns varor, å vilka den nuvarande tullen utgör en betydligt högre belastning.

Jag har här några uppgifter, som ställts till mitt förfogande och som visa, att man redan med nuvarande tull kommer upp till högst betydande procentsatser. Här talas t. ex. om »vita tallrikar av fajans». De kunna för närvarande köpas — ha åtminstone kunnat köpas — för 1 kr. 24 öre per dussin. Om man räknar med en medelvikt av 4.7 kg, skulle tullen bli 94 öre per dussin, d. v. s. 76 % av inköpsvärdet. I fråga om »dekorerade tallrikar» blir ifrågavarande procentsats icke mindre än 79 %. Med det av regeringen ifrågasatta tullskyddet skulle tullen för de förstnämnda bringas upp till 95 % och i det andra fallet till fulla 110 % av varans värde.

Jag ber att som min mening få säga, att här är sannerligen inte fråga om småsaker, när man vill ge regeringen fullmakt att höja tullarna, så att de överstiga varans inköpsvärde. Det förefaller mig vara att gå sina protektionistiska begrepp väl frikostigt till mötes.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Domö: Herr talman! Jag måste säga, att när jag hörde handelsministern göra sin uppvisning på den protektionistiska vädjobanan, rördes mitt gamla protektionisthjärta över den värme, varmed han kunde tala för en sådan sak. Jag förstår honom så väl. Jag är själv inne på de där vägarna allt emellanåt. Fast jag måste säga — jag har en viss erfarenhet av den argumentering man möter i en sådan diskussion — att hade det varit ett förslag exempelvis från den meningsriktning jag företräder, som hade försetts med den lätta argumentering, som nu framkommit via herr handelsministern, skulle vi fått huden skäligen full.

I anledning av herr Ströms anförande tillåter jag mig säga, att den av honom omnämnda industrien är nyrationaliserad. Den har ännu inte visat, vad den i sitt nya skick förmår. Man kan alltså inte av dess föregående affärsresultat dra den slutsatsen, att den nu skulle vara i behov av detta nya

'Ang. tullen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)

stöd. Men det lär vara så, att den av honom apostroferade industrien förklarar, den kan rätt väl klara sig i det läge, som nu är för handen.

Det var en mycket intressant upplysning som kom fram genom herr Ströms inlägg, nämligen att den nya protektionistiska vägen går via fackföreningarna.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag skall inte yttra mig om de ovidkommande saker, som herr Knut Petersson här tog upp till diskussion. Vad som är folkmötestal får väl kammaren bedöma. Det är väl inte lämpligt att vi söka övertyga varandra om vår mening på den punkten. Inte heller skall jag fördjupa mig i frågan, huruvida det är möjligt att uppföstra en gammal industri. Det kan hända, att det är omöjligt, men man kan kanske ibland lära gamla hundar att sitta.

Jag begärde ordet bara för att på två punkter lämna upplysningar. När herr Knut Petersson säger, att alla andra fabriker i branschen komma att göra vinster, ber jag få meddela, att det i Sverige finnes två företag, som tillverka hushållsfajans, och det är inget annat det här gäller. Båda två ha det dåligt ställt. Det är Gustavsberg och Rörstrand. Det finnes tre andra porslinsfabriker, men ingen av dessa tillverkar hushållsfajans. Därför kunna de inte beröras av detta. Följaktligen blir det inte någon vinst för några andra fabriker.

För det andra vill jag om de oerhörda tullprocentsatserna säga, att det är siffror, som jag inte här kan kontrollera, men det förefaller mig, som om denna procent vore uträknad på dumpingpriset till Sverige. Det är nämligen så, att det exempelvis från en finsk fabrik sålts fajans till Sverige till $\frac{1}{3}$ av de priser, som samma fajans kostar hemma i dess eget land. Om jag räknar procenten på sådana priser, som alltså inte ha med produktionskostnaderna att skaffa, utan är en realisation, som en fabrik kan göra, därför att den i sitt hemland kan få ut högre priser — då kan man komma till vilka resultat som helst. Men dessa procent säga ingenting om den verkliga tullbelastningen.

Herr **von Heland**: Herr talman! Med vetskap om herr Peterssons politiska hemvist är jag inte alls förvånad över hans argumentering i denna fråga. Men jag har begärt ordet för att säga, att jag reagerar rent principiellt mot herr Peterssons båda uttalanden.

Däremot tycker jag det är litet märkvärdigt, att högerpartiet kan följa samma linjer som herr Petersson i denna fråga, och jag förstår, att det ibland kan klicka till i herr Domös protektionisthjärta — som han mycket riktigt erkände — när han resonerar om dessa saker. Jag tycker att herr Peterssons argumentering verkade litet underlig, när han talade om det uppsving vi ha i nuvarande tid mot andra länder, när det gäller handel, och utan vidare kunde påstå, att det beror på att vi inte givit oss in på att i samma utsträckning som andra länder skydda oss mot dumping o. d. Det skulle vara detta, som hade åstadkommit, att vi ha goda tider. Ja, herr Petersson, det tror jag att herr Petersson först måste bevisa. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk så länge och vill därför inte ge mig in på någon lång debatt. Men jag tror, att den egentliga orsaken till vår högkonjunktur är de råvaror och specialartiklar, som vi för närvarande ha så lätt att få exportera.

Jag förstår inte heller, hur herr Petersson gentemot herr handelsministern kunde säga, att vi på sätt utskottet föreslår ställa tulltaxan till förfogande åt enskilda sammanslutningar, när de gå ut att underhandla på världsmarknaden. Jag tycker herr handelsministern vid ett par tillfällen har sökt förklara vad syftet är med den fullmakt, som här skulle ställas till regeringens

Ang. tullen å vissa fajansvaror m. m. (Forts.)

förfogande. Det är för att ge regeringens underhandlare ett vapen i händerna. Nu är det så, att vi för närvarande ha ungt och duktigt folk som underhandlare, och jag är av den uppfattningen, att det behövs, ty jag tror, att när våra underhandlare komma ut, äro de i regel underlägsna på annat sätt. Främmande länders underhandlare ha vanligen bättre handelspolitiska vapen till förfogande än våra egna representanter.

Jag måste säga, att denna debatt har gjort mig verkligt betänksam. Det förefaller som om rätt många i denna kammare icke observerat, i vilket kaotiskt tillstånd världshandeln för närvarande befinner sig. Som motvikt till herr Peterssons anförande skulle jag vilja säga, att jag inte håller för otroligt, att det kunde vara lämpligt att ge regeringen ytterligare medel, så att den blir i stånd att med kraft föra de kommersiella underhandlingar, som till gagn för vårt land pågå så gott som året om.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Herr Domö tycks vara mycket dåligt informerad i denna sak, eftersom han säger, att ledningen för porslinsfabriken i Lidköping inte har intresse för denna sak. Om jag inte är fel underrättad — och det vet jag att jag inte är i detta fall — har direktören för porslinsfabriken där varit uppe hos bevillningsutskottet och hållit en längre föreläsning om denna sak, och han har varit mycket intresserad av den av Kungl. Maj:t föreslagna åtgärden. Det är alltså ett gemensamt intresse i Lidköping hos såväl fabriksledningen som fackföreningsledningen, att den vidtages. Den där billiga repliken, som herr Domö gav mig, att protektionismen går genom fackföreningarna — den får stå för herr Domös räkning.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr Andersson, Elof, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 35 punkten A 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten C.

Lades till handlingarna.

Ang. förhind-
rande av sprit-
smuggling
från Estland
m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse mellan Sverige, Estland och Finland rörande förhindrande av spritsmuggling m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 7 maj 1937 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 321, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollen över finans- och utrikesdepartementsärenden för den 23 april 1937 och över finansärenden för den 7 maj 1937 samt med överlämnande av protokoll med därvid fogat förslag till överenskommelse mellan aktiebolaget Vin- och spritcentralen, OY Alkoholiliike A. B. och Eesti Maksudevalitsus, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att aktiebolaget Vin- och spritcentralen finge avsluta den vid förenämnda protokoll fogade överenskommelsen;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder för ordnande av avsättningsförhållandena på den svenska spritmarknaden, som den föreslagna importen av estnisk sprit kunde föranleda, i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för finansdepartementet i förenämnda statsrådsprotokoll den 7 maj 1937 angivna riktlinjer;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa överenskommelse med aktiebolaget Vin- och spritcentralen rörande de jämkningar i mellan staten och spritcentralen gällande avtal, som kunde erfordras av under nästföregående punkt berörda åtgärder;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna om tullnedsättning för viss renad sprit i överensstämmelse med vad chefen för finansdepartementet i sistnämnda statsrådsprotokoll föreslagit.

Till utskottets behandling hade överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, i vilka samtliga yrkats avslag å propositionen, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 338 i första kammaren av herr *Borell* m. fl. och nr 595 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö m. fl.,

2) de likalydande motionerna nr 339 i första kammaren av herrar *Elof Andersson* och *Elon Andersson* samt nr 597 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Steneberg m. fl., ävensom

3) motionen nr 594 i andra kammaren av herr *De Geer* i Hanaskog.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 338 och 339 samt II: 594, 595 och 597, bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 321.

Enliät en vid betänkandet avgiven reservation hade herr *Anderson* i Norrköping, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Elof Andersson*, *Velander*, *Hagberth*, *Johanson* i Huskvarna, *Hammarlund* och *Hagberg* i Malmö ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 338 och 339 samt II: 594, 595 och 597, avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 321.

Herr *Andersson*, *Elof*: Herr talman! Mot ett godkännande av den förevarande kungl. propositionen ha från skilda håll gjorts allvarliga erinringar. Enligt reservanternas uppfattning kunna dessa erinringar icke fränkännas berättigande. En tidning yttrade i går starka ord om avtalet. »Från moralisk synpunkt är avtalet mycket betänkligt», sade tidningen. Jag vill icke använda så starka ord, men jag tillåter mig framhålla, att avtalet ur olika synpunkter är ägnat att ingiva betänkligheter.

'Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)

Jag nämnde att det från skilda håll gjorts allvarliga erinringar mot den kungl. propositionen. De hörda myndigheterna ha alla med undantag av generaltullstyrelsen varit betänksamma. Konstrollstyrelsen anför bland annat följande, som återfinnes på sid. 8 i den kungl. propositionen: »Det är emellertid att beklaga, att icke — på sätt varit möjligt i fråga om de med Polen och Danzig träffade överenskommelserna i samma syfte — i betraktande av spritsmugglingens omoraliska karaktär de avsedda kontrollåtgärderna rörande spritexporten i Estland kunnat komma till stånd annorledes än mot vederlag, som till sin innebörd enligt styrelsens mening är av beskaffenhet att väcka betänkligheter. Det må här till en början framhållas, att betydelsen av den tilltänkta exportkontrollen, även om denna komme att utgöra visst hinder för smugglingen från Estland, dock icke får överskattas och tillmätas alltför stor betydelse. Till följd av smugglingens natur är att räkna med att utövarna av denna illojala hantering komma att inrikta sig på att finna nya utvägar för dess fortsatta bedrivande; intet hindrar dem i varje fall att till utgångspunkt för sin verksamhet välja ett annat land, vilket visserligen icke erbjuder samma fördelar, som Estland hittills kan ha gjort, men som dock kan tjäna som bas för en spritsmugglingstrafik. Icke ens får anses uteslutet, att smärre partier smuggelsprit även med den tilltänkta exportkontrollen kunde komma att sippra ut från Estland till vårt land. Enligt styrelsens mening kommer under alla förhållanden spritsmugglingens bekämpande att kräva en stark och väl rustad bevakningsorganisation, i vilket hänseende föga torde kunna eftersättas även för det fall, att överenskommelser om exportkontroll tilläventyrs komme till stånd med vissa länder.» Kustbevakningsinspektören framhåller på samma sida att »man måste draga i tvivelsmål de estniska myndigheternas förmåga att förhindra spritexport på smygvägar». I samma ämne framhåller spritcentralens styrelse, att garantierna mot olovlig införsel måhända icke heller efter avtalens genomförande kunna göras fullt betryggande, och tillägger: »Ty om det är riktigt, att smugglingen till Sverige från vissa länder, vilka redan anslutit sig till Helsingforskonventionen, för närvarande i stor utsträckning dirigeras över Estland, uppställer sig frågan, om denna smuggling ej komme att framdeles söka sig andra, låt vara mera svårframkomliga vägar än den hittills bekväma transportleden över Estland.»

Dessa myndigheter äro således ganska överens om hur svårt det är att på ett effektivt sätt bekämpa smugglingen. Beträffande den ifrågasatta spritimporten från Estland och dess återverkan på förhållandena på den svenska spritmarknaden gör kommerskollegium vissa erinringar. Kollegium anför bland annat på sid. 9 i den kungl. propositionen: »Med hänsyn till de komplikationer för handhavandet av gällande statliga reglering av avsättningen av inhemsk sprit, som den föreslagna importen skulle medföra, finner kollegium för sin del starka betänkligheter möta mot en uppgörelse om dylik import under flera år framåt.» Angående överenskommelsens giltighetstid yttrar kontrollstyrelsen bland annat (sid. 13 i propositionen): »Importöverenskommelsen är avsedd att äga bestånd under en tid av två år med viss uppsägningsrätt inom denna tid från svensk sida. Då faran för smuggling från Estland icke med utgången av tvåårsperioden lärers kunna anses avlägsnad, uppstår frågan, huru förhållandena därefter skola gestalta sig beträffande den estländska spritexporten. Det konsekventa betraktelsesättet skulle väl vara, att, därest man ansett, att överenskommelsen varit av värde under berörda tvåårsperiod, den även i fortsättningen skulle äga motsvarande betydelse för Sverige och därför borde bliva bestående. För att icke på nytt lämna Estland fria händer med avseende å spritexporten förefaller det sålunda icke osannolikt, att den nu träffade överenskommelsen kan komma att följas av en

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)
eller flera liknande sådana. Konsekvenser i form av krav från andra främmande länder vid träffande av handelsöverenskommelser eller dylikt med vårt land, att även de hit finge leverera sprit, av vilken vara ett flertal länder har betydande produktionsöverskott, kunna befaras redan som följd av förevarande tvåårsavtal, men skulle med än större sannolikhet bli va för handen, därest en import av sprit från Estland skulle sträcka sig över längre tid.»

Statsrådet och chefen för finansdepartementet anför om dessa yttranden (sid. 16): »Visserligen vill jag ej fränkänna dessa erinringar allt fog, men jag håller före, att de befarade praktiska olägenheterna icke skola bli särskilt framträdande, därest den estniska spriten disponeras i huvudsak enligt de riktlinjer, som jag framdeles skall angiva. Därtill kommer, såsom kommerskollegium framhållit, att importen, för vilken likvid skall fullgöras inom ramen för den bestående svensk-estniska betalningsöverenskommelsen, möjliggör ett ur vår utrikeshandels synpunkt önskvärt utjämnande av de svårigheter, som uppstått för vårt varuutbyte med Estland.» Den av statsrådet framförda handelspolitiska synpunkten anse reservanterna kan ha visst berättigande, men »å andra sidan», yttra reservanterna, »giva upplysningar, som meddelats utskottet angående svenska tillgodohavanden i Estland, vid handen, att dessa tillgodohavanden icke kunna anses vara av den storleksordning, att de för sin del motivera den ifrågasatta uppgörelsen».

Att den kungl. propositionen är ägnad att oroa lantmännen, särskilt i landets sydligaste delar, torde vara lätt att förstå. Malmöhus läns småbrukareförbund ingav i maj en protestskrivelse till Kungl. Maj:t, i vilken det heter, att potatisodlingen betyder oerhört mycket för tusentals jordbrukares ekonomi, och Skånes R. L. F. betecknade helt nyligen importen av estsprit som en utmähing mot jordbrukarna i de potatisodlande distrikten. Nu kommer det nog att invändas att potatisodlarna icke komma att bli lidande på detta avtal. Det må vara sant att under den tid av två år avtalet är avsett att gälla det icke torde nämnvärt inverka till förfång för odlarna, men reservanterna kunna i likhet med kontrollstyrelsen ej bibringas den uppfattningen, att avtalet blir av så kort varaktighet. Följaktligen anser jag att man icke kan underkänna småbrukarnas och potatisodlarnas uttalanden i denna sak. Deras bekymmer kunna nog ha fog för sig.

Motortrafiken får vidkännas en merkostnad av 160,000 kronor årligen om avtalet genomföres. Det är visserligen ett i förhållande till bensinförbrukningen ganska ringa belopp, men likväl ett steg i ej önskvärd riktning. Härtill kommer Vin- och spritcentralens förlust å 50,000 kronor och minskning av bensinskatten med 125,000 kronor. Dessa belopp skulle i och för sig ej betydja så mycket, om man genom ett tvåårigt avtal kunde vinna det som med detsamma åsyftas. Detta anse reservanterna, som jag förut påpekat, knappast troligt.

Herr talman, även om utsikter ej finnas för att ett avslagsyrkande skall vinna kammarens bifall, tillåter jag mig likväl framställa ett sådant yrkande. Jag yrkar alltså bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, vilket innebär bifall till de i ämnet väckta motionerna och avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Herr Bårg, Johan: Jag föreställer mig att kammaren sätter värde på om jag inte håller en lika lång föreläsning i detta ämne som jag gjorde när det gällde lördagens sprit. Jag skall försöka vara ganska kortfattad. Jag tänker mig dessutom, att det finns kammarledamöter med större insikt i dessa ting än jag, som också ha anspråk på något tidsutrymme.

Jag vill beträffande den siste ärade talarens anförande säga, att jag sak-

Ang. förhinderande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)

nade en verklig kläm i hans argumentering. Det är kanske med herr Elof Andersson som med mig, att nattimmarna fresta på, så att man inte har humör att dra till med några verkligt knipande argument. Vad herr Elof Andersson föredrog är detsamma som vi ha läst i den kungl. propositionen om vederbörande myndigheters ställning till detta spörsmål. Av dessa yttranden, lika väl som av reservationen och av det nu hållna anförandet finner man, att åtskilliga skäl tala emot den kungl. propositionen. Det visste vi mycket väl förut. Inom utskottet dryftades denna fråga rätt ingående, och dessa skäl anfördes där. Jag skulle vilja ställa frågan på det sättet: Äro nu de anförda skälen så starka att man böjer sig för dem? Är nödvändigheten att komma tillrätta med smuggeriet en sådan angelägenhet, att man anser sig böra offra något litet för den? För min del har jag liksom utskottsmajoriteten kommit till den uppfattningen, att kampen mot smugglingen, som med större eller mindre lycka har bedrivits hittills, har varit så pass påkostande, omöjligheten att komma tillrätta med detta otyg har varit så rent generande för vårt land, att när nu en utväg synes stå öppen att begagna sig av en annan metod än den det hittills varit möjligt att praktisera, man skulle kunna offra betänkligheterna, särskilt om de, summa summarum, icke äro större än de herr Elof Andersson anför, och göra ett ärligt försök.

Jag kan inte hjälpa, när jag läser denna reservation och hör hur man målar upp alla svårigheter och risker det skulle medfölja att ingå detta avtal, att jag får den uppfattningen, att därunder ligger en känsla av att det är utomordentligt bra som det är med bekämpandet av smugglingen. Att göra något vidare i denna sak nyttar ingenting till, det går i alla fall inte att få slut på den. Ja, det beror, som jag nyss sade, mycket på i vilken grad man anser att dessa olagligheter äro ett verkligt ont. När det gäller lagstiftning och ingrepp mot olägenheter på andra områden, är det ju inte på det sättet, att man låter avskräcka sig av att man mycket väl vet, att en lagstiftning med aldrig så stränga straff och drakoniska åtgärder ändå inte kan helt och hållet trygga mot dylika brott. Herr Andersson säger, att det försöket här inte är så mycket värt, ty fullständig effektivitet i tilltäppning av smugglingen kan inte garanteras. Nej, det är ju alldeles klart. Det har naturligtvis ingen beräknat. Ingen i riksdagen har väl trott, att man med alla dessa miljoner, som vi nu offra på smugglingsbekämpande, på kustbevakning o. s. v., skulle absolut lyckas åstadkomma, att inte en liter kan komma in på olaglig väg. Men detta har dock icke fått utgöra skäl att avstå från åtgärderna. Här föreligger dock en sak, som jag tycker att jag har rättighet att känna mig övertygad om och det är *att ett kraftigt ingrepp mot smugglingen skall vara att förvänta från estlänningarnas sida*, om man går in på det här avtalet, och mera kan man inte begära. Att smuggelspriten sedan kommer att sippra in litervis är alldeles visst, om vi hade aldrig så starka avtal med alla kringliggande makter. Vi få nöja oss med någorlunda effektivitet.

Motståndarnas skäl tror jag nu inte är det, att man tvivlar på att något skall vinnas genom avtalet, utan det huvudsakliga och verkliga skälet finnes angivet i reservationen på sid. 11, och det är — om man omskriver det på ren svenska — att visserligen finnes tillmätt en maximikvantitet sprit, som är avsedd till motorbränsle och för tekniska ändamål, vilken kvantitet riksdagen i fjol beslöt begränsa till sammanlagt 50 miljoner normalliter, men, tänker man — särskilt i de potatisodlande skånebygderna — när det nu visar sig, att det skulle finnas utrymme för ytterligare 1,250,000 liter hundra-procentig sprit — varför skola inte vi i Skåne få leverera den? Hur det går med smugglingen är inte så noga. Den saken får redas upp på annat sätt. Här har genom propositionen ådagalagts, att denna kvantitet ytterligare kan

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)
inmängas i motorbränslet, och det får inte hända — en sådan risk får ej förefinnas, att inte de skånska potatisodlarna skulle få leverera jämväl denna kvantitet.

Herr talman! Med all aktning för Kristianstadslänets hövding och dess potatisodlare börjar jag frukta, när dessa lantmannaintressen ta sig sådana här uttryck, att eftergivenheten för anspråken från denna landsända hittills kanske har varit litet för stor, så att vi få börja ta oss i akt. Det finns andra landsändar, som behöva avsättning för sin potatis men inte kunna nå fram till brännerierna. De borde också få ha vissa anspråk. Det kunde, åtminstone i någon mån, finnas förutsättningar t. o. m. för betodling i andra landsändar än de, som nu driva denna skyddade och subventionerade näring. Jag blir en liten smula betänksam, när anspråken sträckas så långt som de verkligen göra i detta fall.

Nu har utskottet här sagt, att om man fruktar för att inblanda denna spritmängd direkt i bensin till motorbränsle, kunde man kanske göra på det sättet, att om en lagerhållning av motorbränsle kommer till stånd enligt det av riksdagen nyss fattade beslutet, man då kunde däri inblanda den inköpta spriten. I så fall kommer den åtminstone för dagen inte ut i marknaden. Man skulle alltså gå till väga på det sättet, att man i stället för att köpa bensin skulle köpa motsvarande antal liter sprit att användas som motorbränsle. Då blir det egentligen bensinen, som får maka åt sig. Det är också en importvara. Realiter är ju detta förfarande detsamma som om man blandar in spriten i motorbränslet för dagen. Men om det kan trösta något hjärta, så har utskottet i varje fall velat fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på, att så skulle man måhända kunna gå till väga.

Nu säger man, att det kommer naturligtvis att fördyra motorbränslet. Ja, det är riktigt. Jag skulle, herr talman, varit mera känslig för den saken, om man inte i fjol hade förklarat för mig, att de 40 miljoner liter sprit, som man då beslöt använda till motorbränsle, inte betydde något ur kostnadssynpunkt för motortrafiken. Jag har ju rätt och kanske skyldighet att känna mig övertygad av alla de inlägg, som då gjordes och som också segrade i kammararen, att fördyringen genom dessa cirka 40 miljoner liter inte skulle spela någon egentlig roll. Är detta sant, må det väl också vara sant, att dessa 2,500,000 normalliter, som det här är fråga om, inte heller kunna spela så stor roll ur kostnadssynpunkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Velander: Herr talman! Jag kan till en början återropa den allmänna orientering i föreliggande ärende, som den förste ärade talaren lämnade. Jag skall därför inte gå in på några detaljer i det hänseendet.

Jag vill för min del utan vidare medge, att en ökning av vår import från Estland kan betraktas såsom i och för sig önskvärd. Clearingen med detta land utvisar nämligen för ögonblicket ett saldo till Sveriges förmån på cirka 1 miljon kronor, ett belopp, som inte är så stort, men som för Estlands vidkommande kanske får tillerkännas en viss betydelse. Det är också möjligt, att med avtalets genomförande villigheten till licensgivning för ökad import av svenska varor till Estland kan vara att räkna med. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida vårt handelsutbyte med detta land är av den storleksordning, att till stödjande därav exceptionella åtgärder kunna anses påkallade. Varubytesrelationen mellan Sverige och Estland har under de senast åren varit växlande, än aktiv och än passiv. Enligt den officiella handelsstatistiken har exporten respektive importen i intet fall överstigit 4.7 miljoner kronor per år. Den totala estniska utrikeshandeln har emellertid varit starkt positiv till Est-

'Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)

lands favör. Ur handelspolitisk synpunkt föreligga sålunda knappast skäl till särskilda uppostringar i Estlands intresse överhuvud, än mindre i en ordning, som kan betraktas som extraordinär, måhända ock såsom principiellt betänklig.

Man frågar sig nu, vad det åtagande, som här gjorts från Estlands sida, verkligen innebär. Med mitt sätt att se ligger det helt i linje med Helsingforskonventionen av 1925. Jag vill belysa detta genom att med vederbörande departementschefs egna ord återge innehållet i Helsingforskonventionen och sedan innehållet i den överenskommelse, som nu återfinnes på kammarens bord. I propositionen nr 89 till 1925 års riksdag angående Helsingforskonventionens godkännande säges det sålunda: »Oavsett fartygs storlek och beskaffenhet förbinder envar av de fördragsslutande staterna sig att i möjligaste mån vidtaga åtgärder för bekämpandet av alkoholsmuggling till annan fördragsslutande stat. Så långt möjligt skall övervakas, att alkoholvaror, destinerade till inhemsk hamn, icke försändas till utlandet. — — — Slutligen innehåller konventionen, att respektive tullmyndigheter skola lämna varandra alla upplysningar, som kunna underlätta bekämpandet av smuggling, så ock att framtida förslag till konventionens fullständiggande skola välvilligt prövas.»

Om vi så övergå till den föreliggande propositionen, heter det: »Innebörderna av de ifrågasatta överenskommelserna kan angivas sålunda, att estniska staten förbinder sig gentemot Sverige och Finland att vidtaga erforderliga åtgärder till förhindrande av att sprit av vare sig estniskt eller främmande ursprung i och för export försäljes till andra än främmande regeringar eller deras befullmäktigade ombud. Syftet härmed är, att i Estland producerad eller dit importerad sprit icke längre skulle göras tillgänglig för smugglingsändamål. Den för ändamålet erforderliga kontrollen över utförseln och transiteringen av sprit är avsedd att omfatta jämväl alkoholhaltiga drycker av såväl estniskt som främmande ursprung. Kontrollen som angives skola från Estlands sida utövas på mest effektiva sätt, förutsättes skola äga rum efter samma grunder, som gälla enligt motsvarande i Polen och Danzig år 1936 utfärdade bestämmelser.»

Med utgångspunkt från dessa departementschefens egna uttalanden torde kunna sägas, att Estlands åtagande nu knappast sträcka sig utöver ramen för 1925 års konvention, och de sammanfalla i stort sett med de tilläggsbestämmelser, som till komplettering av konventionen, efter därom förda förhandlingar, numera meddelats av Tyskland, Polen och Danzig. Något vederlag, direkt eller indirekt, har i samband härmed icke förekommit. Och varför? Jag skall inte söka avgöra den saken, men jag skulle förmena, att det väl är så — eller åtminstone borde vara så — att när det gällt att stäcka sådana företeelser, som inneburit särskilda faror ur moraliska eller därmed jämförliga synpunkter, vederlag icke plägat utgå. Nu låtsas man på intet sätt härom. Men varför skall ett anspråk på direkt vederlag i detta fall godkännas? Och vederlagets art sedan! Vi ha efter mycken strid och mycket kiv, som utskottets ärade vice ordförande även var inne på, arbetat oss fram till en ordning — i vissa hänseenden kanske något betänklig, åtminstone har det varit min uppfattning — men dock en ordning eller uppdelning av marknaden, inför vilken våra inhemska producent- och andra intressen grävt ned stridsyxan. Nu skall på denna spritfront, om jag så får säga, ett nytt, ett irriterande moment tillkomma, som därjämte kan bli en faktor av betydelse i handelsutbytet, till en början i förhållande till Estland men sedan måhända även i förhållande till andra länder.

Nog finnes det väl ändå grundade farhågor för att, om Estland nu gynnas genom köp från detta land av en högprocentig spritvara, andra länder kunna komma att göra anspråk på en lika gynnsam behandling från Spritcentralens

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)
sida. Det tages ju i propositionen sikte på, bland annat, ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om tullnedsättning för viss renad sprit i överensstämmelse med vad departementschefen föreslagit. Jag kan tänka mig, att detta bemyndigande kommer att utnyttjas på det sättet, att det genom en kungörelse stadgas den ändring eller modifikation i gällande tulltaxeförordning, att för på fat inkommande renad sprit med en alkoholhalt av exempelvis 90 % och däröver det skall medgivas tullfrihet eller en väsentlig tullnedsättning. Kan man inte tänka sig, att en sådan åtgärd kan framstå nästan som en inbjudan till visst annat land, exempelvis Frankrike, att framkomma med krav om att på enahanda villkor i tullavseende få till Sverige på fat importera konjak, innehållande en så hög alkoholhalt som nyss antytts?

När man talar om vinsterna eller fördelarna av detta avtal ur handelspolitisk synpunkt, bör man sålunda för Sveriges vidkommande vara inställd på möjligheten av att dessa vinster eller fördelar bli fullständigt negativa.

För Estlands vidkommande måste dessa fördelar också bli ganska minimala. Dess exportöverskott av sprittillverkningen, som måste bringas till försäljning på utlandet, uppgår till 2 miljoner liter 100-procentig vara. Med utgångspunkt från det pris, som Vin- och spritcentralen avses skola betala, blir bruttovärdet av hela denna kvantitet 640,000 kronor. Detta belopp, som ligger kanske icke oväsentligt över världsmarknadspriset, kan väl ändå inte spela någon större roll ens för det lilla Estlands ekonomiska ställning, helst som råvaran för frambringande av denna spritkvantitet — Estlands utmärkta potatis, kunna vi kanske säga — måste ha värde även om den inte skulle förvandlas eller övergå i flytande form och på det sättet rinna över till oss.

Sedan talar man om vinst på grund av eventuell minskning i tullverkets övervakningskostnader, när det gäller spritsmugglingen. Ja, hitintills är det väl knappast någon annan än generaltullstyrelsen resp. dess chef, som räknat med en sådan. Kontrollstyrelsen, kustbevakningschefen och andra tro ju inte på att någon sådan minskning i övervakningskostnaderna skall komma att uppstå.

Slutligen kommer man på den nu ifrågasatta vägen till rätta med spritsmugglingen, säger man! Är man nu på det klara med spritsmugglingens omfattning för närvarande? Propositionen nämner inte mycket därom. Av yttrandet, återgivna i propositionen och jämväl i andra sammanhang, får man den upplysningen, att smugglingen har väsentligt nedgått eller i betydande grad minskats. Den illegala sprithanteringen laborerar i stället med hembränning och motbokssprit. Vidare böra vi väl lita till den lagstiftning, som vi under denna riksdag på förslag av Kungl. Maj:t antagit om, bland annat, ändrad organisation av den statliga verksamheten för bekämpande av olaglig rusdryckshantering, vilken lagstiftning särskilt tar sikte på åstadkommande av en ytterligare utbyggd och i övrigt genom omfattande och kostsamma åtgärder förbättrad anordning av verksamheten just för spritsmugglingens bekämpande. Vi ha accepterat detta Kungl. Maj:ts förslag, och vi avse väl också att förverkliga det, och det betyder inte, som utskottets ärade vice ordförande behagade uttrycka det, att vi inte vore beredda att påtaga oss några kostnader för spritsmugglingens bekämpande. Det är ju klart, att förverkligandet av detta förslag kommer att kräva mycket stora kostnader, och det borde väl vara ostridigt, att det under årens lopp har nedlagts utomordentligt stora kostnader för att komma till rätta med spritsmugglingen i detta land.

Med detta som utgångspunkt synes det åtminstone mig, som om vi icke skulle ha anledning att kapitulera inför spritsmugglingen för närvarande. Import av brännvin till Sverige måste med mitt sätt att se betecknas såsom onödig och överflödig. Legalisering av brännvinsimport till förebyggande av att

Ang. förhinderande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)

motsvarande kvantitet införes på illegal väg kan icke framstå annorledes än såsom förödmjukande. Mindre motbjudande metoder borde kunna utfinnas för befordrande av handelsförbindelserna med Estland.

Med denna inställning saknar jag anledning att åtminstone i detta sammanhang vidare ingå på, icke Estlands goda vilja, utan förmåga att fullgöra de avsedda förpliktelserna. Jag kan dock i det sammanhanget hänvisa till vad ämbetsverken därom uttalat. Jag skulle också kunna erinra om att, såvitt jag vet, sprithandeln inom Estland är fri. Det är sålunda möjligt, att inte oväsentliga partier kunna komma på avvägar utan att myndigheterna behöva få någon kännedom därom. En faktor av betydelse i detta sammanhang är givetvis också den inställning, som kustbefolkningen i detta land hyser till hit-hörande problem. Man kan ju gå ut ifrån att den hitintills haft den uppfattningen, att utsmuggling av spritdrycker inte varit någonting, som kunnat betecknas såsom så särskilt förkastligt.

Nu säges det från departementschefens sida, att Sverige kan draga sig undan detta avtal, om erfarenheterna icke skulle bli tillfredsställande, att avtalet sålunda kan uppsägas. Ja, huru kommer en sådan åtgärd att uppfattas? Den skulle ju kunna tolkas såsom en indirekt anklagelse mot Estland för att förutsättningarna för avtalets fortvaro eftersatts. Därmed skulle vi ha försatt oss i ett ömtåligt läge, ett läge alltså, som vi ha stor anledning och stora möjligheter att nu undvika.

Ur dylika synpunkter synes mig departementschefens uttalande därom, att hela anordningen blir eller är att betrakta såsom en försöksanordning, som han funnit angeläget att pröva, vara mycket betänkligt. Man borde ej inlåta sig på experiment och försök, när premisserna äro så ovissa som i förevarande fall och konsekvenserna under alla omständigheter måste bli diskutabla och tvivelaktiga.

Jag tillåter mig, herr talman, att med det anförda instämma i det yrkande, som framställdes av den förste ärade talaren, nämligen om bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

I herr Velanders yttrande instämde herr *Hagberth*.

Herr Wohlin: Herr talman! Om herr Andersson i Fältenborg hade varit i tillfälle att taga närmare kännedom om de skadeverkningar, som spritsmugglingen i Östersjön medför för vårt lands skärgårdsbefolkning liksom för vårt grannland Finlands, så skulle han nog bättre uppfatta den föreliggande frågan som en nykterhetsfråga av ganska stor betydelse. Jag beklagar, att den ärade talaren ej haft tillfälle att mera i detalj följa dessa förhållanden. Jag kan emellertid försäkra honom, att de inblickar man under arbetet på spritsmugglingens bekämpande får i hela kustträckors förvandling till skådeplatser för kriminell verksamhet äro mycket bekymmersamma, och att det är en social uppgift av stor betydelse att här arbeta sig fram till bättre förhållanden. Jämsides med en effektiv bevakning av våra kuster och skärgårdar, som självfallet skall upprätthållas, liksom även den skärpta polisbevakningen över lönnbränningen, som nu kommer att träda i kraft, har man därför också sökt att på överenskommelsernas och konventionernas väg nå ett bättre tillstånd. Efter långa förberedelser tillkom 1925 års Helsingforskonvention, men alla, som känna konventionen, torde veta, att denna konventions effektivitet har varit liten, beroende på vissa konstitutiva svagheter i densamma. I olikhet med vad herr Velander för en stund sedan anförde, har konventionens faktiska innehåll ingalunda kommit att motsvara de krav, som man från början ställde på en dylik överenskommelse, i det att framför allt — och det är konventionens stör-

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)

sta brist — utförsel av spritvaror med fartyg med en nettodräktighet av mellan 100 och 500 registerton enligt konventionen är tillåten för den händelse fartygen föra något annat lands flagga än konventionsländernas, vartill kommer, att utförsel av spritvaror med fartyg över 500 registerton överhuvud taget icke är reglerad. Då de i Östersjön vanliga s. k. moderfartygen, lastade med några hundratusental liter sprit, under de gångna femton åren haft ett tontal, liggande mellan de nämnda gränserna av 100 och 500 nettoregisterton och dessa fartyg därjämte genom ganska enkla juridiska operationer iklätts annat lands nationalitet och såmedelst annan flagga än något konventionslands, så fick Helsingforskonventionen redan från början mycket begränsade verkningar. Under senare hälften av 1920-talet och in på 1930-talet opererade alltså en hel liten armada av dessa smuggelfartyg i Östersjön med syfte att utanför våra och Finlands territorialgränser antingen ankra eller gå fram och tillbaka och avsätta spriten med hjälp av snabbgående mindre racerbåtar för införsel under mörker på vår av vikar och öar rika kust.

Nu har på sin tid från finsk sida gjorts ett allvarligt försök att få dessa konventionens brister på internationell väg avlägsnade genom en *démarche* i Genève. Denna den finska regeringens åtgärd ledde emellertid på grund av de folkrättsliga doktrinerna om havens frihet allenast till vissa rekommendationer från vederbörande Genèvekommitté, varvid avslutandet av bilaterala avtal för smugglingens bekämpande rekommenderades som en lämplig utväg. Sådant bilateralt avtal av viss typ har Finland försökt med England, utan att heller denna form av avtal läser hava lett till nämnvärd förbättring i det rådande tillståndet. Det har allt tydligare framgått, att vad som framför allt fordrats har varit att angripa det onda vid roten, d. v. s. komma till tals med de länder, från vilka smuggelspriten under denna långa tid har utgått, och försöka att stoppa den redan vid källan, i syfte att hålla Östersjön möjligast ren från denna smutsiga trafik. Tyska riket genomförde för ungefär tre år tillbaka en sådan sanering. Det är för mig icke känt vad som möjliggjorde denna fullständiga förändring, i det att tidigare vissa tyska hamnar och särskilt Kiel varit i ifrågavarande avseende mest framträdande, men jag tror mig såsom en antaglig förklaring kunna anföra, att det förut ganska betydande överskottet på sprit i ifrågavarande land numera tages i anspråk för den inhemska folkförsörjningen och sålunda icke är disponibelt för vederbörande exportörer. Och då innefattade ju de administrativa åtgärder, som vidtogos, inga större uppoffringar från detta lands sida. Vad Polen och fristaden Danzig beträffar så ha dessa länder, såsom i propositionen utvecklades, likaledes genom inre administrativa åtgärder åvägabragt ett väsentligt förbättrat tillstånd — för Polens vidkommande praktiskt taget ett fullständigt slut på spritsmugglingen och för fristaden Danzigs vidkommande en reduktion av denna utförsel till ett minimum. Vissa kvantiteter från ett där befintligt restlager ha emellertid kommit ut. Att även Polen efter ett halvt års överväganden gick denna väg torde väsentligen kunna förklaras därav, att icke heller detta land har något eget nämnvärt spritöverskott utan huvudsakligen förmedlat en transitotrafik av sprit från vissa mellaneuropeiska stater, och uppoffringen att avstå från denna transitotrafiks fördelar var tydligen icke alltför stor. Fristaden Danzig följde samma väg. Där finnas ju inga producentintressen, och de kommersiella intressen det här gällde voro icke av den storleksordning, att fristadens myndigheter ansågo sig böra underlåta att följa Polens exempel.

Under hela den tid, varunder dessa ansträngningar för att förbättra läget i Östersjön pågått, har man emellertid haft klart för sig, att det sista återstående landet, med vilket man måste komma till en uppgörelse, vore Estland, ty Estland har vid sidan av de nyssnämnda makterna under dessa femton år

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)

eller mera varit operationsfält för smugglarefirmor och smugglareligor i stor omfattning. Man har även haft på känn, att uppgörelsen med Estland skulle bli väsentligt mycket svårare än de tidigare, beroende på det mycket betydande överskott av sprit, som sedan gammalt finnes uti detta land, och för vilket legala avsättningsmöjligheter på världsmarknaden allenast i en mera begränsad omfattning förelegat. Efter en démarche av den svenska regeringen i förening med de danska och finska regeringarna i syfte att få ordning i hithörande förhållanden svarade Estlands regering, på sätt av propositionen framgår, att den vore villig att underkasta sin utrikeshandel med spritvaror en fullständig nyreglering i syfte att omintetgöra illegal utförsel. Likväl förband den detta sitt svar med förslag om en kommersiell uppgörelse angående en viss spritexport på Sverige och Finland.

Vad nu först de estniska förpliktelseerna beträffar, som äro intagna i det föreliggande protokollet, så är det mig angeläget att betona — för allt missförståndens svarande och med hänsyn till den presskampanj, som förts i detta ärende — att Estland här åtager sig en rad av förpliktelser, som gå vida utöver Helsingforskonventionens ram och att sålunda det tal icke är riktigt, som lyder, att man här genom en viss kommersiell uppgörelse »köper sig fri» från en illojal tillämpning av en konvention. Estland förbinder sig nämligen att underkasta sin utrikeshandel med spritvaror en nyreglering, förbinder sig att icke sälja sprit till andra än utländska lagliga regeringar eller deras befullmäktigade ombud samt förpliktar sig att göra slut på all utförsel sjövägen av sprit, som icke erhållit licens av vederbörande estniska statsmyndighet. Det tilläggas än vidare, att detta sista förbud skall gälla fartyg, oavsett fartygets nationalitet. Det skall ytterligare gälla fartyg på över 500 nettoregisterton — som icke äro medtagna i Helsingforskonventionen — och slutligen skall en fullständig bevakning inrättas vid Estlands landgränser i syfte att kontrollera all utförsel eller transitering av sprit från Estland, respektive genom Estland. Dessa utfästelser gälla icke endast spritvaror av estländskt ursprung utan även spritvaror av vilket som helst annat ursprung, som till äventyrs befinna sig i Estland. Genom dessa åtaganden och genom den fasta beslutsamhet, med vilken de estniska myndigheterna torde komma att uppbjuda alla sina krafter för att göra denna reglering av sin utrikeshandel med sprit effektiv, syftar man till att skingra ett moln, som vilat över de eljest så goda svensk-estniska förbindelserna, och det är min livliga förhoppning, att om riksdagen godkänner detta avtal, så skall spritsmugglingen i Östersjön — som ju har varit den mest förödande under de år, som gått — reduceras till ett minimum. Man kan visserligen icke stå här och giva utfästelser om att spritsmugglingen skall fullständigt upphöra. Det är ju givet, som det också antydes i vissa ämbetsverks utlåtanden, att smugglarna äro förslagna personer, som när den ena vägen stänges söka sig den andra. Men om kammarens ledamöter betänka, att Tyskland, Polen och Danzig äro ur leken såsom leverantörer, att Estland nu skulle komma med, att Litauen och Lettland icke ha någon spritexport samt att Sovjet-Ryssland veterligen icke drivit illegal sprithandel på Östersjön, så följer ju därav, att Östersjön blir, om också icke fullständigt så i alla fall väsentligen rensad från denna smuggeltrafik, som med skäl upprör icke bara den svenska utan även opinionen i andra länder. Ty det är en smutsig trafik, som har vanhedrat Östersjöns vatten under de femton å sjutton år, som den pågått.

Vad har då regeringen gjort? Jo, den har tagit ad notam den estniska regeringens utfästelser, framlagda i det ifrågavarande protokollet, och accepterat det kommersiella förslag, som från Estlands sida väckts, nämligen förslaget om en viss i förhållande till Sveriges stora spritproduktion tämligen

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)

bagatellartad export av sprit från Estland. Jag understryker, att detta ha Sverige och Finland gjort gemensamt, och att den finska regeringen redan har ratificerat ifrågavarande avtal, som i Finland icke behövt underställas den finska riksdagens godkännande. Så, som spritlagstiftningen är beskaffad i Sverige, har avtalet emellertid måst framläggas för den svenska riksdagen, och det gäller nu, om riksdagen vill godtaga det eller icke.

Vad innefattar då denna spritimport? Ja, jag torde kunna fatta mig kort med hänsyn till den framskridna tiden. Jag skulle bara ha önskat, att kammarnas ledamöter hade åhört vad statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, herr Pehrsson-Bramstorp, för en stund sedan på tal om detta samma ämne, anförde i andra kammaren, där han, som ju måste anses besitta auktoritet av högst betydande mått i jordbruksfrågor, bestämt förklarade, att den föreslagna lösningen icke kommer att lädera de sydsvenska potatisodlarnas intressen. För övrigt är ju saken uppenbar, ty grunderna för 1934 års spritreglering, som reserverar potatispriten för konsumtionsändamål i Sverige, innefattar ju en bestämmelse, att om en viss kvantitet sprit, härrörande från annat än svensk potatis, kommer till användning för konsumtionsändamål, skall en motsvarande kvantitet svensk potatissprit gå till annat ändamål. Den svenska potatisodlingens sammanlagda produktion av brännvin skall sålunda vara tillförsäkrad avsättning i Sverige till det fastställda råbrännvinspriset. I denna reglering gör ifrågavarande import, på sätt propositionen är upplagd, intet intrång. Egendomligare är, att den icke heller gör något intrång i sulfidindustriens intressen, men detta beror på motorismens utveckling under de senare åren, som medfört, att man kan lägga den relativt lilla kvantitet, som det här gäller, till den, som sulfidindustrien enligt gällande bestämmelser har rätt att försälja för inblandning i bensinen, utan att — som kontrollstyrelsen riktigt påpekar — inblandningsprocenten sprit i bensinen — för närvarande 3.3 procent — behöver höjas. Under den tid, då detta avtal gäller — och det har även inom bevillningsutskottet från motståndarnas sida erkänts — gör sålunda den ifrågasatta spritimporten icke något intrång på vederbörande svenska näringsintressen.

Men man har vid sådant förhållande ställt en annan fråga: Hur kommer det att gå, när tvåårsperioden har gått till ända? Det är ju ganska naturligt, att man ställer sig den frågan, både med hänsyn till avtalets betydelse för spritsmugglingens bekämpande och med hänsyn till de svenska näringsintressen, som det här gäller. Ja, man kan i korthet svara, att avtalet är förslaget att gälla för två år samt att det t. o. m. kan uppsägas från svensk och finsk sida redan tre månader före första avtalsårets utgång. Redan efter första avtalsårets utgång kan det upphöra. Efter de två år, avtalet är förslaget att gälla, äger riksdagen, såsom utskottet skrivit i motiveringen, fullständigt fria händer att bedöma denna fråga utan att vara bunden av det beslut, som fattas i dag. För min del skulle jag vilja tillägga, att jag ju icke kan göra några profetior om utvecklingen. Men det finnes en synpunkt, som måhända vore lämplig att anföra, och det är den, att då man under så pass lång tid som ett par år avskär stora smugglarefirmors möjlighet att ekonomiskt vara verksamma man möjligen kan ruinera dem och bringa dem i konkurstillstånd. Jag kan nämna, att de i Polen och Danzig i höstas utfärdade dekreten åstadkommit sådana effekter beträffande åtskilliga där tidigare opererande handelshus, och man kan hysa vissa förhoppningar om, att en omöjliggjord verksamhet på det ifrågavarande illegala området under en så lång tid som två år även i Estland kan komma vederbörandes kapitalresurser att sina, göra dem nödsakade att sälja sina fartyg och sålunda göra dem tvungna att lägga ned sin verksamhet. Det är icke min tro, att en spritimport som den

Ang. förhinderande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)

här föreslagna skall komma att fortsätta under någon mycket lång följd av år. Jag tror snarare, att utvecklingen kommer att gå dithän — om man nu under en viss övergångstid kan åstadkomma en sådan effekt, varom jag nyss talade — att Estland får andhämtningsmöjligheter att så småningom omlägga sin potatisproduktion i riktning mot export av utsädespotatis samt förädling till potatismjöl. Men det går icke för detta land att komma fram på dessa linjer förrän så småningom.

Herr talman! Till sist vill jag tillfoga, att när nu ett avtal som det föreliggande avslutats och ratificerats av finska regeringen ävensom av svenska regeringen under förbehåll av riksdagens godkännande, så skulle det nog i det lilla och fattiga landet Estland kännas som ett hårt slag, om svenska riksdagen skulle säga nej till avtalet. Herr Velander sökte visserligen göra gällande, att denna fråga icke var av någon nämnvärd betydelse för Estland. Jag får försäkra herr Velander, att saken ligger till på ett annat sätt. Frågan har för detta land en ganska stor betydelse, och man tillmäter där utgången av densamma stor vikt. Man ser där på detta ämne med den känslan, att kunde avtalet genomföras, skulle det lätta mångåriga bekymmer för den estniska utrikesledningen och likaledes bidraga till de svensk-estniska handelsförbindelsernas befrämjande. Och på tal om den sista saken allenast några ord: Vi ha sedan ett par år med Estland ett clearingavtal och läget är för närvarande sådant, att om inte Estlands export till Sverige ökar, så få våra exportörer på Estland icke ut sina tillgodohavanden. Denna för oss oförmånliga ställning har accentuerats under sista tiden. Genom den här föreslagna importen skulle en obestriddlig lättnad inträda för svenska exportintressen på Estland, vartill ytterligare kommer, att vissa estniska medgivanden redan gjorts och ytterligare ställts i utsikt på det handelspolitiska området.

Jag väddar till kammarans ledamöter att se denna fråga såsom en social fråga av betydelse, såsom ett uppriktigt och ärligt försök att bekämpa spritsmugglingen, som en fråga, som icke behöver skada berättigade svenska näringsintressen, och slutligen som en fråga, som, om den löses, skulle bidraga till främjandet av de svensk-estniska förbindelserna.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Borell**: Herr talman, mina herrar! Då jag framburit en motion i föreliggande ärende, i vilken yrkats avslag på den kungliga propositionen, anser jag mig böra poängtera de skäl, som för mig varit huvudsakligen avgörande, detta ehuru jag ej har några väsentligen nya synpunkter att framföra utöver dem, som anförts av föregående talare, vilka framställt samma yrkande som jag.

Det huvudsakligaste skälet för mig att yrka avslag är de föreslagna avtalens karaktär och allmänna innebörd. Med avtalen avses att minska möjligheterna till spritsmuggling över Östersjön till vårt land, genom att Estland skulle garantera vissa åtgärder för bekämpande av densamma. Häremot är givetvis i och för sig ingenting att erinra, men om detta ej kan ske på annat sätt än att vederlag härför måste presteras av vårt land, måste man mot den föreslagna överenskommelsen resa allvarliga betänkligheter. Det må betecknas som en känslsak, men jag kan för min del ej finna annat än att en uppgörelse av detta slag icke är värdig svenska staten, som ej saknar möjligheter att själv vidtaga erforderliga åtgärder mot den olagliga spritinförseln, måhända lika effektiva som de, vilka kunna åstadkommas genom de utfästa kontrollåtgärderna från estnisk sida. I detta hänseende tror jag det är skäl att ej vara så optimistisk som herr Wohlin. De hörda ämbetsverken

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)
äro det ej heller, och jag tror det är klokt, att man fäster stort avseende vid vad de anföra härutinnan.

Redan vad jag nu anført jämte den omständigheten, att utan tvivel ett stort antal jordbrukare i vårt land, trots vad jordbruksministern kan säga, anse, att det genom överenskommelsen, som kan befaras komma att utsträckas utöver den nu föreslagna giltighetstiden, skulle kunna tillskyndas dem väsentliga olägenheter, utgör enligt min mening fullgiltiga skäl för avslagsyrkandet. Härtill kommer, att motortrafikanterna, på vilka utan rimligt skäl eller anledning lägges en del av den förlust, som uppstår genom avtalet, helt naturligt anse sig orättmätigt behandlade.

Jag tror, att det är skäl att se litet kallare och lugnare på denna sak än herr Wohlin synes göra.

Då här till kommer, att överenskommelsen medför direkt förlust för statsverket, och de handelspolitiska fördelar, som enligt den kungliga propositionen skulle erhållas genom överenskommelsen, icke ha sådan storleksordning, att de kunna motivera en sådan överenskommelse, finner jag de skäl, som anförts mot bifall till den kungliga propositionen vara så överväldigande, att det skulle förvåna mig, om riksdagen accepterade densamma. Jag hoppas också, i motsats till herr Wohlin, att riksdagen icke skall gå med på ett sådant medgivande.

Jag yrkar således bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande av herr Anderson i Norrköping m. fl. fogade reservationen.

Herr Ekströmer: Herr talman! Jag har inte deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende, men avtalet synes mig innebära ett så pass stort avsteg från de kommersiella regler, som vi vanliga dödliga bruka få iakttaga, att jag anser mig trots den sena timman skyldig mig själv att säga några ord.

Jag känner mycket litet till spritsmuggling, och jag har icke fått några andra informationer i detta ärende än vad som kan läsas i den kungliga propositionen och vad jag nyss hörde av herr Wohlins ömsom bevekande och ömsom nästan skrämmande vältalighet. När jag först läste propositionen, slogo mig genast två uttryck i densamma. För det första säger herr finansministern, att den smuggelsprit, som beslagtogs av de svenska myndigheterna, »i avsevärd utsträckning» härrört från Estland. Han säger inte »huvudsakligen» eller ens »till övervägande del», utan han säger bara »i avsevärd utsträckning». Det andra uttrycket fann jag i avtalstexten, där estniska regeringen förbinder sig, dels att hindra olaga utförsel av sin egen sprit, dels också att hindra sådan utförsel av sprit och alkohol av främmande ursprung. Dessa båda uttryck synas mig klart och tydligt visa, för det första att här redan nu pågår direkt införsel, kanske också den »i avsevärd utsträckning», av sprit av annat ursprung än estniskt, och för det andra, att vad man kallar estsprit inte säkert behöver vara verklig estsprit utan kan vara sprit från andra länder än Estland, som kommer oss till handa via Estland.

Hur går det då, om detta avtal genomföres? Inte annat än jag kan se, fortsätter väl den smuggling, som hittills har gått direkt från andra länder än Estland. Och vad hindrar, att den ökas i omfång och kanske blir ungefär lika stor som hela den nuvarande smugglingen? Och beträffande den sprit av främmande ursprung, som nu går via Estland, skulle jag tänka mig, att herrar spritsmugglare inte äro sämre karlar än att de kunna dirigera denna sprit direkt till Sverige utan omvägen över Estland, inför utsikterna till en, efter vad man kan förstå, ganska betydande vinning. Och de kunna kanske till på köpet få sig ett gott skratt åt oss. Det är fråga om inte esterna också kunna få sig ett skratt åt die dummen Schweden, som så beskedligt

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)

hjälpa dem av med deras produktionsöverskott, som annars fått föras ut på mera skumma och besvärliga vägar. Och tänk om även vi svenskar skulle få skratta, när vi tänka på vår generaltulldirektör med sitt avtal i handen och 2½ miljoner liter estnisk sprit i spritcentralens källare, medan ute i skärgårdarna racerbåtarna lastade med sprit göra sina raider i vanlig ordning i de mörka kvällarna — för att använda hans egen målade beskrivning — blott med den skillnaden, att det nu blir sprit från andra länder än Estland, som fraktas.

Dessa utsikter äro ej med ett ord omnämnda i utskottsutlåtandet. Man tyecker eljest, att det skulle varit ganska naturligt, om så blivit fallet, ty detta är ej bara fantasier av mig, utan både kontrollstyrelsen och, jag vill minnas, chefen för kustbevakningen ha sagt ungefär detsamma som jag fast av naturlig anledning i något försiktigare ordalag.

Detta var den ena sidan av saken. Den andra gäller pengarna. Det rör sig ju ändå om ej så små belopp, som staten skulle förlora, dels i form av direkta utlägg, dels i form av minskade inkomster. Nu skulle man, efter vad jag kan förstå, vända över dessa kostnader antingen på landets potatisodlare eller på motorfolket, men jag frågar mig: vad ha dessa samhällsgrupper gjort för ont, eftersom de skola belastas med sådana här extra utgifter? Frågan om spritsmuggling är väl ändå en rent *social* fråga, då det ju är meningen, att man ur sociala synpunkter skulle hindra en olaga införsel av sprit. Och skulle nu — mot förmodan, skall jag väl säga — detta avtal gå igenom, vore det väl ändå riktigast, att detsamma i vanlig ordning liksom andra sociala utgifter fick belasta den ordinarie budgeten. Såvida man icke blev frestad att debitera kostnaderna direkt på generaltullstyrelsen och bokföra dem som något slags lärpengar, så att man där ej blir frestad att göra om detta märkliga experiment en gång till.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag vet inte, om man skall taga den siste ärade talaren med större allvar än han själv tycks tillmäta sitt yttrande. Jag hade annars föreställt mig, att frågan om spritsmugglingen till Sverige är av den allvarliga karaktär, att den förtjänar uppmärksamhet och att man har anledning att inte försumma någon av de vägar, som erbjuda sig för att hämma den.

När detta förslag har lagts fram av regeringen, har det skett, därför att vi kanske bäst i finansdepartementet ha erfarenhet av vilka kostnader som följa med spritsmugglingens bekämpande. Det är möjligt, att smugglingen inte längre befinner sig i stigande, det är mycket möjligt, att en del av de åtgärder, som redan äro vidtagna, ha haft en gynnsam effekt, men inför de för varje år stigande krav, som framställa sig på ökad bevakning, ökad materiel, tullkryssare, kanske så småningom flygmaskiner, tror jag, att det är nödvändigt att allvarligt överväga, om det inte finns några andra metoder att möta smugglingen än att stanna hemma vid sitt lands gränser och där försöka hindra spriten att komma in. Detta är den väg, som vi under de sista åren med framgång ha beträtt, såsom redan herr Wohlin har visat i sitt mycket klargörande anförande. När man vet, att stora firmor skicka över flotttiljer till våra kuster, så är det klart, att den tanken måste inställa sig, om inte det bästa sättet att möta hela spritsmugglingen är att försöka täppa till källorna. Såsom här redan har blivit erinrat ha vi som det förefaller lyckats täppa till den källa, som hette Tyskland, den som hette Polen, den som hette Danzig. När man har gjort detta med stor framgång, skall ingen förvåna sig

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)

över att då en möjlighet synes yppa sig att även täppa till den praktiskt taget sista källan vid Östersjön, en regering med ansvarskänsla inte kan underlåta att på allvar överväga, om inte denna väg är framkomlig. Ty lägg märke till, att de, som nu ha talat emot detta avtal, icke ett ögonblick ha försökt förringa den effekt, som har uppstått genom att Tyskland, Polen och Danzig ha kommit överens med oss att gripa in för att å sin sida hindra spritsmugglingen. När vi ha så gynnsamma erfarenheter på dessa håll, finns ju inte någon anledning att från början förutsätta, att det inte skulle finnas möjligheter att nå samma resultat även när det gäller detta sista land. Jag vet inte, på vilka auktoriteter de stödjä sig, som i det fallet utslunga mycket överraskande beskyllningar gentemot detta främmande land. Det är i alla händelser klart, att den svenska regeringen inte har kunnat ställa sig på den ståndpunkten. Vi ha måst förutsätta, att ett avtal med Estland skall leda till samma resultat som de överenskommelser, vi ha slutit på annat håll.

Den enda fråga, som det här kan vara tal om, den enda fråga, som överhuvud taget förtjänar att övervägas, är, om utsikten att täppa till smugglingskällan är så stor, att den är värd den uppoffring, som det här kan bli tal om. Lägg märke till att det kallas för uppoffring även från det håll, som annars dagligdags predikar, att vi skola öppna våra gränser och att ökat varuutbyte mellan folken är det bästa. När vi nu vilja importera låt oss säga för 500,000 kronor sprit från Estland det ena året och 500,000 kronor det andra året, så betrakta dessa personer detta såsom en förestående nationell olycka, och detta fastän man skulle kunna klart och tydligt visa, att detta utbyte med ett främmande land inte leder till skador. Jag kan förstå, om anhängare av en sluten hushållning — jag skulle gärna vilja säga en del av våra gamla vänner från högern i denna kammare — ställa sig på den ståndpunkten, men att denna nya lära anammas av hela folkpartiet, så att ett avslag på denna proposition därför betraktas såsom en partifråga från folkpartiets sida, förefaller mig mera egendomligt.

Men låt oss ställa oss på den ståndpunkten, att a priori en import från ett främmande land är skadlig. Vi måste se till, att inte våra egna intressen skadas. Då frågas: Vad är det för intressen, som skadas? Att någon måste betala är klart. Vi kunna inte få en vara från ett främmande land för ingenting, det är självklart. Men varan har väl sitt värde. Nu kan man säga: Vi betala varan för dyrt, ty sprit kan man få mycket billigare än för de 34 öre, som vi skola betala per liter för den 100-procentiga estspriten. Ja, det skulle man kunna säga, om vi levde i ett land, där vi inte hade liknande anordningar förut, men här har erinrats om den spritreglering, vi ha genomfört, där en viss landsdel har tillförsäkrats praktiskt taget ett dubbelt så högt pris för den förtäringssprit, som vi köpa därifrån, och där en annan del av landet, den nordliga, har tillförsäkrats att få inblanda av sin visserligen såsom sprit betraktat relativt billiga, men såsom motorbränsle oerhört dyra sulfitsprit, som kostar motortrafiken låt oss säga ett par miljoner om året. Att i detta läge komma och säga: Vad är det för ett orimligt förslag, skola vi låta motortrafiken betala ytterligare 160,000 kronor för att vi skola kunna möta spritsmugglingen — ja, det är ett argument, som bör ses i samband med att denna trafik får betala ett par miljoner för att vissa sulfitfabriker skola kunna hålla sprittillverkningen i gång.

Jag menar, att man skall ge de rätta proportionerna åt sakerna. Att motortrafiken i sista hand får betala är riktigt, men om någon föreställer sig, att det är motormännen, som få betala, så förefaller det mig vara en mycket egendomlig föreställning. Om bensinen skulle bli ett öre dyrare, betyder det då att motormännen betala den kostnaden? Den betalas väl av alla dem, som fara med motorfordon, den betalas praktiskt taget av hela det svenska folk-

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)
hushållet. Man kan sålunda säga, att det mål, som har uppställts, att det är hela folket som skall betala, nås på den vägen.

Men det är inte dessa intressen, som i främsta rummet gjort sig gällande, utan de som gjort sig gällande ha varit potatisodlarintressena i södra Sverige, och jag skall inte förneka, att jag mycket väl förstår, att dessa små och delvis inte så särdeles välbärgade potatisodlare överhuvud taget kunna gripas av en viss oro, så fort det blir tal om att rubba på den reglering, de under de sista åren betraktat såsom en säkerhet för en del av sin näring. Jag skall inte säga ett ont ord om den oron, men jag kan inte underlåta att säga, att denna oro ju inte får taga sig så överdrivna uttryck, att man för blotta möjligheten att en gång i framtiden kunna råka ut för svårigheter skall sätta sig emot åtgärder, som såvitt jag förstår för ögonblicket uppenbarligen äro till gagn för det hela. När vi ha skapat vissa särskilda rättigheter för en del av näringsidkarna i södra Sverige, när vi ha skapat andra företrädesrättigheter för en annan grupp näringsidkare i norra Sverige, så må de gärna försöka slå vakt ikring dessa sina intressen, men det förefaller inte rimligt, att de skola få sätta upp den lilla risken för att dessa intressen möjligen i framtiden skola kunna bli naggade i kanten, som ett hinder och låta sina önskingar gå före vad jag måste anse vara ett stort allmänt intresse: att kunna möta spritsmugglingen på ett mera effektivt sätt.

Vad är det man skrämmar med för framtiden? Ja, dels skrämmar man med att detta avtal blir ineffektivt och inte leder till någonting, att spritsmugglingen inte kommer att minskas. Skulle detta vara fallet, är det uppenbart, att hela detta avtal också kommer att falla, d. v. s. icke förlängas, och då är det väl ingen, som tror, att de 2½ miljoner liter 95-procentig sprit, som vi ha köpt, skola bereda vårt lands näringsliv några svårigheter. Nej, risken kommer, om det lyckas. Men lägg märke till, att om vi lyckas, ha vi vunnit ett så stort resultat, att då kan man på allvar börja överväga, om inte en del av våra övriga åtgärder för spritsmugglingens bekämpande skulle kunna minskas något. Det kunna vi inte göra i detta ögonblick, vi kunna inte göra det på en förhoppning, men om det skulle inträffa, som många frukta, att avtalet visar sig effektivt, kunna vi överväga det, och då tror jag alldeles som herr Wohlin, att vi säkerligen kunna försöka komma fram på andra vägar, som icke behöva innebära ett fortsatt inköp av denna vara från detta land.

När jag ser saken på det viset, kan jag inte annat än draga den slutsatsen, att det finns intet svenskt intresse, som verkligen blir skadat genom detta förslag. Jag kan förstå, att man har oro för någonting, som kan hända i framtiden, men en sådan oro kan inte få väga så tungt som behovet just nu att göra någonting mot spritsmugglingen.

Jag skall inte blanda in den s. k. moraliska synpunkten på annat sätt än att jag erinrar kammaren om att hela den hantering, som vi här vilja bekämpa, är, kan man säga, en omoralisk och smutsig hantering. Om någon säger: Jag vill inte göra någonting, som kan få skenet av att vara mindre fint, för att bekämpa en sådan hantering, ja, då undrar jag, om det är han, som främst slår vakt kring moralen. Jag skulle i stället tro, att den i stället är mest moralisk som säger: Denna hantering är av ett sådant slag, att den inte bara skadar statens finanser — det är den minsta delen av det onda den gör — den skadar inte bara de många tusende svenska medborgare, som förbruka denna illegalt insmugglade vara, den skadar och demoraliserar också de stora grupper av svenska medborgare, som på ett eller annat sätt lockas att taga del i och hjälpa till vid denna hantering. Där ser jag omoralen. Och när det gäller att bekämpa denna omoral, tar jag fullt ut ansvaret för det avtal, som är framlagt här.

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)

Herr Nilsson, Alexander: Herr talman! Jag kan inte underlåta att här framföra det missnöje och de bekymmer, som gripit potatisodlarna i de kargare sandjordsdistrikten i nordöstra delen av Skåne. Jag kan till fullo instämma i vad herr Elof Andersson förut sagt i detta ärende, och jag vill tillägga, att om vi besluta denna import av 2½ miljoner normalliter sprit, ha vi öppnat på ett håll, där vi förut velat stänga. Från potatisodlarhåll har man i många år försökt få skydd för sin näring i form av högre tull, men för något år sedan fick man det svaret, att den potatis, som nu importeras, måste vi av hänsyn till våra handelsförbindelser föra in från Estland och Östersjöprovinserna. Sålunda föra vi nu i runt tal in 150,000 hektoliter potatis utan tull eller avgift. Denna potatis kan produceras till billigare pris därborta, tack vare att arbetskraften är billigare där än här. Annars vore det inte alls någon konst att öka produktionen inom landet, så att vi kunde bli av med den där importen. Om vi bleve av med dessa importerade 150,000 hektoliter potatis, skulle vi kunna få fram motsvarande i vårt land genom att odla ytterligare 1,000 hektar, och så mycket jord skulle mycket väl kunna drivas upp för detta ändamål. Men nu går man den motsatta vägen, nu ställer man oss i stället inför faran att förlora vad vi ha. Och vi förlora genom avtalet den avfallsprodukt, som uppstår vid bränningen i Sverige och som är ett gott foder för husdjuren där nere i de där magra distrikten, där det just inte kan växa annat än potatis och råg. Det är inte nog med att de förlora tillverkningen av denna spritkvantitet, utan samtidigt gå vi också miste om de biprodukter, som uppstå vid sprittillverkningen, vilket i sin tur kommer att inverka på den animaliska produktionen.

Jag har också svårt att tro, att det, som här föreslås, skulle kunna medföra, att det kommer att smugglas så mycket mindre. Det är nämligen endast de större fartygen, som man har tillsyn över, och de komma nog fortfarande att gå ute i öppna havet och lasta över spriten till mindre båtar, som sedan gå in till den svenska kusten. För övrigt kan det ju komma smuggelsprit från andra länder än Estland. Jag har därför verkligen mycket svårt att tro, att man genom denna åtgärd på något sätt skulle kunna förbilliga vår kustbevakning. Jag är säker på att man inte kommer att kunna undvara en enda man i kustbevakningstjänst och kanske inte heller en enda båt, utan man får tvärtom skaffa sig större och snabbare bevakningsbåtar än hittills för att kunna uppbringa de smugglare, som komma att försöka driva sin trafik på vårt land.

Jag kan alltså, herr talman, icke se någon tillstymmelse till fördel av det föreliggande förslaget, men väl stora olägenheter, som i hög grad bekymra de många potatisodlarna, varför jag kommer att rösta för bifall till den reservation, som är avgiven.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Sandler: Herr talman! Jag tillåter mig att lägga några ord till vad som förekommit under debatten.

Jag skulle då först och främst vilja säga ett par ord om legenden, att vad vi här ha att behandla, är ett av herr Wohlin's många påfund. Jag har anledning att uppehålla mig vid den saken, därför att jag personligen har samarbetet med herr Wohlin i denna angelägenhet inte bara denna gång utan under flera år, då det har gällt att söka dämna in den spritsmuggling, som hotar oss. Herr Wohlin står ju i den ställningen, att han i första rummet har att svara för våra kuster i detta hänseende. Från hans sida ha utgått initiativ i detta ärende, som ha visat sig vara kloka och förutseende. De ha konsekvent genomförts. Vi ha nått det ena resultatet efter det andra och stå nu inför det sista och det största, om kammaren bifaller det förslag, som

Ang. förhinderande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)
här föreligger. Vad Tyskland beträffar, genomfördes en rensoptning av de tyska hamnarna utan att det överhuvud taget behövde komma till några förhandlingar. Jag betraktar det såsom en heder för det tyska riket, att detta skett, och ger gärna den hönören åt det tyska rikets myndigheter. Sedermera har man, som kammarens ledamöter känna till, lyckats genomföra det samma beträffande Danzig och de polska hamnarna, och slutstenen lägges nu med detta avtal.

Under sådana förhållanden är det ju för mig ganska egendomligt att få höra de omdömen, som fällt i denna angelägenhet. Särskilt har jag anledning att beklaga de omdömen, som i detta sammanhang ha fällt tidigare, och även i denna debatt, angående vårt grannland Estland. Det har sagts mig, att bara helt nyss en talare här i kammaren har ansett sig kunna förklara, att man vet ju inte alls, huruvida det inte kommer att gå ut ungefär lika mycket sprit ifrån Estland även efter det att det här föreslagna avtalet har blivit undertecknat. Jag må ju verkligen ha rätt att säga, att det är förvånande, att man kan fälla sådana uttryck i en debatt i första kammaren. Men jag blev ju överraskad redan från början, då jag läste kontrollstyrelsens uttalanden i detta ärende, uttalanden av den beskaffenhet, att jag hyste tvekan, huruvida jag skulle behöva tillråda min kollega finansministern att stryka dessa uttalanden, så att de inte skulle figurera i det offentliga riksdagstrycket. Men det stod ju däremot en annan hänsyn, som måste väga tyngre, nämligen att riksdagen måste ha sig förelagd alla de argument, som kunna vara anförda från ett ämbetsverks sida. Då gjorde jag den reflexionen, att när detta ärende förekommer till behandling i kammaren, är det en skyldighet för mig att fullgöra, nämligen att beklaga, att ett svenskt ämbetsverk så ringa väger sina ord som har skett i detta fall. Under denna debatt har det ju särskilt genom herr Wohlin's anförande fullt ut klargjorts, vad denna sak gäller, och att det här icke är fråga om att man skall ge Estland ett vederlag, för att Estland skall hålla, vad det redan har lovat.

Herr Velander gjorde här en analys av Helsingforskonventionen och sökte göra gällande, att det avtal, som är undertecknat med Estland, i själva verket icke innehåller något annat än Helsingforskonventionens bestämmelser och att vi alltså ge Estland det vederlag, som man här talar om, för att Estland skall hålla, vad det redan förbundit sig att göra. Ja, utöver vad herr Wohlin har sagt i den delen, skulle jag bara vilja göra en jämförelse. Herr Velanders resonemang är ungefär detsamma, som om man på ett annat område — jag tar rustningarnas område — skulle säga, att, om staterna sinsemellan ingå ett avtal, de så vitt möjligt skola avrusta, så betyder det, att de ha åtagit sig att taga bort sina rustningar. Det framgick av vad herr Velander citerade, att de uttalanden i Helsingforskonventionen, som han återgav, voro av den innebörd, som jag här med en jämförelse sökt visa. Det förhåller sig icke heller så, att man kan säga, att här begär Estland att få vederlag för någon-ting, som andra länder ha visat sig beredda att giva utan vederlag. Frånsett den skillnaden, att Danzig och Gdynia äro handelscentra, där det helt enkelt bedrivits ett handelsgeschäft med exportspriten, och ingalunda produktionsländer för sprittillverkningen, vilket är förhållandet med Estland, frånsett detta, säger jag, framgår det ju av själva avtalets innebörd, att den estländska staten utfäster sig till vida mer än vare sig Danzig eller Polen ha gjort med sina administrativa författningar. Den farhåga, som man låter framskynta, då man återigen med citerande av kontrollstyrelsen talar om, att andra främmande makter kanske också skola komma och vilja pressa oss till några vederlag av liknande art, är en konstruktion, som jag har sökt att finna någon begriplig mening i genom att konkret fråga mig, vad det skulle kunna

Ang. förhinderande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)
vara för ett land, som det kan vara fråga om, och då har jag för min del blivit svarslös. Jag har hittills heller inte hört någon annan ge något svar på en sådan fråga.

Jag lägger härtill, att man borde också besinna, att här föreligger resultatet av ett samarbete mellan Sverige och Finland i det gemensamma syftet att skapa större trygghet mot spritsmugglingen, och att ett beslut, som här skulle fälla avtalet, i och med detsamma medför, att avtalet är fallet även i vad angår Finland. Därmed skulle man omöjliggöra för oss att lägga slutstenen i det arbete, som under flera år framgångsrikt har genomförts från svensk sida under samarbete med dels Finland, dels ock i vissa avseenden Danmark. Jag förstår väl, att vi leva i sådana karga tider, då man inte tycker, att det är någon bärande synpunkt, att ett annat land också kan hava nytta av att ett avtal kommer till stånd. Jag får ju säga, att om man bara hade den synpunkten, att detta är ett olämpligt eller ett oekonomiskt avtal, så skulle jag icke ha ansett, att vederbörande främmande stat hade någon som helst berättigad anledning att känna sig kränkt genom att man avslår förslaget till ett sådant avtal, men, mina herrar, saken ligger inte till på det sättet, som den har blivit framlagd inför riksdagen i denna reservation, som här är bifogad utskottets utlåtande. Med den motivering, som där är förebragt, och med de yttranden, som ha ackompanjerat yrkandet om avslag, är det mycket svårt att kunna göra gällande, att det är i någon vänskaplig anda och mening, som riksdagen fattat sitt beslut i denna fråga, om beslutet skulle bli ett avslag. För min del vill jag livligt hoppas, att det inte skall bli min uppgift att få förklara för vederbörande, varför första kammaren har fällt detta förslag, som jag betraktar såsom den viktiga slutstenen på ett under många år genomfört arbete.

Herr Velander: Herr talman! Det har först av statsrådet och chefen för finansdepartementet och sedan av hans excellens utrikesministern yttrats, att det i denna debatt framförts beskyllningar mot det land, som jämte Sverige är kontrahent enligt den överenskommelse, vi här diskutera. Jag vill säga, att jag icke känner mig träffad härav, och utgår jag sålunda ifrån att dessa erinringar inte varit riktade mot mig. Några beskyllningar hava alltså icke av mig framställts, icke ens i fråga om verkningarna av det eventuella avtalet. På den punkten yttrade jag nämligen, att Estlands goda vilja icke kunde ifrågasättas och beträffande förmågan att fullgöra avtalet hänvisade jag till propositionens innehåll.

Det har vidare sagts, att det icke skulle vara riktigt, när här uttalats, att överenskommelsen låge i linje med Helsingforskonventionen. Jag önskar inte vid denna sena timme upptaga kammarens tid i någon större utsträckning; jag vill därför i detta sammanhang endast hänvisa till art. 7 och 8 i konventionen. Innehållet i dessa artiklar ger emellertid otvetydigt vid handen, att ett sådant uttalande säkerligen inte är på något sätt oriktigt.

Finansministern hade ett uttalande av det innehåll, att man hade att utgå ifrån att avtalet egentligen inte var någonting annat än ett normalt led i handelsutbytet med främmande makt. Härtill vill jag säga, att om så är fallet, måste man förutsätta Sveriges villighet att sluta liknande avtal även med andra makter, vilka möjligen kunna ha intresse därav, och då gör detta uttalande inte min tveksamhet inför detta avtal mindre, utan tvärtom.

Från flera håll har yttrats, att nu gällde det att tappa till den sista källan till spritsmuggling. Det gläder mig verkligen, att vi kommit så långt på grund av de åtgärder, vi hitintills vidtagit till spritsmugglingens bekämpande, att man kan säga något sådant. Då vi emellertid på de vägar, som vi här-

Ang. förhindrande av spritsmuggling från Estland m. m. (Forts.)
utinnan följt, kommit så pass långt, att det nu återstår blott denna sista källa, och vi dessutom vid årets riksdag accepterat Kungl. Maj:ts proposition nr 226 avseende ytterligare åtgärder i samma syfte, hava vi ju inte ställt oss likgiltiga, när det gällt att komma till rätta med spritsmugglingen, och borde vi även ha utsikt att fullständigt komma till rätta därmed utan att acceptera det nu avsedda avtalet med Estland.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes här efter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 44.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till familjepensionsreglemente för riksdagens verk och reglemente angående familjepension för efterlevande till arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk m. m.;

nr 72, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ökade pensionsförmåner för avlidne vice riksbankschefen Erik Johan Henrik Wilhelmssons efterlevande; samt

nr 73, i anledning av väckta motioner om förhöjd avlöning till justitieombudsmannen och militieombudsmannen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman-
nen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att statsutskottets utlåtanden nr 190, 191 och 192 i nu nämnd ordning måtte uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.23 på natten.

In fidem

G. H. Berggren.
